

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

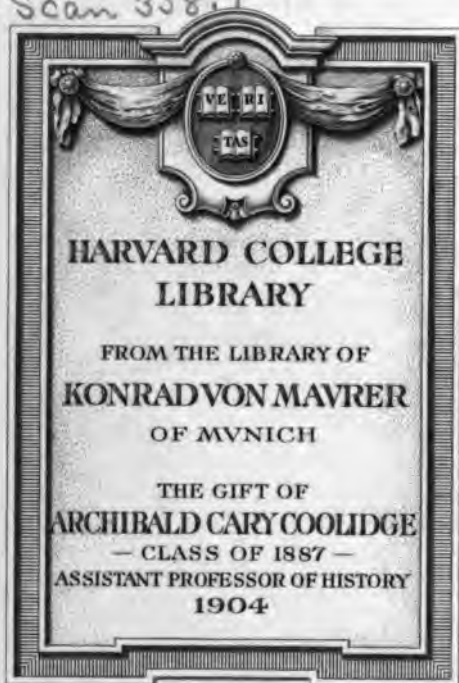
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

P Scan 338.1

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

FEMTONDE ÅRGÅNGEN 1894.

Innehåll:

Redogörelse för Svenska Literatursällskapets årsmöte.	
Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sex-	
tonhundratalet	Af O. Sylwan.
»Versekrig» under frihetstiden	Af E. Wrangel.
Några ord om folkets visor i uppteckningar och skilling-	
tryck	Af E. Wrangel.
Andreas Arvidis Manuductio	Af O. Levertin.
Rasmus Nyerups svenska brevväxling	Af K. Warburg.
Jubelfesten 1693. Efterskrift	Af E. Wrangel.
Smärre meddelanden:	
Lärgiriga brödragillet	Af O. Sylwan.
Carl Carlsson Gylldenhielm och »Schola Captivitatis» .	Af H. Lundström.
Fråga	Af W. Molcr.
Svensk literaturhistorisk bibliografi. XIII. 1892 o. 1893.	Af E. H. Lind.
Register öfver Samlaren, årg. XI—XV (1890—1894).	

UPSALA 1894
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Af Svenska Literatursällskapet utgifna skrifter:

1880—81.

- 1: 1¹. Samlaren, Tidskrift: I, 1. Pris i bokh. 3 kr.
1: 1². " " I, 2. " " " 2 "
2¹. Dagboks-Anteckningar af J. G. Oxenstjerna: I. Pris i bokh. 2 kr.
3¹. Ur en Antecknares samlingar: sidd. 1—64.

1881—82.

- 1: 2¹. Samlaren, Tidskrift: II, 1. Pris i bokh. 2 kr.
1: 2². " " II, 2. " " " 1 " 50 öre.
2². Dagboks-Anteckningar af J. G. Oxenstjerna: II. Pris i bokh. 3 kr.
4. En Svensk Ordeskötsel af Samuel Columbus. " " " 2 "
3². Ur en Antecknares samlingar: sidd. 65—192.

1882—83.

- 1: 3. Samlaren, Tidskrift: III. Pris i bokh. 2 kr.
3³. Ur en Antecknares samlingar (slutet). 6 kr.
5. Skrifter af C. G. Tessin: I och II. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1883—84.

- 1: 4¹. Samlaren, Tidskrift: IV, 1. Pris i bokh. 2 kr.
1: 4². " " IV, 2. " " " 2 " 50 öre.
6¹. G. Benzelstjernas Censorsjournal: I. Pris i bokh. 2 kr.
7: 1¹. 1500- och 1600-talens Visböcker: I. Harald Oluffsons Visbok. 1 h.
Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN

AF

SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT.

FEMTONDE ÅRGÅNGEN

1894.

UPSALA 1894
AKADEMISKA BOKTRYCKERIET
EDV. BERLING.

Ps can 338.1

Harvard College Library
Von Maurer Collection
Gift of A. C. Coolidge
Jan. 13, 1904

65

Innehåll.

	Sid.
Redogörelse för Svenska Literatursällskapets årsmöte	I—IV.
Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet. Af O. SYLWAN	1.
»Versekrig» under frihetstiden. Af E. WRANGEL	32.
Några ord om folkets visor i uppteckningar och skillingtryck. Af E. WRANGEL	60.
Andreas Arvidis Manuductio. Af O. LEVERTIN	79.
Rasmus Nyerups svenska brevväxling. Af K. WARBURG	97.
Jubelfesten 1693. Efterskrift af E. WRANGEL	142.
Smärre meddelanden:	
Lärgiriga brödragillet. Af O. SYLWAN	147.
Carl Carlsson Gylldenhielm och »Schola Captivitatis». Af H. LUNDSTRÖM	151.
Fråga. Af W. MOLÉR	157.
Svensk literaturhistorisk bibliografi. XIII. 1892 och 1893. Af E. H. LIND.	
Register öfver Samlaren, årg. XI—XV (1890—1894).	

Härjämte medfölja såsom särskildt bihang för år 1894:

Bref rörande teatern under Gustaf III. Utg. af E. LEWENHAUPT. III h.
 Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. Utg. af E. TEGNÉR.

Innom kort kommer att utdelas, tillhörande denna årgång: Sveriges Bibliografi 1483—1600, h. 5.

Redogörelse för Svenska Literatursällskapets årsmöte.

Den 21 April 1894 sammanträdde Svenska Literatursällskapet till sitt fjortonde allmänna årsmöte, hvarvid af sekreteraren upplästes följande

Årsberättelse för arbetsåret 1893.

Under det till ända gångna fjortonde året af Literatursällskapets tillvaro har till dess medlemmar utdelats »*Samlaren XIV*» samt *Lars Wivallius, hans lif och dikter. I. Biografi.* af *H. Schück*. »*Samlaren*» innehöll uppsatser af Bibliotekarien *H. Wieselgren*, Docenterne *E. Wrangel* och *E. Meyer* samt Biblioteksamanuenserne *Aksel Andersson* och *E. Lewenhaupt*.

Såsom en »minnesgård vid Upsala mötes-festen 1893» har sällskapet låtit utgifva ett Extra-häfte af »*Samlaren*» med bidrag af Licentiaten *R. Steffen*, Dr. *Aksel Andersson* samt Docenterne *E. Wrangel* och *H. Lundström*, hvarjämte de bägge reformations-skrifterna från 1526 »*En nyttwgh Wonderwijningh*» och »*En flön nyttugh onderwijningh*», tack vare deras utgifvares Dr. *Aksel Anderssons* frikostighet, äfven kunde utdelas till de 351 af sällskapets 364 medlemmar, som begagnade sig af rättigheten att mot vanlig årsafgift lösa dessa extra-publikationer. Docenten *E. Meyer* har äfven välvilligt ställt till sällskapets förfogande en summa af 200 kronor.

II Redogörelse för Svenska Literatursällskapets Årsmöte.

Under det gångna året har sällskapet haft sorgen förlora sin äldste hedersledamot Överbibliotekarien Dr. *G. E. Klemming*. Med honom bortgick ej blott en varm vän till sällskapet och en flitig medarbetare i dess sträfvanden utan ock »den kanske lärdaste kännaren af vår literatur som funnits», den energiske och insigtsfulle skaparen af Kungl. Bibliotekets storartade svenska afdelning, denna oundgängliga källa för all svensk literaturforskning, och den flitige framstående utgifvaren af bibliografiska arbeten, som länge skola vitna om hans inom sitt område omfattande insigter och varma kärlek för vårt lands literära minnen.

Under året har Arbetsutskottet haft tre sammanträden.

Upsala den 21 April 1894.

Eugène Lewenhaupt.

Efter uppläsande af följande

Revisionsberättelse

öfver Svenska Literatursällskapets räkenskaper för år 1893.

Sällskapets inkomster hafva varit:

Saldo från föregående år	3,021: 94
Årsafgifter af 364 medlemmar	1,820: —
» » 351 »	1,755: —
Svenska Akademien för 20 + 20 exemplar	200: —
1 ständig medlemsavgift	50: —
Årsafgifter för år 1892	70: —
Lagerförsäljning	20: 63
I förväg betalda årsafgifter	13: —
Gåfva af en medlem till sällskapets publ:r	200: —
Debiterade frakter	175: 25
Räntevinster	135: 71

Summa kronor 7,461: 53

Sällskapets utgifter hafva varit:

Författarehonorar	580: 50
Boktryckareräkningar	2,415: 83
Generalstabens lit. anst.	84: —
Bokbindare	138: 50
Distribution, frakter och diverse	371: 92
Saldo, behållning:	
Utlånt mot revers	2,000: —
I Uppsala sparbank	1,293: 34
På upp- och afskrifningsräkning	500: —
Kontant	77: 44
	3,870: 78
	Summa kronor 7,461: 53

Såsom af ofvanstående synes, har en medlem skänkt 200 kr. såsom bidrag till sällskapets publikationer; en annan medlem har bekostat utgifvandet af »Een nyttwgh Wnderwijsning» och »Een skön nyttugh vnderwijsningh».

Af ofvanstående behållning 3,870: 78 föreslå revisorerna, att 200 kronor föras till sällskapets grundfond, som därigenom skulle uppgå till 3,000 kr.

Räkenskaperna befunnos samvetsgrannt förda och revisorerna få härmed föreslå, att sällskapet tacksamt beviljar skattmästaren Dr. Aksel Andersson full ansvarsfrihet för år 1893.

Uppsala den 14 Mars 1894.

K. Reinh. Geijer.

Rolf Arpi.

beviljades skattmästaren full ansvarsfrihet samt bifölls det af revisorerna väckta förslaget att 200 kr. af behållningen skulle föras till grundfonden.

Vid den i stadgarne föreskrifna utlottningen af en af arbetsutskottets medlemmar utlottades Professor *P. A. Geijer*, som där-
efter ånyo invaldes.

Till *revisorer* valdes Professor *K. R. Geijer* och Licentiat *V. Gödel* med Amanuensen *R. Arpi* och Lektor *J. F. Nyström* som suppleanter.

IV Redogörelse för Svenska Literaturaällskapets årsmöte.

Sedan beslut blifvit fattadt att äfven en suppleant i arbetsutskottet skulle hädanefter väljas, valdes till ordinarie ledamot i detta utskott efter Docenten O. Levertin, som afflyttat från Upsala, Bibliotekarien C. *Annerstedt* med Docenten E. *Meyer* som suppleant.

Bibliotekarien vid Kungl. Biblioteket i Stockholm Dr. H. *Wieslgren* höll därefter ett föredrag öfver *Lars Skytte och hans skrifter*, efter hvilket slut Bibliotekarien vid K. Vetenskapsakademien Dr. E. *Dahlgren* lemnade meddelanden om den s. k. *Visby Läskartbok*.

Vid arbetsutskottets sedermera hållna sammanträde omvaldes till Ordförande Professor A. *Noreen*, till Skattmästare Bibl.-amanuensen *Aksel Andersson* och till Sekreterare Bibl.-amanuensen Grefve E. *Lewenhaupt*. Utskottets öfriga medlemmar äro Bibliotekarien C. *Annerstedt*, v. Bibliotekarien L. *Bygdén* och Professor P. A. *Geijer*.

E. L.

Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet.

Den svenska metriks historia är ännu oskrifven, och förarbetena på detta område äro ej heller många. Vi hafva ett par studier af Melin och E. Meyer¹⁾, som sysselsätta sig med versbyggnaden under sextonhundratalet, men hela denna periods litteratur vore förtjent af en ingående granskning i detta fall. Detta gäller dess tidigare del, då man ännu famlade efter den nya metrisk princip, som skulle kunna erbjuda en fast och på samma gång naturlig grundval, såväl som dess senare, då efterrenässansens skalder med verklig hängifvenhet arbetade på att tillämpa de nya lagarne, att alltmera utveckla och uppmjuka det sträfva språkmaterialet.

Innan man ännu hade kommit till klar insikt om, att accenten var den med själfva språkets natur öfverensstämmande grund, hvarpå man hade att bygga för att komma ut ur regellösheten, gjordes på flera håll försök med syllabisk vers; uti stafvelseräkningen trodde man sig hafva funnit den fasta punkt, som man eftersträfvade. Det skall blifva min uppgift i efterföljande anmärkningar att uppvisa, hurusom den syllabiska principen spelat en ganska viktig roll bland Stiernhielms föregångare, något som prof. Schtück i sin litteraturhistoria redan antydtt.

Såsom en förebild för de hittills uppmärksammade försöken att skrifva syllabisk vers har man påpekat närmast Lobwassers tyska öfversättning af Davids psalmer efter den franska bearbetningen. Emellertid hafva vi långt tidigare exempel på, att man i Tyskland

1) I Gustaf Rosenhane.
Samlaren XV.

2 Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet.

bygde vers, i hvilka stafvelseräkningen framträder såsom den enda eller åtminstone den på accentens bekostnad gynnade principen, och dessa försök hafva varit förebilder särskildt för metriken inom en grupp svenska dramer¹⁾.

Den tyska mästersången, som excellerade i konstfull strofbildning och i sammanhang därmed hufvudsakligen fäste afseende vid rimmen, hade under sin senare period alltmer vårdslösat accenten och urartat till en mekanisk stafvelseräkning²⁾. Sådan visar hon sig också hos den mest framstående bland sina senare representanter, Hans Sachs. »Hos honom kan hvarje härlednings- eller böjningsstafvelse, om rytmen fordrar det, sättas på den plats, som blott tillkommer den betonade (»schwere») stafvelsen»³⁾. Denna frihet från hvarje hänsyn till accenten tager Hans Sachs i anspråk äfven för sina icke-strofiska dikter och sålunda jämväl för sina dramer. Han använder öfverallt i dessa den 8-stafviga eller vid kvinnligt rim, hvilket sällan förekommer, 9-stafviga versen, en modifiering efter syllabisk princip af den gamla fyra gånger betonade (»vierhebige») versen, hvilken vi kunna följa långt tillbaka i medeltidens drama.

Under 1400- och 1500-talen användes 8-stafvingen — om jag för korthetens skull får begagna denna beteckning — icke blott i dramat utan i alla slags didaktiska och berättande dikter. Öfver dess »Alleinherrschaft» klaga alla tyska literaturhistoriker, som sysselsatt sig med denna tid. Hvad särskildt dramat beträffar, må här anföras följande⁴⁾. »Till formlösheten i det dåtida (1500-talets) dramat hörde det förvildade versmättet. Icke stafvelseräkningen, utan den språkvidriga betoningen var det betänkliga däri. Ver-

1) För den tyska metriken i allmänhet under denna tid jfr *Vilmor*, Deutsche Verslehre, bearb. von *Grein* 1870 s. 78—81.

2) Väl beroende på romanskt inflytande. *Pauls Grundriss* II, 1: 935.

3) *Sommer*, Die Metrik des H. S. Rostock 1882 s. 28; rörande mästersången s. 37 och 97.

4) *Bächtold*, Geschichte der deutschen Literatur in der Schweiz s. 271. — En schematisk öfversikt öfver 1500-talets drama med rikhaltiga literaturhänvisningar har 1889 lämnats af *J. Minor* såsom inledning till n:r 79—80 af de s. k. »Hallische Neudrucke».

serna betonades vanligen så, att sänkningen kom att hvila på hvarje udda, höjningen på hvarje jämn stafvelse utan hänsyn till dess språkliga värde. Mest oangenämt berör oss detta vid rimmet, när t. ex. »Vatér» måste rimma på »schwer», »Ketzér» på »her», »Tarsensér» på »mär». Dramats verser äro vanligen de fyra gånger betonade med jambisk rytm och par-rim. I stället för de öfliga åtta eller nio stafvelserna förekomma emellertid verser med ända till sexton stafvelser. Vid den rent mekaniska stafvelseräkningen med betonande af hvarje jämn stafvelse stannade man visserligen icke. Gengenbach, Kolross, Birk o. a. nådde efterhand fram till en regelmässig växling af höjning och sänkning, d. v. s. till den senare Opitz'ska principen». Samma förhållande återfinna vi i Nordtyskland hos en del af de till Luthers krets hörande dramatikerne, särskildt Zwickauergruppen, hvars medlemmar (Rebhun, Ackermann m. fl.) egnade betydlig omsorg åt sin metrik. Liksom schweizarne svärmade Rebhun för antika metra och använde omväxlande jambiska och trokaiska verser af olika stafvelsetal, alltid dock blott ett slags vers och en sorts rim uti hvarje scen¹⁾. Han hade emellertid den förargelsen att se sin Susanna utkomma i en upplaga, där i stället för alla dessa nyheter det gamla 8-stafviga rimparet herskade utan motsägelse²⁾. Denna bearbetning vittnar bättre än allt annat om publikens smak, och andra diktare afskräcktes också från antikefterbildning. En egendomlighet, som kan iakttagas hos Hans Sachs, Birk m. fl., är att de uteslutande eller så godt som uteslutande använde endast manligt rim, hvarvid de minskade svårigheterna för sig genom att borttaga *e* ur alla infinitiver och sålunda förbyta en mängd kvinliga rim i manliga.

Hvad den större hänsynen till betoningen beträffar, så synes denna åter hafva minskats efter dramats blomstring på 1530- och 1540-talen. Vi märka detta äfven hos tvenne tidens teoretici på detta område, Laurentius Albertus Ostrofrancus och A. Oelinger,

1) B:s dramer äro utgifna i Bibliothek des liter. Vereins in Stuttgart.

2) *Höpfner*, Reformbestrebungen auf dem Gebiete d. deutschen Dichtung d. XVI u. XVII. Jahrh. Progr. Wilhems.-Gymn. Berlin 1866 s. 18.

4 Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet.

hvilka båda utgåfvo grammatiker 1573—74, den senare med begagnande af den förres¹⁾. Om Oelinger yttrar Borinski i sitt arbete »Die Poetik der Renaissance» (s. 36), att han »helt och hållet står på stafvelseräkningens ståndpunkt; han känner hvarken skilnad mellan jambisk och daktylisk meter eller mellan manligt och kvinnligt rim. Dock tager han det ej ens med stafvelseräkningen så noga och kommer trots sammandragningar ofta med tio i stället för åtta stafvelser». Ostrofrancus åter yttrade, att han i stafvelseräkningen såg »carminum nostrorum ratio»; han tillämpar den ock strängare.

Att nu dessa syllabiska vers verkligen lästs upp enligt det ofvan antydda schemat, d. v. s. med tonvikten lagd på hvarje jämn stafvelse, oafsedt dess naturliga betoning, det är en sak som från somliga håll förnekats under hänvisning på orimligheten i att på ett dylikt sätt göra våld på språket²⁾. Utan att vilja uttala någon bestämd mening vill jag blott framhålla, att detta öfvervåld på språket icke är alldeles otänkbart och fick ega rum t. o. m. uti rimmen (se exempel ofvan), om annars dessa skulle finnas till icke blott för ögat utan äfven för örat. För öfrigt finna vi den nyss anförda prosodikern Ostrofrancus uttryckligen påbjuda detta sätt att skandera, såsom af ett citat hos Höpfner (a. a. s. 5) framgår. Den sistnämde yttrar i sammanhang härmed, att icke stafvelseräkningen, utan den språkvidriga betoningen är det, som brännmärker denna verskonst. »Försöket att alldeles uppgifva regelbundenheten i betoningen icke så mycket karaktäriserar vår diktning i det sextonde århundradet, som icke fastmer för ut ur den samma».

Höpfner häntyder med dessa ord på hvad vi med ett oegentligt uttryck skulle kunna kalla för den *andra* syllabiska skolan, hvilken beror på direkt franskt inflytande och skiljer sig från den förra

1) Höpfner, a. a. s. 13—14; Minor a. a. s. 17—19; Allg. Deutsche Biographie 24: 301 och 509.

2) Pilger, Die Dramatisierungen der Susanna uti Zeitschrift f. Deutsche Philologie XX: 146—149.

därigenom, att rytmen här är fri, och att betoningen noggrant iaktogs i rim (och eventuellt cæsur). Här hafva vi i stället för falsk rytm fri sådan (»arrytmi») och därtill en rik strofbildning i stället för den enformiga, utslitna åttastafvingen. Såsom representanter för denna riktning hafva vi Schede Melissus och Lobwasser, hvilken för sin popularitet troligen står i stor skuld till den franske tonsättaren, Goudimel, från hvilken han lånat melodierna. Det var enligt Höpfner den franska musiken, som banade väg för den franska metriken. Senare företrädde denna af bland andra Hoeck och Wekrlin¹⁾. — I Holland påträffas också exempel på detta franska inflytande²⁾.

Efter denna öfversikt vänder jag mig till den svenska literaturen och främst till dramat.

Uti flere af våra dramer från 1500-talet skulle man med någon god vilja och öfverseende kunna igenfinna versen med fyra höjningar, men det är dock omöjligt att bevisa, att författarne medvetet följt någon sådan metrisk princip. Första gången vi med säkerhet kunna säga, att detta är fallet, är i Asteropherus' *Thisbe*. Komediantdramat, hvars teknik Asteropherus tillagnat sig, var visserligen i regeln skrivet på prosa, men han hade äfven äldre tyska dramer till förebilder³⁾. Under 1600-talets lopp och äfven efter Stiernhielm följa flera dramatiker Asteropherus' exempel.

Sålunda finna vi detta korta rimpar hos Laurbecchius (*Simon Magus* tr. 1652), Beronius (*Rebecka* tr. 1674) och Dalius (*Hecastus* tr. 1681), hvilka begagna det i samma form, som Asteropherus, d. v. s. utan bestämdt antal stafvelser⁴⁾. Beronius visar sig dock kunna skriva mer regelrätta verser uti några inlagda lyriska

1) *Lemcke*, Von Opitz bis Klopstock s. 122, 150. — *Höpfner*, a. a. s. 37, 42 ff.

2) *Jonckbloet*, Geschichte d. Niederl. Literatur II: 48 ff.; jfr I: 459. — *P. van Duyse*, Verhandeling over den Nederlandschen Versbouw I: 31–50.

3) Man har exempel på att »Hibaldeba»-dramer omarbetades på vers, och Ayrer använde den fyr-höjda versen utan stafvelseräkning.

4) I Danmark t. ex. uti Hegelunds *Susanna* (1687), som är bearbetad efter Birks drama.

6 Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet.

stycken med strofisk form. Brasck följer samma princip, men hos honom kan dock tidtals spåras en tendens att inskränka stafvelsernas antal till 8 och vid kvinligt rim 9. Denna tendens till stafvelseräkning — till accenten tager han mindre hänsyn — träder tydligare fram i de scener, där han begagnar ett annat versmått, bestående af i hvarandra inskjutna 8-stafviga manliga och 7-stafviga kvinnliga verser, t. ex. (Filius Prodigus IV: 7):

Hållom stilla och hörom til,
Hwem weet hwad är på färde;
Kan skee någon wår broder wil
Ihiälsä och förmörda.

Kolmodin (Genesis ætherea tr. 1659) begagnar ock den 8-stafviga versen, men denna består här af regelbundna jamber, och sådant är äfven förhållandet hos Moræus (Vitulus, uppförd 1685).

Det finnes emellertid en grupp svenska dramatici, äldre än de nu nämnda, som väl också upptogo det korta rimparet, men modifierade detta på ett alldeles egendomligt sätt. Hufvudmannen för dessa är Messenius.

Slå vi upp hans älsta skådespel, Disa, så finna vi att prologen lyder som följer:

Warer alle wälkomne til Vbsala by,
Och så til thenna Comoedia ny,
Adel, Prester, Kiöpmän och Jungfruer sköna,
Ärlighe Matroner, hwar skal röna
I sanning stor nytto, wårt spell medh sigh hafua,
Giffuer oss til om wij råke snaffua:
o. s. v.

I allt 26 verser utan hänsyn till accent så bygda, att alla udda versrader hafva 12 stafvelser, alla jämna 10¹⁾. Gå vi öfver till själfva skådespelet, så finna vi första aktens tre första scener bestå af idel 8-stafviga verser t. ex.

1) Undantag gör den tjugofemte versen, som har blott 10.

I Trolkonst är migh ingen lijk,
 På Gull är jagh och swara rijk,
 Krigh kunde iagh wäl vthföra,
 Medh Troidom och vnder giöra¹⁾.

De båda sista scenerna åter äro 10-stafviga, medan i andra aktens fyra första scener de 10- och 8-stafviga verserna omväxla; femte scenen är åter 10-stafvig. Resultatet af en granskning af de återstående trenne akterna blir, att den tredje²⁾ och första scenen af den fjärde hafva idel 8-stafviga, medan resten af fjärde akten och hela den femte hafva idel 10-stafviga verser; epilogen slutligen har liksom prologen omväxlande 12- och 10-stafviga.

Det är ganska egendomligt att se, att Messenius sålunda följer en rent syllabisk metrik, och detta med sådan stränghet, att de fall, då en öfvertalig stafvelse inkommit, äro ytterst sällsynta. I hela Disa med öfver 1000 verser har jag icke kunnat finna mer än 13 sådana fall³⁾, hvilket är så mycket mer förvånande, som författaren ej kunde hafva någon hjälp af sitt öra — ty accenten tager han som sagdt ingen hänsyn till —, utan måste bokstafligen räkna stafvelserna. Men en än märkligare egendomlighet i Messenius' verser hafva vi att anteckna. Se vi på de ofvan anförda raderna, så skola vi nämligen finna, att de, som hafva kvinligt rim, räkna lika många stafvelser som de med manligt, ej, såsom man skulle vänta, en mera. Och detta är regeln hela skådespelet igenom. Det är, om man så vill, en till ytterlighet drifven stafvelseräkning, och denna princip har Messenius blifvit trogen i hela sin produktion.

Uti det närmast följande dramat, Signill, använder Messenius oftast den 8-stafviga versen, men vid sidan häraf den 10-stafviga, dels ensam, dels växlande med den förra. Stundom förekomma verser med annnat stafvelseantal; så äro i I: 4 Grimkils repliker

1) En vers gör undantag: »Dyrcka affgudar Quinne och Mann». Denna kunde kanske rättas genom elision, men sådan är ej regel hos Messenius.

2) Med undantag af fyra verser i början.

3) Uti Christmannus 30 (och därtill 4 tvifvelaktiga beroende på om »Clere-dijt» skall läsas 3- eller 4-stafvigt). Flere skulle lätt kunnat hjälpas.

8 Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet.

8-stafviga, medan Habor bestå af växlande 9- och 7-stafviga. Ut i IV: 4 talar Habor på 10-stafvig, Trullwijsa på växlande 10- och 9-stafvig, Göya på 8-stafvig vers.

För den 8-stafviga versen fick Messenius allt större förkärlek; den är enarådande i de följande dramerna, Svanhvita, Blanckamäreta och Christmannus, hvad de båda förstnämnda beträffar dock med det undantag, att prologerna, och i Blanckamäreta äfven epilogen, bestå af 10-stafviga verser¹). Hvad Gustaf I beträffar, så föreligger den ännu ej tryckt. Jag har sett igenom en handskrift från Kgl. biblioteket, daterad 1642, och funnit, att den 8-stafviga versen jämväl här användts, ehuru de fall äro talrika, där stafvelseantalet öfverskjuter eller understiger det vanliga. Detta kan bero antingen därpå, att Messenius ej gifvit detta arbete den sista afslipningen, eller ock på slarf af renskrifvaren²). Att det senare varit fallet åtminstone vid några tillfällen, därom vittnar den omständigheten att en främmande hand upprepade gånger gjort rättelser i handskriften, genom hvilka det riktiga stafvelse-antalet blifvit återställt. T. ex. (IV: 8)

För ögorne the nu wänner äre
rättadt till

För ögorn the wänner äre.

Samma metriskas principer och samma 8-stafviga vers finna vi äfven använda i Messenius' båda rimkrönikor om Finland och om Stockholm.

Hans lyrik, d. v. s. de i dramerna inlagda visorna, förtjänar att med ett par ord omnämnas. Visan i Disa V: 2 är alldeles oregelbunden, medan däremot de i Signill III: 1, Svanhvita VII: 6 och Blanckamäreta III: 6 förekommande hafva stafvelseräknande verser, i den förstnämnda 8- och 6-stafviga omväxlande, i de båda senare endast 8-stafviga. Till accenten tages jämväl här föga

1) I Svanhvita (I: 6) äro dessutom de danska böndernas första repliker (i allt 6 rader) 7-stafviga.

2) Jfr *Ljunggren*, Sv. dramat s. 352.

hänsyn¹⁾. Visan i Blankamäreta VI: 1 är däremot skriven i ballad-stil, och därmed följer naturligtvis, att den äfven i metriskt hänseende lyder andra lagar. I de båda tyska visorna (Signill III: 1 och Blankamäreta I: 5) är accenten däremot grundvalen, och detta kunde utgöra ett skäl att fränkänna Messenius författarskapet till desamma. Men man blir tveksam, då man finner, att Messenius i sin 1609 under pseudonymen »Matz Bernds Sohn von Sanfftleben» utgifna och på tyska affattade »Retorsion Schrift und Bericht» skrivit liknande på accent byggda verser. Egendomligt förefaller det, att Messenius skulle bytt om metrisk principer allt eftersom han begagnade tyska eller svenska språket. Törs man antaga att han haft någon främmande hjälp i detta fall?²⁾

Att så få fel mot regeln för stafvelsernas antal förekomma, visar redan, att Messenius nedlade stor omsorg på sin versbygnad. Rimmen äro ock vida bättre, än hos hans samtida i allmänhet. Emellertid kan det ju icke nekas, att de lagar han pålagt sig, stundom hafva varit tryckande för honom, och till stelheten i dialogen bidrog i hög grad den omständigheten, att han i likhet med sina samtida öfver hufvud aldrig tillät sig, hvad tyskarne benämna »Reimbrechung», d. v. s. hos Messenius händer det icke, att den första versen i en replik rimmar med den sista i den föregående,

1) Meyer, Rosenhane s. 156 finner i visan ur Svanhvita ett rytmiskt system, något, som jag knappast kan gå in på.

2) Den tyska skriften mot jesuiterna är till större delen affattad på 8-stafvig manlig vers, där rimmets enstafvighet liksom hos flera ofvannämnda dramatici ofta blott beror på skrifningen, t. ex. »hieltn — spieltn», »kommen — frommen», »Jesuitr — wledr» o. s. v. (Ett verspar har, om man så vill, kvinlig rim, men är jämväl det 8-stafvigt:

Er nennt sie selbst heilige Patres,
Vermeint, sie seind Jesu Fratres.)

Företalet till läsaren och afslutningen äro skrifna på uteslutande kvinliga, 11-stafviga verser; att sålunda de kvinliga verserna fått udda stafvelsetal är något, som icke öfverensstämmer med Messenius vanliga bruk.

Den svenska öfversättningen af denna skrift (1610) är affattad på knittel med oregelbundet växlande manliga och kvinliga rim. Hade Messenius då ännu icke utbildat sitt eget metrisk system?

utan hvarje replik avslutas med ett helt rimpar¹⁾; att det någon gång, fastän sällan, förekommer repliker af blott en vers, gör naturligtvis intet undantag härifrån.

Huru har nu Messenius kommit att antaga detta egendomliga syllabiska system?

Ett par enstaka äldre fall af dylika verser inom den religiösa diktningen kunna ej utgöra en tillräcklig förklaringsgrund; jag skall längre fram omnämna dem.

Närmast till hands ligger det att söka förebilden inom Tysklands dramatiska litteratur²⁾. Jag har redan nämt, att det fans en tendens hos flera dramatiker — och det just hos några af de bästa — att använda uteslutande 8-stafvig vers med manligt rim; uti Birks Susanna finnes blott ett enda, antagligen på tryckfel beroende verspar med kvinligt rim. Det har uttalats den förmodan, att detta skulle bero på efterbildning af den antika metriken³⁾. Gengenbach och Kolross förete samma egendomlighet, likaså Hans Sachs och, ehuru ej så utprägladt, Frischlin. Ackermans båda dramer har jag genomsett utan att finna något kvinligt rim⁴⁾. Alla dessa, utom Hans Sachs, försöka emellertid att tillfredsställa accentens fordringar, medan de (åtminstone Frischlin) icke alltid taga det särdeles noga med stafvelseräkningen. Möjligen har dock någon regel för den dramatiska versen blifvit uppställd, som påbjudit dess 8-stafvighet. Denna skulle då hafva missförståtts af Messenius så till vida, som han tillät sig att äfven begagna kvinnliga rim, utan att öka stafvelseantalet. Jag genomgick all mig tillgänglig lite-

1) Undantag finnas dock t. ex. i Disa IV: 2, Signill II: 3, 4; IV: 1; VI: 3; Blanckamäreta I: 5; Christmannus II: 4, IV: 5. Ut i Thisbe förekommer »Reimbrehung» och är i tredje akten t. o. m. rätt vanlig.

2) Utan tvifvel har jesuiterdramat, som blomstrade i Ingolstadt, där Messenius förvärfvade sin doktorstitel, haft inflytande på honom, men litteratur däröfver tyckes ej existera. *Minor* a. a. s. 23 angifver ingen. — *Zeidler*, Studien u. Beiträge zur Gesch. d. Jesuiterkomödie (Theatergeschichtliche Forschungen 4) behandlar endast senare tider.

3) *Pilger*, a. a. s. 150.

4) *Bächtold*, a. a. s. 301; *Sommer*, a. a. s. 98. Frischlins och Ackermans dramer utg. i Bibl. d. liter. Vereins in Stuttgart.

ratur öfver hithörande ting utan att lyckas påträffa någon antydan om, att något liknande kunde uppvisas hos tyska författare, förrän jag verkligen fann ett exempel uti Scherers Deutsche Studien III¹⁾.

Scherer redogör här för ett drama från 1534 om Jacob och hans söner, hvilket enligt hans hypotes skulle vara författadt af G. Major och Joachim Greff²⁾. I de delar af dramat, Scherer är benägen att tillskrifva den senare, äro de kvinligt slutande verserna behandlade på ett sätt, som är högst egendomligt. »Man kan tveka, om de skola läsas trokaiskt eller helt barbariskt med tonen på den sista svaga slutstafvelsen: men i hvarje fall äro stafvelserna blott räknade, raderna få ej vara längre än de vanliga. T. ex.

Nicht allein (l. alleine) hast getragen
Sondern yhn auch laen zusagen
Das solt vom weib geboren werden
Der erlöst was wer auff erden.

Man kunde anse trokaisk uppläsning för sannolikast, emedan då antalet onaturliga betoningar förminskades. Men i fall som de följande synes stafvelsetalet vara hopkommet rent mekaniskt genom skrifning, och det är knappt tänkbart, att hvarje rimpars andra rad lästs annorlunda än med upptakt:

Das sein sam gemert solt werden
Wye stern am hym l und sondt der erdn —
Alle volcker sollen werden
Welche seindt auff dem kreis der erdn».

Här hafva vi således ett motstycke till Messenius' metrik, dock med den skilnaden, att den nyssnämde icke tillåter sig den i ofvan anförda exempel förekommande våldsamma sammandragningen i själfva rimmet för att hålla sig inom de åtta stafvelserna. Detta Greffs manér visar sig äfven i hans öfriga dramer, såväl de,

1) I Sitzungs-Berichte der Wiener Akad. Hist. Phil. Classe Bd. 90.

2) *Minor*, a. a. s. 16 påstår, utan att uppge något skäl, att Greff är ensam förf.

12 Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet.

som äro senare tryckta, som de tidigare, ehuru där mera sporadiskt¹⁾.

Alldeles enastående är icke Greff, ty jag har anmärkt samma förhållande hos en annan till Magdeburgerkretsen hörande dramatiker nämligen Valten Voith²⁾. I dennes båda 1537 tryckta dramer, Ester och »Ein schön lieblich Spiel, von dem herlichen Ursprunge: Betrübtem Fal . . . des Menschen», äro de kvinligt slutande verserna merendels blott 8-stafviga, dock så, att ju mer man närmar sig slutet, desto vårdslösare blir stafvelseräkningen. I det senare af de båda skådespelen, hvilket synes vara *mest* oregelbundet, har första akten af 41 kvinliga rimpar 34 8-stafviga, resten 7-10-stafviga; fjärde akten däremot har af 61 kvinliga rimpar blott 30 8-stafviga och 23, i hvilka den ena versen har 8, den andra 9 stafvelser³⁾. Det förtjenar kanske att anmärkas, att Voith äfven gjort sig bekant såsom mästorsångare under en senare period af sitt lif.

Det är nu ingalunda säkert eller ens antagligt, att Messenius rönt direkt inverkan af dessa bredt moraliserande Magdeburgerdramatiker, men man torde dock vara berättigad att påstå, att Messenius från Tyskland hämtat principen för sin versbygnad och sedan själfständigt och framförallt med sträng konsekvens utbildat och tillämpat densamma.

Hvad beträffar den ofvan vidrörda frågan om, huruvida dessa syllabiska verser lästes med jambisk betoning eller med sväfvande, fri rytmt, d. v. s. om man betonade

Fäckta, dansa och annat méhr

(Brasck, Filius Prodigus II: 4)

eller

Fäckta, dansa och annat méhr,

1) Scherer, a. a. s. 219—221. Profbitar ur Greffs spel om uppståndelsen läsas äfven uti Schmorrs Archiv f. Litteraturgeschichte X: 160—168; ur Susanna hos Pilger, a. a. s. 151—152.

2) Bibl. d. liter. Vereins Bd. 170.

3) Egendomligt synes mig, att utgifvaren, H. Holstein, i sin inledning icke funnit skäl att yttra ett ord om dessa afvikelser från den vanliga metriken.

så synes det mig vara troligt, att Messenius förutsatt en uppläsning med bibehållande af ordens naturliga tonvikt, ty i motsatt fall skulle antingen denna i kvinliga rimpar hafva konsekvent förvridits äfven i rimmet, eller ock dessa rimpar haft en från öfriga skiljaktig trokaisk rytm. Man må ock ihågkomma, att vid den tid, då Messenius' dramer kommo till, var den af mig så kallade senare syllabiska skolan känd i Sverige äfven genom öfversättningar.

Man skulle äfven kunna tänka sig, att metriken i medeltidens latinska hymner inverkat på Messenius. Jag skall längre fram visa exempel på, att öfversättningarna till svenskan af dylika voro affattade på syllabisk vers af samma art som hans, d. v. s. med samma stafvelsetal i både kvinliga och manliga verser.

Messenius fick flere efterföljare, som vid sina dramatiska försök iakttago hans metriska principer. Vi kunna med fog säga, att han härutinnan är hufvudman för en skola, till hvilken höra främst Prytz och vidare Catonius, Chærberus och Chronander.

Prytz använder i sin Olof Skottkonungh (uppförd och tryckt 1620) 10-stafvig vers i prolog och epilog, 8-stafvig för öfrigt. Att Messenius' principer äro tillämpade, framgår af följande ur första akten hämtade exempel:

Ach tu älande Swea land,
Huru illa går tigh i hand.

— — — — —
I Kong Börjes tijdh den fiärde
Then rätta Gudstiensten lärde.

Prytz' andra, ett år yngre komedi om Gustaf I skiljer sig icke från den förra i metriskt hänseende. Med stafvelseräkningen är han dock ej så noga som Messenius. Det är ej sällsynt att påträffa 7- eller 9-, ja t. o. m. 10-stafviga verser. Ovanligt oregelbunden är i detta hänseende följande passus ur Gustaf I (akt. I: 4):

Wägga wil iagh bådhe Lijff och Blodh
Nu för Fäderneslandet kär,
Jagh weet wist Gudh är migh när.

14 Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet.

Uthan honom iagh intet gör,
Hwarken står, går, eller hör.
Här efter iagh i lijffz fahra
Möde och bekymmer måste wara.

Här hafva vi på sju verser en 10-, en 9- och två 7-stafviga, medan blott tre äro regelbundna. Men detta är något alldeles exceptionelt.

Närmast följer Nic. Holgeri Catonius, hvars Troijenborgh uppfördes 1632. I detta skådespel träffa vi oftast den vanliga 8-stafvingen. Jag anför ur fjärde akten:

Helena.

Paris jagh wäl förnummit haar
Ehr kärlek moot migh uppenbaar,
Aff edhre öghons affecter
Och många andra effecter.

Men Catonius använder äfven den 10-stafviga versen (II: 1—3 och 5; III: 1—2) och i en scen (II: 4) äro några repliker skrifna på 9-stafvig vers. Ej så sällan finner läsaren verser med en öfverskjutande eller felande stafvelse, och accenten vårdlösas äfven i de ofta dåliga rimmen (t. ex. »Män — Stadhen»), hvilket Messenius icke tillät sig. Undantagsvis finna vi här exempel på »Reimbrechung» (II: 5).

Venus.

Ah hwad wälder at thu then stora Mars
Så dristeliga tå angripa törre
Ähr han ey mycket mer förskreckeligh.

Cupido.

Ja Modher, ther hoos är han och wenlig o. s. v.

Chærberus' Prosopopeisæ Dickte (1642) visar oss dels (i prologen) 9-, dels 10-stafvig syllabisk vers.

Chronander följer jämväl Messenius' exempel. Han använder i Surge (1647) tvenne versmått, båda syllabiska, utan hänsyn till accent eller rimmets beskaffenhet i likhet med de förut nämnda. Det ena är 8-stafvingen, som förekommer i prolog, epilog och de

förnämre personernas repliker, medan det andra, 10-stafvingen, talas af bönderna. Här möta oss skäligen många oregelbundenheter; af prologens 86 verser innehålla 19 eller öfver femtedelen en stafvelse för mycket, hvilken dock på somliga ställen kan hafva försvunnit genom elision, om man får antaga, att denna egt rum utan att vara antydd. Genom dylik skulle somliga scener (t. ex. I: 3) kunna blifva nästan regelbundna, andra (t. ex. V: 5) äro åter äfven i detta fall ohjälpliga.

Samme författares Bele-snack (1649) är skrifven på 10-stafvig vers af samma beskaffenhet, som i det föregående dramat. För att uppnå det afsedda stafvelseantalet sammandrager Chronander här stundom ganska våldsamt t. ex. »önskte», »snarre» (III: 1). Elision skulle äfven här hjälpa mångenstädes, t. ex.:

Guldkädi', armband, thet honom ey borde.

(III: Argumentum)

eller

Acolast', ey hielper nu at skämta.

(VI: 2)

De talrika oregelbundenheterna kunna äfven härflyta af bristande tid, såsom författaren själf antyder i epilogen:

Commædian är stält i hastigheet,
Alt kan ey wara så behagligheet.

På ett par ställen inträder ett nytt versmått af växlande 8- och 9-stafviga verser, såsom i Lutherius repliker i första aktens början:

Gud han stichta echtenskapet först,
at två skulle wara maker,
Huillet ibland alla stånd är störst
Insat mest för tree orsaker. o. s. v.

Manliga och kvinnliga rim växla i de anförda raderna regelbundet, men detta iakttages icke alltid; stundom hafva både 8- och 9-stafviga kvinnligt slut, stundom båda manligt. Samma versmått återkommer i andra aktens tredje scen. Rimmen äro ibland dåliga, t. ex. »kräkla — biäbbas», »kallar — föräldrar».

Grundformen för versen i den dramatiska dialogen, den 8-stafviga eller »vierhebige», återfinna vi äfven inom didaktiken. »De åttastafviga halfprosaiska rimparen», säger Scherer¹⁾, »riddardiktens förfallna versmått, upplefde nu kort före sitt slut åter ett slags blomstring. I denna form kunde liksom under 1400-talet hvad för innehåll som helst gjutas. Af detta versmått betjänade sig dramat. På det berättades historier. Det ansågs passande för hvarje religiöst eller undervisande ämne». Åttastafvingen kunde emellertid här som i dramat byggas efter mycket olika grunder.

Exempel på dess behandling efter mindre stränga principer lämnar oss den svenska öfversättningen af Spangenberg's Gåås-Kong, hvilken utgafs 1619 af Johannes Sigfridi; verser med 9 eller 10 stafvelser äro här ingen sällsynthet, och äfven 7-stafviga förekomma någon gång²⁾.

Strängt syllabiskt påträffa vi det ifrågavarande versmättet i Tyskland t. ex. uti Sebastian Brandts berömda »Narrenschiff»³⁾. Att Messenius i sina rimkrönikor jämväl använde sitt nyuppfunna versmått, har jag redan nämt. Möjligen har han haft till föregångare Torstenius Johannis, som var musiker i Karl IX:s kapell och utarbetat en öfversättning af Davis psalmer, nu tyvärr förlorad⁴⁾. Antagligen har väl denna varit affattad på syllabisk vers efter Lobwassers exempel. Två år senare utgaf Torstenius Arcana annuli pronubi eller En fästningaring's hemligheter. Uti denna förekommer efter företalet en längre dikt på bortåt 500 vers om »Thet helga Aeckteskaps andelighe utthyding», hvilken dikt är författad på 8-stafviga rimpar, oftast manliga, sällan kvinliga. I de förra är stafvelseräkningen så noggrann, att jag blott påträffat fyra fel

1) Geschichte d. Deutschen Litteratur⁶ s. 289.

2) Rimparet med fyra höjningar torde ock vara grundformen i Lykosandr's *Experientia nobilis* (1628), hvaraf utdrag är tryckt uti *Noreens* och *Meyers* läsebok s. 81.

3) *Goltzer*, Geschichte der deutschen Litteratur I: 400; sammastädes s. 360 anföres ett annat exempel.

4) *Schück*, Litt. hist. I: 334—335.

däremot; de senare åter äro dels 9-stafviga, hvilket ju skulle vara det naturliga, dels 8-stafviga t. ex.

Bliffuer så aff samma Strijmmar
Jw mehr vplyst alla timmar.

dels blandade. Jag har räknat elfva verspar med kvinliga rim, af hvilka elfva verser haft nio och lika många åtta stafvelser, — en oregelbundenhet, som är öfverraskande vid jämförelse med noggrannheten i de manligt slutande raderna. Detta vacklande gör, att man ej med säkerhet kan säga, om Torstenius velat följa samma princip som sedermera Messenius eller icke. I alla händelser är han en af de tidigaste förkämparne för den syllabiska versen.

Helt och hållet till Messenius sluter sig Gabriel Andreæ Helsingius i sitt arbete Pandectæ miraculorum sacræ scripturæ, tryckt 1625. De kvinligt slutande rimparen, här som annars vida sällsyntare än de manligt slutande, hafva liksom dessa åtta stafvelser, t. ex.:

Herligt finnes ther beskriffuit,
Huru Gudh sijn Werk haar driffuit.

Eller

Fiortontusen och siwhundra
Förginges i samma plågha.

Rimmen äro, såsom af de sist anförda raderna synes, ingalunda goda; man påträffar sådana som »Babel — säll», »them — öknen», »hade — knorrade» o. s. v. Stafvelserna äro däremot samvetsgrant räknade. I ett företal till läsaren begagnas strofer, som jämväl synas bygda på stafvelseräkning och ej på accent, t. ex.:

Konung David / vthi sin tidh /
Haffuer mycket beskriffuit,
Om HErrans Werk / och Vnder stark /
Som Gudh haffuer bedriffuit.

De i strofisk form affattade dikterna äro annars i allmänhet, medvetet eller omedvetet, bygda på betoning och icke på stafvelseräkning och detta är regel i egentlig lyrik, medan det däremot

finnes flere exempel på, att man följt den sistnämnda principen uti dikter, som hafva ett didaktiskt innehåll. Så i ett par dikter, införda i P. Bullernæsius' *Colloquium christianum de mendacio* (tryckt 1619). Ett Epigramma af Jonas Palma, hvaraf några rader äro anförda i Schücks literaturhistoria s. 352, är skrivet på alternerande 8- och 7-stafviga verser. Än hafva de förra kvinligt och de senare manligt rim; än är detta förhållande omkastadt; stundom äro alla verserna kvinliga. Stafvelseräkningen är ganska noggrann. En annan dikt i samma arbete, skriven af den sedermera såsom orientalist bekante Jonas Hambræus, har en egendomlig meter, nämligen femtonstafviga, parvis rimmade verser med cæsur efter den sjunde eller åttonde stafvelsen. Andreas Joh: Arosiander försvenskade (1633?) på prosa Apollonii, konungens af Tyrus historia; företalet är skrivet på i hvarandra inskjutna 8-stafviga manliga och 7-stafviga kvinliga verser. Accenten är oftast klen; så till exempel rimmas »dotter — bätter» såsom manliga. — Exemplen kunna nog ökas.

Den bekante astronomen Sigfrid Aron Forsius har afslutat sin blott i handskrift befintliga *Physica* med en lofsång om 23 strofer¹⁾, som väl närmast äro bygda på betoning. I sitt verk *Speculum vitæ humanæ* (tryckt 1614) står han jämväl på samma botten; stroferna äro sexradiga med rimflätningen aacbbe, hvarvid tredje och sjette verserna hafva tre höjningar, de öfriga fyra. Men därjämte är Forsius här äfven stafvelseräknande, dock på sitt eget vis, i det han nöjer sig med att låta de med hvarandra rimmade verserna få samma stafvelsetal²⁾. På detta sätt få den tredje och sjette versen 7 till 8 stafvelser, de öfriga 8 till 10. För att förtydliga systemet aftrycker jag här en strof med utsatta accenter ur afdelningen »VII Senex».

1) Ett stycke är anfördt af Wieselgren i *Samlaren* IX: 111.

2) Denna sträfvän att iakttaga en syllabisk princip åtminstone inom rimparen har jag tyckt mig återfinna äfven någon gång annorstädes t. ex. hos Brasck; dock kan ju detta förhållande vara oafsiktligt.

Mitt stóra móðh hafwer nú fátt bóot,
 Käppen är wórden min tridie fóot,
 Min fótter blífwa séna
 Min ryggh krókes mitt húfvud och sá.
 Lútar, till Gráffuen má iágh nw gá,
 Dódhen är míg till ména.

Här hafva vi två 7-stafviga och fyra 9-stafviga verser. Detta är kanske det vanligaste, men såsom ofvan nämndes kan stafvelse-talet växla. Såsom exempel härpå må anföras en strof (ur VII Pugna Vitæ et mortis), hvilken tillika visar oss, att den ofvan be-gagnade omväxlingen af manliga och kvinliga rim ej är regel.

Dödhen och lijfwet the stríjdha nu samman,
 Thet är nu alwar, som förra war gamman,
 Gudh nádhe hur thet wil gånga,
 Lijfwet gier sigh vnder dödzens wáld,
 Ty Siälen hon är för Synden sold,
 Och blifwer Diefwulens fånga.

Man påträffar väl flera strofer, där Forsius icke iakttagit denna regel om lika stafvelsetal inom rimparen, men de utgöra afgjort en ringa procent.

I slutet af boken har Forsius tillfogat öfversättningar af dels »Dies iræ», dels två latinska skolsånger, hvilkas original förekomma i de af Theodoricus Petri utgifna Piæ cantiones. Dessa öfversättningar ansluta sig till originalens strofbyggnad, och äro alldeles regelbundet syllabiska, medan accenten är försummad.

Den svenska, anonyma öfversättningen af Reyneke Fosz, som utkom 1621, är, såsom öfversättaren själf ger tillkänna, skrifven på syllabisk vers, hvilket ej var fallet med den närmaste, plattyska, förebilden. Uti första boken, som omfattar ungefär hälften af hela verket, har öfversättaren oftast användt strofisk form, stundom af ganska invecklad bygnad, såsom framgår af följande citat ur Kap. 31:

Hintze sadhe medh bittert modh
 O Herre godh
 Wårt arbet är förlorat,
 Tjil Isgrim och Brwn sadhe han,
 Medh weeklaghan,
 O at iagh wor i Mora.
 Är Mickel i gunst,
 Medh all sin konst
 Brukar han sigh
 Margfaldeligh,
 Oss på olycko föra.

Den sjunde raden har en stafvelse för mycket, något som emellertid är rätt sällsynt. Det hela visar, att vi här ingalunda hafva någon vidare skicklig verskonstnär. Regelbunden rytm finnes här icke, och dylik tyckes icke ha varit eftersträfvad utom i Kap. 5, där man möjligen kan urskilja följande skema:

— — — — —

Konungen först Greflingen witer,
 Hur Mickel är en Eremiter.
 Och än tå meenlösa ey skonar,
 Vthan them alt dräper och ronar.

Uti tretton af bokens 39 kapitel användas de vanliga rimparen oftast 8-, stundom 10-stafviga, i båda fallen med en stafvelse mer vid kvinligt slut; Messenius har sålunda här icke varit mönster. I den hvarje kapitel åtföljande vidlyftiga moraliserande utläggningen på prosa äro inströdda en del citat ur tyska didaktiska författare, vid hvilkas tolkning det 8-stafviga rimparet oftast användes.

Vid slutet af första boken vänder sig uttolkaren till läsaren med följande ord:

»Good Christen Läsare, effter thet at så thet Tydska som thet Danska Exemplaret owisse taal hålla til Syllaber i thetas Rijm, stundom i them som hwar annan swara skola i samma slags Rijm förlånge, stundom förkorte, eller then ena lång, then andra kort, hwilket går ifrån Rijms lagh. Ty hafwer iagh i then första book

brukat allahanda slags bruklighe Rijm, som then gode Läsaren wäl see kan. Men at thetta hafwer migh här til warit förswärt, syntes migh the andre två [rättare: tre] Böcker medh gemeene bruklighe Rijm aff siw, 8. 9. och 10. syllaber, med lika swarande ender, at bruka wela. Then godhe Läsaren wille thetta til thet bästa vptagha och vttydha. Faren wäl».

Dessa ord har man nu fattat så, som skulle öfversättaren hafva öfvergifvit sin stafvelseräkning och återgått till knitteln. Detta är emellertid ett misstag. Det är icke stafvelseräkningen, utan den konstfulla strofbyggnaden, som öfversättaren funnit öfverstiga sina krafter; han använder i bok 2—4 nästan utan undantag ¹⁾ rimpar, hvilka än äro 8-, än 9-, än åter 10-stafviga, men städse i samma kapitel hafva ett bestämdt stafvelsetal. Omväxling åstadkommes äfven därigenom, att i ett kapitel användes uteslutande manliga rim, i ett annat uteslutande kvinliga, medan i ett tredje båda regelbundet omväxla. Med »gemene bruklige rim af 7, 8, 9 och 10 syllaber» menar öfversättaren således alldeles icke knittel, utan just syllabisk vers, och detta yttrande är för oss så mycket viktigare, som det till fullo ådagalägger, att stafvelseräkningen vid denna tid var den, åtminstone på vissa håll, erkända metrisk grundlagen.

Vid arbetets slut vänder sig öfversättaren åter till läsaren med klagan öfver, att verserna i originalet »icke hålla theras rätta mått och Syllaber, såsom rätte laghlighe Rijm wara skola. Ty hafver iagh migh beflijtat att hålla i hwar Fabel sitt eghit slags Rijm, effterföljandes D. Lutheri, Lobwassers och andra Höghlärdes bäst gillade Rijm, så myckit Syllaberne wedhkommer. Ändoch at iagh och icke neekar här finnes brist i Syllabernes quantitet medh upstijghande och nedhfallande, men Arbete[t]s swårheet och ledsamheet hafwer thet wollit, ty iagh hafwer migh welat skynda til enden. En vprichtigh och godhwilligh Domare kan aff Exempla-rens collation ther om väl döma. Itt bundit tal böör wara bundit, itt lööst lööst».

1) Ett dylkt s. 369 vid citat ur »Switzarens».

Häraf framgår, att Lobwasser varit den egentlige läromästaren uti verskonsten, men det visar sig därjämte, att öfversättaren haft en aning om, att stafvelseräkningen icke betydde *allt* i metriken, utan att »syllabernas kvantitet», d. v. s. accenten sådan den framträdde i jamber och trokéer, borde hafva ett ord med i laget, om också icke det afgörande. Yttrandet visar, att i Sverige redan före Stiernhielm funnos de, som icke blott praktiskt utan äfven teoretiskt arbetade på att lägga en ny grundval för metriken. Så hade uti Tyskland reformatorn Opitz, hvars bok om »poeteriet» utkom 1624, tre år efter Reyneke Fosz, haft flera föregångare, af hvilka Clajus redan 1578 uttryckligt förklarar accenten vara grundvalen för tysk versbyggnad, dock utan att ha trängt igenom med denna sats.

Om psalmdiktningen heter det hos Schück: »Versen är utan stadga; än bibehåller man den gamla oregelbundna knitteln, än gör man ett försök att bygga verser på syllabisk grund, än söker man närma sig den metriska byggnaden i de latinska hymnerna, men ingen af dessa olika metriska principer vinner fullkomligt öfvertaget». Man finner öfverhufvud i psalmerna större ojämnheter än på andra områden. Redan våra första psalmförfattare hade i Luthers sånger förebilder, som kunde tjäna dem till en förträfflig föresyn i metriskt hänseende, och stundom äfven verkligen hafva gjort detta. I fragmentet af 1530 års psalmbok, som är aftryckt af Klemming¹⁾, finna vi ett par sånger, som förete en nästan regelbunden växling af obetonade och betonade stafvelser, t. ex. i de, som börja »O Jesu Christ, som mandom tog» och »O Herre Gud af himmelrik». Om här, såsom oftast i lyriken, vare sig religiös eller profan, närmandet till regelrätt stafvelsetal väl närmast är att tillskrifva ett strängare iakttagande af accentens fordringar än som i knitteln var vanligt, så hafva vi ett par andra, där accenten är vårdslösad, medan stafvelsetalet noggrannare iakttages. Sådan är »Förbarma dig Gud öfver mig». Den är visserligen öfversatt från

1) Ur en antecknares samlingar s. 187—199.

tyskan, men man lägge märke till att här hänvisas till den *latinska* texten: »Miserere mei deus». Den efterföljande »Jesus Christus är vår hälsa» öfverensstämmer till stafvelsetalet närmast med den *latinska* förebilden, som uppgifvits vara af Huss; båda hafva nämligen uteslutande 8-stafviga verser ¹⁾, medan däremot Luthers text har blott 7 stafvelser i hvarje strofs tredje rad. Vi skola iakttaga, att det är en allmän regel, att psalmer, som hafva syllabisk vers, ansluta sig till *latinska* original (medeltida hymner) — naturligtvis med undantag för de vida senare efterbildningarna af Lobwasser.

Vi anmärka ytterligare rörande den sist nämnda psalmen, att den har 8 stafvelser äfven i de rader, där rimmet är kvinligt, således ett enstaka anticiperande af Messenius ståndpunkt ²⁾. Ett annat exempel härpå hafva vi uti ett bröllopskväde från 1588, publicerad i Samlaren XIV. Det är skrivet på skrupulöst noggrann syllabisk 8-stafvig vers med manligt rim; ett rimpar är kvinligt och har äfven det blott 8 stafvelser:

Och haffuer iagh thenna lära
Scriffuit til tijns Bröllops ära. ³⁾

Skulle författaren möjligen haft någon *latinsk* förebild?

Ville man åstadkomma en fullständig utredning af metriken i psalmdiktningen, vore det ej nog att genomgå hvarje psalm sådan den första gången förekommer, utan man måste därjämte följa den genom alla de olika samlingarna och upplagorna för att se till, om några förändringar möjligen vidtagits af utgifvarne. I allmänhet torde detta icke vara tillfället; man tyckes hafva haft obenägenhet för att röra vid det, som ärfits från föregående generationer. Något omdöme härom vågar jag emellertid icke uttala, då jag ej haft tid och tillfälle att genomgå hela det vidlyftiga

1) I den *svenska* psalmen har andra strofens tredje rad blott 7, hvilket är det enda undantaget.

2) Luther har i sin versifiering af trosbekännelsen (»Das deusche Patrem») användt 8-stafvig vers med växlande manligt och kvinligt rim, men här växlar äfven tonfallet tydligt mellan jamber och trokéer. *Sommer*, a. a. s. 98.

3) Ett liknande exempel i Forsius' (?) Andliga psalmer och visor 1614 s. 137.

materialet, och af samma skäl måste jag inskränka mig till några spridda anmärkningar rörande sådana samlingar, som följa eller röja en tendens till stafvelseräkning.

Laur. Jonæ Gestritius utgaf 1591 »Någre Andelighe Wijser och Loffsonger», hvilka 1619 följdes af en många gånger större samling, utgifven af författarens son¹⁾.

Större delen af dessa sånger ansluta sig till latinska förebilder, och versbyggnaden är i dessa tydligen syllabisk, ehuru undantag visserligen icke äro alltför sällsynta²⁾. Oftast användes en fyrradig strof med 8-stafviga verser, detta äfven då rimmet undantagsvis är kvinnligt (t. ex. s. 190). Från och med s. 201, där bordpsalmerna börja, angifvas sällan några latinska förebilder, och här påträffas ock flera på accent byggda, icke syllabiska stycken (t. ex. s. 303)³⁾. Här förekommer ock växlande strofbyggnad; flera gånger (s. 242, 260, 270, 313) är strofen bildad efter schemat ababced, hvilket ofta möter oss i reformationstidens psalmsång och rimligtvis var hämtadt från Tyskland, där det var mycket vanligt.

Egendomlig är strofen i en sång om Johannes Döparen:

Förläna oss tijn helga nåd, Herre blijd,
At wij rätteligh begå thenne högtid
Och tijn stora nådewärck rätt begrunda
altidh förkunna.

Tydiligen har originalet här varit skrivet på saffisk meter, som Laurentius Jonæ efterbildat blott med hänsyn till stafvelsernas antal, hvilket är oberoende af de växlande manliga och kvinnliga rimmen.

1) Denna andra samling innehåller »En liten Commendation» af Job. Bothvidi på syllabiska 8-stafviga rimpar; accenten är någorlunda riktig.

2) Att författaren så pass strängt hållit på stafvelseräkningen är märkligt, enär melodierna ofta förete vidlyftiga broderier för hvarje stafvelse, hvilket lätt kunnat locka förf. att lätta sitt besvär genom att underlägga melodien ett godtyckligt antal stafvelser.

3) Dylika redan bland de i 1591 års upplaga intagna t. ex. (Congaudat turba fidelium)

»Oxer och åsnor the merckte thet försan
Tå föddes Werldenes Frelsare man».

Stundom är växlingen af rim regelbunden, stundom icke. Dåliga rim påträffas någon gång, t. ex. s. 179 »käär — gifwer».

En samling andliga psalmer och visor utkom 1614; man har gissat på Forsius såsom dess utgifvare. Jag har jämfört denna samling med den officiella af 1601 och funnit, att här tillkommit en hel del psalmer, som äro nästan regelbundet syllabiska; accenten är äfven ganska regelbunden. Af kanske större intresse är, att utgifvaren, hvem han nu varit, tagit sig för att lindrigt ändra några af de äldre psalmerna för att uppnå noggrannare stafvelseräkning. Ett par exempel må anföras ur de intagna bearbetningarna af Davids psalmer; slutet af strof 8 i n:r 25 lyder sålunda uti 1601 års upplaga (liksom uti 1626):

Therföre o Herre underwijs migh
At wandra i tijn Lagh rätteligh
Aldeles effter tin wilia.

Däremot 1614:

Therföre o Herre lär migh
At wandra tin wägh rättelig
Effter tin helga wilie.

Såsom tydligt synes, är accenten fortfarande vårdslösad. — Ps. n:r 85 har undergått någon förbättring, i det att felande stafvelser tillagts, medan däremot flera öfvertaliga fått stå kvar. Uti n:r 90 har förbättringen åstadkommits genom en återgång till de uti upplagorna af 1567 och 1572 förekommande läsarterna, som äro försämrade 1601.

Laurentius Paulinus uttalade sig för den syllabiska principen: »man bör akta verborum elegantiam och numerum syllaborum, att icke i den ena raden äro för många stafvelser och i den andra alt för få». ¹⁾ Hans år 1633 utgifna Clenodium företer ock ett närmande till denna princip; så är t. ex. ps. »Må jag ej olyckan undgå» omarbetad till regelbundet stafvelsetal ²⁾. Dock har han ej konsekvent fasthållit denna princip; af de fem psalmer, som i registret

1) Schück, Litteraturhistoria s. 541.

2) Jfr Clen. s. 237 med s. 340 i ps.boken af 1626.

till Clenodium angifvas vara af honom, äro blott tre syllabiska, och af dessa är en, hvilken återfinnes i 1695 års psalmbok under n:r 302, öfversatt från Lobwasser.

Josephus Matthiæ Fongdonius utgaf 1652 Några nya psalmer, hvilka med undantag af den andra, tredje och femte äro skrifna på 8-stafvig, syllabisk vers med oftast manligt rim. Dessa rimpar äro hopsatta två och två till strofer, men hela samlingen har en vida mer didaktisk än lyrisk prägel.

Gyllenhielms och Kempes öfversättningar från Lobwasser äro redan bekanta såsom syllabiska; om den förstnämde vill jag blott tillägga, att hans själfbiografi »Nosce te ipsum» är affattad i rimpar efter Messenius' princip; fyra kvinligt slutande verser i början äro dock 9-stafviga.

Återstår att nämna några ord om lyriken. Dess metrik har öfver hufvud taget icke rönt inflytande af den syllabiska principen. Genomgå vi våra visböcker, så skola vi finna ytterst få exempel på något dylikt. Jag har antecknat tvänne sådana, båda affattade i likadana strofer, nämligen n:r 66 och 67 hos Bröms Gyllenmärs, den senare i detta hänseende mindre regelbunden än den förra, som blott företer två rader, där det bestämda stafvelsetalet öfverskridits. Hvad tidens förnämste skald, Lars Wivallius, angår, så är hans äldsta kända dikt, grafskriften öfver studenten Sidenius 1625, tydligen bygd på syllabisk grund med åsidosättande af betoningen, men denna dikt kan ej räknas till egentlig lyrik¹⁾. Hans senare dikter visa däremot ett afgjort frångående af denna princip; han bygger sina verser på grundvalen af accenten och uppnår småningom ett verkligt mästernskap uti metriskt afseende.

Bland de dikter, som af Hanselli utgifvas för att vara af Wivallius, såväl som uti de publicerade visböckerna påträffa vi flera lyriska stycken, som äro ganska regelbundna med afseende på stafvelseräkningen, men om man ser till, skall man finna, att i dem äfven betoningen är någorlunda tagen iakt, och man kan således

1) Aftryckt af *Klemming*, Ur en antecknares samlingar s. 202.

icke säga att de äro bygda efter syllabisk princip. Å andra sidan är det ju antagligt, att denna, som, såsom ofvan visats, i större eller mindre utsträckning herskade på andra diktens områden, haft något inflytande på versen, så att man icke i allt för hög grad öfver- eller understeg ett visst stafvelsetal.

Den nya stränga lagen om accentens regelbundenhet och särskildt de jambiska versmåttens öfvervikt mötte motstånd både i Tyskland och Holland, där Hooft teoretiskt protesterade mot en lag, som han ej tordes öfverträda i praktiken ¹⁾. Äfven i Sverige hafva vi ett par exempel. Spegel, som ansåg »dactylicum behagligare än spondaicum, och många jambos et molossos icke göra en ljuftig cadens uti sången», fick se sina på friare meter affattade psalmer af Svedberg och än mer dennes »censorer» omarbetade till regelbundna jamber — en omarbetning, som icke alltid aflopp utan våldsamheter ²⁾.

Angående Lindschöld har Melin med tveksamhet framkastat den förmodan, att han följt stafvelseräkningen i sin versbygnad. Rent syllabisk är enligt Melin blott en sonett, som förekommer i baletten »Den stora Genius» 1669. Ur denna kunna emellertid flera exempel anföras. Om vi följa Hansellis upplaga, finna vi s. 106 »Spåmännens tal» vara skrivet på 7-stafvig, rent syllabisk vers; af 24 rader innehålla två öfvertaliga stafvelser. Kort därpå hafva vi ett stycke 11-stafvig vers; rytmen är delvis daktylisk, men detta är icke genomfördt ³⁾, Vidare s. 112—113 fjorton 10-stafviga verser; s. 115 Hercules' replik af växlande 10- och 8-stafvingar och s. 126—127 växlande 8- och 7-stafviga rimpar ⁴⁾. Märkligt är nu, att icke blott sonetten, utan äfven alla de öfriga nämnda bitarne

1) *Jonckbloet*, a. a. II: 48 ff.

2) Sp:s yttrande i Sw. Magazinet 1781. Swedbergs omarbetning af Sp:s psalmer i metrikt afseende framgår af en jämförelse med Sp:s hskr. i Linköping.

3) Härpå följa sex strofer, som till stafvelsernas antal öfverenastämmer med den salfiska strofens; rytmen är emellertid missförstådd på samma sätt som i den bekanta melodin till »Integer vitae»: — — — — — etc.

4) I alla dessa exempel hafva en eller två verser en stafvelse för mycket.

hafva lika många stafvelser, antingen rimmet är manligt eller kvinnligt; således här samma förhållande som hos Messenius och hans grupp!

Då Lindschöld annars begagnar kortare verser, äro dessa bygda enligt rytmens lagar, dock så, att man flerstädes påträffar fel häremot; särskildt har Lindschöld alltför ofta tagit sig friheten att utbyta en jamb mot en troké i versens första fot.

Af längre versslag använder han med förkärlek en 13-stafvig vers, som beredt Mellin åtskilliga svårigheter, enär han icke vet om han skall våga anse den för syllabisk. Den förekommer dels tillsammans med en sexstafvig vers (s. 104 och 121), dels ensam — och detta vida oftare, nämligen icke blott flerstädes i stor utsträckning i balletten, utan äfven uti »Ehre- och Lyckönsknings-Rijm» 1670 och i »Le Carrosel» 1672. Jag kan för min del ej finna annat än, att Lindschöld här följt den syllabiska principen, trots de relativt talrika fel mot denna, man på de flesta ställen påträffar¹⁾. Först och främst torde det vara tvifvelaktigt om Hansellis aftryck är fullt riktigt²⁾. Vidare torde det vara antagligt, att Lindschöld förutsatt sammandragningar eller elision på flera ställen, t. ex. i sjette, sjunde och tionde verserna s. 150. Han har nämligen själf på några ställen företagit rätt våldsamma sammandragningar, hvilka naturligtvis varit öfverflödiga, om han icke åsyftat ett visst stafvelseantal, såsom i följande på s. 145 och 150 förekommande verser:

1) T. ex. i Rimmen från 1670 af 136 verser 21, som innehålla en stafvelse för mycket eller för litet; se vidare hos Melin.

2) Uti originalupplagan har jag endast haft tillfälle se Den stora Genius. Vid en jämförelse med Hansellis aftryck visar det sig, att utaf de 8 verser i IV: 3, som enligt Melin (s. 19) skulle vara oregelbundna till stafvelsetalet, en icke är det.

The andra beskyllningar ha äfven så god grund,

heter det i original upplagan, således 18-stafvigt: Hanselli (s. 125) har uteslutit *sd.* Liknande är förhållandet med andra versen uti IV: 1, där Hanselli (s. 119) genom att skriva *balla* i st. för *ball* fått en 14-stafvig vers. — Melin säger att af »Carrosel»-verserna tre (v. 16, 19 och 41) äro 15-stafviga, hvilket är misstag; de äro 14-stafviga, liksom ock den 18 versen.

Antaar sitt rikkes *styr'le* och träder på sin thron.
Om han vill slippa Bacchus *brörs*
trägna snorck och pruut.

Hvad denna versart för öfrigt beträffar, så har den liksom de kortare ofvan omnämnda samma stafvelsetal i manliga och kvinnliga verser. Att den varit afsedd att vara en fri ombildning af alexandrinen, synes framgå därutaf, att i allmänhet (men långt ifrån alltid!) cæsur inträder efter sjette stafvelsen i kvinnliga verser och efter sjunde i manliga. De förra blifva sålunda någorlunda regelrätta alexandriner.¹⁾

Äfven senare har Lindschöld någon gång använt liknande metrum; så i verserna öfver Helmsfeldt (1678), där dock flera af de manligt slutande hafva blott 12 stafvelser. Vidare uti dikten vid Iphigenies uppförande vid hofvet 1684, där de 16 första raderna (frånsedt fri rytm och felande cæsur i tre) äro alexandriner, medan sedan den gamla 13-stafvingen åter kommer till heders. Året därpå skriver Lindschöld riktig alexandrinsk vers vid prins Fredriks födelse, och rimligtvis höra öfriga stycken, där denna användes, till denna senare period af skaldens diktning, då han bestämt sig för att afstå från vissa af sina friheter.

Ett liknande förhållande kan man äfven iakttaga uti den af Lindschöld 1688 utgifna Barnabibeln. De af Spegel författade parafraserna af Davids psalmer, som här intagits²⁾, hafva nämligen undergått en bearbetning, som gjort dem mera regelbundna så till stafvelsetal som rytm. Medan Spegel blott tog hänsyn till höjningarna och till dem fogade ett växlande antal obetonade stafvelser, gaf Lindschöld psalmerna en mera bestämd rytm, åstadkommen genom omarbetning vare sig till uteslutande jamber eller mera regelbunden omväxling af jamber och daktyler; man jämföre t. ex. Ps. 62 och 94 i Spegels handskrifna Psaltare (i Linköping)

1) Liknande alexandriner (med kvinnlig cæsur) förekomma hos några tyska skaldar under 1700-talet, hvarom se *Minor*, Neuhocho Deutsche Metrik, Strassburg 1893 s. 265.

2) Se härom *Wrangel* i Tidskrift för teologi 1892 s. 199.

30 Stafvelseräkning som princip för svensk vers under sextonhundratalet.

och i Barnabibeln. Den senare psalmens första vers lyder på förra stället (n:r XX):

O Gud som hafwer i händer
Al macht och rättwisan hämbd,
Min suckan iag til dig upsänder,
Låt mig ej wara beskänd.

Denna psalm har i Lindschölds bearbetning fått följande schema:

— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

Gör man sig så besvär med att slå upp Ps. 95 hos Swedberg eller 82 uti Gamla psalmboken, återfinner man Spegels dikt, ändrad till regelbundna jamber. — Hvad Lindschölds egna parafraser beträffar, äro de skrifna på jambiska metra, men den något oregelbundna betoningen i flere (t. ex. Ps. 3, 13 och 70) ådagalägger att förkärleken för fri rytm satt kvar hos skalden.

Dessa anmärkningar, med hvilka jag tror mig hafva uppvisat, att den syllabiska principen var i viss mån herskande inom dramat och didaktiken och sträckte sitt inflytande äfven till psalmen, göra emellertid ingalunda anspråk på att hafva fullständigt uttömt ämnet. Därtill skulle erfordras bland annat rikligare tillgång på äldre svensk litteratur än Lunds Universitetsbibliotek erbjuder. Att jag kunnat begagna ofvan citerade svenska arbeten, har i flera fall berott på den liberalitet, med hvilken biblioteken i Stockholm och Upsala gått låneansökningar till mötes, och för hvilken jag anhåller att på detta sätt få uttala mitt tack.

Sedan ofvanstående redan var under tryckning, har jag fått tillfälle taga kännedom om *J. Minors* nyutkomna *Neubochdeutsche Metrik*, där (sid. 322 ff.) äfven Hans Sachs' rimpar blir föremål för behandling.

1) Strofens tredje rad är dock äfven hos Lindschöld olika i några verser.

Förf. yttrar, att man kan tänka sig trenne olika svar på den ofvan s. 4 och 12—13 vidrörda frågan, huru denna vers lästs.

1) Den har skanderats såsom jambisk utan hänsyn till ordens naturliga accent. Då detta bestridts af det skäl, att ett dylikt våldförande af språket vore otänkbart, hänvisar Minor till den omständigheten, att hos barn sinnet för rytmen är vida starkare än det för meningen, och att något dylikt kunde vara tänkbart äfven hos H. Sachs' samtida. För öfrigt berättas det, att ännu i våra dagar vid uppförandet af ett ungerskt jul-spel bönderna föredraga versen »rein taktierend» utan att stötas af sådana betoningar som »Vaté» eller »sorgén».

2) Det ifrågavarande rimparet är en på betoning bygd vers med fyra höjningar och lika många sänkningar, hvilka ej behöfva regelbundet omväxla. Emot denna af Gödecke, Pilger och Sievers företrädde uppfattning erinrar Minor, att det i en mängd fall torde blifva mycket svårt att uppvisa mer än *tre* verkligt betonade stafvelser.

3) »Det finnes emellertid ännu en tredje möjlighet, som hittills icke af någon tagits i öfvervägande, nämligen att H. S.'s vers, liksom den franska, är att betrakta såsom en vers, hvari blott stafvelseantalet är bestämdt, men öfverensstämmelse mellan ordets och satsens accent fordras blott uti rimmet». Således samma syllabiska princip här som uti mästersonngen eller senare uti Wekrlins mot Opitz' lag oppositionella diktning.

Minor framhåller, att ej heller 1500-talets teoretici lämna ett tillfredsställande svar på frågan och slutar med ett: »non liquet».

Hvad nu beträffar den Messeniska varieteten af åttastafvingen, så synes mig den tredje af de här uppställda möjligheterna vara den mest tilltalande just på grund af egendomligheten i de kvinnligt slutande verserna. Rörande dylika versers förekomst i Tyskland yttrar Minor blott följande: »Wiederholt begegnet wir im XVI. Jahrhundert auch achtsilbigen Versen mit zweisilbigen Reimen, von denen zunächst offen bleiben muss, ob wir sie als klingende oder als stumpfe zu betrachten haben».

Otto Sylwan.

"Versekrig" under frihetstiden.

Bläddrar man i samlingsbanden och visböckerna från 1700-talet, hvilka till stort antal förekomma i våra offentliga och äfven i flera, delvis hittills icke undersökta enskilda bibliotek, så skall man finna, att qväden med »Critiquer» eller »Repliquer» hört till de under förra århundradet mest omtyckta. Några sådana skrifter och motskrifter på vers ega en mera objektiv karakter: de behandla ett visst ämne — t. ex. striden mellan Bacchus och Venus om företrädet af vinets eller kärlekens nöjen — från sjelfva sakens synpunkt utan polemisk skärpa; både dikterna för och emot hafva då vanligen samma person till författare. Sådana »dialektiska» qväden, som stundom fingo verklig samtalsform, har man från äldre dagar af Linsköld och Runius, från frihetstiden af Dalin.

Någon gång anknyta dylika dikter vid verkliga förhållanden. Bekanta äro de verser, som kringspredades på både svenska och franska under Aurora Königsmarcks och Carl XII:s namn. Möjligen äro dessa verser helt och hållet fingerade. Men om verkligen den sköna Aurora i en dikt sökt röra hjeltens hjerta, så kan det väl hända, att ett svar blef »uppsatt af Israel Holmström på befallning», såsom det heter vid en afskrift.

I de flesta och egentliga »versekrigen» uppträdde också olika författare mot hvarandra. Det är då först man kan tala om polemik. Stundom gälde striden en dikts föremål eller ämne, om hvars halt och rätta värde man hyste olika meningar. Så fick Runius svar i vers på några sina bröllopsqväden, hvori han framställt sin

åsigt om äktenskapets betydelse¹⁾. Och när »En God Oprichtig Bonde i Westergjöthland» — pseudonym för Gustaf Otto Bilberg, den berömda Johan Bilbergs son — lyckönskade den bekante kaparen »Lasse i Gathan», att hafva blifvit adlad, i ett qvåde med titel »Nobilitat virtus», så framkallade detta en motskrift, hvarpå Bilberg ytterligare ansåg sig böra uppsätta en »Förswars-Skrift», der han till motståndaren bl. a. utropar:

En Took och Afwundzman iag intet achtar stort . . .
Den det sig tager på, sig sudlar nehr i —.²⁾

Snart började man emellertid kritiskt vända sig mot formen, diktionen och versen, hvilken ofta var synnerligen usel. Satiriska pennor, sådana som Triewalds, uppträdde emot »dumme poeter» i gemen; och äfven mot enskilda qväden riktades då och då kritiserande motskrifter. Från Carolinska tidehvarvet finnas icke många exempel härpå. Ett kunna vi dock anföra: vid greffe Jacob Reenstiernas död 1716 utkom en liten, ganska oskyldig dikt: »I Norden fallen är en härlig och Reen-stierna» etc., som framkallade några för öfrigt temligen illa uppsatta »Tankar öfwer Poeten»:

Den som sig understår att skrifwa om en stierna
Bör ha så mycket lius som stiernor i sin hierna

— — — — —
En stor inbillingsot fins hos en sådan man
Den intet sielfwer sig, men stiernor känna kan.

Först under frihetstiden, då en polemisk och kritisk anda i allmänhet var rådande, blefvo sådana »Critiquer» och »Repliquer» på anstötliga dikter vanliga. Utom att dessa versstrider gifva oss en inblick i tidens kynne, i litteraturens tillstånd och i litteratörers-

1) För en af dessa polemiker, i anledning af ett Runii qvåde 1712, hvilket ock framkallade en dikt af Triewald, hafva vi utförligare redogjort i »Det Carolinska tidehvarvets komiska diktning» s. 169 ff.

2) Bilberg fann tillständigt att sedan utgifva dessa sina båda skrifter i en upplaga tillsammans med sina »Cypresser» vid Gathenhjelms begrafning i Onsala.

nas förhållande till hvarandra, synas de hafva egt en icke ringa *uppfostrande* betydelse: det var nästan den enda offentliga eller halffoffentliga kritik som bestods, innan tidskriftslitteraturen uppblomstrade, ja, egentligen innan Gjörwells tidningsföretag kommo i gång och tryckfriheten infördes. Vi sade »halffoffentliga», enär dessa kritiker sällan trycktes, men väl spriddes i otaliga afskrifter efter tidens sed.

Säkerligen hade ingen grafskrift förut hos oss framkallat en så rik litteratur som ett *Äreminne öfwer Riksrådet Friherre Joachim von Düben*, hvilket utkom till dennes begrafning den 3 Dec. 1730 tryckt hos L. Hoorn, Stockholm, i ett ark fol. och undertecknad »Adlerstedt».

LARS JACOB ADLERSTEDT är ett i vår litteraturs häfder föga bekant namn, och dock var denne besynnerlige man på sin tid vida känd, såsom man finner af de i mängd förekommande afskrifterna af »Critiquerna» öfver hans skrifter. Dessa senare förvaras till största delen i våra biblioteks samlingar af »personverser», och som dessa äro föga studerade, har Adlerstedt blifvit nästan alldeles förbigången, ehuru han i visst afseende är intressantare än flere andre dylika af Hammarsköld och Wieselgren framdragna poeter.

Familjen Adlerstedt var af ganska ungt datum. Den hette före adlandet Banck och härstammade från öfverinspektoren Laurentz Bengtsson Banck i Stockholm. Dennes son, sedermera kammarrådet Carl Banck¹⁾ blef 1691 nobiliterad Adlerstedt, och i hans

1) Han hade en tid varit sekreterare hos svenske envoyén i London frih. Lejonberg. Sannolikt på denne Lejonbergs initiativ kommo flere medlemmar af familjen att slå sig ned i England. Så Carls halfbroder och Lejonbergs systerson Jacob Banck (d. å.), som förut tjenstgjort i svenska flottan, men nu fick plats i den engelska. Snart slog han sig dock på ekonomin och politiken, utgaf konjunkturskrifter och synes äfven på något sätt blifvit inblandad i det beryktade Gyllenborgska storpolitiska målet. Jacob Banck lär hafva fått tillstånd bruka sin broders sköld, han erkändes såsom engelsk »knight» och blef, ehuru egentligen utländig, invald i parlamentet. Hans bägge söner John och

första äktenskap, med biskopsdottern Catharina Bång, föddes år 1699 sonen Laurentz Jacob. Den unge Lars Jacob, såsom han vanligen kallades, skulle enligt familjens traditioner slå sig på det ekonomiska, ehuru han, såsom en adelsman egnade, valde embetsmannabanan och statsekonomin, hvilken ju nu tilldrog sig allmän uppmärksamhet. Både som »politisk» och privat ekonom blef han dock synnerligen misslyckad. Befordringar saknades emellertid ingalunda och han synes icke hafva varit för blyg att hålla sig framme. Såsom vice notarie i Kommercekollegiet¹⁾ blef han 1718 fältkommissarie i Norge. Sedermera blef han assessor i nämnda kollegium och synes år 1737 fått något uppdrag att besöka manu-

James (Jacob B. d. y.) kallade sig Bancks Esq:rs. Den yngre röntes äfven hedern att blifva »parlamentsherren». Han synes vid sin död Febr. 1738 hafva efterlemnadt en större förmögenhet, rörande hvars delning de många kusinerna och deras barn gjorde en vänskaplig öfverenskommelse; ännu 1747 hade arfvingarna dock icke utfått sina lotter. Flera papper om denna arfssak, jemte en genealogi öfver Stockholmslägten Banck upprättad 1739, finnas i Riksarkivet (Biographica Adlerstedt). I London lefde då kvar en annan kusin till Lars Jacob A. Charles Banck, son till Carl Banck-Adlerstedts yngre halfbroder Laurentz Banck, vid hvars bröllop med Juliana Mandel 1695 G. H. von Brobergen skref ett särdeles ordlekande qvåde. Genom en syster till denne Laurentz Banck blef familjen Banck befreundad med familjen Brander (Sköldebrand). — Denna familj Banck kan hafva varit beslägtad med den s. k. Norrköpingslägten Banck, hvars mest bemärkte medlem under 1600-talet också hette Lars († såsom professor vid Franekers akademi i Holland 1662). — Den berömda engelske vetenskapsmannen och mecenaten Sir Joseph Banks, grundaren af British Museum, hos hvilken svenskarne Solander, Dryander och Rydberg voro bibliotekarier, ansågs också härstamma från en svensk familj. Förf. i Biogr. Lex. N. F. I s. 319 ff. tror honom vara sonson till den nyss omtalade Charles Banck (född 1697). Sir Josephs far kallas emellertid i engelska biografier William Banks Hodgensson, Esq. i Lincolnshire, »af en svensk släkt, som blifvit inhemska i England»; Sir Joseph föddes 1743. I ofvan nämnda genealogiska tabell af år 1739, der alla närmare släktingar och arfvingar till Jacob Bancks d. y. upptagas, återfinnes ingen William B. Det är emellertid en möjlighet att denne härstammade från en gren af släkten — kanske en broder till Laurentz Bengtsson Banck — som ännu *tidigare* utvandrat till England, der de under Lejonbergs tid dit inflyttade svenske Banckarne då haft äfven andra, äldre relationer.

1) I R. A. finnes en odaterad skrifvelse från A. till Egl. Maj:t, hvori han begär tillstånd att få resa utomlands att i »Holland, Braband, England, Frankrike och de tyska orter närmare underrätta mig om den utrijkes handeln; men i synnerhet om manufacturerernas rätta egenskap . . ».

fakturverken i Alingsås. Man har nemligen från detta år tvenne tal af Adlerstedt, som han höll till manufakturdirektionen i Alingsås och till stadens borgerskap, jemte ett bref till kollegiets præsens, hvilka uppsatser äro högst kostliga prof på en bombastisk och svassande pekoral-stil. Vid hofvet, der Adlerstedt år 1720 börjat såsom hofjunkare, hade han då avancerat till kammarherre. Slutligen blef Adlerstedt, trots sin olämplighet för offentliga sysslor, e. o. kammarråd 1743 och fick 1756 landshöfdings titel. Detta var hans sista hugnad: han afled nemligen s. å. några månader senare — den siste af sin ätt och, såsom det synes, i fattigdom och elände, oakadt han flere gånger mottagit goda arfslotter.

Det tyckes varit på arrenden och egendomsaffärer Adlerstedt förlorade såväl sitt anseende som sin förmögenhet. Hans krono-arrende (af Gripsholm) blef ökändt, såsom framgår af ett par nedan omtalade stridsskrifter från år 1730. I början af 1740-talet finner man honom stämd att honorera de förbindelser han genom köpet af den Nordenflychtska gården Wiby i Westmanland iklädt sig. Och under de sista åren af sin lefnad synes han ständigt varit besvärad af rättegångar och skuldfordringsmål, hvarom några handlingar i R. A. gifva upplysning. Vid en utmätning år 1754 kunde blott till den kräfvandes förnöjande erhållas en »rå oxhud», sedan 4 st. skjortor och en röd nattmössa såsom nödiga klädespersedlar återlemnats till Adlerstedt jemte en kopparplåt med hans aflidna hustrus porträtt. Denna hans hustru, Anna Leijel, hade annars fört mycket penningar i boet: hennes morfader var den för sin rikedom och snålhet bekante Johan Lohé¹⁾. I en annan process

1) Johan Lohes måg landshöfdingen Adam Leijel var sväger till en af fru Nordenflychts bröder kammarherren Anders N., genom hvilken förbindelse Adlerstedt hade relation till den Nordenflychtska familjen. Johan Lohes son kammarherre Conrad Lohé, fru Adlerstedts morbroder († 1763), synes varit känd för samma egenskaper som fadren; öfver honom spriddes tvenne smådeskrifter på vers, den ena börjande »Man säger att i dödens rike», den andra »Kom kära Armod lät oss vandra» (denna senare förekommer vanligen undertecknad Elsa Wrede, väl den samma som Elsa Beata Wrede f. 1734 † 1819 såsom grefvinna Bunge).

insände A. till Kgl. Maj:t en böneskrift, hvori han klagar öfver sin fattigdom och säger sig numera hvarken ega lös eller fast egendom, ej heller ograverad lön.

Icke sällan påträffar man bland tillfällighetsdikterna från 1700-talets andra fjerdedel qväden undertecknade »Adlerstedt». Det synes först varit på hösten 1730 som Adlerstedt förvärfvade ryktbarhet såsom poet. Då utkommo nemligen med hans namn tvenne grafskrifter öfver fru Brenner och Joachim von Düben, båda märkliga och om vår vitterhet högt förtjenta personer. Grafskriften öfver den förra, hvilken ju länge var mönstret för våra didaktiska vitterlekare, hette också »Skaldebarnes klagoljud» och är det enda af Adlerstedts qväden, som blifvit bekant i vår litteraturhistoria, i det Hammarsköld meddelat dess sista strof med dess klassiska slutrad:

Far wäl wår Poesi, god natt Tu Heders Gumma!!!

På sin tid vida mera ökänd blef likväl Adlerstedts andra grafskrift, det ofvan omtalade Äreminnet öfver riksrådet von Düben. Se här ett par utdrag:

Beträngda Israel, är Trones Fader död?

Hwar är Tin Abraham, Tin förråds Råd med heder

— — — — —
Hans död then war för dryg för tig i tid och åhren

Och Abners fall för stort, tå David följde båhren

— — — — —
Carl kiände Sadrach bäst, Ulrica, Jonathan,

Kung Friedrich Husai's Råd, har rönt dem wara troгна

Och alle swenske män höll Råd och Rådar'n mogna.

Hischias, Joab war ei sådan Hedersman,

Som Sanheribs försök, tå när Rabsache truga,

Kom genom Guds försyn them oförmärkt at buga.

— — — — —
Then rena läran har förlorat en Patron,

Naturen sielf har mist ett Lius af des Producter.

— — — — —
Sen war hos Seraphim ett rum för Joachim

Som war en Ärestod, en Jachim för Guds Tempel

En Boas för wårt land, för alla ett Exempel.

Ach troget har han tient. Hans tjenst är doch vacant.
 Han såg at Lindschöld war bland Oxenstiernor fina,
 Ty gick han häldre dit än wara här hos sina
 Ther är hans Anda til, här hörs hans Loford grant,
 Men at få Andan hit i Dübens rum och ställe
 Thet blir en ogjord sak: men giord: *ett uppehålle.*

Att detta löjlige qvåde vid en berömd mans död, då flere andre diktare stämde sina lyror, icke kunde undgå att väcka uppmärksamhet, var naturligt. Då det icke offentligens censurerats, spriddes man och man emellan följande fingerade *Censur af Madame Hök*:

Autoren borde ej kongsgårdar arrendera
 Ej heller Svenska vers med flottig finger göra,
 Kongsgårdar hafwer han ej häfdat som sig bordt
 Och hans djupsinnighet i vers är wärd en l—t.

I ett *Förbättradt Äreminne öfwer en förnäm Herres Graf, som förr war uprest af lappade Contrefaïter* hette det parodierande:

Beträngde Adlerstedt! Så inföll nu den död
 Der din Minerva kom at lägga i sin heder

— — — — —

Du west at höga namn de dö ej när de dö,
 Derför om du kan se att Oxenstiernor sitta
 Til bords med Lindschöld, gack och wäl i högden titta,
 Som wäl ska hielpa dig af denna världens ö,
 Och af Exempel lär att göra mer än pråla
 Och Complimenter ej på Hiälte grafwar måla.

Allra hvassast voro de *Oförgripliga anmärkningar öfwer det obegripliga Äreminne, som en obeqväm Poet nyligen uprest wid en afsomnad Herres graf, hvilka med anknytning till »Censuren» börja*:

Säg mig rara Poet, som sälsamt tankarne skingrar,
 Hwarför skildrar han Abner utaf med flottiga fingrar,
 Menar han at en vers giörs som en räkning och lista,
 På Kungsgårdars fruchtbare indrächt versarne mista
 All sin prydnad och glantz, när Tankarne färgas och wridas . . .

Och så genomgår kritikern Adlerstedts qvåde med den riktiga anmärkningen, att de många bibliska hänsyftningarna »äro mäst förmörkade glossor, Som ha behof med noter i brädd förklarade blifwa». Lucidor och Carl Eldh skulle invänta skalden i de dödas rike. Sedan tiraden om Lindschöld och Oxenstiernorna persiflerats, slutar kritikern:

Kära Poet mitt menlösa Råd blir sluteligt detta:
Dröm icke, när Eder hand skal verser å papperet sätta.

En afskrift af dessa »Anmärkningar» i Nordinska Samlingens 4:o 1140 har påtecknad »collt: Stockholm d. 12 December 1730» — således blott några få dagar efter det Adlerstedts qvåde utkom.

I en *Grafskrift öfver H. Hofjunkare Adlerstedt* hänas den stackars poeten: »O! död, har här din udd, har du nu wunnit seger?» etc. Författaren opponerar sig dock mot att »(fast thet Poeter göra) dig likna wid Carl Eldh, Runius och Lucidor», ty, förkastar man dem, så »På slutet lærer bli rätt få poeter qwar». För öfrigt är detta skämt temligen matt. Roligare är den vidfogade inskriften *Uppå Grafstenen*, der det med allusion på hofjunkarens syssla heter:

Här under hwilar sig en makalöser hielte
Som aldrig gifwit tapt, men främst han alltid war
Då han inför sin kung sin spetz för steken fälte
Och säcker-tallrick sin uhr fyrkanten uthbar.

— — — — —
Man måste häpna wid at under denna stenen
Och på så litet rum, tillsammans ligga kan
— Hwem skulle säga't om man såg de smala benen —
Här ligger en *Poet*, en *Håfbuss*, *Åkerman*.

Ännu ett qvåde öfver Adlerstedt kunna vi anföra (efter en afskrift i den s. k. G. G. Wrangels antologi i Kgl. Bibl.). Det är på franska och icke utan qvickhet:

L'autre jour Apollon assemble ses bureaux
Et fit par Lucidor lire les vers nouveaux

De Monsieur Adlerstedt que la publique amuse
De galimatiser . . .

— — — — —
Qu'on le chasse d'ici, s'écria Apollon,
Defend lui, Lucidor, d'approcher l'Helicon,

— — — — —
Et dit lui qu'autrement sans beaucoup de façons
Il ferai l'enfermer aux petites maisons. —

Man skulle kanske tro, att den misslyckade hofjunkaren efter denna grundliga afbasning skulle akta sig att vidare uppträda som poet. Likväl finner man då och då från de följande åren qväden af hans hand. Vid den bekante litteratören A. A. Stiernmans bröllop i Stockholm år 1732 »svarfvade» han en *Skalldra* med denna, något tveksamma början, som låter som ett svar på den nyss anförda franska smädeskriften:

Apollo, du som mig så wrängt och hastigt dömmar,
Mond jag till Helicon bör wåhla mer at gå?

I fortsättningen, som är lika löjligt bombastisk som grafskriften öfver Düben, visar han sig dock ingalunda hafva tagit varning af dess öde.

Ett annat qvåde¹⁾, öfver hofmarskalken Anders von Düben, Joachims broder, † 1738, hvilken också, ehuru ej fullt så pekoraliskt, skildras såsom en »Boas» etc., börjar Adlerstedt äfvenledes något misslynt, här sannolikt öfver den föga smickrande uppmärksamhet, som hans tal i Alingsås året förut ådragit honom. Qvädet, som heter *Fria Tankar i Brist på Tal*, begynner också:

Om i en ogiin tijd jag tordes be om lof
At fritt få tänka, då när tal ey tohls af alla;
Så skulle jag bestört uppå de tanckar falla
At tiden är för wrång i Hydda, Hus och Hof
At högden endast kan och mächtar plåstra såren

O. s. v.

1) Detta är den enda dikt af Adlerstedt, som Benzelstierna annoterat i sin censorsjournal; han anmärker blott: »mig tilstæld af hans Betjänt Petter Schmidt».

För att göra poeten Adlerstedt rättvisa, måste vi tillfoga, att vi äfven funnit en dikt tillskrifvas honom, som visar honom från en bättre sida. Det är en psalmartad visa i 14 strofer, afskrifven i en antologi i Lewenhauptska arkivet på Sjöholm — för öfrigt nästan den intressantaste visbok från 1700-talet vi funnit bland flera hundra genomgångna. Se här ett par utdrag ur dikten, som troligen författats under Adlerstedts senare, sorgliga år:

Aftonen mig natten bådär
 Dimban gör en mulen dag.
 Synd wid kropp och lemmar lådar,
 Hoo är sorgse mer än jag?
 Hiertat brista will af stygn
 Döden nalkas dag och dygn.

— — — — —
 Nåd, min Gud, jag usle beder
 Dig därom och offrar dig
 Siäl och hierta, kropp och leder,
 Wärdes nu upprätta mig,
 At ur dödzens dubbla band
 Jag må frälsas med din hand.

— — — — —
 Druftwan prässas win at gifwa,
 Werlden har min krafft förödt;
 Jagadt Diur måst uttrött blifwa,
 Nöden har mig jagat trött.

— — — — —
 Aftonsohl ack! skynda dig
 Saligt att förwandla mig.

— — — — —

Samma år Adlerstedt gjorde sig så ryktbar genom grafskriften öfver Joachim von Düben, ådrog sig en bröllopsskrift, undertecknad C. G. D. J., en liknande uppmärksamhet. Dess titel var *Förnäma och Gemena Giftermåls-Tanckar wid Majoren Jonas Österlings och Jungfru Agneta von Bromells bröllop d. 8 Oct.* (Stockholm, 1730 fol.). Både brud och brudgum voro af i vår lärdomshistoria kända familjer. Den senares broder, som för öfrigt hade samma

initialer som författaren till qvådet (C. G.), var den bekante flitige öfversättaren och religiöse skriftställaren Österling. Och Jungfru Agneta var dotter till den berömde läkaren Magnus von Bromell. De borde alltså få »förnäma Gifto-tankar» och icke »gemena», hvilka dock äro det som »bland thet onda här mäst wanckar». Poeten bemödar sig ock att i 55 strofer göra sina tankar så »förnäma» som möjligt; men framgången blir klen: det hela är i hög grad oredigt och liknar så nära som möjligt ett pekoral. De förnäma tankarna skulle vara sådana, som »ge Gud äran»; de gemena hålla sig vid »är- och egenkärlek»; på tal om dessa senare utvecklas bl. a.: »de lärdes Exp'rimerter» om »de fyra Temp'ramenter» och beklagas huru t. ex.:

Mången wil ock blifwa gift
Att han slippa skall stå plicht,

hvilket tycks förutsätta, att förf. befarat en ungtarlsskatt.

Dessa väl mera »gemena» än »förnäma» tankar framkallade tvenne motskrifter. Den ena, *Billigt Omdöme öfwer gemena Tankar*: »Naturen utom sig sin dolda wärkan drifwer» etc., klandrar — temligen allvarligt för resten — poeten för det »Mildæ wett» han ådagalagt i sitt qvåde. I den andra, *Wår nya Orpheus förtreffligt gigan rör* etc., undertecknad »Charillus Blairmont», sägas dessa »Gemena tankar», som »gjort ett ädelt hufwudbry Förrn verser femtifem sig i en brudskrift fogat», intaga ett framstående rum bland sämre rimmerier:

Eld, Lindsten, Reinick Voss, Rim-Crönikan, Mats Clev,
Bondpractican, Hans Wurdt, ey mot hane verser täljes
Ey rijm, som på Pont Neuf och Stockholms gator sällies,
Ey Cantilenor all, dem salig Gubben skref.

En sådan dikt borde »i Norrbros archiv med högsta rätt förvaras, så framt ey slike namn på Titulbladet stådt». —

På sommaren 1735 utkom i Stockholm i ett ark 4:o en befängd grafskrift *Minne öfwer Handelsmannen Olof Bångs maka Beata Trundman* med början: »Af Ler, af Stofft, af Mull, wår Himla store drått Oss usla matkar skapt til möda uti werlden».

Författaren var den aflidnas son JONAS BÅNG, hvilken i de biografiska noter, som bifogas qvädet, säger sig vara den »som icke utan för hög sinnets och hiertats frätande rörelse nu behiortar sin sälla Mammass dödeliga frånfälle». Den aflidna var, säger han:

Utaf en wyrdig ätt och gammal Prästestam
I kalla Biarmas Land och Thules blåda hallar,
Wid Ofwanhedens Gård och blomsterrika wallar
Wår dyra döda först i Liuset kommit fram.

Sonen-poeten upphöjer så sin »franska Mamma» och sin »tappra Moder» för hennes bildning och vett och utbrister slutligen:

Farwål O! Jesu Brud, Farwål, Farwål, Farwål,
Du far med glädje bort til Gud, din käre Fader,
Gud en så wäntad wän undfägnar ganska glader,
Som med all trones frucht bekrönt sin dyra siäl.
O Gud, o at du tröst af högden til oss sände,
Gud, lät wår ända bli som söta Mammass ände!

Dessa platttheter måste, trots sonens sorg, verka skrattretande. Men skrytet öfver modrens förträfflighet och släktens ålder väckte också förargelse, och denna tog sig uttryck i några kringsspridda *Anmärkingar öfver Jonas Bångs utaf Trycket utgånga Grafskrift wid dess moders timade dödxfall*, hvari denna genomgås vers för vers — likaledes på vers. Bång klandras för att hafva velat lysa med »antiqvariskt wett», hans epitet om modren brännmärkas och slutligen önskar kritikern:

Gud lät din ända bli som Mammass söta ända!

I en annan dikt hänades

Min Herre I som har uppå poetiskt sätt
Ehr döda mor till lof och efterwerldens minne
Uprest ett Epitaph med magra ord på linne,
Giordt ehr och henne til odödlig Biarma-ätt.

Kanske nu döden slutligen spelade poeten ett spratt, och

Då kunde ju en dehl utaf hans önskan hända
At sacht somna af wid söta morkiärs ända.

Hvad Jonas Bång för öfrigt beträffar, så uppträdde han med ett annat qvåde s. å. (1735), nemligen vid L. Stjerners och A. S. Åkersteins bröllop, vid hvilket tillfälle J. G. Hallman utgaf sin bekanta dikt om »Fru Trohet». Man ser af Benzelstiernas censors-journal, att denne hade åtskilligt besvär af »antiqv. studiosus» Jonas Bång Olofsson, hvilken redan 1732 disputerat under prof. M. Asp i Upsala »de monte Brunconis vulgo Brunkeberg I», men först långt senare synes blifvit magister (i Rostock?). Bångs år 1741 utgifna »Ulfsparre Familjens Genealogi» framkallade genast »Anmärkningar». Äfven hans öfriga qväden, såsom »Swea Barnas Glädje» i anledning af Lovisa Ulrikas intåg i Stockholm 1744 och »Grift- och Äreminne öfwer Magnus Blix» 1745, äro försedda med vidlyftiga historiska och genealogiska noter. —

Ännu ett ganska märkligt »versekrig» med anledning af en tillfällighetsdikt hafva vi att anteckna från 1730-talet. Det qvåde, som föranledde detta, utkom 1738 i Lund och kallades *Pollet för twänne Själur i en Kropp . . . uti et Poetiskt Skiämt framgifwit på ärewärdige och höglärde Hr Mag:r P. Kocks och dygderika Jungfru Sophia M. Wrangls Bröllopsdag af en bekant som . . . wille emot thet wackra Brudeparet taga sin skyldighet i A. K. t.* Bruden var kyrkoherdedotter från Hyby, och författaren var kyrkoherden i grannpastoratet Brågarp och Näfvitsbög ANDERS KAHL, hvilken enligt Cavallin »uppgifves varit en god poet». Här var det dock icke sjelfva poesien som framkallade repliken, utan en not vid raderna

Thet war en wacker tid se'n Moses pennan hwäste
Och skref att Herren sielf i menniskan inbläste
En anda, lefwand Siäl . . .

— en not, som upplyste att detta förnekades i en disputation under prof. N. Ö. i Lund. Dermed åsyftades en s. å. i Maj ventilerad afhandling i fyra ark 4:o »Continuatum examen fanaticismi stoicorum per novatores recoeti . . . præs. N. Oelreich . . . submittit Jonas S. Böckman»¹⁾. Denne JONAS BÖCKMAN, son till Dalins

1) Afhandlingen är dedicerad på franska till landshöfdingen i Halland frih. Claes Rålamb, hvars söner ju handledts af Olof Dalin, som också undervisat

styffader kyrkoherden Severin Böckman i Winberg, sedermera en berömd läkare och utgifvare af halfbroderns vittra arbeten, hade redan i en disputation föregående år börjat angripa den stoikernas lära, som han fann nu särskildt från visst religiöst håll upprepas, att den menskliga själen var delaktig af den gudomliga, hvarigenom enligt Böckmans mening Gud och det skapade sammanblandades. Dref man emellertid sin polemik mot denna åsigt för långt råkade man lätt in i deism; och kyrkoherden Kahl kunde därför icke utan skäl opponera sig mot en disputation, som på detta sätt kom att strida mot kyrkans lära. Böckman blef emellertid icke svaret skyldig: i ett qvæde *Pollet för twänne Pedanter i en Siäl* utför han häftigt mot Kahl, hvilken utspökat sin brudskrift med saker »som främmand' ämne ha och fordra högre wett». Då tog Kahl åter till pennan och utöste, likaledes på vers, i ett *Behörigt Gienrop på then Philosophiske Stutens höglärda wrålande* bittert ovett mot sin motståndare, som han kallar »grillfångare», »lärdomsapa» m. m., och bifogade till sist en *Grafskrift* i stenstil af icke mindre amper natur. —

Dylika af tillfällighetsqväden föranledda repliker på vers finner man också från de följande årtiondena, t. ex. *Critique öfwer Martin Hedenbergs dikt wid sin faders tredje bröllop 1742* af »Democrito Philaletho artis crit. studioso» samt *Repliquen* på en dikt öfver löjtnant Christierson 1750. De torde dock icke hafva förekommit så ofta som under 1700-talets fjärde årtionde. Af skadan blef man vis; och det synes som om man dragit sig för att komma fram med alltför underhaltiga pennefoster. Censorn Benzelstierna — kanske äfven hans efterträdare Oelreich, den samme, som varit inblandad i sist omtalade versekrig — sökte också, såsom man finner af censursjournalen, i lindan strypa de värsta missfostren,

sin halfbroder Jonas Böckman. Vid slutet af disputationen följer en lyckönskningsskrift från dennes äldre halfbroder Sven Dalin i Fagered samt en dylik från hans »consanguineus» Laur. Andr. Borg, med hvars syster Böckman blef gift. Det var samme Borg, som vid Olof von Dalins död skref en »Skuggemålning», hvarå han tecknade sig såsom en »örjande anförvandt», en beteckning, som Warburg (s. 469) funnit tvifvelaktig.

ehuru det hette i censorsinstruktionen: »Hafwa de eljest något fehl uti elaboration och stijl och äre utan art, så behöfwer han intet beladda sig med deras rättande, men wijsa dem till professorers och scholæmästares correction».

Ännu hafva vi dock att påpeka några versstrider, som ega större intresse än de hittills omtalade, därför att de knyta sig vid vår vitterhets främste målsman under frihetstiden OLOF VON DALIN. Det var emellertid icke nog med att han, den store satirikern, angrep »dumme poeter» och annat folk; han blef också sjelf utsatt för ganska skarp kritik, detta dock icke på grund af bristande »elaboration» i dikterna, utan på grund af hans hållning eller hållningslöshet både i handlingssätt och skrifter.

Alldeles omöjligt är ju icke, att någon eller några af ofvan nämnda vers-kritiker haft honom till författare. Säkertligen uppträdde han redan tidigt och innan han börjat utgifva Argus med anonyma satirer och »repliquer». Nescher säger ju också (Warburg s. 39), att »Dalin hade många traverser i sine yngre år». I hans samlade vitterhetsarbeten äro intagna, utom en mängd prosaparodier och satirer, äfven en del sådana på vers; men de röra mest redan afdöde författare, såsom Svenio Dalius (»Salig Gubben»), Runius och Frese, och hafva därför icke någon aktuellt kritisk betydelse. I nästan alla handskrifna samlingar af verser från 1700-talets senare hälft påträffas emellertid en hel del andra kritiker och repliker på vers af och mot Dalin, af hvilka dock, märkligt nog, de flesta synas undgått hans biografers uppmärksamhet. Warburg omnämner blott ett par enstaka. Fryxell har känt till några fler; dessa angå mest Dalins förhållande till fröken Taube och till fru Nordenflycht, hvartill vi nedan komma. De bästa källor för dessa, liksom för flera af de ofvan omtalade »versekrigen», hafva vi funnit vara: Nordinska Samlingens å Upsala Universitets-Bibliotek 4:o n:is 1121, 1122, 1125 och fol. 101, 102, vidare å Linköpings Gymnasii-Bibliotek V. 52 och 76 (Nyrénska och

Brunwallska visböckerna) samt ett synnerligen rikhaltigt samlingsverk benämndt »Liber Lustitudinis», af egaren lektor S. E. Melander deponerad i Wexiö Gymnasii-Bibliotek.

»Salig Gubbens» skriftsätt efterhärmade Dalin, såsom bekant, i flera lustiga stycken, kanske t. o. m. väl ofta; men samtiden måtte roat sig mycket deråt. I denna stil går också en parodi, som han skref på *Hofconductören Gustaf Prechts grafskrift öfver baron Hårleman*. Denne Gustaf Precht, son till Burchard Precht, af hvars bekanta konstverk, forna altaret i Upsala Domkyrka, sonen ledde utförandet, tyckes varit en på 1750-talet synnerligen känd personlighet, beryktad för sitt oregelbundna lefnadssätt och för sina pekoralskrifter, i hvilka afseenden han synes liknat Adlerstedt.

En annan sådan parodi af Dalin gälde en skrift af PETER TWIST, en under 1700-talets andra fjerdedel rätt litigt uppträdande poet, som endast af Hammarsköld flyktigt omtalats¹⁾. I Benzeltiernas censorsjournal förekomma qväden af Twist på några ställen omnämnda; och gjorde censor sjelf åtskilliga rättelser i poetens alltför svassande och platta eller eljest olämpliga uttryck. Någon gång, t. ex. vid Twists »Gratulation till landmarskalken Tessin 1739», skickade censor skriften »tillbaka oapproberad»²⁾. Redan

1) Peter Twist, af en ursprungligen engelsk familj, var son till tullinspektoren Johan Twist och Christina Christiernin och föddes omkring 1709; han kallas i Christierninska Släktregistret »anskultant». Att döma af en dedikation af »Den Trojanske Furstens AEnes äfventyr» var P. T. kanske då (1747) anställd vid tullverket. Genom sin moder var han beslägtad med Abr. Sahlstedt och, ännu närmare, med Joh. Gust. Hallman. Hans farbroder härads höfdingen Peter Twist blef adlad Rosentwist och hans broder hofintendenten Johan Twist till Lagertwist (ointröad; Schlegel & Klingspor känna icke till dennes föräldrar). Denne senare, till hvilken Peter Twist också dedicerade sin Vergiliiofversättning, synes varit en äfventyrlig person och rymde slutligen ur riket; öfver denne »Lagertwists adelsbref» förekommer förstädes en versifierad satir: »Den knapt mer kunnat läsa Ån fyra kungars bok» etc.

2) I en not i Benzeltiernas Censorsjournal, utg. af Bygdén och Lewenhaupt, säges Twists tal på Riddarhuset 1743 »Swea Glötha Trohets och Mandoms Lof», i hvilket Benzeltierna gjort åtskilliga rättelser, hafva utkommit i 8:vo tillsammans med [Carl Dahlmans] »Svenska Red-Dejan»; det utgafs emellertid äfven särskildt i 4:o. — Ett annat tal på Riddarhuset följande år skulle

Hammarasköld anmärker, att hans prosa-öfversättning af Vergilius (af år 1747) blef mycket tadlad. Föga bättre gick det några af hans andra opera. På 1740-talet utgaf Twist en diktsamling *Några Qväden under enslig Ro fattade*, tryckt först i Westerås (u. å.) och så i en andra upplaga i Stockholm och innehållande några temligen platta och pjollriga tillfällighetsdikter jemte en något bättre »Herde-Dicht». Att denna obetydliga diktsamling kunde utkomma i två upplagor, vittnar just icke fördelaktigt om tidens smak. Men kritik fattades icke helt och hållet, hvilket man finner af en satir *Korta anmärkningar, som i tredje upplagan kunna införas*, der kritikern, sedan han förmodat »vår Auctors hiärna lär i starcka wätskor simma», till slut utropar:

Om uti Nøse arck wår Auctor hade warit,
Skull' man ej undra på om han förståndet mist,
Men skönt han war ej där ell' öfwer linien farit,
Lär om hans dårskap ej bland skalder blifwa Twist.

Bland Twists öfriga qväden, af hvilka Hammarasköld-Sondén uppräknar några tryckta 1742—1750, hafva vi funnit ytterligare ett, som framkallade kritik och detta just, enligt anteckning å de många afskrifterna, af Olof Dalin. Twist hade till den lille prins Gustaf skrivit i stenstil en *Fast. lags. krydde. qvast*. Detta var sannolikt i början på 1750-talet, då D. var prinsens informator; och han hade alltså skäl att svara. »Dalins imitation af föregående roliga skrift», såsom det heter i Nyrénska visboken, dedicerades till hans gynnarinna grefvinnan Piper och kallades *En. ödmjuk. Barnefot*.

Till de få bekanta verstvister i hvilka Dalin var inblandad hör polemiken om *Egennyttighets-fabeln* vid år 1736. Att Dalins utfall mot ståndet »i kapp och kraga» skulle väcka mycken ond blod, må icke förundra oss. Svårt är att afgöra om det var medlemmar af det samma, som först angrepo Dalin, eller det var denne, som, följande den satiriska, hånande och hädande franska

Twist utgifva med en dedikation till prinsessan Lovisa Ulrika; men den dedikationen strök Benzelstierna, »emådan deruti ej war någon enda Characterisme, utan allenast *du* och *dina*».

smaken, var den angripande. I Argus förekom ju ofta anfall, och det mycket spridda poemet »Hwarför är allt förwändt i chaos och underlig willa», vanligen kalladt »Emot elaka prester», ansågs af många hafva Dalin till upphofsman¹⁾. — Hvad nu Egennyttighetsfabeln beträffar så kan åtskilligt mer än det hos Warburg meddelade derom anföras. Dess närmaste motskrift anses ju hafva C.

1) I somliga afskrifter kallas det »Argi verser emot Präster»; på andra ställen »Torsdagspegel för de wyrdige Gäckare» eller ock »Satyra Heroica». Denna senare titel hade Spegel gifvit sin stora satir »Högmod Nedfalls bedrifter», med hvilken dikt flera ställen i (Dalins) »Tidens seder» öfverensstämma. Å andra sidan finnas både i detta senare och i det ofvan nämnda, dermed ofta sammanbundna poemet, erinringar om Triewald; »Emot elaka prester» förekommer också i afskrifter stundom tillsammans med dennes dikter. I Sjöholmsantologien, hvilken i allmänhet har särdeles noggranna och riktiga författare-uppgifter, och der mer omtalade poem kallas »Emot Giruge och ogudaktige Präster», är det undertecknad JOACH[IM VON] NERES (hvilken såsom kansliråd länge var Dalins förman). Förf. i Biogr. Lex. art. Stiernhielm, J. Wahlström, uppgifver efter Höppener, att landtmätaren WILH. KRUSE skulle vara författaren. Warburg invänder häremot, att intet honom bekant poem af Kruse röjer dens den aflägnaste släktenskap med prestsatiren. Men Kruse har verkligen skrivit ett poem, som brukade i tidens samlingsböcker förekomma bland »prestsatirer», ett poem, som då var mycket bekant, men ännu icke behandlats i litteraturhistorien; och det var riktadt mot ingen mer och ingen mindre än biskop Swedberg och angrep den af honom beskrifna s. k. Klockaresynen i Skara år 1723. Kruses långa, på det hela allvarliga och välmenande dikt, som börjar »Högwördige Fader i Skara, Jag ser i ditt bref en förunderlig syn» etc., skulle också kunnat behandlas bland »Versekrig under frihetstidens»: den framkallade nemligen omkring ett dussin svar och repliker af Olof Kolmodin, »Åstgram Sanningekär» m. fl. samt först och främst af Kruse sjelf. Vi vilja dock uppskjuta behandlingen af denna andliga strid på vers till en sammanhängande redogörelse för Wilh. Kruses dels okända dels misskända litterära verksamhet. — I Nord. n:o 1982, der de flesta af dessa skrifter i anledning af Klockaresynen förekomma, finnas också några afskrifter af satiren »Emot elaka prester»; å en kallas den »En malcontants röst vid Riksdagen 1720», och å en annan anmärkes vid passagen »Hwarför är prester i ro? Dem ser jag ... näppelig klandras» af samtida hand »om icke af den enda Conrad Ribbing». J. W[ahlström] har i en anteckning å den förra afskriften påpekat detta såsom talande mot Dalins författarskap och äfven anmärkt, att en vers i poemet: »Grof Atheist, phantast, pietist, skälm, hedning och däre», kan referera sig till en vers i ett af qväderna mot Kruses dikt om Klockaresynen, der han kallas »en grof entusiast, en pietist för alla». Denna öfverensstämmelse kan dock vara tillfällig; tonen i satiren »Emot elaka prester» är skarpare och äfven raskare än i Kruses nämnda dikt. Kanske har dock Dalin eller författaren till den förra känt till och tagit anledning af polemiken om den senare.

Sammlaren XV.

4

J. LOHMAN till författare. Mot Lohmans »parodie» riktades en »Pasqvillspegel», som också tros vara författad af Dalin. Utan att vilja bestämdt förneka detta, måste vi dock påpeka, att, jemte Dalins ord i den på denna polemik följande skriften »Tankar öfwer Critiquer», sista strofen i Pasqvillspegeln talar deremot:

Om jag war den Auctor, som Fabeln har gjort,
Jag lät'en så ymklig ej klaga:
Jag skull' remittera till anständig ort
Den syndarn [hyndan] med kappa och kraga.

Å flera afskrifter af Pasqvillspegeln står »tryckt i Scharom» (»Scharang» hos Warburg). Det är väl icke möjligt, att denna dikt kan sättas i förbindelse med den gamle Westgöta-landtmätaren WILHELM KRUSE?

Ytterligare tre följdskrifter till Egennyttighets-fabeln hafva vi funnit. Emot Pasqvillspegeln skrefs en *Speculum avroynwæws*, som parodierar den förra: »Ers dumma förmäthenhet har ej betänkt» etc. Äfven uppträdde en tertius eller quartus interveniens med en *Förlikning emellan Auctoren til Fabeln om Egennyttan och til det derpå utkomna swaret*. Denna temligen illa skrifna förlikning, som för öfrigt icke nådde större spridning (blott påträffad i Nord. 4:o 1172), var just ingen förlikning i godo, utan talade strängt till båda parterna:

Hwad rof är nu efter Ehr pennestrïd qwart?
Twå lika hwaran, ondt fördraga,
Den ena så swartat, at han sielf är swart,
Den andra besudlat sin kappa och kraga.

Slutligen hafva vi att anföra ett qvåde, skrifvet mot den af Dalin anonymt utgifna resonnerande skriften *Tankar öfwer Critiquer*, i hvilken han aftryckte Egennyttighets-fabeln fastän i kasterad form: det kallades *Critique öfwer Bytinge Critiquen* och följer i uttrycken den sistnämnda dikten parodierande: »Wist måtte nu afgrund ha bytingar kläckt» etc.

Warburg berättar (s. 87, jfr s. 398) på tal om Dalins prestsatirer, att han år 1733 var utsatt för det obehaget att af kyrkoherden i Ulrika Eleonora församling A. Bergner blifva i sjelfva sakre-

stian — dit Dalin inträngt med några förnäma ynglingar — öfveröst med groft ovett. Det kan ju likväl hända, att Bergner hade skäl se Dalin med oblida ögon och förvåna sig öfver hans intrång i sakrestian. Att denne icke sparade sina fiender, visar bl. a. följande strof, som i flera handskrifter finnes infogad i visan »Den Epicureiske Philosophen», hvarest Dalin äfven hånade filosoferna, »grälpedanterna», som ville »i Wolffens nät Gud och evigheten fänga». I den nämnda strofen är det de teologiska tvistigheterna, som förnämt afspisas:

Om af andlig tordöns meen
Dippels kiättarlära brister,
Om Tolstadius är ren
Eller Volter äran mister,
Om som en tok Hellman har bött,
Bryr mig ej när jag sofwer sött,
Bergner må bli bister.

Dalins angrepp på ståndet »i kappa och kraga» kulminerade i de bekanta Kalott-tillställningarna — en litterär förströelse, så både simpel och pojaktig, som väl sällan ett hof tillåtit sig. De många afskrifter af Kalottpredikningarna och Dalins andra skrifter vid dessa tillställningar, hvilka ännu, trots påbudet att förstöra dem, finnas i behåll, bevisa den stora spridning dessa med både kyrka och religionsformer skämtande satirer fått. Och den harm, de, oaktadt tidehvarfvets depraverade smak, framkallade, var visserligen rättmätig. I flera samlingsböcker, t. ex. den Brunwallska i Linköpings Bibliotek, bifogas också motskrifter. Tvenne äro på vers. Den ena, *Öfwer Callott Predikaren*, har en allvarlig och värdig hållning; der säges det, att den, som »rifwer til sig ähra, På skämda wahnor sätter pris . . . Den är mång titlar at bespara, Ett målat Skäl, Samhällets skam». Den andra, *Replique til den omyndige Calott-Predikaren Fanaticorum Hodiernus Apollo*, är mera arg än qvick:

Så har du nog utur din penna
Utspytt et wördigt stånd til blygd,

I stället man dig welat känna
 För en, som warit bögd til dygd
 — — — — —
 Tyst! man skal dig wäl ändtlig gifwa
 Nå'n skänck igen, för all din spott,
 At efter du så högt skal klifwa
 Så sätt i wapnet en Calott
 Til wapenhållare par kostor
 I hielmen brackor utaf skinn,
 Så at när du på dessa luftar
 Du må af oset blifwa stinn.

Historien om Kalottpredikningarna skulle kanske ytterligare kunna riktas med några tillägg. Och detta gäller äfven en annan litterär fejd, som omtalas i en särskild kalenderuppsats af Warburg, nemligen den Dalin fört i Paris med den qvicke, men besynnerlige C. G. CEDERHJELM, en fejd, som likaledes fick åtskilliga obehagliga efterspel. Cederhielms lefnad och författareskap skulle nog kunna förtjena en närmare undersökning.

En annan verspolemik omtalas i Dalins samlade Vitterhets-Arbeten bd. V s. 276 i en not af utgifvarne. Dalins temligen oskyldiga skämt med sin sångmö *Klagomål af vår Auctor mot dess Hustru Madame Poesie*: »Högwördige Fader med all ära» etc., framkallade en *Replique på Madame Poesies wägnar* af en författare, som, oaktadt »et lyckligt snille», här »alldeles uraktlåt den anständighet och den wänliga ton [!], som böra regera uti sådana slags skrifter». Hvad Böckman — om han är författare till noten — menar med »tid och omständigheter», som förmått det lyckliga snillet att utskicka denna replik, var naturligtvis ingenting annat än den förargelse, som Dalins dikter och satirer på många håll väckt. Vi komma nu till ett af de största af dessa förargelseämnen.

Bland de få dikter mot Dalin, som Warburg omtalar, är ett litet epigram om »O. D., som allra först med Argus ögon fick», men »med Svenska Friheten på slutet föll i lorten», rätt märkligt; der talas nemligen om att han gått »med *Dufwefot* till Kungens bokhyll» d. v. s. att han med tillhjälp af konungens älskarinna

fröken Taube blifvit kgl. bibliotekarie. Dalins smickrande dikter till henne framkallade också en hel litteratur, som endast af Fryxell och till en del bekantgjorts. Att Dalin, den så beundrade »lefnadsvisen» Argus, bland lycksökare och vällustingar uppträdde såsom skald i det hof »till venster», der Hedvig Taube förde spiran, måste naturligtvis väcka anstöt. Hans offentliga smicker måste framkalla opposition, och denna kom också i rikligt mått.

På fröken Taubes födelsedag 1738 hade Dalin skrivit en för öfrigt rätt elegant och mycket spridd dikt »Födäs, gråta, dö och lindas» etc. Det var då den mera allvarligt menande än roliga motskrift utkom, som Fryxell del 38 s. 12 f. anför: »Den som förr hafwer straffat last, Sig binder nu i lasten fast» etc.¹⁾. Och när sex år senare Dalins lofprisande grafskrift öfver samma höga fruntimmer utgafs, blefvo motskrifterna än talrikare²⁾. Dalin slutade sin dikt med ett patetiskt utrop: »Men du, som englarenhet hyser, Kom du och kasta första sten»; man önskade då i en *Replique*, att auktorerna måtte få till hustru en den dödas like: då kunde han få tillfälle efterfråga, »hwem kastat första sten». Detta epigram är det vanligaste. Ett annat ljud:

Tänk hur Poeten kan förgylla
För fyrken alla laster hylla,
En Patriot han wara lär,
Ty han sin kappa dubbel bär.

Ett tredje angrep den döda direkt:

Här hwilar den, som hwilar sig
Ifrån hwad werlden skiänckt och gifwit

— — — — —
Ifrån allt detta hwilar nu
Den här i lifwet ej war brud
Men genom barnsäng så tilwida...

1) I Nord. 4:o 1121 finnas vid Dalins dikt tvänne andra »Repliquen», som dock icke alldeles säkert hänföra sig till den förra.

2) En annan, kortare grafskrift öfver Hedvig Taube, som är mycket vanlig i frihetstidens samlingsböcker: »Naturen på din kropp har slösat allt sitt präls etc., meddelas (delvis) hos Fryxell jemte en *Replique*.

Dalin, som annars sjelf satiriserade det oberättigade lofqvädandet, fick äfven en annan gång en sin panegyrik kriticerad; det var grafskriften öfver en 23-årig baron Sture — genom sin moder besläktad med Dalins gynnare Pipers på Engsö. I dikten, som börjar »Gud wet hwad Sverige förestår» och för öfrigt är rätt väl hopkommen, antydes, att fäderneslandet gjort en stor förlust i den unge baronen, som skulle varit mycket lofvande. Sture var dock blott auskultant i Kammarkollegium och hade väl icke gjort sig så märkvärdig; man fann Dalins beröm öfverdrifvet, och så skrefs ett epigram »Gud wet hwad Argus täncker på» etc. såsom *Wälment Information för Omogna Spådoms Andar*.

Såväl detta epigram som två af de förut omtalade i anledning af qväderna till och öfver fröken Taube, nemligen »Den, som förr hafwer straffat last» och »Det önskas Auctor må», gå i visböckerna allmänt under FRU NORDENFLYCHTS namn. Hennes författarskap är dermed visserligen icke fastslaget; man kan hafva låtit henne figurera gent emot Dalin för att öka det pikanta, liksom Carl XII emot Aurora Königsmarck i ofvan omtalade verser. Men den omständigheten, att fru Nordenflychts namn eller initialer förekomma vid dessa dikter i nästan *alla* afskrifter, af hvilka somliga säkert härstamma från en tid, då både hon och Dalin lefde, tyder på att det måtte ligga någon grund för uppgiften. Och hennes namn återkommer i sjelfva verket på ännu flera flygskrifter, som denna tid spriddes mot Dalin; liksom dennes initialer eller pseudonymen »Argus» förekomma under dikter mot den vittra frun. Kanske hon också var det »lyckliga Snille», som skrifvit »Replique à Madame Poesies wägnar». Detta allt gifver bidrag till uppfattningen af det föga vänskapliga förhållande, som egde rum mellan de båda stora skalderna, ett förhållande, som ingalunda ännu är utredt, och som man icke heller, egendomligt nog, synes bemödat sig om att utreda. Endast Fryxell omtalar några af dessa motskrifter på ett par ställen. Då de kunna vara af vikt för bedömandet af det litterära lifvet under den Dalin-Nordenflychtska perioden, vilja vi här äfven i korthet påpeka de öfriga af dessa polemiska dikter,

som vi funnit. Såsom svar på det fru Nordenflycht tillskrifna epigrammet om auctors blifvande hustru utsändes en *Wälmönt Warning*:

Tag ej din *Flycht* till *Norden*,
 När du will gifta dig,
 Märk wäl de första orden
 Och tacka sedan mig.
 Du tarfwar icke fråga
 Om den är änglaren
 Som ingen ähta wågar
 För dess nog dunkla skien.

Äfven den ofvan anförda hätska skriften öfver fröken Taube, »Här hwilar den, som hwilar sig», måtte varit eller ansetts vara författad af fru Nordenflycht. En parodi, som angrep henne och hennes skarpa tunga: »Här hwilar den, som aldrig hwilat», säges nemligen vara *Grafskrift öfwer fru Hedda Nordenflycht* eller, i en annan afskrift, »Grafskrift fästad på Sparlakanet der Fru H. C. N. sof» och undertecknas Dalin.

En af Dalins »lappri»-visor, som i handskrift blef mycket spridd: *Kiöpa tjenester uti frid* etc., i hvilken den dåliga militäriska andan angreps, fick flera af annan hand eller andra händer tillagda strofer, riktade mot Dalin sjelf. En ljöd:

Den, som gierna mönstra will
 Hwad soldater hör till,
 Sitt man wid kaklugnen hemma
 Att om bleck och penna dömma —
 Bättre, bättre, min herr Auctor bättre.

Äfven denna verspolemik sättes någonstädes i förbindelse med fru Nordenflychts namn. I ännu högre grad gäller detta en annan föranledd af Dalins bekanta visa *Gissningar*: »At ju hos oss blomstrar frid» etc., der han sjunger, huru »patrioters» meningar kunna förändras af »tjänster, winst och nåd». Fryxell meddelar, del 45 s. 33, tvenne tillagda strofer »Det ju Argus med förakt» samt »Det han filosofisk är», hvilka han funnit undertecknade H. C.

N.¹). Dessa mycket spridda strofer kallas i Nyrénska visboken (Linköpings Bibliotek) *Et fruntimmers dumma infällen emot Argus*, och der meddelas ock ett J. M. S. undertecknad *Swar på förestående infällen*:

Att ju Argus med förakt
Ler åt stolthet, guld och pracht,
Ingen fara.
Men att afwund alla dar
Fölier äran, hwart han far.
Kan wäl wara.

Argus philosophisk är
När hans lycka synes twär,
Ingen fara;
Men at hans Philosophie
Wäl förtjent et stort Partie,
Kan wäl wara.

I Brunwallska visboken samt i en annan å Linköpings Bibliotek (V. 46) följer efter Dalins visa *Hæc addidit Momus*:

At ju Argus skrifwer Rijm
Som hos många ha estime,
Ingen fara;
Men at mycket lapperi
Också finnes deruti,
Kan wäl wara.

Men fru Nordenflycht var icke blott den angripande, hon blef också — och kanske allra först — angripen. Stundom skedde detta på ett allt annat än fint sätt. En liten dikt af henne i fransysk smak:

1) Hos Fryzell, liksom i flera andra afskrifter, heter det i första strofen, att Argus wäl »ler åt höghet, gunst och prakt», men icke försmår dem sjelf, »Utan gerna pojken styr»; i en afskrift i Nord. 4:o 1172 är »pojken» ersatt med »Prinsen», då ju saken förtydligas. Visan är således tillkommen under början eller mot midten af 1750-talet. I nämnda handskriftsband bifogas ytterligare tvenne strofer, hvori yttras, att Argus brukar konster, men »wäl afskiedas kan». Och han blef ju också verklig afskedad.

Om presten wid wigseln mig det kunde ge
 At iag kunde dela mitt gifte med tre

O. s. v.

förekommer i visböcker ofta åtföljd af en längre *Replique*: »Tillåt mig herdinna en warning at ge» etc. Hon klandras här att hon icke mer tänker på »prästen, som dödde och warit er man», och replikören uttalar den fruktan, att, »se'n I herdinna i Norden har blitt», hennes »qwinliga flychtiga håg» snart icke skulle nöja sig med tre män, utan »åt åhre tillönska sig mer än ett tjog». En annan, kortare *Replique*, i Nord. fol. 101 undertecknad CARL FREDRIK BORGER, uttryckte ännu krassare denna fruktan:

Er önskan, min Fru, at få trenne til män
 En riker, en kloker, en ung i er säng,
 Är lappri, ty tre lär hos Ehr eij förslå,
 Ert lystna begär lär eij mättas ändå.
 Neij! önska at tusend ehr skänkas om dan,
 Då blir I den största herdinna i Stan.

Slutligen hafva vi att anteckna en längre oförskämnd, med »Argus» undertecknad dikt kallad *En critique*, hvilken sannolikt rör fru Nordenflycht och hånar hennes fulhet: »En femtiåra flicka, Som med sin bals och hy steds låg i hemligt kif» o. s. v.

En noggrannare undersökning af dessa vexelskrifter mellan frihetstidens två förnämsta skalder samt af deras förhållande till hvarandra har man att vänta i den monografi öfver »Herdinnan i Norden», som en yngre vetenskapsman f. n. har under utarbetning.

Större litterära kritiker förekommo under frihetstidens första årtionden högst sällan. En sådan, som tillika framkallade ett »versekrig» och detta till stor del i tryck, innehöll *Swenska Nitets XXV ark* (år 1738), om hvilken litterära fejd E. Lewenhaupt i »Samlaren» 1881 utförligt berättat. OLOF CELSIUS, den egentlige hufvudpersonen i denna polemik, blef också sedermera föremål för anfall i åtskilliga nidskrifter, bland hvilka en framkallats af hans lyckönskningsskrift till en jungfru Kyronia 1743.

Celsii medutgivare af Svenska Nitet ANDERS HESSELIUS AMERICANUS, en af frihetstidens flitigaste författare, skötte sjelf några år senare en hel verspolemik. Detta var i anledning af en i Stockholm 1755 timad skandal¹⁾, då nemligen en äkta man blef ynkligt uppiskad af sin hustru och några dennas väninnor, en händelse, som utom en störtflod verser framkallade ett drama och en gravyr. Hesselius uppträdde nu med en dikt *Bonde-Marjos Klagoskrift till Gudinnan Rättvisa*, och på denna följde åtminstone fem svar och nya inlägg i frågan — allesammans, till publikens förlustande, författade och i tryck utgifna af Hesselius.

Hesselius riktade också, liksom flere andre af tidens mångskrifvande poeter, litteraturen om kaffet och om bränvinet eller rättare om förbudet mot dessa njutningsmedel, hvarom också versekrig uppstod. Det *nationalekonomiska* området drogs nemligen nu in i poesien. Men ännu mera det *politiska*, och de flesta poetiska stridsskrifter, som påträffas från frihetstidens senare år, röra politiken och de politiska personligheterna. Men visserligen voro dessa polemiska dikter sällan framkallade af andra dikter, utan angrepo direkt, i form af epigram eller visa, person eller sak. Någon gång inträffade dock det förra, t. ex. då lagmannen grefve FREDRIC GYLLENBORG vid tronföljaren Adolf Fredriks intåg i Stockholm på sitt hus lät uppsätta versifierade inskriptioner, hvarpå skrefs ett skarpt svar, om det politiska vingleriet, i form af en parodi.

Äfven *religiösa* förhållanden framkallade då och då versekrig och det icke blott »prestsatirer», såsom Kruses och Dalins, utan ock sådana rörande sjelfva läran, detta nemligen under de pietistiska och herrnhutiska striderna. Men dessa religiöst polemiska

1) Ett versekrig, framkalladt af en annan pikant händelse, enligt uppgift timad år 1739, finner man ofta återgifvet i frihetstidens visböcker. En grefve, heter det, skulle gjort en ung flicka ett kärleksanbud med en dikt börjande *Hiertans hierta, hierta lilla*, hvilken »flickans egen fader Doctorn sielf, förmedels brefbärarens owålighet, kom til at beswaras» (Nord. 4:o 1141). Å andra ställen får man veta, att fadren var ingen mindre än Carl XII:s gamle fältpredikant, hofpredikanten d:r Jöran Nordberg, hvilken gaf grefven en *Replique* i några ampra strofer på samma (polonäs-)melodi. Härpå följde *Duplique* och *Triplique* af grefven och doktorn, om man får tro afskrifvaren i Nord. 4:o 1141.

dikter spriddes icke i vidare kretsar, och för litteraturen spelade de ingen större rol. —

De kasta ett egendomligt ljus öfver tidehvarfvets smak, dessa verspolemiker. Och att tidehvarvet verkligen hade smak *för* dem, visa de talrika afskrifterna i visböcker och samlingsverk. Dessa afskrifter ådagalägga också det lifliga intresse man nu började hysa för de litterära företeelserna, och versekrigen sjelfva gifva vid handen, att man nu förstod med kritik betrakta dessa — utom det att de gifva bidrag för omdömet om de uppträdande verskämparne.

Den svenska poesien hade visserligen trampat ut de första barnskorna vid frihetstidens början, men *uppföstrans* tid återstod, en uppföstran icke blott af undervisning, utan af *upptuktelse*. Och ett icke oväsentligt medel för denna uppföstran utgjordes, särskildt under frihetstidens första årtionden, af dessa nu påpekade, mer eller mindre underhållande »versekrig».

E. Wrangel.

Några ord om folkets visor i uppteckningar och skillingtryck.

Vid en blick på de många *uppteckningar af folkvisor*, vi numera ega, kunna vi med rätta känna oss stolte öfver den rika sångskatt, som genom dem räddats undan glömska och förstörelse; och med tacksamhet nämna vi namn sådana som L. F. Rääf, ur hvars rika samlingar, delvis ävägabragta med hjälp af bröderna Wallman¹⁾, både Geijer-Afzelius och Arwidsson hemtat sina förnämsta bidrag, vidare G. O. Hyltén-Cavallius och G. Stephens, R. Dybeck, Eva Wigström och J. Nordlander, för att nu uppräknat de på detta område förnämsta. Såsom synnerligen verksam och gagnande för dessa visors bekantgörande och spridande till alla klasser, deras *återpopularisering*, våga vi nämna L. T. Öberg (= »Axel Ivar Ståhl»). Hvad hans största samling med bifogade melodier beträffar, »Filikromen», utgifven i nio häf-

1) R. Bergström anmärker i Landsmålsföreningarnas Tidskrift 1888 (bd. VI s. CXX), att af bröderna Wallman »har endast den ene fått sitt dopnamn bevaradt i efterslägtens minne»; och stöder detta påstående genom framdragandet af ett bref från Rääf till Arwidsson af den 23 Augusti 1884, i hvilket Rääf säger sig hafva glömt den ene broderns namn (han hade vid unga år aflidit redan 1818). Emellertid hade Arwidsson icke glömt det eller fått veta det från annat håll; ty i sin *samma* år utgifna första del af Fornsångerna säger han i företalet s. IV, att jemte kammarjunkaren L. F. Rääf hade »Doktor D. Wallman och hans broder J. Wallman, numera Lektor vid Linköpings gymnasium», upptecknat folkvisor. Det är väl just genom Arwidssons samling bröderna Wallmans minne kommit till heders; och såsom man finner meddelar utgifvaren äfven initialerna af bådas förnamn. Om magister Daniel Samuel Wallman vet man för öfrigt föga; han måtte hafva disputerat utomlands (eller i Greifswald?), enär icke hans namn, men väl broderns, återfinnes i Marklins disputationskatalog. Hähls Herdaminne upptager inga barn till Johan Daniel Wallman, kyrkoherde först i Landeryd, der Daniel Samuel dog, och sedan förflyttad till Wallerstad.

ten 1850—1865 (sedermera en, två eller tre gånger omtryckta), så har man anmärkt, att den »bör med stor försigtighet användas». Denna anmärkning är sann, för så vidt den gäller det diplomatiskt trogna återgifvandet af folkets ballader och humoriskiska dikter; men bearbetningarna äro ofta lyckade nog och såsom sångbok har »Filikromen» varit af vidsträckt både nytta och nöje. Man får hos A. I. Ståhl åtminstone visorna *hela*, under det att den med vida större anspråk uppträdande F. N. Ahlström (»300 nordiska folkvisor harmoniskt behandlade») blott meddelar första strofen — ett godt sätt att förderfva vissången, då ju i de flesta fall visornas innehåll är väsentligt för melodiens riktiga uppfattande och uppskattande. Ax. I. Ståhls visböcker, som i en mängd upplagor äro spridda öfver landet, ersätta nu till stor del »positiv-visorna», och de göra det *väl* med sitt i allmänhet goda urval af »folkvisor» och populära »konstdikter». De fylla derigenom en viktig mission; det okontrollerade skillingtrycket bjuder ofta på ganska haltlösa ting, ehuru någon egentligt dålig, samhällsupplösande eller omoralisk ton sällan insmyger sig deri. Ståhls lilla visbok är väl den mest spridda; af hans större samling »Sångstycken» hafva de sista upplagorna på ett utmärkt sätt redigerats af Birger Schöldström.

Här kunde också erinras om den från en svensk släkt härstammande dansken A. P. Berggrens storartade samling »Folkesange og melodier», en utmärkt källa till jemförelser särskildt i musikaliskt hänseende. Äfven svenska folkvisor meddelas der med delvis rätt värdefulla anmärkningar. Det sista (elfte) bandet innehåller danska sällskapssånger, af hvilka flere öfversatts från svenskan; dessa äro emellertid hemtade från Åhlströms »Skaldestycken satta i musik» (1796—1816), hvilka nu till större delen redan äro förglömda och väl aldrig hafva uppnått någon större popularitet bland folket.

Genom dessa samlingsverk och visböcker hafva många till stor del bortglömda visor åter blifvit bekanta för folket. Vanligen har då skillingtrycket tjänat som mellanhand; i det samma återfinner

man t. ex. ej sällan direkt från Geijer-Afzelius eller Arwidsson hemtade visor, hvarpå vi nedan skola meddela prof.

Man eger nu uppteckningar af folkets visor från de allra flesta delar af Sverige och det svensktalande Finland. Utom i nyss anförda och en del andra samlingsverk, har man specialsamlingar från de flesta landskap: från *Skåne*, utom N. Liljas lilla samling »Violens» samt några, för öfrigt mycket goda uppteckningar i »Folk-lifvet i Skytts härad» af Nicolovius (N. Lovén), två samlingar »Folkdiktning» af Eva Wigström (Ave), hvilken också i Landsmålsföreningarnas gemensamma (tidskrifts-)arkiv deponerat en ny, större samling, samt Skånska Landsmålsföreningens publikation »Teckningar och Toner», hvilken lär skola efterföljas af en ny, ännu flera visor innehållande; från *Blekinge* en i Landsmålsföreningarnas Tidskrift (1890) intagen samling af Sv. Thomasson; från *Småland* i samma Tidskrift (1892) offentliggjorda »Visor och melodier», samlade af V. Carlheim-Gyllensköld, i hvilken ganska omfattande, men delvis underhaltiga och af naiva fyndberättelser späckade samling upptagits visor från flera andra håll, upptecknade t. o. m. på Spetsbergen¹⁾; från *Westergötland* flera »folkvisor» offentliggjorda i dess Fornminnesförenings Tidskrift, i den lilla

1) Der har t. ex. upptecknats n:o 24 i hr Carlheim-Gyllenskölds samling: »En visa vill jag sjunga från norra Sveriges lands, rörande hvilken uppteckning en anekdot i dålig samtalsform meddelas. Uppteckningen är också synnerligen dålig. Visan, som handlar om en bedragen älskare, som dödade sin käre, sin rival och derpå sig själf, är emellertid, ehuru poetiskt temligen underhaltig, vida spridd och under några årtionden ofta sjungen. I en mängd upplagor anträffas den i skillingtrycket; hvarför då icke anlita detta, hvarur utgifvaren på andra ställen icke försmått att ösa? Samma anmärkning kan göras vid flera andra visor i denna samling, t. ex. n:o 56: »Ensam i skuggrika dalen», visan om »Fingal en herde så öm» och så olycklig, hvaraf en kort och underhaltig uppteckning meddelas. Den har ännu oftare och under en ännu längre tid än den förra aftryckts bland skillingvisorna. I hr Carlheim-Gyllenskölds samling söker man förgäves efter bibliografiska uppgifter, hänvisningar eller jemförelser; i stället bifogas, såsom ofvan antyddes, omkring visorna en ram af berättelser om under hvilka stundom temligen egendomliga omständigheter visorna upptecknats, samt beskrifningar på de ofta besynnerliga personligheter — flickor med »ömt hjerta» o. d. — af hvilka utgifvaren och hans vänner dervid begagnat sig; hvilket allt verkar ganska komiskt, ehuru det väl skall vara kulturhistoriskt intressant och — »folkmåleriskt».

visboken »Skålnallen» (bearbetade) samt i Westgöta Landsmålsförenings (i Upsala) publikation »Allmogeliv»; från *Östergötland* hade till Rääfs samlingar en mängd uppteckningar hemtats; från *Södermanland* ega vi särskildt goda uppteckningar (af litteratören E. Öberg och metallarbetaren Eriksson) i de af J. Wahlbisk högst förtjenstfullt redigerade »Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria»; från *Nerike* likaledes i kulturhistoriskt-arkeologiska arbeten Djurklou och Hofberg; från *Wernland, Dalsland* och *Dalarna* af L. Bergström samt (i resebeskrifningar) af Maximilian Axelsson. O. s. v. De i *Nyland* gängse »folkvisorna», förut delvis offentliggjorda, hafva utgifvits af E. Lagus i publikationen *Nyland III*; och från *Österbotten* har O. Rancken gjort en vidlyftig samling, på hvilken han blott utgifvit några »Profa» (i *Finska Fornminnesföreningens Tidskrift* 1874), men deremot en 1300 nummer omfattande, eburn högst diffus och därför föga brukbar, »Förteckning» (h. 1—2. 1874—90)¹).

Vi ega således talrika samlingar af visuppteckningar; men ännu fattas till stor del *bearbetningen*. Grundtvigs präktiga arbete

1) Endast första raden af visorna meddelas i alfabetisk ordning; och då samma visa stundom börjar med »Ack», stundom med »Men» eller »Och», blir uppställningen icke vägledande. Alla varianter eller uppteckningar af samma visa från olika håll hopföras icke. De hafva också särskildta nummer; deraf det stora antalet. De upplysande beteckningarna »gamla» och »nya» äro flerstädes tydligen orätt anbragta. Likaså författarnamn, som, för så vidt de äro bekanta, skola meddelas; liksom i skillinglitteraturen figurerar stundom en eller annan meddelare af gamla visor såsom författare, t. ex. Er. Eriksson Storsvart vid visan: »En herrdag i höjden är vorden beslutens, hvilken omkring två hundra år förekommit i skillingtrycket. En mängd dikter af bekanta skalder sakna förf. namn, hvilket äfven då och då inträffar i andra samlingsverk. Så tillhör t. ex. Isr. Holmström »Klippingshandskar har jag lofvat» (n:o 362), C. G. Cederhielm »Allt hvad sin period» (n:o 636), Dalin »Födans, gråta, dö och lindas» (n:o 203) samt »O tysta ensamhet» (n:is 480 och 1136); Bellman »Joachim uti Babylon» (n:o 999) m. m. fl., fru Lenngren »Den fromma Fru Signil» (n:o 658 f.) m. fl., Valerius »Jag helsar dig fredliga flaggas» (n:is 318 och 972), C. af Kullberg (efter Lewis) »En krigsman så bård och en fröken så grann» (n:is 137 samt 761—764), Nicander »Välkommen, välkommen du klaras» (n:o 570) och »Det hviskar i den stilla dalen» (n:o 683), Böttiger »Tänk någon gång på den» (n:o 1212) o. s. v.

är naturligtvis för många af våra »folkvisor» d. v. s. äldre ballader en synnerligen god vägledning; men det ersätter ingalunda ett motsvarande arbete hos oss, och i afseende på ursprungsundersökningarna är deri långt ifrån alltid sista ordet uttaladt. Vi ega icke en gång ett försök till bibliografi öfver folkets visor, annat än för några af de äldre, nemligen i den på detta område särdeles bevandrade Rich. Bergströms anmärkningar till Geijer-Afzelii »Folkvisor» samt till Thomassons lilla vissamling, och icke ens dessa bibliografiska anteckningar äro fullständiga.

R. Bergström, som äfven sjelf, tillsammans med J. Nordlander, i Landsmålsföreningarnas Tidskrift (1885) utgifvit en liten samling folkvisor, och som derstädes (1888) meddelat några »Bidrag till svensk folklore», hade den stora förtjensten att taga hänsyn till och framdraga det rika och i så hög grad viktiga *skillingtrycket*, hvilket hittills till större delen förbisetts dels af okunnighet, dels af andra, besynnerliga skäl. Svårt är nämligen att förstå, huru forskare på detta område kunna lemna å sido *vår förnämsta litteraturhistoriska källa* till kännedom om hvad folket sjungit och sjunger; detta skillingtryck har ju också varit, och är ännu delvis, den förnämsta viskällan för det sjungande folket sjelf. Förr än vårt skillingtryck, både äldre och yngre, blir genomforskad, förr kan intet objektivt omdöme fällas rörande visornas spridning och betydelse för folket. Kgl. Biblioteket eger väl den största samling skillingvisor från tiden före 1700; men på visor från 1700-talet är måhända den Zetterströmska samlingen »Utvalda visor och historier» å Upsala Universitets-Bibliotek rikare, åtminstone innehåller den en mängd upplagor, som Kgl. Biblioteket saknar. Lunds Universitets-Bibliotek eger icke mycket vistryck från äldre tider; dock inköptes förra året en liten dyrbar samling omkring tvåhundraårigt skillingtryck, och f. n. är derstädes från Södra Lindveds Bibliotek deponerad ett samlingsband innehållande icke mindre än sextio visor och historier från slutet af 1600-talet och början af 1700-talet, af hvilka några sannolikt äro unika upplagor. Mycket kan säkerligen ännu på detta område komma i dagen; men ännu

vet man knappast hvilka skatter som dölja sig i våra offentliga biblioteks samlingar af skillingvisor¹⁾.

Granskar man närmare vårt skillingtryck, skall man finna, att få af folkets märkligare eller populärare visor saknas i det samma. Några hafva emellertid inkommit rätt sent deri, t. ex. sådana, som fordom allmänt sjöngos vid de stora högtiderna och hvar och en då kunde, och af hvilka först nu, då de dermed förbundna folkliga upptågen upphört eller hålla på att upphöra, minnet behöfver uppfriskas genom tryck. Sådana äro Staffansvisan, hvaraf man blott funnit ett tryck före år 1825, Trettondagsvisan samt den i de skånska landskapen fordom allmänt sjungna Majvisan (»God afton om ni hemma är» med två olika omqväden). Några lyriska folkdikter, såsom »Fogel på lindeqvist» och »Tänker du att jag förlorader är»²⁾ synas också först på senare tider ingått i skillingtrycket; kanske äfven dessa fordom varit alltför bekanta. Flera ballader, som Geijer-Afzelius och Arwidsson meddelat, förekomma sällan eller aldrig såsom skillingvisor; de hafva kanske åter varit allt för litet kända. Det förra — att sällan eller aldrig

1) Öfver en del af våra äldre visor, som framkommo på 1600-talet och 1700-talets förra hälft, har förf. påbörjat en till senaste årstryck fullföljd bibliografi. — Att fullständigt ordna skillingtrycket skulle vara ett bibliografiskt förteckna det samma. Föga gagn uträttas nemligen med att indela det under vissa rubriker: »Folkvisor, äldre», »Kärlek», »Olyckor» o. s. v. Först och främst äro gränserna mellan de olika afdelningarna svåra att i hvarje enskildt fall draga; och vidare faller en dylik indelning af trycket ohjelpigt på den omständigheten, att i samma vishäfte sällan en, utan flera visor, ofta af de mest skilda slag, intagits. Efter hvilken visa skall man då rätta sig vid inläggningen i de olika afdelningarna? Och skall man alldeles negligera de öfriga? Man kan ju visserligen göra anteckning om dem (hänvisningar) vid deras resp. »hufvudetållens»; men det vore ju samma besvär som att upprätta en bibliografi.

2) I Nordinska Samlingens 4:o 1114 finnes denna visa i en vacker, sex strofer lång uppteckning från 1700-talets förra hälft, med följande början:

Wäl menar tu iag måste dö,
När iag tin gunst ej har
Eller ock med swåra tankars nöd
Förkorta mina dar;
Ack! hör doch dett, iag är ej tin,
Så blir ock tu ej min,

Far från mig bort iag ochtar tig ej, tu falska ögonskin.

Samlaren XV.

förekomma såsom skillingvisor — är äfven förhållandet med några skämtsånger, som åtminstone inom vissa kretsar varit eller äro synnerligen populära. En sådan är »Uti Kalmare stad der finnes ingen qvast, förr än lördagen», hvilken nu är bekant från Skåne till Österbotten, och som, enligt hvad vi funnit¹⁾, åtminstone varit känd före 1700-talets midt. Andra exempel äro de makaroniska studentvisorna »Ibat studiosus uppå en äng så grön» och »Es war ein mal un homme galant». Den förra, diktad till en synnerligen gammal »ton», hvarpå man t. ex. under Trettioåriga kriget skref soldatvisor, har anträffats i en visbok från (kanske) midten af 1600-talet²⁾, och den sjunges ju ännu. Den senare, som kan vara gjord i Sverige, synes hafva varit vanlig hos oss under frihetstiden³⁾, och dock har man hört den uppgifvas vara författad af — excellensen Manderström!

I afseende på sådana visor som de ofvan anförda, i skillingtrycket aldrig eller sällan förekommande, men dock allmänt spridda, äro uppteckningar så mycket mera värdefulla. Och man har härvid och äfven i allmänhet beträffande äldre visors popularitet en god vägledning i de *handskrifna visböcker*, som i stort antal förvaras i våra offentliga och äfven i flera enskilda bibliotek. Endast de äldsta af dessa äro någorlunda undersökta; tre af dem t. o. m. af Svenska Litteratursällskapet utgifna. Ännu äro dock de allra flesta visböckernas innehåll obegagnadt; detta gäller äfven flera från 1600-talet, hvilka, stundom instuckna i »samlingsband», undgått forskares uppmärksamhet, men framför allt gäller det de väl hundratals visböcker från 1700-talet, mest från frihetstiden, af hvilka flera äro synnerligen värdefulla.

1) Jfr en från den nutida versionen något afvikande, men dock med den karaktäristiska refrängen »Hej dick» etc. försedd uppteckning i Nord. 4:o 1116 (ett band med titeln »Samling af visor och arier» inom en vignett med en kunglig krona öfver).

2) Finnes inbunden i samlingsbandet Nord. 4:o 1121 (6 strofer).

3) Se t. ex. en uppteckning, såsom vanligt i tre strofer, i Nyrénska visboken i Linköpings Bibliotek (V. 52).

Både i dessa äldre visböcker, i de nyare uppteckningarna och i skillingtrycket förekomna visorna ej sällan i en stympad eller förvrängd form. I skillingtrycket inträffar detta dock mera sällan än man är böjd att tro; detta beror naturligen på att man alltjämt aftryckt efter tryck. I många fall äro dessa aftryck bättre än uppteckningarna, hvarföre de flesta utgifvare gjort väl, om de jemfört sina uppteckningar med skillingtrycket.

Stundom börjar tryck såväl som uppteckning med en strof midt uti en visa; denna strof har väl då strax blifvit populär och visans föregående strofer hafva lemnats åsido. Så är t. ex. förhållandet med den visa, som man vanligen börjar med »Om dagen vid mitt arbete», en visa, hvilken verkligen har utseende af att vara diktad bland folket. I skillingtrycket förekommer den dock merendels fullständigare än i våra på uppteckningar hvilande samlingsverk; der börjar den vanligen »Ack högaste himmel och fallande jord» och omfattar tio strofer, af hvilka nyss anförda bekanta rad inleder den fjerde. Ett annat exempel ger en äldre fosterländsk visa som vanligen angifves börja med strofen »Våra fäder gingo på, fast de fingo stötar». Denna strof är emellertid egentligen den nionde i ett qvåde, som (i tjugufyra strofer) utkom först 1715 med titel »Gudfruchtige Soldaters och Trogne Undersåthares dageliga Upmuntringsqwåde» och början »Lifvet alla hålla kärt, det är af naturen». Redan på 1730-talet blef emellertid i skillingtrycket synligt ett utdrag deraf inledt af nyss angifna nionde strof och kalladt »De unga Swears och Göthars Romerska Bardalust», och i denna förkortade form har visan omtryckts ännu på 1850-talet. Dess författare skall strax omtalas.

I vår ännu långtifrån kända vislitteratur, både den i handskrifna visböcker, i uppteckningar efter muntligt föredrag och i skillingtryck uppbevarade, finnas emellertid en mängd luckor, som säkerligen icke ens efter noggrann forskning skola fyllas. Då och då dyka nemligen upp visor, till hvilka endast föregångare i en mycket långt aflägsen tid kunna påvisas. Lagus meddelar t. ex. i Nyland såsom n:o 209 en visa med början: »Anna är min ädla

skatt och gåfva, Fast jag gerna vill hos Kajsa sofva, Rebecka älskar jag galant, Ulrika är min ädla ros» etc. Till denna visa, som eger en gammaldags anstrykning, har hvarken i visböcker eller skillingtryck funnits någon motsvarighet, förr än i ett tryck från 1600-talets slut, som verkligen synes innehålla en föregångare; visan är der »på alla mans och qwinspersoners namn» och en strof börjar: »Anna är min enda tröst, Malin kan mig hjälpa, Kerstin ligger wid mitt bröst» etc. Den förra synes vara en afläggare af den senare; men hvar finnas mellanleden?

Ett annat exempel på dylika långt aflägsna föregångare kunna vi icke neka oss nöjet meddela, ehuru det är något vidlyftigare; det kan måhända erbjuda åtskilligt af intresse.

En visa, som endast kan konstateras hafva varit populär under de sista årtiondena, men då i flera trakter af Sverige och Finland, sannolikt äfven i Danmark och Norge, börjar (och slutar) såsom vi hört den sjungas i Småland (och äfven i Skåne):

∴ Ett lass hö och två lass halm de bjudas aldrig mer ∴:

Min man han är rester till hoj,

Min man han är rester till hoj,

Min man han är rester till hoja, hoja, hoppfalleralala, hoppfalleralala,

Min man han är rester till hoj.

Liknande är Sv. Thomassons uppteckning från Blekinge; i st. f. »hoj» sjunger man annars i Skåne »höj» eller »hö» (i de senare stroferna efter peripetien t. o. m. »Jag tänkte du var körd efter hö»). I Nyland lyder refrängen, enligt Lagus, mera begripligt, men mindre dramatiskt: »Men mannen var rest efter hö». — Denna visa handlar nu om en bondhustru, som, under det hon tror mannen vara ute på höbergning, tager emot besök af älskare, men upptäcket af mannen och pryglas, då älskaren försvinner: »Ack kära min man förlåt mig det, Jag skall aldrig göra så mer, Jag trodde du var rester till hoj» etc. Såsom visan vanligen sjunges i södra Sverige, representeras älskaren af »tre tyska män», hvilkas bragder beskrifvas synnerligen kostligt. Denna version är väl ändock icke den ursprungliga. I den finska uppteckningen kallas

älskaren mera sannolikt »en unger herreman»; å ett ställe i Skåne har författaren hört honom kallas »prest». Förf. har förmodat visan vara till oss införd från Tyskland, möjligen öfver Danmark, då »Hen» blifvit »hoj», »höj» eller »hö». Men så påträffades af en händelse en liten *holländsk* visbok, tryckt i Amsterdam 1675 med den betänkliga titeln »Het nieuwe Haeghse Lapmantje met'et Amsterdamse Vodde-Wijfje», och der fans, vid ett träsnitt föreställande en höskörd, en visa (i nio strofer) »t Was een VROUTJE van Amersfort», hvilken både till innehåll, rytm och omkväde har stor likhet med den omtalade hos oss sjungna: hustrun, som skickat sin man »uyt om Hoj», sänder bud efter »de Pater»; de äta och dricka tillsammans och så:

De Vader tegen dat VROUTJE sprack
 Waer sullen wy t'avont slapen.
 Al op een Beddetje wel gespreyt
 Tusschen twee witte Lakens
 ∴ Mijn man is uyt om Hoy ∴
 Mijn man is uyt om Hoy en Stroy
 Zoo veer van huys is't moy.

Men mannen, som icke var så »veer van huys», uppenbarar sig nu plötsligt, och mellan man och hustru utspinner sig ett häftigt samtal. I den nederländska visan är mannen mindre modig och hustrun mindre ödmjuk än i den nu hos oss sjungna; prygel vankas icke, utan mannen lofvar sig blott: »Ick gader geen meer om Hoy» — ett uttryck som påfallande erinrar om refrängen i en modern visa, som tydligen hör till samma grupp »äktenskapsvisor» och som eger samma slutstämning som den nederländska: »Jag går icke mera på bron»¹⁾. Något sammanhang mellan vår »Hoj»-visa och den nederländska måste naturligtvis finnas; man skulle t. o. m. kunna anse den senare eller en dess yngre variant vara den förras förebild: t. o. m. det holländska ordet »hoj» har ju hos oss i vissa

1) Denna visa, som meddelas i Filikromen I och der angifves vara skriven af Bruno Johansson efter en *norsk* visa, börjar: »En landtman han tog sig en Stockholmsmamsell»; den förekommer i en mängd skillingtryck från de senare årtiondena.

trakter ännu bibehållit sig öfversatt. En möjlighet är, att visan först under vårt århundrade förts till Skandinavien genom sjömän, hvilka spela en stor rol i det internationella visutbytet. Då visan emellertid hos oss både har en temligen gammaldags anstrykning och är i olika varianter rätt vidsträckt spridd, synes den varit här temligen länge. Uttrycket »Ett lass hö och två lass halm [de bjudas aldrig mer]», hvartill finnes en motsvarighet i den nederländska visans sista strof, der bonden, lofvande sig att nu stanna hemma hos hustrun, säger: »Met Haver-stroy en Rogge-stroy [Zal ick mijn Gansje voeren]», anträffas ock i andra folkets visor t. ex. i en af Nicolovius¹⁾ meddelad »Ringdans»: »Ett lass hö och två lass halm [och Prestens mårar de hvita]». Sjelfva ämnet är synnerligen gammalt och synnerligen ofta behandladt. I vår visa synes det ursprungligen varit en prest eller munk, som står i kärleksförbindelse med hustrun. Detta tema förekommer i otaliga, ofta mycket drastiska variationer i anekdot- och novell-samlingar ända från medeltiden; det återfinnes i flera »fabliaux», man gjorde högst sannolikt äfven visor derom, det blef t. o. m. dramatiskt behandladt (t. ex. i Jodelle's »Eugène»). Vi ega äfven en annan svensk visa, hvilken behandlar detta ämne och t. o. m. bibehåller traditionen trognare än den ofvan anförda; den öfverensstämmer också på flera punkter med den nederländska, ehuru diktformen är mera olika. Denna visa om »Bonden och Munken» har af Max. Axelsson upptecknats i »Vesterdalarna» (1855): »Bonden var en danneman, Han skulle till Rom rida» etc.; dess omqväde lyder: »Då bonden var inte hemma», i sista stroferna, analogt med den nyss genomgångna nederländsk-svenska »Hoj»-visan, ersatt med »Tro då var bonden hemma». Liksom i den nederländska versionen förplägas älskaren af bondhustrun med mat och dryck. I denna svenska visa undslipper han deremot icke bondens vrede: »Bonden inom dörren steg, Nappade munken i locken... Bonden både piska och slog, Tro då var bonden hemma»; men slutet liknar åter mera den neder-

1) Folkklifvet i Skytte härad s. 80.

ländska: hustrun morskar sig också och »Midt på golfvet hålla de ting, Så att spillror flögo omkring», och bonden lofvar till sist: »Jag skall hålla hus åt dig, Ja, du skall lära lyda mig, Tro då var bonden hemma». — Åter en annan, sannolikt till samma grupp hörande visa, är den bekanta »Skymtar du för gluggen, kär söten min», af Arwidsson meddelad under titel »Det misslyckade besöket»; åtskilligt tyder nemligen på att besöket icke alltid blef så misslyckadt, men att »gubben» slutligen öfverraskade älskaren. Så framställles också saken i en af Afzelius i Sagohäfderna (II s. 134 f.) meddelad variant, hvarest förklaras, att älskaren enligt traditionen skulle varit en munk från Husaby, hvilken af mannen slutligen blef fångad i ett vargnät. Arwidsson anser denna Afzelii förklaring vara ett foster af hans lifliga inbillning; men här synes den annars fritt fantiserande Afzelius verkligen haft en tradition att bygga på. »Det misslyckade besöket» har för öfrigt hos oss varit mycket populärt; i skillingtrycket synes visan dock icke hafva inkommit förr än på senare tider och då dels försedd med Arwidssons prosaförklaring, dels och ännu oftare med en versifierad sådan, gjord efter Afzelii berättelse af J. G. Carlén och först offentliggjord under titel »Munken i Husaby» i Carléns »Romanser ur svenska folklifvet jemte andra dikter» (1846): »I gamla Husaby forna kloster» etc. Ännu i dag, liksom sannolikt redan under medeltiden, sjunges således hos oss om munken, som var älskare åt bondens hustru, ehuru hvarken skillingtryck eller visböcker bevara några äldre uppteckningar än från vårt århundrade. —

Under äldre tider voro *boktryckarne* de egentlige spridarne af skillingtrycket: de icke blott tryckte visorna, utan hade ock valt dem, stundom uppträdde de t. o. m. sjelfve såsom författare, och de hade troligen en af sina bästa inkomster på försäljandet af dessa visor tryckta »i Åhr» eller »i Går» eller »nu på stunden». Visorna såldes också i kryddbodarne samt af kringvandrande försäljare¹⁾, om hvilka det heter i en gammal visa (tryckt 1694).

1) R. Bergström anför i Landsmålsföreningarnas Tidskrift 1888 några yttranden från slutet af förra århundradet om de talrika visutskrikande pojkarne i Stockholm.

Gatskrikar' som will ha så det spijsar
 Säljer en hop med Fikanterij,
 Kiära Far kiöp en wacker ny wijsa,
 Säjjer han, hör hwad skiön melodij?
 Ty rätt så här skall man henne sjunga:
 Trall trall trall.

Hufvudorten för visornas kolportering har väl under nästan alla tider varit Stockholm. Någon bestämd statistik kan emellertid icke upprättas förr än från och med 1700-talets senare del; dessförinnan utsattes sällan tryckort eller tryckeri (oftare tryckår). Att emellertid en stor del af de visor, som under 1600-talet utkommo tryckta »i Åhr», — från 1500-talet har man få skillingtryck i behåll — härstammade från Reusnerska, Meurerska och Keyzerska officinerna i Stockholm samt väl äfven från Curios och Keyser d. y:s i Upsala, får ju anses sannolikt. Men utom dessa vår litteratures hufvudcentra framstodo redan nu längre eller kortare tider tryckerier i Linköping och Westerås samt Kalmar, Norrköping och Jönköping. Från Kalmar har man jemförelsevis många visor med utsatt tryckort och -år, från 1620- och 1630-talen, således tryckta hos Christopher Günther, hvilken omkring tio år idkade boktryckerirörelse der och sedan (1635) flyttade den till Linköping. I Norrköping och Jönköping, hvarifrån visor utgåfvos i synnerhet på 1680-talet, hade tryckerierna ej heller långvarigt bestånd under detta århundrade. En David Kämpe, som en kort tid hade tryckeri i Norrköping, derefter några år i Lund och sedan i slutet af 1600-talet i Stockholm, synes särskildt lagt sig på skillingtrycket och uppträdde äfven någon gång som författare¹⁾. Från Linköping har man efter Günthers tid en mängd vistryck från 1600-talets senare del, då Daniel och (sedan) Abraham Kempes tryckeri der florerade (till 1715). Den nitiske biskop Spegel appmuntrade mycket detta tryckeri, och det är icke osannolikt, att Spegel utvalde, kanske också stundom författade särskildt de andliga visor, som derifrån utgingo. I Westerås hade under århundradets förra del

1) T. ex. vid jubelfesten 1693, då han utgaf en »Swea Frögdessänga» i visformat; se Samlarens extra häfte 1893 s. 78.

den kraftfulle Johannes Rudbeckius haft ett ännu mera direkt inflytande på tryckeri-rörelsen; och samma af Rudbeckius anskaffade typer och vignetter, som man ser i Westeråstryck från 1620-talet, förekomma i en mängd (utan ort och år) tryckta skillingvisor långt in i följande århundrade.

Ett liknande förhållande som i Linköping, hvad stiftschefens ställning till tryckeriet beträffar, finner man något senare i Skara. Jesper Swedberg lät sjelf i början af 1700-talet trycka flera visor der, t. ex. den till »Ungdoms Regel och Ålderdoms Spegel» hörande, länge populära och ofta omtryckta visan: »Så gläd dig du Yngling i ungdomen din»¹⁾. Det var tydligen på biskopens

1) Swedberg figurerar också sjelf i folkvisan, nemligen i en under nästan hela förra århundradet känd och sjungen »Wälment Bröllops Wijsan, som »sjunges af en Dahlkarl på resan till Rumbolandet, då kullorna wippa, hoppa och trippa... Walborsmäss-dagen» med början »Sen vi i Dahlom ha lyckta at tråda». I dess tredje strof heter det nemligen: »Hwarest wi wandrom och kommom och fara Höres Biskop Swedbergs namn för oss wara... Arbet hos honom jag endast wil söka». Visan synes ursprungligen varit skriven till ett hos Swedberg hållet bröllop (och sannolikt först tryckt i Skara), t. ex. Catharina Swedbergs bröllop 1714 med bergmästaren Lars Benzelius (Benzelstierna). I ett tryck står dock »Wallbormäss Dagen 1723», och så sent synes icke någon af Swedbergs döttrar blifvit gift. I ett skillingtryck, Gefle 1798, säges visan sjungas som »Kjör up i Dalom och runda på tappen». Med dessa bekanta ord börjar emellertid sjetten strof i Bröllops-Wijsan: »Kiör up i Dahlom och runkom på tappen, Kiärora god wänner, I runkom på kappen, Wara ey sena där, Tänk på den torstig är...» Första raden i denna strof, liksom hela visans rytm och schwung, synes vara tagen från en annan ofta i skillingtrycket under namn af »En lustig Dale-Dantz» förekommande visa med början »Nordkölden bittra så mycket uträt-tar»; i dess femte strof förekommer nemligen den omtalade raden: »... Kör upp i Dalom och runk uppå Tappen Nu fins öhlet ny Uthi hwarje By, Knopa lät gå medan-Julen står på». Denna melodi »Kiör upp i Dahlen» har Adolf Lindgren påträffat i »En tabulaturbok från Kalmar» (se Ny Illustrerad Tidning 1893 n:o 49); men han har icke känt till »Dale-Dantzen», hvarur de endast utsatta inledningsorden tagits. (Annars angifves i äldre tryck af Bröllops Wijsan en annan visa såsom representant för denna melodi: »Medan jag sitter och glam-mar med Eder»). — En annan i nämnda tabulaturbok förekommande melodi angifves skola sjungas med orden »Skjönsta min h—? — som iag har fehlåt»(?), hvilkas fortsättning saknas. Äfven denna visa förekommer i skillingtrycket, t. ex. i ett tryck från början af 1700-talet såsom »En ny skön och behagelig Wisan: »Skjönsta min hwad är som jag har fehlåt, Hiertans säg hwad har jag giordt» o. s. v. i 8 strofer.

initiativ, som der alltjemt under 1700-talets tre å fyra första decennier en mängd religiösa och moraliserande visor tillkommo.

I Skåne började nu svenska visor spridas. Från Malmö, som då och då egde tryckeri, utgingo dock länge äfven danska sådana; så t. ex. anses den bekanta visan om »Bondestanden och deris Embede: Bonden han agter paa Tiden», vara tryckt der 1665 och ännu i början af 1700-talet finner man någon gång danska eller dansk-svenska i det skånska skillingtrycket. I det Haberegerska tryckeriet, som från Universitetets grundläggning till 1727 florerade i Lund, några år under Carl XI:s tid flyttadt till Malmö, synes man annars varit mån om att trycka god svenska. Både under Vitus och Abraham Habereger utgafs rätt mycket vistryck från Lund, och jemförelsevis mera än under efterträdarne Decreaux och Berling.

Jemte Stockholm, der under 1700-talet, utom Wernerska (»Kungliga») tryckeriet, Lars Salvii må omnämnas, och Linköping, der P. H. Pilecan († 1741) följde i Kemparnes fotspår, framstodo under frihetstiden i fråga om vistryck Carlskrona och, något senare, Örebro och Gefle. Från det 1728 upprättade Amiralitetstryckeriet i Carlskrona utgick t. ex. ett af de första tryck man känner af Sinclairsvisan. I Örebro började det bekanta Lindhska tryckeriet år 1752 sin verksamhet, och utgåfvos efter denna tid derifrån en mängd visor. I Gefle anlade C. P. Sundqvist år 1761 det sedan af hans son C. G. Sundqvist till år 1839 skötta, högt ansedda Sundqvistska tryckeriet. Jemte Stockholmstryckerierna, och mer än de flesta af dem, var det detta tryckeri, som spridde Dalins, fru Nordenflychts, Bellmans, fru Lenngrens, Franzéns och andra våra stora skalders visor bland folket.

Af yngre tryckerier kunna endast få sättas vid sidan om det Sundqvistska, hvad beträffar producerandet af skillingtryck. Bland dessa få må först omnämnas det Axmarska tryckeriet i Falun (1786—1821), hvars innehafvare också synas sjelfve riktat skillinglitteraturen med egna alster. Bland Faluns senare boktryckare förtjena bokhandlanden P. A. Huldberg (från 1838) och hans när-

maste efterträdare ett särskildt hedrande omnämnande för deras sträfvän att genom omtryck af vackra gamla och äfven bättre nyare visor gifva en god riktning åt folksången¹⁾.

Samma fördelaktiga omdöme förtjenar knappast A. J. Sylvenius, hvilken i Stockholm tryckte en mängd folkskrifter i slutet af förra och början af detta århundrade. Han blef, såsom Klemming berättar, flere gånger varnad eller tilltalad för att hafva tryckt »den svenska bokpressen vanhedrande pennuealster», bland annat också »Fångvisor», hvilkas tryckande redan 1749 blifvit förbudet. Sannolikt såg man Sylvenius med oblida ögon egentligen derför att han tryckte nya politiska visor, som den ljusskygga regeringen under Gustaf IV så fruktade och förföljde. Och kanske fick han ganska oskyldigt lida för sitt skillingtryck. Från hans lokal på Göthgatan gick i alla händelser ut mycket, som folket ännu i dag sjunger. — För spridningen af vistrycket verkade i början af 1800-talet äfven »Boklådan vid Jacobstorg», såsom R. Bergström berättar. — Af öfriga Stockholmstryckerier, som riktade skillinglitteraturen, framstår under vårt århundrade Kgl. Ordensboktryckeriet, ledt bl. a. af J. P. Theorell och faktorn J. H. Fahlman, på grund af sitt omsorgsfulla val af visor. Här utgingo t. ex. många af Tegnér's dikter i skillingtryck. Äfven kan Elmén's och Granbergs tryckeri omnämnas: det innehades en längre tid af Ludv. Öberg, fader till »Ax. Ivar Ståhl», hvilken senare några år skötte rörelsen, till dess den öfvertogs af P. A. Huldberg. Den förnämsta försäljningslokalen för skillingtryck har under de senare årtiondena varit hos »C. Kihlberg. Södermalmstorg», som beställt visor från flera olika tryckerier. F. n. finnas i Stockholm några mindre sådana, från hvilka visor utgå, icke sällan af dålig beskaffenhet eller med revolutionär (socialistisk) tendens.

Några landsortstryckerier från våra dagar förtjena omnämnas, derför att de tryckt visor numrerade i en fortlöpande serie. Så gjorde redan det Lefflerska (Akademiska) tryckeriet i Upsala,

1) Hos Huldberg trycktes äfven visor på andras förlag, t. ex. G. Hedmans och Ludv. Lundströms, de förra numrerade.

hvarifrån en serie »Visor och Berättelser jemte andra Småstycken» (mest under 1830-talet) utgick. Mot århundradets midt trycktes nummerade visor hos J. F. Säfberg i Köping. Och under två å tre decennier (ända in på 1870-talet) tryckte bokhandlanden C. G. Södergren i Wexiö synnerligen väl valda »Visor och Småstycken», hvaröfver t. o. m., åtminstone i början, katalog utkom (tryckt i samma visformat).

Trenne andra landsortstryckerier, som länge florerade, hafva också utmärkt sig för spridande af visor bland folket: det Raamska tryckeriet i Norrköping, J. P. Lundströms i Jönköping¹⁾, samt Ekblad & comp:s i Westervik, hvilken senare firma är en bland de mest framstående i visors tryckande och äfven deras spridande genom bokhandel, både fast och ambulerande. Så må också i korthet omnämnas Westinska tryckeriet i Kalmar, Stenbeckska och Johanssonska i Carlshamn, det Lundbergiska i Lund (1843—1869), Ridderstads i Linköping, af Klerckers i Hernösand, Luleå och Haparanda samt slutligen det Anderssonska i Malmö, som bland annat vanligen förmedlar de danska visornas öfverförande till Sverige, men der äfven äldre och bättre visor, väl mest på beställning, omtryckas.

Det nu senast anförda, som i mycket skulle kunna kompletteras genom upplysande notiser, tjenar blott såsom ett litet bidrag till kännedom om *spridningen* af folkets visor. I detta afseende är ännu ganska litet uträttadt. Först genom en någorlunda fullständig visbibliografi kan denna liksom flera andra frågor rörande folkets visor besvaras. Äfven beträffande visornas *ålder* och *ursprung* återstår synnerligen mycket för forskningen att göra. Detta gäller också de vanligen s. k. »folkvisorna» d. v. s. de äldre balladerna, åt hvilka man annars hittills egnat mesta uppmärksamheten. Få af dem äro så omsorgsfullt behandlade som »Våra

1) I Jönköping följde flera andra tryckerier (C. J. Lundströms enkas, O. F. Bergmans och bokhandlanden A. E. Lundströms) det utaf den af Victor Rydberg besjungne »gubben Lundström» gifna exemplet.

äldsta historiska folkvisor» af H. Schück¹⁾). De öfriga historiska visorna, som endast delvis samlats och bearbetats af Hyltén-Cavallius och Stephens, vänta ännu på en grundlig undersökning. Och de andra yngre populära visorna, hvilka för det mesta ega en lyrisk (erotisk, idyllisk, humoristisk, allmänt moraliserande eller verldsbetraktande, religiös) karakter — huru föga studerad är icke denna »nyare folksång»!

I fråga om dessa senare dikter, inklusive de historiska, ända från 1600-talet till våra dagar har man först att, hvad deras ursprung beträffar, söka besvara spørgsmålet: hvem är *författaren*? Författaren? Till »folkvisor»? Tror man då verkligen ännu med Hammar-sköld, Atterbom och deras eftersägare, att dessa bland folket spridda nyare dikter uppstått bland folket eller åtminstone haft obekanta skalder till upphofsmän? Ju mera man forskar, desto mera finner man, att dylika populära visor författats af just de bekante diktarne, Hammar-skölds »pundhufvuden». Se här ett förträffligt exempel: den för sina långrandiga »Riksdags-Memorial» m. m. bekante landtmätaren Wilhelm Kruse anses väl allmänt vara ett typiskt dylikt »pundhufvud»; och dock har han författat icke en, utan flera af folket allmänt och länge sjungna visor. Såsom vi nyligen vid genomgåendet af hans egenhändiga handskrifter²⁾ funnit, är det han, som diktat den ofvan omtalade ända in i våra dagar sjungna visan »Våra fäder gingo på, fast de fingo stötat»; han har också skrivit andra under Carl XII:s tid och sedermera populära soldatvisor, såsom »Minsta droppan lifigt blod», »Modige Piltar och Bussar i fält», »Carolus den tolfte vardt konung i frid». — Hade den för efterverlden föga bekante skalden Olof Broms efterlemnats lika noggranna anteckningar om sitt författarskap som Kruse, skulle man kunnat göra än märkligare upptäckter. Man vet nemligen om honom att, när han behöfde penningar, skref han visor och sålde till boktryckarne att låta utgå i skillingtrycket. Och han var på sin

1) Historisk Tidskrift 1891. Jfr om »Toveviserne» en uppsats af J. Paludan i dansk Historisk Tidskrift 1894.

2) Förvarade i Upsala Biblioteks handskriftsamling under signum V. 48 a.

tid vida mer berömd än Kruse. — Många skalder både före och efter Broms hafva säkerligen handlat på samma sätt: deras författarskap har blifvit okänt för efterverlden, men folket sjunger kanske ännu deras visor.

Emellertid gifva bekante skalders redan bekanta dikter, ända från Wiwallii tid, tillräckligt många exempel och bevis på vårt påstående. Man göre sig blott besvär att undersöka visböcker och skillingtryck! Och det bästa, som folket sjunger, utgöres ännu i dag, bredvid några spridda rester af de gamla »folkvisorna», af våra stora skalders dikter. En *visbibliografi* skulle fullständigt bekräfta detta. Af en sådan skulle man också kunna se, huru förvånande snart dessa dikter blifvit folkets egendom. Huru intressant vore det icke att undersöka t. ex. när Bellmans många visor och skämtskrifter först utkommo bland allmänheten — många anträffas i skillingtrycket långt innan Fredmans-verken utkommo samlade — och i hvilken grad och omfattning de bibehållit sig i folkmunnen! Och på samma sätt kan och bör förfaras med de många populärblifna dikterna af Dalin, fruarna Nordenflycht och Lenngren, Franzén, Vallerius, Wallin, Tegnér, Nican-der, Dahlgren, Runeberg, Beskow, Böttiger, von Braun, Sehlstedt, Wennerberg, Snoilsky, för att icke tala om alla »dii minores». Detta är en fråga, som man i litteraturhistorien, både i monografier och i större öfversigter, hittills alltför mycket förbisett; och dock är det en af de mest viktiga uppgifterna rörande kännedomen om litteraturens etnografiska och kulturhistoriska betydelse denna, att undersöka i huru hög grad våra *konstdikter blifvit folkets visor*.

E. Wrangel.

Andreas Arvidis Manuductio

Ad Poesin Svecanam Thet är / En kort Handledning til thet Swenske Poeterij / Versz eller Rijm-Konsten.

Detta arbete, tryckt i Strengnäs 1651, det enda, som låtit efterverlden ihågkomma Strengnäslektorn Arvidis namn, är förtjent af ett närmare studium. Utan att i många punkter vara originelt, är det en ganska karakteristisk renaissancepoetik, gjord af en man med både förstånd, god uppfattning och en ej oäfvnen om också temligen begränsad beläsenhet på området. Den är 1600-talets svenska nationalpoetik och motsvarar sådana arbeten som Opitz *Buch von der deutschen Poeterei* eller Webbes *Discourse of English Poetrie* — om också med den torftigare, mer inskrumpna formning, som allmänt europeiska litterära företeelser gerna få i Ultima Thules karga jordmån och hårda luftstreck.

Arvidis bok har korteligen omnämnts af flere af våra äldre litteraturhistorici, af Hammarskjöld, Atterbom, Wieselgren och Malmström, men egentligt studerad har den först blifvit i våra dagar först af Kock ur företrädesvis språkhistorisk synpunkt i hans arbete om den svenska accenten, sedermera rent litteraturhistoriskt af E. Meyer i hans monografi öfver Gustaf Rosenhane och af E. Wrangel i dennes afhandling om det Carolinska Tidehvarfvets Komiska Diktning. Ingendera af dessa framställningar är uttömmande, och Meyers lider dessutom af den missuppfattningen, att Arvidis skrift ensamt skulle vara en kalkering på Opitz berömda manifest, medan den lika mycket hvilar på andra källor.

Arvidis Manuductio inledes med en dedikation på alexandriner till Carl Gustaf:

O Segersälle Hielt / Högborne Herr och Förste /
O Swea Rijkes Tröst / Näst Drottningen then störste /

Som ett totalomdöme om alla Arvidis dikter — som t. ex. den i detta afseende karakteristiska bröllopsdikten vid Carl X Gustafs giftermål¹⁾, kan man framhålla, att den hederlige Strengnäslektorns brist på poetisk begåfning försonas af ett visst godlynt och trohjärtadt drag, som kryddar hans eljes så obehändiga verser. Detta gäller äfven denna dedikationsdikt. Om arrfursten egnat någon uppmärksamhet åt det ringa »Pappersvärk» Arvidi i undersåtlig ödmjukhet egnat det »Påwelske anhangs» besegrare och »successionens» betryggare, har han måst småle isynnerhet åt de rader, i hvilka den förste kritiske lagstiftaren i den svenska litteraturen skildrar sig sjelf på sin pegasus som en gosse på sin käpp:

Min Häst är lijk en Käpp / med huilken jag här rijder
Moot Eders Nåde nu: Men Gud wil andra tijder /
När han thet så förseer / Förståndet meerar sigh /
Medh andra Hästar iagh tå wil försörja migh /

Detta poetiska mästerprof är dateradt d. ²⁸/₂ 1651. Härefter följa fyra hyllningsdikter till Arvidi, alla från berömdheter i det dåtida Strengnäs, men föga kända utom den gamla biskopsstaden vid Mälaren. Det är först och främst Arvidis vän och kamrat, lektorn i matematik vid Strengnäs skola Andreas Thorinus²⁾, som

1) Om Andreas Arvidis dikter — hvilka ej sakna sitt gemytliga behag, och ej heller en viss lyrisk fläkt, om det är han, som författat det *Oda trochaica*, som utgifvits till ett bröllop i Strengnäs 1657 (E. Wrangel, *Det Carol. Tidehvarfvets Kom. Diktning*, s. 64), samt andra skrifter skall jag tala i sam-band med hans biografi.

2) Andreas Thorinus, oförmodligen född på Thorö, Math. Lektor vid Strengnäs Gymnasium 1643, Theolog. Lektor, prost i Ö. Selö 1652, död som Prost i Sorunda 1670. Har skrivit en *Berättelse om Svenska Antiquiteter* ingifven i Kgl. Antiquitets Collegio. *Aurelius*: Strengnäs Herdaminne I, *Dryden*: Lektorer vid Strengnäs Gymnasium. 1651, samma år, som Th. hyllar Arvidi i dennes Manuductio, har Arvidi hyllat Th. med anagram och latinska disticha i Thorinus *Disputatio Theologica de Angelis*.

i latinska disticha med Horatiansk färgläggning prisar sin utmärkta och vällärda vän. »Sunt qui» — de finnas, som hafva åtskilliga fåfängliga nycker och sysselsättningar; om Arvidi deremot heter det:

Isthæc dum spernit Svecanæ namque poësis
 Author perdoctus, artem animoque colit.
 Hercle bonus labor et perplurima commoda promit,
 Quæ laudis studium, fama decusque ciet.
 Qui intendit animum studijs, doctæque Poësi
 Ille sibi immensas conciliabit opes o. s. v.

Laur. Johannes Bodælius¹⁾? tillförordnad lärare vid skolan, hvilkens poetiska ådra Arvidi också anlitat för exemplet på alexandrinen i sin *Manuductio*, lemnar derpå ett svenskt »Oda Trochaica», hvarpå Arvidis vän och svåger, Josias Joseph Fougdonius²⁾ gifver ett uppbyggligt anagram ur Andreas Arvidis namn, lyktande med att på alexandriner komplimentera sin svåger som den »swenska Opitz». Johannes Jonæ³⁾ avslutar samlingen med ett par latinska disticha.

Arvidis manuductio inledes med ett företal, i hvilket han redogör för de orsaker, som »bewekt» honom att författa och publicera sitt verk. Man har — förmenar han — länge väntat, att det skulle utkomma en handledning för det svenska poeteriet, men de personer, som egde »sådant förstånd och wetskap», som härför kräfdes, voro antingen upptagne af andra högre värf, från hvilka de icke utan »den störste Rijksens Afseknad» kunde dragas, eller också hindrade af enskilda bekymmer och omsorger. Här har han helt säkert tänkt på den lärde Johannes Matthiæ, f. d. innehafvare af Upsala universitets första poetiska lärostol, och Stjernhjelm, hvilkens dikter han citerar såsom mönster, med samma förkärlek

1) Död som Capellan i Södertelje 1684, har skrivit tillfällighetsdikter, men den rondeau (tryckt i *Manuductio*), som Hammarskjöld och efter honom Wieselgren tillägga honom, är en ren öfversättning från danskan ur Ravn-Corvinus.

2) Son till den kände psalmförfattaren J. M. F., död ung.

3) Jonas Jonæ? Capellan i Stigtomta, död 1675.

som Webbe Spensers *The Shepheard's Calender*. När Arvidi nu företagit sig att fylla deras plats, skedde det af flere orsaker, af hvilka de följande näst »den Aldrahögstes Loff, Pris och Ähra», voro de viktigaste.

Först och främst drefs Arvidi till sitt företag af det svenska Poeteriets »høge och stoore Anseende sampt Wichtigheet». Den svenska diktkonsten öfverträffade nämligen enligt Arvidi till och med antikens, derutinnan att den icke blott iakttog stafvelsens »Mått och Liud effter de Grekers och Latiners Sätt och Wijs», men äfven »Cæsuras och Rimslutande» samt till sist en »oförwänd Ordning på Orden». En Musei, Homeri och Hesiodi åhörare skulle därför sätta den svenska diktningen högre än sin egen tids. Denna tanke är egendomlig för Arvidi, och torde ej återfinnas åtminstone i den tidigare renaissancens poetiker. Du Bellay och Opitz vilja på sin höjd vid en dylik jemförelse häfda vulgärspråkens lämplighet för poetisk behandling, och bevara alltid innerst en skygg vördnad för den klassiska konstens oupphinneliga skönheter — och äfven i fråga om diktningens metrisk teknik hysa de en likartad känsla. Det är den, som väckt till lif hela den antikiserande skola för kvantiterad vers, hvilken under renaissancen egde representanter i alla länder, och hvilken nordiska teoretiker var dansken Bertil Knudsen Aquilonius. Men äfven der en ny princip — accentens och rimmets — erkändes som basis för de moderna språkens vitterhet, såg man i denna halft en medeltida förirring, som nu allt för mycket inrotat sig för att kunna undanröddjas, och hvilken man sökte så mycket som möjligt leda i kompromiss med antikens regler¹⁾. På sin högsta höjd kunde man som George Puttenham skriva, att den moderna litteraturen i stället för de klassiska företrädena hade »twentie other curious points in that skill more then they ever had, by reason of our rime and tunable concords or simphonie, which they never obserued»²⁾. Men att rent af sätta

1) *Paludan*: Renaissance Bevægelsen i Danmark, s. 410 etc.

2) *George Puttenham*: The Arte of English Poesie. Reprints E. Arber, s. 22. Samma åsikt om den nationella litteraturens jemngodhet med den antika uttalar också *Pasquier* i sina *Les Recherches de la France*.

den fosterländska diktkonsten öfver den antika, hade först kunnat uppstå hos tyskfanatiska svärmare och hyperpatrioter, som *Schottel* och *Zesen*¹⁾, men en sådan blind nationell själföverskattning stämde väl ihop med den otyglade svenska själfkänsla, som glödde hos alla storhetstidens män, hos Olof Rudbecks samtida. De öfriga skälen, som sporrat Arvidi till hopskrifvandet af hans *Manuductio* äro af mer praktisk och privat natur. De studerande behöfde en handledning, och Arvidi kände det som en plikt mot sitt lärarekall att nerskrifva en sådan. Till sist hade han stärkts i sitt uppsåt af »någres idkelige och trägne begäran och åstundan». Föreläsalet slutar med en bön till den »som är en Konstnär öfver alla» — ett fromt ordlekande, som ej är ovanligt i tidens poetiker, och som Arvidi troligen fått idén till hos *Scaliger*²⁾.

Arvidis första kapitel »hwilket innehåller någre Spörsmaal och Frågor medh theras Swar och Bijlagor, angåendes thet Swenska Poeterij i gemeen», är en allmänt orienterande inledning. Arvidi uppkastar först frågan »om thet Swenska Språket är fullkomligit bequemligit til Poeterij»? Detta spörsmaal besvaras naturligen jakande. Poesien är ej bunden till något särskildt språk, och om svenskan ej ernått all önskvärd utveckling, beror det blott på vår egen »Owetigheet och Ofijt». Tankegången är här densamma som i *Opitz* 4 kapitel »Von der deutschen Poeterey» — och i ordalagen finnes en aflägsen, troligen tillfällig likhet med några ställen hos *Du Bellay*³⁾. I samband härmed upptager Arvidi frågan, om antikens regler kunde gälla äfven för det svenska »Poeterijt»? Men detta förkastas med patriotisk stolthet. »Althenstund wårt Språk är itt Hufwudspråk»,

1) En besläktad patriotisk hänförelse hos *Schottel* och *Zesen*, jfr. *Borinski*, *Die Poetik der Renaissance* passim.

2) *Julii Casari Scaligeri*: *Poetices libri septem* 1586 s. 1. I 1. Non ut alie, quasi, Histrio, narrare, sed velut alter deus condere; unde cum eo commune nomen ipsi non a concensu hominum sed a naturæ providentia inditum videatur etc. Så särskildt *Ph. Sidney* i sin *Apologie for Poetrie* — — wee Englishmen haue mette with the Greekes, in calling him a maker: which name how high and incomparable — — — but rather giue right honor to the heauenly Maker of that Maker etc. *Sidney*: *An Apologie for Poetrie*, Reprints E. Arber, s. 24, 26.

3) *Du Bellay*: *Deffense et Illustration*, éd. Person, s. 56.

kan det blott lyda sina egna lagar, deremot är ett studium af andra nationers poesi en god väg för att hastigare kunna blifva en »godh Svensk Poet».

Men då den svenska poesien ej blott skall iakttaga den klassiska litteraturens regler, men dessutom äfven de redan ofvan anmärkta andra sakerna: Cæsuras, Rijmslutande och oförvänd Ordning af Orden, så kunde man fråga, om den ej erbjöd öfverstigliga svårigheter. Härpå svarar Arvidi, dels att den icke är så svår, att man ej med ett godt användande af tiden, kunde tillegna sig den, och dessutom säger ordspråket: *Difficilia quæ pulchra*. Men huru skulle man då lära sig den »swåra nödigha Verskonst» och hvilka förutsättningar kräfdes för att kunna lyckas derutinnan? Tvenne saker, gemämlar Arvidi. Först och främst »naturligh Bequæmligheet til sielfwe Konsten», sedan »Läremästare, the ware sigh lefwandes eller döda», som kunna gifva en handledning, hvilken man ock korteligen får af det föreliggande verket. Till läromästarne höra äfven de stora kulturländernas litteraturer. Till det tredje och sista måste man dagligen öfva sig »nu effter then ene Versarten, och nu effter then andre, til thes man på sistone blifwer en fullkommen Poet». Arvidi tangerar här den i poetiklitteraturen idislade frågan, om man födes eller kan utbildas till skald. Hans egen uppfattning framgår af de citerade orden. I denna punkt följer han *Severin Pauelsens Synopsis Prosodiæ Danicæ*, i hvilken författaren, den lärde Sognepresten i Slangerup, också uppsätter en skolastisk treenighet af »natura, disciplina och exercitium» som allt skaldskaps grundförutsättningar¹⁾.

Liksom Arvidi rekommenderar denne — fast med mindre blygsamhet — på tal om läromästare sin egen bok nämligen »underviisning aff dem som samme ting ret forstaar; som er i detta Tilfæld Prosodia eller Rimkunsten, som her læsis». Arvidis första

1) *Severin Pauelsen Gottlander Synopsis Prosodiæ Danicæ* eller en Kort Extract Af Rimkunsten / befattandes i sig / det fornæmste / som er fornøden at vidis / om dend rette Maal och Maneering / gode och skikkelige Danske vers at giøre, Kjøbenhavn 1650. s. 8.

kapitel avslutas med en motivering af dispositionen i den följande framställningen — han vill först behandla »the Ting och Saker som Poeten medh Förnuftet fatta kan endeles sjelfwe Orden, medh hwilke Poeten the fattade Ting och Saker uthföra bör». — Man måste nämligen först hafva konceptionen till hvad som skall skrivas ner, innan man har sjelfva orden. Det är Scaligers bekanta indelning i res och verba¹⁾, som här föresväfvar Arvidi, liksom den äfven inspirerat Opitz till sjelfva inledningsorden af hans femte kapitel. Men här skymtar man hos Arvidi äfven en annan källa — nämligen Harsdörffer —, en författare som äfven Columbus i sin ordaskötsel har begagnat. Denne har infört i poetiklitteraturen den omtyckta (ursprungligen antika) paradoxen »min dikt är färdig så när som på orden» — ett infall som äfven Arvidi här använder. Olyckligtvis äro helt obetydligt af dennes skrifter mig tillgängliga, och jag kan ej afgöra, om det är hans bekanta *Poetische Trichter* eller den *Zugabe* han fogat till VI delen af hans »*Gesprächspiele Vom rechten Gebrauche der löblichen Poeterey*, som förirrat sig upp till Strengnäs.

I sitt andra kapitel »om the Ting och Saker, hwilka det Swenske Poeterij, så wäl som alle andre ansar och anseer» tager Arvidi i tu med de olika diktarterna. I likhet med Opitz, hwilkens femte kapitel han i denna afdelning mycket anlitar, begynner han sålunda: »Thet Swenske Poeterij ansar allehanda Saker, så Himmelske som Jordiske, Ja och the som ofwan Himmelen och under Jordenne kunna begrepne och fattade warda, antingen the med Lijff och Anda begåfwade äre eller och icke». Det är det Aristoteliska *oīa ēvai deī*, som af renaissancepoetikerna mer och mer förvandlats till en oinskränkt frihetslösen, som gaf skalden herradöme öfver alla kända och diktade verldar²⁾. Men denna så fritt fungerande diktkonst är dock sjelf bunden af kompositionens tvänne grundvilkor — *inventio* och *dispositio*. Arvidi definierar dessa termer ordagrant

1) *Scaliger* s. 201, s. 744. *Borinski*, s. 194.

2) *Borinski*. s. 71.

efter Opitz¹⁾, men han behandlar dem derpå vidlyftigare, belysande dem med ett citat ur Horatius Ars Poetica. Möjligen har här förelegat ännu en källa²⁾, möjligen har Arvidi sjelfständigt ändrat en smula i Opitz med anknytning till Horatius, som han flitigare än Opitz citerar i hela denna afdelning. Härefter vidtager sjelfva läran om diktarterna, och man återfinner här renaissancepoetikernas mest allmänna loci communes. Naturligtvis sker begynnelsen med tidens estetiska älsklingsbarn, eposet, den *Heroiska dikten*, »gemeenligen widlyftigh sampt innehåller höge Saker och wäsende», som Arvidi efter Opitz kallar och definierar den. Nu följa de kända reglerna för den episka kompositionen om »inventio, propositio och narratio» och sist den ej mindre bekanta uppmaningen att begynna »in medias res», som alltifrån Horatius och Vida (II: 60—4) säkert som amen i kyrkan återfinnes i alla tidens kritiska försök öfver epiken.

Ej fullt så vanlig är Arvidis slutmaning att »besluta medh något tänkvärdigt». Det är ett af de få ställen i hans Manuductio, der man kunde tänka på hans svenska föregångare Forne-
lius, som (ordagrant efter Viperanus) har samma lärdom: extremum aliquo nobili exitu terminabit. Sedan kommer Arvidi till tragedien, som han åter definierar efter Opitz. Den är till sitt »Mayesteet» likartad med Eposet men »lijder sällan ringa Standz-Personer och slätte Saker», utan handlar om »Konungzligh Lefwer-
nes Farligheeter och för then skull i henne införas Suckan, Landz-flychtigheet, Mord och Brand och annat fasligit». Det är det bekanta tragiska receptet från Scaliger (III: 97), som Opitz återgifvit i reducerad form. Den krigiska renaissanceäfventyraren Scaliger var frikostigast på fasliga motiv. Redan den kammarlärde Opitz har

1) *Opitz* öfversätter här sjelf Ronsards L'abrégé de l'Art Poétique. *Beck-herrn* Opitz, Ronsard und Heinsius s. 32. *Berghoeffer*: Martin Opitz' Buch von der deutschen Poeterei. Paralell. s. 114.

2) *Viperanus*, De Poetica libri tres. Antv. 1579, s. 65, som är den af humanistpoetikerna, hvilken ifrigast citerar Horatius har följande: Tota igitur materia primum inuenienda; deinde disponenda, — — — och sedermera samma Horatianska citat som Arvidi I: 18. — Möjligen är det här Harsdörffer, som skymtar vid sidan af Opitz.

en smula förmildrat genren — och den beskedlige Strengnäslektorn stryker alldeles bort blodskam, fadermord och alla andra starka kryddor som den ursprungliga renaissancepoetiken (med Seneca för ögonen) rikligt bjöd på. Arvidi influerar oberoende af Opitz en anmärkning om, att tragikern skall noga veta, hvad som bör ske inne på scenen och hvad som der blott bör berättas och till stöd härför citerar han Horatius¹⁾. Efter Tragedien behandlas Comedien, Satyren och Epigrammet i den noggrannaste efterlikning af Opitz. Satyrici skona icke ens sina bästa vänner eller sig sjelfva »på thet the thes bättre må komma til wäga at fatta andre widh Näsan», och Epigrammet brukas bäst i »Veneriske Saker». Eclogen som behandlas härefter säges vara »Herdewijsor, hvilka förmälas at wara the älste Dickter, efter såsom Herdarne hoos theas fää, fää och Geetehiordar, mer obehindradt än andre städz om theas Buskehandel, fääbeet, Sädes och Skiördetijd, Nättierij, Fiskeredskap och annat slijkt sungit och på theas *Lurar sampt Wallehorn* spelat oc blåsit hafwa». Fortsättningen, som ytterligare karakteriserar eclogens innehåll, är liksom en del af den citerade meningen efter Opitz. Men den egendomliga notisen om Eclogen som den älsta diktarten återfinnes ej hos den tyske Aristarken utan torde stamma direkt från Scaliger, hvilken utvecklade den åsikten i sin behandling af pastoralen (I: 4) — en åsikt som Harsdörffer äfven omfattar i sin *Poetische Trichter*. De derpå följande afdelningarne om Elegia, Hymni, Sylvæ och Lyrica följa dels Opitz, dels Horatius. Opitz något drastiska ord om lyrikens ämnen »buhleroy, täntze, banckete, schöne Menschen, Gärte, Weinberge, lob der mässigkeit, nichtigkeit des todes», parafraserar Arvidi sirligt och anständigt sålunda: sköne Trädgårdar, sött Wijn, sköne och artige Jungfrwer, Liufligh skugga, konstige Krumsprång och polenske Dantzer, Dödzens ringa skattande etc. Den sista diktarten Arvidi upptager är Echot. Här använder han för första

1) *Ant. Seb. Minturnus*: De Poeta libri VI Venet. 1559 s. 190. Quia tamen quæ sunt ejusmodi, si ostendantur indignationem afferunt audienda sunt potius quam spectanda, ut offensio vitetur. Nam probe Horatius. Och sedan samma Horatiuscitat som Arvidi.

gången den källa, som gifvit stoffet till hela hans prosodiska afdelning: *Ex Rhythmologica Danica MSC, Epitome brevissima sic selecta et digesta per Johannem Michaelium Corvinum*¹⁾. Detta utdrag, det enda vi hafva kvar af den framstående kritikern Hans Mikkelsen Ravns poetik gaf Arvidi indelningen af *Echot* i tvänne slag: veræ och nothæ, — verkliga echon och blott rimmade genljud²⁾.

Arvidis tredje kapitel »Om orden, huru thet Swenske Poeterij med them umgåår, och först om theres Elegantia, Skönheet och Härligheet», motsvarar Opitz sjette, och är liksom detta en samling af språkliga och stilistiska regler men utom Opitz har Arvidi här starkt använt den motsvarande framställningen i Ravns *Rythmologia* (Cap. III, 4 leges). Utgångspunkten är diktionsens klarhet och renhet, och liksom Opitz berör Arvidi först och främst frågan om det litterära språkets ställning till dialekterna. Men än närmare än Opitz följer Arvidi här Severin Pavelsen. Ehuru det i Danmark också finnas — skrifver denne — »adskillige Provincier til under Cronen, böra dock böcker skrivas på Siælends maal, som er hos oss ligesom dialectus communis». På samma vis rekommenderar Arvidi det mål, som talas i de landskap, »som mitt i Sveriges rijke belägne äre och med våre förswenskade Biblijs närmost komma öfwerens». Men i fråga om dialekterna är han — som Ronsard — villigare än Opitz och Pavelsen. Det som är »reent och purt» hos dem kan också brukas. Särskildt måste landsmålet användas »μικτικῶς» t. ex. när i komedier införas »Dalekarler eller Smålandsbönder». I denna vändning som ej kan ses i källorna³⁾ ligger väl en erinran af de många bondscenerna i tidens skoldramer och andra skådespel.

1) Sornø 1649.

2) Schottelius använder också de lämpligare namnen »Reines Echo und Reimendes Echo» *Buch v. d. Teutschen Reim oder Verskunst*. Wolfenb 1645. III: 9, s. 249.

3) I sitt fullständigare arbete: *Prosodia Danica* eller den Danske Rimekunst har Sev. Pavelsen en likartad anmärkning om dialekten i Comedien (enligt *Nyerup-Rahbek* Bidrag til Den Danske Digtekunsts Historie II, XLI), men detta arbete utkom först 1671; i hans mig tillgängliga Synopsis nämnes intet derom.

Härefter biträder Arvidi den i alla nationalpoetiker öfliga och helt säkert också välbehöfliga polemiken mot inblandning af främmande ord. Arvidi har i detta samband en god och verkningsfull bild — han liknar språkblandaren vid dem, som en »ärligh Klädningh hemma vthi Huset förruttna låta och sigh medh een fremmande refwen och lappadh Tiggiarekiortel betäckia». Arvidi öfversensstämmer här både i känsla och formulering nära med Stjernhjelm i inledningen till Gambla Swea och Götha Måles Fatebur.

I samband med de puristiska sträfvandena kom hos Opitz, hvilken äfven Ravn-Corvinus här nästan ordagrant följer, frågan om nomina proprias skrifning en fråga af icke ringa betydelse i en tid, då den antika Olympen var en poetisk klädkammare, som dikten ej kunde undvara. Liksom Opitz¹⁾, hvilkens uttryck och exempel han upprepar, vill äfven Arvidi, att utländska propria skola böjas med inhemska ändelser — dock med Ravns modifikation »quantum Euphonia potiatur». Frälsta från den puristiska bannlysningen äro hos honom, som hos Ravn, hvilken han här använder, några tyska, i språket redan hemtama ord som »andechtigh» och tillfogar han — ur egen fatatur — ord, som stå i frändskap till andra länders språkskatt. Den sista puristiska regeln är en uppmaning, att ej blott i ordval men äfven i vändningar undvika latinisering, och dervidlag är exemplet säkert från Harsdörffer. Det gäller det Virgilianska »vescitur aura», som denne redan nämnt som olämpligt att efterbilda (Borinski s. 202).

Härefter behandlar Arvidi några af de stilistiska fel, som skalden borde undvika — nämligen för att nämna dem vid deras konstord *πλεονασμός αμφιβολία* och *αναστροφή* — sålunda blott tre af de många dylika, som ur de retoriska skrifterna kommit in i den estetiska litteraturen. Alla tre äro ock behandlade af Opitz — dock följer Arvidi i fråga om de två förra närmare Ravn²⁾ (hvilkens exempel han här återupprepar).

1) Opitz öfversätter här åter Ronsard, *Früsch* Martin Opitzens's Buch v. d. deut. Poeterei, s. 50.

2) Opitz har här kanske följt Quintilianus VIII. Jfr *Berghoeffer* s. 137, *Vollmann*, Geschichte der Rhetorik, passim.

Det sista i kapitlet är ett par sidor om »Bijordh eller Epitheta». Förkärleken för den klassiska litteraturens epitheta ornatia och de ifrigt åttlydda uppmaningarne åt skalderna att efterlikna dem är visserligen ett af renaissancens naivaste uttryck för sitt svärmeri för antiken, något af barndomens förtjusning i skimrande lull-lull, men deri hvilade dock äfven en gryende känsla för det pittoreska, för det fulltoniga, det expressiva och det målande, i hvilken en sida af den moderna litteraturen, som ej är den sämsta, har sin rot. Utvecklingen från kärleken till klassicitetens stående biord till den nutida poesiens smak för »les épithètes rares» — de sällsynta och suggestiva biorden — är ett intressant kapitel af den moderna poesiens historia. Sina vändningar och exempel angående epitheten har Arvidi fått från Opitz och Harsdörffer — han upptager dennes bild att på epitheten igenkänna vi poeten som lejonet på klorna (Borinski s. 199). Arvidi har dervid naturligtvis icke glömt den »nigra hirundo», som flyger genom en mängd renaissancepoetiker. Några andra målande biord som »skyhög», »honungssöt» stamma från Ravn. I de sista exemplen på olika adjektiv, som kunde passa för »strand» och »jord» har Arvidi sjelfständigt efterbildat S. Pavelsen, som gifvit en lång ramsa dylika för ordet »berg».

De korta fyra sidor, som bilda Arvidis fjärde kapitel »Om the Swenske Ordsens mått eller Quantitet» äro väl dock de viktigaste och märkligaste i hans bok, ty i dem formuleras uttryckligen — väl för första gången i den svenska litteraturen — den accentlag, som är den svenska prosodiens hörnsten. Den, som har äran af, att klart och tydligt för de germanska språken hafva formulerat de regelmässiga höjningarnes princip, är som bekant Opitz.

Man har mycket disputerat om, hvarifrån han hemtat denna regel, som gjort hans kanske största berömmelse och i hans samtid lät »Opitzische Verskunst» blifva så godt som liktydigt med korrekt behandlad vers. Gervinus uppkastade den förklaringen, att han lånat teorien från en äldre tysk poet Ernst Schwabe, hvilkens förlorade dikter han i sin Aristarchus mycket prisat, men då

han alls ej framhåller Schwabe som banbrytande härutinnan — och de fragment af dennes diktning, som han citerat, ingalunda konsekvent iakttaga denna grundregel, torde denna möjlighet vara utesluten. Koberstein antager, att han fått teorien från den bekante tyske grammatikern Clajus, som verkligen formulerat den i sin *Grammatica Germanicæ linguae* 1578, ehuru eljes anhängare af kvantitetsprincipen. Aldra troligast är dock, att Opitz fått den från Daniel Heinsius, som han öfversatt, och hvilken i sina holländska dikter strängt iakttagit teorien. Heinsius kunde både personligen och genom sina skrifter vändt Opitz uppmärksamhet åt detta håll — och redan 1612 fans i Holland teorien klart uttalad af Abraham van der Mylæ i hans arbete öfver det Nederländska språket. Dermed vare huru som helst, med Opitz slog regeln igenom; och återkommer sedermera mer eller mindre klart uppfattad i alla tyska poetiker. Men vanligen söker man härmed förbinda kvantitetsbegreppen eller använder åtminstone den antika terminologien med långa och korta, och ehuru lärde män som E. Hanmann i sitt supplement till Opitz fullt ut förstodo lagens innebörd, uppstod derigenom snart en oklarhet och förvirring i de metriskä begreppen, som snarare ökades än aftog i senare arbeten. Sammalunda var förhållandet i Danmark. Paludan har i sitt arbete öfver Renaissancebevægelsen förträffligt framställt detta. I början på århundradet hade Hans Stephanus redan före Opitz 1606 uttryckt en fullt klar åsikt i frågan i ett bref till sin discipel, sedermera norske kanslern Jens Bjelke, och dervidlag varit fullt medveten om det revolutionära i sin uppfattning. Danmarks första egentliga prosodiker P. Jensen Roskilde har i sin originalpoetik äfven klart (efter Clajus) framhållit detta, ehuru väl han som den tyske skolmannen betraktade förhållandet snarare som ofullkomlighet vid språket. Hans efterföljare Ravn uppställer också de facto betoningens lag, ehuru redan han med den vanliga begreppsförvir-

1) Jfr. *Beckherra*, Opitz, Ronsard och Heinsius 106—108, *Berghoeffer* s. 32 etc., *Borinski* s. 35—46 och *Höpfner*, Reformbestrebungen af dem Gebiete der deut. Dichtung des XVI u. XVII Jahrh. passim.

ringen i stället för accentus använder ordet quantitas och omvexlande begagnar uttryck som *longa* eller *brevis* och *acutitona* och *brevitona vox*. Det är Ravn, som Arvidi här följer. Dennes hufvudprincip »Quantitas dignoscitur solo accentu seu pronunciatione» öfversätter han med »The Swenske Ordsens Mått läre wij rätt känna och förstå, allenast uthaff theas Thon, med hvilken the uthöras och uthålas». Denna regel förtydligas sedermera genom följande hufvudregel: »Syllabæ enim longiori mora et acuto tono prolata longæ censentur: Quæ vero breviori mora et gravi tono pronunciantur, breves habentur. Vocant ᾗσιν et ῥέσιν». Hos Arvidi återgifs det sålunda: »Alle the Stafwelser som långsamlingen och med en huass eller bögh Thon uthsäyas, the äro länge, och twert om igen, alle the Stafwelser, som kårteligare och medh en sänckt Thon uthöras, the äro kårte»¹⁾.

Sedermera söker Arvidi bestämma genom närmare regler, hvilka stafvelser som äro långa eller korta — monosyllaba äro ancipites utom när de hafva särskild vikt (hvad tidens teoretici kalla »emphasis», ett första erkännande af satsaccenten), dissyllaba hafva gemenligen första stafvelsen lång och den andra kort, utom när de äro sammansatta af monosyllaba o. s. v. Arvidi följer i dessa regler troget Ravn, hvilkens exempel han ofta upprepar, dock ej så slafviskt, att han ej lemnar åt sidan, det som ett olika uttal i Sverge gaf en olika ställning — prefix er, som i danskan är oaccentueradt, lemnade han ur räkningen, då det i svenskan ofta hade accent. Men att närmare ingå på och bedöma hans iakttagelser i dessa frågor, tillkommer metrikern och språkforskaren, och jag får härvidlag hänvisa till undersökningar af Kock och Noreen²⁾.

Arvidis femte kapitel behandlar rimläran »Om the Swenske Ordsens bequemligheet til Rijmslutande, och huru the måge rätt ther

1) Till jemförelse kan man citera S. Pavelsens motsvarande definition: »Longæ eller lange Staffelser ere de, på hwilcke mand i ordet oplæffer, drager, hart trycker eller lengere pæe holder end de andre o. s. v. Synopsi 54 etc.

2) Kock: Om Svensk Accent, II s. 249—53, *Tidskrift f. Filologi* N. R. III 247 f. Gust. *Stjärnström* och A. Noreen Samuel Columbus, En svensk Ordeskötsel, inled.

tillämpas», Arvidi har här haft ledning af iakttagelser hos Ravn och Opitz, men han är utförligare än dessa. Sedan han efter Opitz gjort den vanliga indelningen i manliga och qvinliga rim, förbjuder han efter Ravn de daktyliska rimmen. Motståndet mot daktylerna utgick från »det fruktbringande sällskapets» grundläggare och själ, hertig Ludvig af Anhalt eller »der Nährende» som han i orden hette. Fursten egnade dessa »springande och hopande versfötter» ett lifslångt hat af samma art som Gomberville ordet »Car» och med hela tyngden af sin auktoritet söket han i de poetiker, som buro det lysande sällskapets hallstämpel motarbete detta versslag, som den kände professorn i Wittenberg, August Buchner velat gifva burskap i den tyska litteraturens riksstat²⁾. Hans hjerta skulle hafva fröjdats åt Arvidis förbud mot daktyliska rim och säkert hade han bjudit den hederlige Strengnäslektorn på en lång klunk rhenskt ur den klassiska *Oelbergern*, ordens väldiga festpokal, för hans välförhållande, om han också ej var fullt renlärig i frågan¹⁾.

Sedermåra varnar Arvidi liksom Ravn mot halfrim och associationer liksom mot »les rimes riches», hvilka egentligen intet annat är än som det i Corvinus epitome heter »vocis ejusdem resumptio». Efter dessa stränga regler för rimsluten tycks Arvidi fattats af medkänsla för rimmarnes svårigheter och gifver derföre följande praktiska råd, att om man saknar rim taga ABCD till hjälp, »ty ther vthaff kan man vthi hastigheet allehanda lijkaliudande Rijmord uthleeta». Har man »vthi», man begynner blott: A, B, bij, C, D, dij, e, f, trij o. s. v., ända till dess man finner något som passar, och skulle då intet ord lämpa sig, gör man klokast i att ändra den första versen »in til thes han kunde fogligare med Rijmslutandet komma öfwereens». En så mekanisk regel finnes dock icke hos Opitz, och ej heller hos den mycket vittert bildade Ravn — deremot finner man den så godt som ordagrant åter i den äldsta af de engelska renaissancepoetikerna, George Gascoignes lilla trak-

1) G. Krause, Der Fruchtbringende Gesellschaft älteste Ertzschein. Der Nährendes briefvezling.

tat *Certayne notes of Instruction concerning the making of verse or ryme in English 1575* »To help you a little with ryme, worke thus, when you have set downe your first verse, take the last worde therof and convyct ouer all the wordes of the selfe same sounde by order of the Alphabete — — and if none of them will serue so, then alter the laste worde of your former verse». Samma råd upprepar W. Webbe¹⁾. Men Arvidi nöjer sig icke med detta säkert ur egen erfarenhet hemtade råd — han lemnar sedermera ett helt utförligt rimlexikon, väl det första på svenska.

Arvidis sjette kapitel skulle enligt öfverskriften handla »Om the Swenske Ordzens artiga Sammanfogelse eller Syntaxi», men lemnar snarare några föreskrifter för den poetiska diktionen — och han följer här åter ordagrant Ravn (hvilken i flera punkter stämmer ihop med Opitz). Först kommer ett par euphonistiska regler, sedan behandlar Arvidi den i Tyskland mycket diskuterade frågan om vokalers ellidering. Arvidis regel är att e (och äfven a) skola apostroferas framför vokal — dock blott i flerstafviga stamord. Man får hafva fördrag med, att apostroferingen äfven sker i andra fall, dock bör den ej ske många gånger i samma vers »medh mindre någon tacknemligh²⁾» eller och wederstygglig och hård Saak bör förmälas vthi Heroiske Dickter». Detta sista är en halft missuppfattad öfversättning från Ravn. Man bör ej heller ellidera vokaler inuti ord — ej heller göra onödiga ellipser af hela ord. Liksom de flesta af dessa regler stamma från Ravn har Arvidi från honom en egenomlig lag om bokstafsförändringar — så skulle man nu kunna skrifu Kunst för Konst, Fugel för fogel — en regel, som tyder på egenomligt eller dialektiskt uttal. Märkas bör dock, att Ronsard i sin *Abregé poétique* på estetiska grunder rekommenderar något likartadt: *Tu pourras aussi a la mode des Grecs, qui disent οὔνοια pour ὄνοια*

1) W. Webbe: A Discourse of English Poetrie. Reprints E. Arber, s. 64.

2) Ravn: »Elisiones tamen non debent esse asperæ nec plures in uno versu quam duæ nisi res gratiosa aut dura horridaque est referenda» (III 4). — Som man ser, har Arvidi missförstått ordet »gratiosa», som Ravn använder i den rätta betydelsen af sirlig, graciös.

adjuster un u après un o, pour faire ta ryme plus riche et plus sonante, comme *troupe* pour *trope*, *Callioupe* pour *Calliope*¹⁾.²⁾ Arvidis VII kapitel skulle handla »Om the Swenske Ordsens Anseende» d. v. s. närmast om troper och figurer, men förf. hänvisar här till »Oratores och Rhetores» och nöjer sig med att anmärka att hvar person skall uttrycka sig i dikten efter sitt stånd — en i poetikerna regelbundet återkommande Horatiansk föreskrift.

Med det VIII till och med det sista eller trettonde kapitlet behandlar Arvidi vidlyftigt olika metra. Endast för en historisk metrik skulle det löna sig att här i detalj följa honom — en litteraturhistoriker kan nöja sig med några summariska antydningar. Arvidis viktigaste källa för denna afdelning, som ju ingen egentlig motsvarighet har hos Opitz, är Ravn, hvilkens uppgifter han här oftast öfversätter, hvilkens ursprungligen från Johannes Clajus klassiska prosodi³⁾ stammande terminologi han använder, och hvilkens exempel han mångenstädes öfversätter eller efterliknar. De vidlyftiga föreskrifterna om de många metra sammanfattas efter hvarje slag af versarter på tabeller med siffror och exempel. Det var den gamle skolmannen Johannes Murelius Ruremundensis, författare till en fullt medeltida verslära och många andra grammatiska arbeten⁴⁾, som genom sina »De ratione faciendorum versuum Tabulæ» gjort detta undervisningssätt populärt och sedan det användts för den klassiska prosodien, öfverflyttades det äfven till de tyska nationalpoetikerna. Ravn har säkerligen fått metoden från Zesens poetik⁴⁾, som han ofta citerar. Liksom Ravn behandlar Arvidi först jambiska och trokaiska versformer från *monometer Brachycatalecticis* upp till de sjuttonstafviga verserna eller *Tetrametri Hypercatalectici*, som de heta på konst-

1) *Ronsard*: Oeuvres, éd. elsev. VII s. 329. Jfr. *Ronsard Oeuvres* I s. 58 (je m'ouffre — mais je souffre).

2) *Johannis Clavi Prosodia Libri Tres*. Witembergæ 1582.

3) *Versific. Artis Rudimenta*, Deventer 1515, Witembergæ 1549. En omarbetning under medverkan af Eoban Hesse. Leipzig 1552

4) *Philippi Casii Hochdeutscher Helikon* 1640. Mig tillgänglig är blott en latinsk upplaga *Scala Heliconis Teutonici*, Amsterdam 1643.

språket. Som prof på Arvidis sätt att röra sig på detta rent metrisk område vill jag vidröra några punkter, der han äfven haft andra källor än Ravn. Om alexandrinen t. ex. kombinerar han uppgifter från Opitz och Ravn — versslaget kallas så antingen därför att Alexandri Magni Historia först skrefs med sådana verser, eller därför att uppfinnaren betat så och »varit en Welsk Man». Sedermera följa de bekanta reglerna för versslaget också hemtade från samma författare, om manlig cæsur efter sjette stafvelsen, förbud för cæsurstafvelser att rimma med verssluten, om enjambement, som tillåtes o. s. v. På samma eklektiska vis hopställer Arvidi från Opitz och Ravn uppgifterna om sonetten, hvarvid han för ordets betydelse citerar parlörförfattaren och lexikografen Nathanael Dhvez (Duezius).

Efter denna afdelning kommer turen till hvad Ravn kallar »*Lyrica Laxior*», de daktyliska och anapästiska versformerna. En särskild utförlig behandling får dervid — som hos Ravn »den swenske Sapphicum» — den sapphiska versen och hexametern, »Hexameter Catalecticus fæmininus Heroicus». Detta sista versslag kallar Arvidi som Ravn *Andreanus* eller *Aroensianus* till ära för Arreboe, och han redogör utförligt för dess bildning och regler. Till sist behandlar Arvidi åtskilliga blandade versformer och uppehåller sig dervid utförligt vid det af hela renaissancen så älskade, särskildt genom Ronsard moderna pindariska odet — för hvilket han efter Ravn och Opitz anför regler. Med några naiva ord om sin förhoppning att läsarne ej skulle behöfva ångra »then Tijdh / och the Penningar / hwilka the vppå thenne Handleedningen använda»; och en förklaring, att alltid förblifva »allom / särdeles och i synnerheet / them Swenskälskandom / effter yttersta Förmågo til Tienst förbunden», lyktar författaren sin poetik, till hvilken som ett sista appendix följer en kort interpunktionslära.

O. Levertin.

Rasmus Nyerups svenska brefväxling.

(Ett blad ur den litterära skandinavismens häfder.)

Rasmus Nyerup har ett vackert namn i Nordens, ej blott i Danmarks lärdomshistoria. Född i byn Nyerup nära Assens år 1759, son af en bonde, blef han vid 17 års ålder student, fästes år 1778 som amanuens vid det kungliga biblioteket i Köpenhamn, blef 1796 professor i litteraturhistoria samt 1803 universitetsbibliotekarie.

Han egnade sig med hängifvenhet åt studiet af dansk litteratur och arkeologi, var samlare af folkvisdikter, en noggrann och nitisk forskare och författare på litteraturhistoriens, historiens och fornknuskapens fält. Bland hans viktigaste arbeten må framhållas hans »Udsigt over dansk Digtekunst» (tillsammans med Rahbek 1800—08, 1819—28); hans med Rahbek och Abrahamson utgifna fem band »Udvalgte danske viser» (1812—1814; 1821), hans öfversättning af Snorres Edda (1808), hans historiskt statistiska skildring af tillstånden i Danmark och Norge (1803—6), hans »Almindelig Morskabslæsning i Danmark og Norge» (en redogörelse för »underhållningslektyrens» öden, 1816), vidare hans och Krafts dansknorska litteraturrexikon (1818—19) m. fl.. För bildandet af ett oldnordiskt Museum var han ock värksam. Nyerup tillhörde väl icke de stora snillenas krets, men han rödde väg och gräfdde skatter ur forskningens grufvor på mer än ett område. Han afled år 1829.

Den *förskandinaviska* rörelse, som visade sig efter knytandet af 1794 års neutralitetsförbund, och som lämnat spår i både svensk och dansknorsk litteratur under tiden närmast före sekelskiftet¹⁾,

1) Jmför bl. a. mitt arbete »Anna Maria Lenngren», sid. 190—193.
Samlaren XV.

fann i Rasmus Nyerup en varm främjare. Han var en af stiftarne af 1796 års skandinaviska litteratursällskap, han var gynnare af alla åtgärder, som kunde framkalla ett lifligare samkväm i andligt afseende mellan svenskar och danskar, han ifrade för litterär växelvärfkan, för anskaffande af svensk litteratur till danska bibliotek, af dansk litteratur till svenska, för främjande af skandinavisk bokhandel och lättare utbyte af böcker, trots de hinder kommunikationernas dålighet och politiska missförhållanden lagt i vägen. Han trädde också i liflig brevväxling med svenska lärde, framför allt med de boksynte männen vid biblioteken. Köpenhamns universitetsbibliotek rymmer hans omfattande brefsamling, och inom denna intaga de svenska korrespondenterna ingen ringa roll. Vi möta här följande namn i alfabetisk ordning: *J. Adlerbeth* (biljett utan intresse), *Arvid August Afselius* (hvilken af Nyerup i hög grad sporrades i sin värksamhet för folkvisorna och sysslandet med Edan, 6 bref 1812—1821), *A. E. Afselius* (f. d. juris professor i Helsingfors, hvilken 1826 begär upplysning om lefnadskostnaderna i Köpenhamn för en påtänkt ditflyttning), *J. E. Angelin* (1 bref 1806), *D. Aspelin* (1 bref 1821), *P. D. A. Atterbom* (2 bref från 1827 rörande bidrag till en skandinavisk kalender, utgifven af bokhandlaren Behrendt), *P. F. Aurivillius* (universitetsbibliotekarien i Upsala, 6 bref 1823—28 rörande biblioteksaffärer och rörande Nyerups kallelse till ledamot af Upsala Vetenskapsocietet¹⁾), *Berselius* (biljett utan intresse 1810), *And. Blad* (prässes i vitterhets, historie och antiqvitetssakademien, 2 bref 1812—1813 om antiqva-

1) «Under hela min bibliotekarietid har jag förgäfvets väntat på att någon mera kommunikation kunde väntas emellan danske och svenske bokhandlare. Jag har fått mycket lättare och hastigare böcker ifrån Tyskland, Frankrike och Italien än från Danmark, och jag har mer än en gång undrat på hvad som härtill kan vara egentliga orsaken. För flera år sedan gjorde jag ett försök att till den Gyldendalske bokhandeln öfversända ett litet antal exemplar af Warmholts Bibl. Hist., Wet. Soc. i Upsala Acter och Catalogen öfver Academ. Bibl., i tanke, att om något därpå kunde säljas, skulle jag kunna få köpa åtskilliga i Danmark utkomna och här saknade böcker. Men detta försök misslyckades till den grad, att sedan lären med dessa exemplar någon längre tid varit stående i Köpenhamns packhus såldes alltsammans såsom makulatur.» (18 juli 1823).

riska ämnen), *C. G. von Brinckmann* (2 bref, 1814); *Björck-Svenson* (1 bref 1805, efter det han och A. C. Kullberg besökt Nyerup i Köpenhamn, med tack för visad gästvänlighet, särskildt en glad afton å Skydebanen, och erbjudande svensk poesi till Skandinaviska sällskapet. Jmfr Skand. Selsk. Skrifter 1806), *C. U. Broocman* (pedagogisk skriftställare, konrektor vid tyska Lyceum född 1783 † 1812, 6 bref 1810—1811, som mest beröra litterärt utbyte, pedagogiska skrifter, svårigheten af transport öfver Göteborg, men äfven en tilltänkt skandinavisk union genom val af Fredrik VI, hvari Broocman var lifligt intresserad¹⁾, *Carl Fredrik Dahlgren*²⁾, kammarherre *D'Albedyhll*, — f. d. minister i Köpenhamn — som var lifligt intresserad för den litterära skandinavismen (8 bref), *F. v. Ehrenheim* (biljett utan intresse), »*Euphrosyne*» (1 bref 1827 med bidrag till den skandinaviska kalendern, hvilka hon sänder med anhållan att Nyerup »mätte anse dem som en ringa gärd af tacksamhet för allt det sköna i konst och vitterhet som vi så ymnigt fått tillägna oss af Danmarks utmärkta snillen»), *E. M. Fant* (2 bref 1811, 1816 med litterära kommissioner), *V. Faxe* (3 bref 1803, 1820), *F. M. Fransson* (1 bref 1826), *E. G. Geijer* (1 bref 1821), *Gjörwell* (19 bref 1794—1811), *P. A. Granberg* (11 bref 1811—1823), *Jakob Hallenberg*³⁾ (4 bref 1810, 1817, 1819, 1827), *Lorenzo Hammar-sköld* (19 bref 1811—1827), *A. D. Hummel* (6 bref 1804, 1805, 1808, 1809, 1810, de tre sista från Petersburg dit han emigrerat, och där hans »be-

1) *Broocman* skriver den 7 Aug. 1810: »Bland oss äro ock visst många för unionen, få nu se ehuru det slår ut. I vår litteraturtidning har också en stämman låtit höra sig för saken, och i Stockholmsposten läste man i går Fredrik VI:s beröm.»

Efter Bernadottes val heter det den 31 Aug. 1810: »Alla skandinaviska stämmor ha här intet gällt emot den ena galliska! Man prisar oss nu ganska lyckliga. Gud gifve att vi blefve det!»

2) Dahlgrens spirituella bref äro af mig meddelade i publikationen »*Gnistana*», (Göteborg 1891).

3) I bref af Dec. 1810 tackar Hallenberg för lefnadsteckningen öfver den store Johan Gram. »Jag kände något om oenigheten mellan honom och Holberg, men jag har aldrig förr än nu vetat rätta sammanhanget. Det är lätt att med Holberg skratta åt verklig lärdom och den möda dess förvärfvande fordrar, men det är vördnadsvärdt att med Gram äga dens.»

stämmelse är helt och hållet litterär», *A. C. af Kullberg* (biljett utan betydelse), *Anders Lidbeck* (8 bref 1803—1825)¹⁾, *A. O. Lindfors* (2 bref 1816), *P. H. Ling* (1 bref af 24 Mars 1816, hvori Ling begär fullkomlig och säker underrättelse om alla i Danmark utgifna arbeten från isländskan samt andra litterära upplysningar)²⁾, *J. G. Liljegren* (5 bref om antiqvariska ämnen 1821—1827), *Joh. Lundblad* (1 bref 1804, begäran om boklån), *Geo Löwegren*, boktryckare i Göteborg, (4 bref 1812—1815 med intressanta meddelanden om förslag till åstadkommande af en skandinavisk litteraturtidskrift och en skandinavisk bokmessa i Göteborg), *Dan. Nescher* (biljett under Nyerups vistelse i Sverige), *O. Nordenfelt* (1 bref 1814), *V. F. Palmblad* (2 bref 1817, 1821³⁾), *H. G. Portman* (3 bref 1797, 1798, 1801, det första är ett på latin författadt rekommendationsbref för Franzén, äfven de båda andra äro delvis af intresse), *Shering Rosenhane* (2 bref 1799—1802) som bl. a. meddelar notiser om den nya ortografin och striderna därom i akademierna, *C. B. Rutström* (hvilken var Nyerups särdeles intima vän; 8 bref 1799, 1810⁴⁾, 1820, 1821, 1822, 1824, 1825), *A. J. Retzius* (1 bref 1794), *R. Sheringson* (docent i Upsala, som begär intyg att han bevistat biblioteket i Köpenhamn 1799—1800 för att söka tjänst i Upsala; 6 bref 1805, 1807, 1825), *David Munck af Rosenschöld* (v. universitetsbibl.

1) Af ett bref framgår att Lidbeck tänkt år 1815 hålla föredrag om Baumgartens, Mendelsohns, Sulzers, Kants, Schillers och Schellings läror om det sköna i Skand. Sällskapet i Köpenhamn, men hindrats af det herskande förbudet mot ämbetsmän att utan särskildt kungligt tillstånd afresa.

2) Ling skriver bl. a. »Sjelf är jag en af de trögaste brefväxlare och vet således allt för väl huru mycket jag begär, då jag förökar antalet af Hr Profs. korrespondenter, men jag lofvar att icke ofta falla besvärlig och min medfödda lättja i all brefväxling är en säker borgen för min ordhållighet härutinnan. Jag har nu framkrystat en så lång och så artig förberedelse som tid och hufvud kunna tillåta och jag går nu rätt fram till mitt ämne.»

3) »I dessa dagar — skriver Palmblad 24 Maj 1821 — utgifves äfven i Stockholm tidskriften »Hermes» med bidrag af greve v. Schwerin, Hammarsköld, Almquist (en ung författare som har ett stort philosophiskt snille). — — —

4) Rutström skriver om tronföljarvalet 7 Aug. 1810: »Vi gå här alle såsom långtande spelare, hvilka gjort insats på lotteriet och vänta på dragningen med ett hopp om vinst, som tyvärr är blandadt, såsom vid alla lotterier, med en ännu större sannolikhet af förlust.»

i Lund, 1 bref 1816), *J. H. Schröder* (en mängd bref 1816—1829, mest i biblioteks-angelägenheter utan särdeles intresse), *Svanborg* (?) (2 bref), *N. H. Sjöborg*, (antikvariiska och bibliografiska meddelanden, 9 bref 1802—1814), *G. F. Smerling* (en ung köpman, Broocmans vän, 2 bref 1810—12), *M. L. Ståhl* (rektor i Kristianstad, 3 bref 1819—20), *Es. Tegnér* (4 bref 1821, 1823, 1825, 1827), *P. V. Tholander* (skollärare, 1 bref på franska 1804 med begäran om upplysningar om isl. litt.), *Is. Utter & Comp* (bokhandelsbref och räkningar), *P. A. Wallmark* (16 bref 1805—1829), *L. P. Wählin* (2 bref 1799—1802)¹⁾ samt *Carl Zetterström* (2 bref 1816—1817).

Ur denna rika brefväxling torde några utdrag förtjäna att meddelas i den tidskrift, som har till sin uppgift att lämna bidrag till kännedom om svensk litteraturhistoria.

Den äldste korrespondenten är gamle Gjörwell, med hvilken brefväxlingen börjar själfva det skandinaviska neutralitetsförbundets år 1794, då Gjörwell begär hjälp att afyttra några exemplar af Svea Rikes Konungalängd och Rådslängd mot utbyte af böcker:

Lyckeliga Danmark! som har så många kunnige och nitiske män uti full activitet för Nordiska historien och bland dem en Suhm främst! Mätte denne Hedersman länge lefva och åtminstone fullborda sin stora danska Rikshistoria!! Min vördnad förmäles. Mätte äfven min Herre såsom des så skicklige medarbetare också länge lefva, länge vara verksam!

Han längtar efter fortsättningen af Baggesens »Labyrint», »som funnit mycken nåd hos ett vederbörande Publicum här i Sverige». »Med största nöje och reciproque landsmannaskyldighet» vill han vara Hr Kragh-Höst²⁾ behjälplig vid utgifvandet af Nordia, »så vidt på mig ankommer, men dels är jag gammal, dels har jag aldrig varit poet, således torde jag blifva honom mindre nyttig»;

1) I ett af breffen anmodar W. Nyerup å Olof Bergklints vägnar om hjälp rörande uppgifter i myntvetenskap, hvarom denne förgäfvos vändt sig till Rahbek och Bugge.

2) Jens Kragh-Höst, född 1772 + 1844, var en mycket fruktbar författare på det historiska och litterära området, en stor ifrare för Nordens politiska och litterära enhet och nitisk för spridande af kännedom om svensk litteratur bland sine landsmän.

han sänder en mängd rättelser af namn till Kragh-Hösts försök om Sv. Litteraturen i Minerva 1794, men framhåller att både det svenska allmänna och han själf äga stora förbindelser till Höst. »Ändteligen flyta danskar och svenskar nu närmare ihop och anse hvarandra såsom de alltid till inbördes båtnad och sällhet borde göra». I juni 1795 förklarar han att mötet i Sundet af bägge rikenas regenter bögeligen gladt honom, »måtte det nu ändteligen knutna bandet aldrig mera lösas!». De båda frihetskämparne och satirikerne P. A. Heiberg och Malte Bruun äro icke i nåd hos den rojalistiske Gjørwell, som frågar: »När reste translator Heiberg bort och hvar uppehåller han sig; hr Malte C. Bruun, som för sina politiska snillebragder 2:ne ggr emigrerat öfver till Skåne och scandaliserat orthodoxerne i Lund, när tog han vägen söder ut och hvar vistas han nu? Mig synes oförgripeligen, att de begge sistnämnda hafva mycket att skylla sig själfve». Och år 1802 spørjer han hvad »de zeloterne Heiberg och Malte Bruun företaga under Napoleons icke så blida spira, sedan den så milda uti Fredric VI:s hand(!) icke behagade dem».

År 1801 sänder Gjørwell till sin danske korrespondent Wallmarks sång öfver Köpenhamns slag och senare äfven hans sång öfver domprosten Älf samt sitt eget minne öfver Kellgren. Rahbek öfversatte en af Wallmarks dikter i sin Tilskuer och detta gaf anledning till W:s första bevarade brev till Nyerup¹).

1) Nyerup hade i ett bokkommissionsbrev till Wallmark (af 30 april 1805) bevittnat sin så väl som andra skandinavers innerliga hängifvenhet för »den Wallmarkska, den Hummelska och den Kullbergska musan», och han meddelar i juli s. å., att »høistørede hr Magisters skønne Poem har usigelig interesseret baade mig og Rahbek og den Brug Rahbek har gjort deraf i vedlagte N:o af hans Tilskuer haabe vi ikke vil mishage dem». (K. Bibl. i Sthlm).

»Det var för mig — svarar Wallmark d. 9 Sept. 1805 — en verklig surprise att se mina poemer öfversatta af Danmarks Kellgren och med de loford hvarmed han förut uppmuntrat mig. Jag säger med flit *uppmuntrat*. Beröm gifvet af en författare så allmänt högaktad äfven hos oss som Professor Rahbek, kan ej annat än vara den kraftigaste äggelse för en yngling. Men Herr Profesorn har en lika rätt till min förbindelse, som meddelat sin vän mina obetydliga offer på Sångmöns altaren».

Gjörwell utbedjer sig af Nyerup notiser om de nya namnen ibland Danmarks och Norges skalder, »deras stånd och ämbeten», samt uppmanar honom att vara betänkt på en fortsättning af Worms lexikon, ett råd som Nyerup följde, då han förberedde sitt och Krafts litteraturlexikon. Gjörwell meddelar 1804, att han äger Regeringens tillåtelse »att Correspondera med utländska journalister uti lärda ärenden».

Ibland andra gör jag det med Redactionen af Jenaische A. L. Z. — Min egen correspondent därstädes, skrifver Gjörwell, är Histor. Prof. Hofrådet *Heinrich* och som jag fann att Jenenses ej äge ngn Corr. uti Danmark, så föreslog jag Hr H. adressera på M. Herre såsom den förste Historicus literarius, som Danmark nu äger. De gifva hederliga Honorarier.

Krigstiden vållar något afbrott i brefväxlingen men efter fredsslutet i Jönköping skrifver Gjörwell — Mars 1810:

Gud vare lof att vi åter få skrifva hvarandra till, och måtte vi nu få göra det *oafbrutet så länge vi lefve!!* Först och främst hur mår min vördade Herre och hvad har Des lärda Hand under de senaste tre åren utgifvit? Jag har haft hälsan och fortsatt min brefväxling, som de tryckta Bilagorna utvisa; jag går nu uti mitt *ottionde* år och har visserligen all orsak att tacka Gud för sinneskraften isynnerhet för en den bästa syn vid så höga år. Jag läser *finaste* tryck utan glasögon.

Emellertid innan Gjörwell hinner få svar på detta »förtroende-bref och glädjebref efter så långvarig, å ömse sidor tvungen tystnad», når honom underrättelsen att Nyerup ärnar sig till Stockholm; den gamle samlaren helsar honom i bref hjärtligt välkommen dit, uppmanar honom att på resan ditupp ändteligen besöka hans kära måg Johan N. Lindahl i Norrköping, »som har bibliotek och samlingar, de där intressera en vitter resande».

Rasmus Nyerup lydde uppmaningen. Af hans dagböcker från resan framgår att han den 3 juni var Lindahls gäst; den 5:te samma månad var han i hufvudstaden. Här tog i främsta rummet den ifrige skandinaven Rutström — Hösts vän — vård om honom; Nyerup kallar den ädle doktor R. »ett sant mönster af humanitet och själsblidhet»; och R. gjorde honom personligen be-

kant med exbibliotekarien Gjørwell, öfverbibliotekarien Malmström och underbibliotekarien Wallmark, »som strax indtager enhver ved sit blide, aabne, Tillid indgydende Aasyn, og hvis Muse saa aldeles uforbeholden besang 2:den Aprils Hædersdag».

Bland andra bekantskaper, hvilka Nyerup gjorde eller förnyade under sin vistelse i Stockholm, nämner han han i sina dagboksanteckningar bl. a.: Granberg, Wallin, Björck (Svensson), ärkebiskop Lindblom, Dalbedyhl (som bodde i samma hus), Hallenberg — »vistnok den förste Historiegransker og ypperste Archæolog i Sveariket», — Adlersparre, Rühs från Greifswald, Broocman, kartografen frih. Hermelin, professor Philipson, d:r Holmbergson, Sergel, m. fl.¹⁾. I Upsala besökte han bl. a. »den berömd» Fant, juristen Afzelius och Kolmodin. Återvänd till Stockholm var han åsyna vittne till Fersenska mordet, hvilket han skildrar i sitt arbete »R. Nyerups Reijser til Stockholm» (Kbhvn 1816). Den 3 Juli lämnade han Stockholm. — Wallmark synes hafva visat Nyerup mycken gästvänlighet under den månad han besökte den svenska hufvudstaden. Nyerup omtalar särskildt en middag hos Wallmark, som samlat en »udvalgt forsamling af Musernes Sønner, tildels Mænd af den højeste Rang paa det svenske Parnas. Jeg nød den Aere at sidde ved Siden af den berömdte Leopold. Foruden ham bestod Selskabet af Justitsraad Blom, Doctor Rutström, Secretairerne Kullberg, Walerius og Granberg, pastorerne Wallin og Hydrén (Hedré) og Grosshandleren Björck».

Den gamle patriarken Gjørwell var innerligt glad åt att ännu »vid grafvens brädd lära känna personligen en så lärd och vitter bibliotekarie», och han förklarade sig aldrig skola förgäta »det mötet den 6 Juni på Gustafs dag och Gustaf Adolfs torg». Den 25 Juni mottog Nyerup en liten biljett från den gamle åttioåringen:

En den bästa morgon och Dag önskas! Ber at min Vördade Herre och Vän om Thursdag och om som jag hoppas vädret är vackert, äter med mig och Hr CollegieRådet (Rühs) en liten pastorale middag på Djur-

1) Hammar-sköld träffade han icke, enär denne då vistades å Tuna. Eljes hade Agardh gifvit N. adress på Hammar-sköld. (Frunck: Bref rör. N. 8k. Hist., sid. 49).

gården. Til den ändan råkas vi hos hr Prof. Nyerup kl. 9 förmiddagen, då vi följas åt, gå med båt öfver, promenera och njuta några glada, åtminstone lättare stunder. — — — För mig blir det en högtidsdag, at dela dessa Timmar jämt på en gång med *tvänne* Utländske Lärde tillika bibliotekarier och mina vänner sedan flere år. Neka mig ej detta så ädla nöje. Jag belever vid mina 80 år en sådan dag *icke mera*. Skulle vädret hindra, så uppskjutes detta vårt Trio til en annan dag.

Det blef ingen trio af, ty Rùhs vardt förhindrad, men den 30:de träffade Nyerup ute på Djurgården tillsammans med Gjørwell, som senare derom skrifver:

När jag nu går ut til mina kära skuggor under de lummiga träden, hålst den Heliga Eken, under hvilken min ädle Vän äfven behagade på den för mig så lycksaliga Lögerdagen den 30 Juni sitta och således mig numera dubbelt kär, så läser jag uti de af M. H. utgifna och likaledes förärade fornvitterhetsarbeten. Sådan Högtidsdag som den nyssnämnda får jag aldrig mera: kom bara ihåg mina år. Många, många tack-sägelse. (Bref af 27 Juli).

Ett år senare — 15 Juni 1811 — prisar han »den historiska patriotism som allt vidare fortfar uti Danmark och uti *dess*a tider»; beder Gud uppehålla alla hans vänner där och slutar sitt sista bref med orden: »*Gud återgifve freden!*»

Två månader därefter hade de lärda mödors patriark skattat åt förgängelsen.

Bland de korrespondenter, med hvilka Nyerup efter sin Stockholmsfärd växlar bref, må nämnas *Broocman*, *Wallmark* och *Hamarsköld*. Broocman rapporterar:

1 Septbr 1810. — I Upsala har månadsskriften Phosphoros börjat lysa med ett mystiskt sken. Den bebådar en omhvälfning i hela vår vitterhet. Polysem fortfar att drifva gäck med våra krönte skalter, och Allmänna opinionen vill, oaktadt allt fiskaliskt tilltal, ej blifva rätt beskedlig. Nya posten har också, alltsedan »Räfvarne» visade sig, ej alltid talat utur den behagligaste ton för våra Höga.

1 April 1811: Oaktadt vår gyllene tryckfrihet vill dock Litteraturen ännu ej antaga något rätt lif. Man roar sig mest med att skrifva smådelser mot hvarannan. Kriget mellan Polyfemer och journalister har temligen afstannat, dock afskjuta de förra ännu stundom rätt skarpa pilar och glödande bomber. Sv. Akadem. och alla dess hjeltar hafva blifvit trampade i stoftet, ja man har i sanning fått läsa oerhörda saker.

28 Sept. 1811. Iduna är en tidskrift som synes lofva mycket och något torde kunna bidra att bland oss åter väcka bågen för det historiska studium. Den af Sv. Akad. två gånger belönt Er. G. Geijer säges hafva skrivit detta häfte och dess så vackra anmälan. Att vi hafva förlorat vår vördnadsvärde Gjörwell har herr Prof. sett af allmänna tidningarne. Han bortgick i all tysthet och endast den modige Polysem har oförskräckt framställt hans förtjenster och lidna oförrätter. Jag vet ej om man i Köpenhamn håller denna tidning; jag skulle i annat fall hafva sändt en afskrift af nämnde blad, ty särskilda blad är nästan omöjligt att erhålla. Phosphoros fortfar äfven detta år. Likaså har af Lyceum andra häftet utkommit; de anfalla väl ännu då och då akademisterne och deras parti, men som dessa alldeles icke mera svara, tyckes striden redan märkligt aftaga.

Wallmark var till en början en något trög brefskrifvare, han ursäktar sig med att han till andra sina göromål fått det att lära kronprinsen, kronprinsessan och arsprinsen svenska språket, hvilket ej tillåter honom den rekreationen att skriva till sina vänner. Om den vittra striden skriver han d. 2 April 1811, då han meddelar sin befordran till bibliotekarie efter Malmström:

Vi dränkas i Tidningar. Månadsskriften *Phosphoros*, som under sista halfva år utgafs i Upsala, har af brist på afsättning måst förvandla sig i en Qvartalskrift. Den är Karfunkel- och Klingklingelpoesiens centrum hos oss, men vi svenskar äro ännu för dumma för att rätt förstå oss derpå, och så mycket än våra nya vitterhetshjeltar skrika att Leopold, Kellgren, Creutz, Gyllenborg m. fl. icke duga, sätta vi icke tro till dem, förrän de skriva åtminstone en rad, som kan likna deras rader. Min Journal går sin gång. Jag har dock beklagligen nu ej så mycket tid som jag behöfde för att göra den sådan som jag ville. — — — —

Nyerup lyckönskar i sitt svar Wallmark till hans befordran och till uppdraget att undervisa kronprinsen i svenska språket, en »forretning» som »maatte være meget vigtig i flere Henseender; meget haederfuld, og for en Patriot saare ønskelig; for ikke at tale om Anledningen til at gjøre hvad man kalder Lykke. Hvor glædeligt, naar saadan en Stilling bliver saa ædel, saa liberal, saa patriotisk, saa videnskabelig en Mand til Del, som en Walmarck af Alle er erkjendt for at være».

Hammar-skölds korrespondens inledes med ett bref (21 Oktober 1811), där han anhåller om ursäkt för sin djärfhet att ehuru all-

deles obekant, falla besvärlig med bref och förfrågningar. Han begär nämligen upplysningar om den danska litteraturen för ett arbete »Allmän Lärdomshistoria från äldsta till närvarande tider», ty, skriver han, hans landsmän hafva af en besynnerlig inadvartens alldeles försummat göra sig bekanta med sina grannars vetenskapliga och vittra bemödanden, att de nästan bättre känna tillståndet af den spanska eller italienska än af den danska litteraturen.

Då Nyerup i sitt svarsbref (meddeladt Fruncks Bref rör. Nya Sk. Hist. sid. 379) gör några anmärkningar om svårigheterna vid ett dylikt storverk som en allmän lärdomshistoria, svarar Hammarsköld (17 Dec. 1811) följande, som för honom är ganska betecknande:

Jag måste väl medgifva att författandet af en allmän Lärdoms-Historia är ett Herculiskt arbete och kan hända mycket öfver mina svaga krafter¹⁾; men *mentre che il danno e la vergogna dura* har man ju icke annat medel att trösta sig än att starkt fästa sina blickar på yttringarne af en ädlare mensklighet, och på det att uppmärksamheten helt och hållet måtte dragas från vår tid och dess olyckor har jag tyckt det vara bäst att företaga ett arbete som helt och hållet, för hela lifstiden bestämmer och absorberar min verksamhet. Och i ett sådant arbete som det jag företagit kan Danmark visserligen icke anses intaga ett obetydeligt rum, heldst jag naturligtvis ur det samma icke borde utesluta mitt eget fädernesland. Och huru obetydliga äro icke dess litterära bemödanden i jemförelse med grannrikets? Den förteckning på hjälpmedel för öfversigten af Danska Litteraturen som Herr Professorn haft den godheten att meddela mig, gör detta tydeligt. Då Herrarne hafva teckningar af nästan alla vetenskapers öden hos sig, hafva vi alldeles intet dylikt. Hos oss har dock på en tid en bättre anda låtit förespörja sig, en alfvarligare ifver för grundelig kunskap och en fullständigare bildning. Så har hägen för det hos oss under en tid utslocknade Antiqvariska Studium åter, förnämligast af Danska lärdes ärofulla bemödanden, blifvit lifvigare väckt, hvaraf den herliga tidskriften *Iduna*, som af det härvarande Göthiska förbundet utgifves, är den förste frugten. Vidare följer deraf är en ny Svensk öfversättning af *Hervars-Sagan*²⁾, som med det första törer vara färdig tryckt, och en förväntad samling af våra gamla inhemska folkvisor, som en ung och utmärkt skickelig litteratör, L. F. Rääf benämnd, har lofvat oss. Han har med outrötelig flit samlat för detta ändamål, och har också erhållit en ganska stor

1) Någon sådan blef icke heller af honom utgifven.

2) Af Afzelius.

mängd af visor, samt de ursprungliga melodierna till ungefär hälften af sin samling. Dock att detta företag redan är bekant i Dannemark har jag sett af Herr Professorn och dess vänners upplaga af *Aage og Else*. — Såsom hörande till detta studium får jag nämna att jag fram på nyåret skall hafva den äran att till Herr Professorn öfversända en beskrifning öfver ett utmärkt vackert och väl conserveradt Manuskript af den prosaiske Eddan, som, till det närmaste obekant för alla Litteratörer, stått öfverhöljdt med damm å det härvarande Kongl. Bibliotheket.

Rasmus Nyerup företog en ny resa till Stockholm april 1812, då han ledsagades af den berömde språkforskaren Rasmus Rask, hvilken skulle vara honom behjälplig med afskrifter af isländska handskrifter.

Denna svenska resa var dock icke så oblandadt lyckosam som den förra. Den första underrättelse, som möter honom i Stockholm, är att hans trogne och ärlige Broocman låg i grafven, »et i vis Henseende aldeles uerstatteligt Savn».

Dock knöt han andra vänskapliga förbindelser, som han satte högt pris på. Han glädjes åt att råka den älsklige Franzén, som han ett par gånger sett i Köpenhamn. Rutström och danske Chargé d'Affairen Baudissin taga sig af honom, och redan ett par dar efter sin ankomst gör han och Rask två nya bekantskaper, »som — säger han — havde den mest afgjørende Indflydelse paa Karakteristiken af vort Ophold i Stockholm». »Den ene var hofpredikanten, magister (Arvid August) Afzelius¹⁾ — Fætter til min kjære upsalske Ven Juristen (A. E.) Afzelius — og den anden den udmærkede Bibliograph og Litterateur, magister Hammarsköld. Den

1) Afzelius hade före resan tillskrifvit Nyerup ett bref (20 mars 1812) med sin tolkning af Hervarasagan, hvori det hette: »Må aldrig Dana och Svea Litteratörer glömma att de äro ett Syskonfolk! Att länge Dvärgamal från Sveas Fjäll må återljuda dens namn, som så lyckligt med kunskap och en inhemsk sång återkallade till Scandiske Skalldens sida Nordiska forntidens höga och ädla Genius! Det är ju ej för djärft för en Lärjunge att framvisa för sin Läromästare den första frukt som det allmänna skördar af hans bemödanden. Att kunna egas och läsas af vår allmoge gaf jag Hervara Sagan denna enkla form. I mina upplysningar finner Hr P. anförde några lemningar af de Nordiske Myther, som ännu lefva i Svenska allmogens Tro och Seder».

sidstnævnte var Underbibliothekar ved det kongelige Bibliothek, hvis øverste Opsynsmand, — — — min ven Wallmark til min store Qvide befandt sig i Örebro som Prinds Oscars Lærer».

Nyerup bestormar sin vän Wallmark i brev den 28 april om hjälp. Han kan icke få de codices utlånade från biblioteket, som han behöfver, såsom Langebek erhöill på 1750-talet, då han fick alla codices hem i sitt logis, Kofoed Ancker 1772 eller 1773 och han själf genom Malmströms godhet »under hand» år 1810. Det är förnämligast isländska codices han behöfver, då han just för detta ändamål medtagit Rask.

Wallmark beklagar i sitt svar från Örebro att han icke kunde vara Nyerup personligen till tjänst i Stockholm »då mycket i anseende till manuskripternas begagnande kunde göras som nu icke låter sig göra», men hoppas råka honom i juni månad.

Han beklagar ock att den Stockholmska lärda världen sedan Nyerups senaste därvaro gjort två stora förluster i Gjörwell och Broocman. Men han påpekar för sin danske vän en del yngre krafter, som han dock ser igenom sympatiens förstoringsglas. Förlusterna äro visserligen oersättliga. Men han fortsätter:

Vi hafva dock i en ung Pastor Afzelius, hvars bekantkap Hr Professor redan lærer ha gjort, och som med kärleken för våra gamla sagor och fornminnen förenar smak, en vidt omfattande blick, humana och liberala tänkesätt i anseende till den moderna Kulturen och dess olika slag, en man som lofvar att blifva en fornforskare af Ihres skola. Han har redan utgifvit *Hervara saga* och arbetar nu på en öfversättning af *Voluspá*. Polyhistorn Rutström känner Tit. äfvensom Granberg, hvars ljusa hufvud, hvars säkra, kritiska blick och hvars djupa känsla, målad i hans ansigte, ger honom en utmärkt plats bland våra yngre författare, och i synnerhet bland våra Historici, af hvilka ingen ägt hans sköna, kraftfulla och lediga stil.

Genom Wallmarks bemedling erhöill Nyerup af Wetterstedt rätt att begagna manuskripten ett och ett i sender i hemmet.

Hans umgänge under denna Stockholmsvistelse var af mera olika art än två år förut. Genom Rutström och danske Chargé d'affairen Baudissin kom han i beröring med de akademiska kret-

sarne, Leopold, Franzén och Lenngren, »som er godt bekjendt med dansk Litteratur og hvis Frue har skrevet Digte af saa erkendt Værd at Publicum inderlig ønsker dem udgivne i en Samling»; han umgicks vidare hos Franzéns vän Bremer, Fredrika B:s fader; genom Afzelius gjorde han bekantskap med »göterna»: Jakob Adlerbeth, som öfversatt hans Snorre-Edda, och med Dillner, som tolkat Axel och Walborg; genom Baudissin introducerades han i general Helvigs hem, där han bl. a. träffade Brinckmann, vid en middag hos Baudissin träffade han Berzelius, bildhuggaren Göthe, och Hjortsberg, hvars föredrag af Bellmans visor han förklarar vara »en Nydelse som overgaaer alle de jeg nogensinde har havt; en større Fryd oplevede jeg ikke i Stockholm».

Hos Hammarsköld gjorde han bekantskap med Polyfems utgifvare Askelöf; i Upsala dit Afzelius ledsagade honom och Rask — efter att de i Stockholm hade haft besök af Idunas utgifvare, »den herlige Geijer» — gladdde han sig att göra bekantskap med »de tvende aandrige unge Mænd, Atterbom og Palmblad, der, hvis jeg ikke tager fejl, kan antages at staae i Spidsen for den schelling-schlegel-tieckske skole paa det svenske Parnas». Aurivillius visade honom mycken förekommande höflighet.

Nyerups resa fick emellertid denna gång ett snöpligt slut, hvilket icke var alldeles oförskyllt. Han ville i slutet af Maj företaga resan tillsammans med Rask till Kristiania öfver Örebro (hvar-est då riksdag pågick). Men statssekreteraren förklarade, att han icke kunde utfärda pass till någon främmande att komma till Örebro utan kronprinsens tillåtelse. De fingo då pass till Helsingborg. Men på detta reste de till Örebro! Trots Engeströms, Wallmarks och Berzelius' välvilliga försök att hjälpa Nyerup blef han tillhållen att icke stanna natten öfver utan genast fara till Kristiania. Man hyste misstankar att N. reste i politiskt syfte, i det man förblandade honom med en af de danskar som åren förut färdats här i Sverige i politiska missioner (Olsen eller Høst¹⁾).

1) Nyerup beklagar i sin själfbiografi att han blef »Gjenstand for de svenske Regjeringsmænds Mistænksomhed, der gik saa vidt at vi end ikke turde blive

Hammar-sköld blef efter Nyerups återkomst hans flitigaste svenske korrespondent. Han och Wallmark voro tydligen angelägne att hos den danske lärde finna öra för hvar sin uppfattning af litteraturen och striden. Nyerup stod tvifvelsutan på grund af utbildning och litterära sympatier Wallmark närmare än H., men han tillhörde tydligen de vitterhets-entusiaster, som icke vilja vara partimän, utan som älska *all* vitterhet, *all* lärdom. Dessutom har ju alltid en utländning lättare att sympatisera med män ur skilda partier i ett annat land än en infödd. Med Hammar-sköld möttes dessutom Nyerup i intressen för forntida och medeltida litteratur-områden, där Nyerup spelade en väckande roll för flere af nya skolans män (Jmfr Fruncks Bref, sid. 229, 235, 358.)

Samma sommar knöt i öfrigt Lorenzo Hammar-sköld bekantskap med en yngre dansk lärd, som stod honom i litterära sympatier närmare, nämligen Christian Molbech, med hvilken han sammanträffat under dennes resa i Sverige i L. F. Rääfs hem i Småland, nära där H:s mor bodde. Bekantskapen med Molbech satte frukt i en utomordentligt rik brevväxling, hvarur förvisso intressanta meddelanden kunna göras¹⁾.

I bref den 18 Aug. 1812 till Nyerup omtalar Hammar-sköld denna nya förbindelse:

Han var så god att söka upp mig på landet, der jag i hans sällskap tillbragte några rätt nöjsamma dagar. Och kan jag icke utan synnerlig glädje hägkomma att jag i honom förvärfvat mig ännu en vän bland brodernationens litteratörer.

Vår Litteratur har sedan Herr Professorns afresa lidit betydliga förluster. Den ena förorsakades genom Professor Höijers död; denne, den

Natten over i Örebro hvor Rigedagen holdtes. Men æglødeligt var det paa den anden Side i private Samtaler at høre de hyppige Lovtaler over Videnskabelighedens Blomstring i vort Land. -- — Blev der end under Tiden Strenge berørte der gave en Tone, som lød langt mindre behagelig for vore Øren saasom naar Talen var om det for Sverrig bedst passende politiske System, hvortil Besiddelsen af Norge efter almindelig Mening hørte — vi kunde dog ikke Andet end frydes ved den venskabelige Modtagelse vi allevegne fandt og de gunstige Domme som fældtes over vort Fædreland.

1) Ibland Molbechs nyligen till kgl. danska biblioteket lämnade brevväxling finnas 61 bref från H.

ypperste af alla Sveriges Vetenskapsidkare. Den andra åter deraf att Ständerna vid denna ändteligen i går slutade Riksdag, upphäfvit den Tryckfrihet som de år 1809 decreterade. Första följden deraf har varit att *Polyfen*, *Nya Posten*, *Trompeten* och *Skandinaven* upphört redan¹⁾. Samma öde lärer äfven förestå Lyceum och Phosphoros, ty ingen Periodisk skrift får utan speciellt tillstånd numera utgifvas. De som verkat detta beslut äro till det mesta debaucherade Militairer eller andra fordom af grof infami utmärkte personer. Är det ej bättre att lefva under en absolut Soverain Regent än i en så beskaffad Fristat?

Några månader senare emottager Nyerup, som i sitt svarsbref förklarar det vara för honom af yttersta viktighet att hafva en sådan litteratör och bibliograf som H. till vän, ett nytt bref, hvilket Molbech medförde vid sin återresa från Stockholm. Hammar-sköld skriver (4 Nov. 1812):

Redan hafva värkningarna af vår inskränkta Tryckfrihet på vår Litteratur blifvit synbar och otvifvelaktigt skola de blifva det ännu mera på de följande månaderna. Emellertid bifogas härmedelst på nästa blad, en förteckning öfver de viktigaste artiklar som under loppet af de trenne sist förflutna månader hos oss utkommit, af hvilka Hr Professorn lär märka att vår Litteratur så småningom återvänder till sin fordnas magerhet.

Grefve Schwerin och Kgl. Secreteraren Askelöf voro sinnade att tillsammans utgifva en Recenserande Svensk Litteratur-Tidning, som skulle omfatta alla grenar af Konst och Vetenskap, men regeringen gaf härtill ej det sökta bifallet, hvadan hela företaget redan vid sin första början afstannade²⁾. Deremot hafva vi fått en ny politisk Tidning: *Nya Skandinaven* författad i samma anda och styl och af samma tendens och värde som den förra tidningen af detta namn.

I Mars 1813 skriver Nyerup att han hos Rask läst Atterboms »Nytaarsgave» (Poetisk kalender), »som er saare vakker» och hos Molbech de nummer af den nya Svenska Litteraturtidningen som angå danska diktare. (Dessa uppsatser författade af Hammar-sköld förekomma i n:o 3, 4, 5 och 7 af Litt. tidn. för 1813). Nyerup skriver om dessa Hammar-skölds uppsatser:

1) Jmfr bref till Livijn, anförda af Ljunggren Sv. V. Häfder IV: 390—392, samt Stjernstolpes bref till Wallmark darsammastädes 391 noten.

2) Redan 1813 utkom dock »Svensk Litteraturtidning».

»Dette er et Arbejde af megen Betydning, af megen dyb Reflexion, og indeholder det mange gode Bemærkninger, især de Artikler angaaende Holberg, Baggesen, Øhlenslæger, Grundtvig. Det er begribeligt at vi hernede anskue adskillige Poster ganske anderledes end de her fremstilles. Ingen her sætter, f. Ex. Schack Staffelt saa højt. De har ogsaa, højstærede Ven, ikke været billig mod Wessel, og aldeles ubillig mod Rahbek og Høst. Jeg beder, for Himlens Skyld, hvad er da deres Brøde? — De har ved Oversættelser, ved Ekstrakter, ved Recensioner o. s. v. søgt at gjøre det danske Publicum bekendt med Kellgrener og Franzener, med Stenhammere og Adlersparrer, med Lidnere og Belmanner, med Gyllenborgere og Leopolder. Det gjorde de paa en Tid da svenske Parnasset ingen andre Heroer kjendte, paa en Tid da endnu hverken Atterbom eller Geijer eller Palmblad eller Hedborn havde skrevet en eneste Linie. Hvorledes er det mueligt, at det, hvorved de har troet at ville indynde sig hos den svenske Nation, kan saa ilde udtydes?

Dog nok derom! — og hvad de politiske Reflexioner angaaer, som paa en mig højstfrapperende Maade ere anbragte i Anledning af Tydskeren Dahlman — da vil jeg overlade det til Molbech, om han formaaer at forskaffe os Danske et mildere og blidere Omdømme end hint pagina 108¹). — Danske Sproget vil jeg i Anledning af Pag: 39 anbefale til vor fælleds Ven Rask, og han vil vist ikke være slemre Lingvist end Molbech Historiker. — Det germanische zitshende sch unde vi Dem f. Ex. meget gjerne²).

Hammarasköld svarar härpå den 26 April 1813:

»Det har fägnat och smickrat mig på det högsta att herr professorn icke alldeles ogillat min lilla uppsats öfver danska vitterheten. Hvad jag vet med mig är att den är uppsatt efter bästa vett och öfvertygelse med hänseende på hvad som för mitt lands vitterhet var af vigt. Det händer understundom, att utländingar dömma annorlunda om ett lands författare än infödingar, och det kan ha sina skäl, men högst obegripligt är det för mig, att man i Dannemark gör så litet cas af Schack

1) Detta afser ett uttryck i ett tillägg till uppsatsen (i N:o 7) riktadt mot en kritik af Oehlenschläger af Köpenhamnsdocenten F. C. Dahlmann (född som svensk undersåte i Wismar, sedermera »Slesvigholsteinismens» fader, berömd historiker och politiker). Denne säges i sin beskedliga, neutrala ståndpunkt hafva »valt sitt fäderneslands neutrala politik till mönster». Dahlmann var dock minst af allt dansk.

2) Afser att Hammarasköld å sid 39 framhållit hurusom »Svensken van vid sitt öppna a, sitt germaniska sch (l), sitt rena r stöttes på danskens æ, sk och skorrande r».

Staffeldt, då det är en skald öfver hvilken efter min tanke, hvilket land som hälet hade skjäl att skryta, och det vet jag, att skulle jag för min nations litteratur ej gjort mera än fästat uppmärksamhet på Schack Staffeldt, så har jag likväl icke lefvat gagnlöst. Det är sant, han har ej skrifvit dramer som Oehlenschläger, men i alla Oehlenschlägers poem-samlingar har han icke något stycke som går upp mot *Juledöd*, *Tiderne*, *Under Lilas Vinduer*, *Natviolen* og *Nattergalen*, den *Vanvittige* m. fl. hos Schack Staffeldt¹⁾. Hvad Rahbeck angår, så grundar sig mitt omdöme om honom på danska auctoriteter, neml. på Baggesen och på författaren af Eusebius, och ha de bedragit mig så bör jag med skjäl plikta för det att jag ej gjort mig bättre underrättad. Då jag tyvärr! ej hade hans skrifter till hands, trodde jag att dessa personer skulle vara tillförlitlige sagesmän. Vidkommande Höst deremot tar jag icke ett ord tillbaka. Det är sant, vid början af detta sekel stod det illa till med vår Litteratur. Men hvarföre icke säga det, då man ville tala om den? — Hvarföre med de högsta toner beprisa en litteratur som i sjelfva verket icke var mycket berömvärd? Ja! hvarföre vilja göra våra minst eminenta rimmare till stora evigt gällande auctoriteter? Det hade dock kunnat passera om han endast talat om Kellgren, Franzén, Lidner och Bellman, men rör han ej i hop dessa med Sjöbergar och Blommar och Gyllenborgar och Nordforsar etc. etc., och sätter han ej aldri högst upp såsom ett klart skinande ljus Herr Leopold?

Men ej nog dermed, vid dessas sida låter han ju hela vår vitterhets plebs, Wallmarker, Walliner, Björkar, Choraer m. fl. i full parad uppmarschera, under det han antingen helt och hållet glömmar, eller åtminstone blott med några få snöda ord nämner de få med hvilka vi kunna skryta, en Thorild, Ehrensvärd, fru Widström. — I genom ett sådant förfarande hjälper man, inför ett upplyst Publicum, icke opp den sak, man har den goda afsigten att vilja göra bekant. Och i Grundtvigs omdömmen öfver vår Litteratur, i sin Krönika, liksom i de flesta Danska litteratörers förakt för vår vitterhet, ser man ju frukterna af de Høstiska bemödanden. Och det är naturligt! då det, som utbasunas som det aldri förträffligaste, ej håller de första profven, hvad skall man då tänka om det öfriga?

1) Hammarasköld var i sitt framhållande af Staffeldts förtjänster före sin tid, hans åsikt har bekräftats af den senare danska litteraturkritiken. (Liebenberg utgaf 1839 hans samlade dikter och vann då en större läsekrets för dem. G. Brandes egnade Schack Staffeldt en essay framför ett 1882 utgifvet urval af hans dikter).

P. S. Gud beskydde vännen Rask på sin resa, att han till litteraturens båtnad, måtte frisk och rask återkomma. — — — — —

Krigsåret vållade nu afbräck i brefväxlingen, men knappt är fred slutet förr än Hammarsköld åter gör sig påmind. Den 26 April 1814 skrifver han:

Då en landsman i detta ögonblick reser åt Köpenhamn begagnar jag tillfället för att med några rader göra mig påmint hos Herr Professorn. Strax efter freden skref jag mitt uppriktiga hjertas varma glädjeuttryck deröfver att icke Politikens dragna svärd längre uppdrager en skiljemur mellan den enskildta vänskapen till Broder Molbech men antingen har han ej fått mitt bref, eller han glömt bort mig, ty jag har ej fått något svar. Kan detta vara händelsen med alla mina Vänner i Köpenhamn? — För att erfara detta vänder jag mig nu till Herr Professorn, som förr visat mig så mycken godhet. Huru har Hr Professorn mått under denna tid? Huru Rask? Huru Molbech? — Hvad litterärt nytt har under krigsåret utkommit i Dannemark? — Se der allt saker om hvilka jag är högst nyfiken att något erfara. Gerna ville jag på förhand nämna något nytt från Sverige, men den resande skyndar för att komma i vagnen. Dock kan jag ej förtiga, att snart utkommer här en samling af Svenska Folkromanser, redigerad af Afzelius, Geijer och Häffner, och att jag ejelf håller på att ur Kgl. Bibliothekets skatter utgifva Adlerstams redaktion och öfversättning af Jomsvikingska Sagan¹⁾.

I sitt svar (3 Maj) redogör Nyerup för de danska nyheterna; just nu har hans egen samling af danska romanser blifvit färdig och han har blott kunnat sända med en resande ett exemplar därpå till Afzelius; Molbech har brådtom med sin månadskrift »Athene» och sin »svenske Rejse», Baggesen och Oehlenschläger äro flitiga, Rask är på Island, emellertid är det isländska lexikonet utkommet.

Till gengäld får R. Nyerup ett helt fång litterära notiser från Hammarsköld i ett bref den 17 Maj 1814, bl. a. om gåfvan af Nordinska samlingarna till Upsala bibliotek och om Fants afsikt att därur utgifva »Scriptores Rerum Suecicarum Medii Aevi, som lär bli 3 tomer i 4:o. Han fortsätter:

1) Utkom 1816.

Vännen Molbechs Dittmarskerkrigens historia är den sednaste Danska bok jag sett. Och nu är lusten hos mig upptänd att lära känna hans Månadsskrift, *Athene*, men aldrig nyfikenast är jag efter hans Resebeskrifning genom Sverige. Som jag ännu vill göra ett försök huruvida han aldeles qväst sin vänskap för mig, så vågar jag besvara Hr Professorn med att tillställa honom här lagde bref¹). Men ännu ett besvär ger den mig af Hr Professorn visade godhet mig mod att göra Hr Professorn. Rask hade den vänskapen för mig, att skaffa i Köpenhamn några subscribenter å mina Poetiska Studier. Som han nu är på Island, har min förläggare adresserat ett paket innehållande exemplar af dem till Hr Professorn, och innehåller jag att sedan Herr Professorn uttagit ett Exemplar för sig, ett för Molbeck och tvänne för Rask, som jag anhåller att Herrarne såsom en ringa Souvenir af mig täcktes behålla, Hr Professorn ville disponera de andra till de öfriga Subscribenterna och af dem mottaga betalningen.

Att vår store Bildhuggare Sergell slutat sitt ärofulla lif, är väl Hr Professorn redan bekant?

»Hvilken Skat» — svarar Rasmus Nyerup 3 Aug. 1814 — vil ikke de Nordinske Scriptorer rerum Suecicarum indeholde! Det Værk vil jeg dog haabe at Fant ufortøvet meddeler Publicum paa en Gang uden at udstykke det i uendelige Disputatser». Han uttalar vidare sin förtjusning öfver Idunas 5:te häfte och dess »kostelige Sager», särskildt öfver att Rühls får läst och påskrifvet och att bröderne Grimm icke stå öfvergifna på valplatsen! Han begär vidare få sin nyfikenhet stillad och veta hvem den R. var som skrifver så märkligt om sättet att uppsöka och vårda fornminnen. Han känner ingen annan R. än Rutström. Så meddelar

1) Hammarshöld skref till Molbeck 18 Febr. 1814: »Då nu ej längre det politiska svärdet afhugger de stilla vänskapliga förbindelserna, skyndar jag att åter med dig, bästa vän, tillknyta de afslitna trådarne af vår korrespondans». — Men han fick intet svar. — Den 17 Maj 1814 gjorde han ett nytt försök: »Hvad är orsaken till din tystnad. Har jag genom något förvärvat din vänskap». Ändtligen kan H. i Augusti 1814 egna Molbeck »heder och tack» för det han genom bref öfvertygat honom att han ej alldeles glömt bort honom: »Af ditt långa stillatigande fruktade jag det nästan och jag kunde verkligen icke utan bittraste smärta tänka derpå. Ty jag vet icke större olycka än att förlora dens vänskap, som jag älskar, och bittrare var det mig att tänka att det skett utan mitt förvållande genom politiska händelser, på hvilka jag naturligtvis icke i ringaste mån kunnat hafva något inflytandes. (K. Bibl. i Kbhn).

han ock att han tillsändt honom sitt föredrag öfver Olof Rudbeck.
 Hammarsköld svarar 12 Augusti 1814:

I synnerhet efterlängtar jag Hr Professorns Biographi öfver Rudbeck, för hvilken jag på förhand tackar och välsignar Hr Professorn. Det ger ett vist och eget slag af glädje att se de utmärkte män som vi här otacksamligen förgätit ja! öfver hvilka våre vittra Småherrar förnämt rynka på näsan, utan att de äro värde att knyta dessas skoband, af utländingar erhålla rättvisa. Sålunda blir ändå drömmen om ett fortvarande namn, så ofta den lärda forskarens enda uppmuntran, trots landsmäns otacksamhet, icke ouppfylld. — — — — —

Knapt kan jag uttala huru mycket det fögnar mig att se Hr Professorn, en så säker kännare, gilla min åtgärd i anseende till Herr Rühs och hans underliga griller. Tonen i min uppsats kan kanske synas nog häftig, dock blott af den som icke sett huru ovärdigt rätt och plumpt han angripit de i så hög grad förtjente Bröderna Grimm. Det är ju en gammal regel, att fråga och svar böra stå i lika casus? Såsom ett bihang till denne uppsats hade jag äfven inlemnadt till Göthiska Förbundet (af hvilket jag icke är medlem, och derföre är skyldig att utsätta hela mitt namn) en polemisk skrift emot Grundtvigs utfall mot min nation i sin *Verdens Krönike*, men som Häftet derigenom skulle ha blifvit för vidt-löftigt, hafva Redacteurerne sparat detta till nästa Häfte. Hvad *Tankarne om sättilt att uppsöka och vårda Fornlemningar*, angå, så äro de författade af Secreteraren Rääf, den samme om hvilken jag under Hr Professorns härvaro talade såsom den hvilken hade en så stor och dyrbar samling af gamla Svenska visor. Molbech kan gifva ännu nogare underrättelser om denne unge förtjente man, näst Tholander visserligen den grundligaste af våra nu lefvande inhemska fornforskare. Åtminstone är han det i oändligt högre grad än våra både nu nyligen tillsatte antiqvitetsintendenter: Baron Stjerneld och Professor Sjöborg.

I ett bref den 14 Oktober 1814 berättar Hammarsköld:

Första häftet af de gamla svenska visorna är numera färdigtryckt, så när som på företalet, hvilket E. G. Geijer uppsatt och hvilket tvisvels- utan lærer med nöje läsas af hvar och en, som älskar Nordens forntid och dess poetiska monumenter. — — — — —

Nyligen har jag med största nöje läst Molbechs Breve fra Sverrig. Visserligen innehålla de här och der något misstag, men i allmänhet finnas de till ringare antal och äro obetydligare än i andra Resebeskrifningar öfver mitt fädernesland.

Emellertid mottog Nyerup äfven meddelanden från sin andra nya bekantskap, *Afzelius*. Denne hade skrivit ett bref, dagtecknad den 9 Oktober 1812, som emellertid först den 15 Maj 1813(!) nådde adressaten öfver Göteborg. Afzelius skrifer om sina folkvisor:

Min lilla samling har obetydligt ökat sig sedan, dock ha de små Romanzer jag i år fått, varit merendels af högre poetisk halt och med goda melodier.

Räf hvilar på sin skatt och jag har lofvat vänta på honom till nästa Maj, då jag börjar ensam, om han sviker, blott jag får Herr Professorns Samling.

Jag hoppas knappast, att detta kommer i Herr Professorns händer, således, om det oförmodadt sker, så var god haf öfverseende med dessa hastade rader.

Efter att hafva erhållit Nyerups folkvisesamling skrifer han den 3 Aug. 1814:

Ädle vördade vän!

För min glädje och tacksambhet då jag mottog ärade brefvet och den efterlängtnade samlingen, har jag ej uttryck. — Politiska förhållanden trodde jag ej skulle tillåta kommunikationen mellan dem, som i alla skiften, ändå förenas genom gemensamma, högre intressen. — Anledningen, hvarföre jag ej förr besvarat ett så augenämt bref, var hoppet att kunna med samma sända första Tomen af Svenska Folkvisorna, men Geijer som är i sin hembygd, Värmeland, har ej blifvit färdig med inledningen, allt det öfriga, 16 ark, är färdigt med sin musik till alla styckena. Geijer samlar och har med hvar post sändt mig nya uppteckningar med sköna melodier, som ofta förvåna de största musikkännare¹⁾. Några, säger själfva den starke Geijer, kan jag ej höra utan tårar.

Under samlandet af melodier till visorna har jag fått en liten samling af folkdansar, sådana gamla som Neckens. — Dessa skänkte jag krigsrådet Åhlström, som nu börjat utgifva dem i Häften för Claver. — (Jag sänder af dem Exemplar att visa huru Harmonien till dem *ej borde* sättas. Den är för svår; men spelas de väl, äro de vackra, i synnerhet de enkla korta Thema från Vestergötland och Norra Sverge. — Många af dem sjungas med ord under dansen och skola väl framdeles de som det förtjäna blifva samlade).

1) Jmfr Geijer, Götiska förbundets stiftelse och verksamhet (VII: 473).

Så snart Folkvisorna blifva färdiga skola de sändas till den man, som bäst förstår deras värde. — Vi hafva inga samlingar utan måste taga allt ur folkets mun; ej så lätt; men intressant. — — — — —

Var god sänd mig en afskrift af Visan om jungfrun som blef förvandlad till Lind. Den är hos oss allmän och sjunges under en vacker melodi. — Jag reser på en månad öfver till Finnland och hoppas något få öka min lilla samling af Finska Runor från forntiden. Vår vän Franzén var nyss hos mig, han läste med rörelse och förundran några af mina visor. Nya Svenska Psalmboken har nu upptagit hans tid. Äfven jag har såsom Präst varit skyldig detta arbete några stunder och har lyckats att gifva församlingen några gillade Psalmer.

Året 1815 fortsätter Hammarsköld korrespondansen. I ett bref, dagtecknad den 1 April detta år, skrifver han med anledning om ett förslag rörande inrättande af en skandinavisk bokmessa i Göteborg följande:

Knappt kan jag utsäga med hvilken glädje jag emottog Herr Professorns vänskapsfulla skrifvelse, så mycket mera som det varit så länge sedan jag något hörde af från mina älskade Danska vänner och fruktade således att af dem alla vara rent af förgäten. För att, på framtiden, skyddas från denna missmodiga tanka, skulle jag endast af det skälet, med ifver omfatta Herr Professorns förträffliga och högvigtiga förslag om inrättande af en Skandinavisk bokmessa i Göteborg, om än jag icke för sjelfva saken vore innerligt intresserad. Längre har jag varit öfvertygad, att om det någonsin skall kunna blifva någonting beständande och vidsträckt verkande af de trenne nordiska rikenas litteraturer, måste de i alla tre rikerna, hafva ett gemensamt publicum och stå i en beständig vaxelverkan. Huru en sådan förening långt för detta varit påtänkt! men då hindrade, utom mycket annat, äfven den olika riktning, som Danska och Svenska litteraturerna tagit, en sådan alliance. Nu sedan den Svenska allt mer och mer börjat afskudda sig sitt vanhederliga gallicanska härmningsok, har jag beständigt tänkt på och önskat att utfinna medel till verkställandet af en sådan förbindelse, men det gifves verkligen icke något tjenligare, säkrare och mera vidsträckt verkande medel dertill än det af Herr Professorn föreslagna och jag förbinder mig därför fast och med glädligt mod att för detta ändamål, efter alla mina krafter medverka, under önskan att inga politiska misshäligheter måtte störa denna härliga, så mycket läfvande vittra och vetenskapliga union. — — — — —

Det fägnar mig hjerteligen att vår Upealiska Litteratur Tidning fortfar att ega Hr Professorns välvilja. Vårt redliga bemödande är åtminstone, att någorlunda svara mot våra läsares fordringar. Förmodligen har Herr Professorn redan sett 1:ste delen af de Geijer-Afzelianske Folkvisorna, men den försvenskade Ilias torde ännu vara obekant. — Ännu icke är jag, men snart hoppas jag att bli färdig med min Jomsvikingasaga.

Hvad som något hindrat mig är att jag sedan Juhl hållit offentliga föreläsningar här i Stockholm, öfver de bildande konsternas historia, i alternering med Hr P. Ling, som läst öfver den Nordiska Mythologiens användbarhet för bildande konst. — Då mina föreläsningar snart skola läggas under prässen vågar jag utbedja mig af Herr Professorn några korta notiser om Danmarks förnämste konstnärer, af hvilka jag och icke stort mer än till namnet, icke känner flere än *Abildgaard*, *Wiedewelt*, *Poulsen*, *Clemens* och *Thorvaldsen*. Men dessa notiser anhåller jag att med aldra första bekomma, liksom jag beder om allehanda litterära nyheter från Köpenhamn.

I sitt svarsbref (8 April) omtalar Nyerup bl. a.:

Der hænger nu ved Retterne en curieus Injurieproces imellem Bibliotheksecretairen Molbech og I. K. Høst.

Molbech har nemlig argumenteret saaledes: Den der, som Høst (:han kunde gjerne have lagt Nyerup og flere til) ønsker, attraaer, og driver paa en Litteraturforbindelse med Sverrig, den attraaer ogsaa en Sprogforening; men Sprogforening eller Blanding kunde ikke finde Sted uden at vort gode gamle Tungemaal derved forqvækles, fordærvet og staaer Fare for at gaae under; og da Sproget er en Nations vigtigste Ejendom, saa har Høst begaaet Crimen læse nationis. Den Syllogismus har Høst naturligvis ikke villet lade gjelde.

Jeg corresponderer med Löwegren i Götheborg at han skal entreprenere en almindelig Litteraturtidende for Universiteterne i de 3 Riger. Jeg venter nu efter givne gode Løfte at erholde Fortegnelsen for 1814 saa hastig det bliver Dem muligt.

Afzelius's Folksange har glædet mig usigelig, og fremfor alt de mig saa kjære og uforglemmelige Melodier.

Den 30 Maj 1815 sänder Hammarsköld för en skandinavisk bokkatalog (som Nyerup och bokhandlaren Deichmann skulle utgifva) förteckningen öfver hvad som under år 1814 är tryckt i

Sverige¹⁾, frambållande att genom den villervalla, som råder inom typografien och bokhandeln sedan boktryckerierna i landsorterna befriats från skyldigheten att till Boktryckerisocietetens arkiv insända förteckningen öfver årstrycket, en dylik förteckning endast låter sig utföra med betydliga svårigheter, »då man måste anställa ordentliga undersökningar som efter hundraåriga litterära fenomen utan att ändock hafva samma hjälpredor att tillgå». Han fortsätter:

Hvad nu sjelfva den tillernade Skandinaviska Bokmessen angår så bör jag, oss emellan, nämna, att Herrarne kanske icke valt den rätta mannen, då Hr Löwegren utsågs till Commissionär i Götheborg. Löwegren är väl en beskedelig karl och icke utan kunskaper, men har icke, åtminstone ej i Sverige, gjort sig känd för ordentlighet och rutin i affairer. Han har också från Boktryckarne i Rikets norra Proviuser alldeles inga commissioner utan äro de anförtrorde åt en magister Bjurstén i Götheborg, som har namn för att sköta dem med utmärkt ordning och drift. Denna Advis har jag trott det vara min skyldighet att meddela.

Nyligen har jag fått läsa Oehlenschlägers vackra Poem, Helge, tryckt 1814, och det är den sista Danska bok jag sett. Huru står det till med Granrikets litteratur? Hvilka äro de nyaste och märkvärdigaste uppträden i densamma. Af en händelse har jag fått namn på Marionettheater af Heiberg, förmodeligen den samma som för några år sedan var här i Stockholm²⁾. — Men deremot är Molbech aldeles tyst? Hörs det icke af att andra delen af hans Svenske Breve skal utkomma? Hos oss hafva RiksdagsMemorialer för en tid förträngt all annan Litteratur». — — —

Då Nyerup på nyåret 1816 sänder Hammarsköld prospekten till sitt nya arbete om folkböcker »Almindelig Morskabslæsning» med begäran om anmärkningar och tillägg rörande svensk litteratur i denna gren, svarar H. (23 Januari 1816):

Högt är jag äfven förbunden för meddelandet af Prospektet till *mine Mands moerskabs Læsning*, heldst då det af Hr Professorns, i detta

1) Fortegnelse over Bøger udkomne i de tre nordiske Riger 1814, 1815, 1816 utkomme i Köpenhamn 1815, 1816, 1817.

2) Åsystar J. L. Heiberg som 1811—12 vistades i Stockholm och som 1813 (22 år gammal) debuterade med marionettkomedierna »Don Juan» och »Pottemager Walters».

fack mästarehand utarbetats. För det historiska af den torde det icke vara Hr Professorn obehagligt att veta, att Stjernhjelm i sin *Hercules*, då Fru *Lusta* föreslår de Böcker som det kunde anstå Hercules att läsa, för att blott ha roligt i världen, låter henne uppräknat dem som i *Flättiones ymnoge Bibliotheker fins*, och bland dem nämner, vers. 135 -- 137. — — — —
»Amadis, Marcolfus och andra,

som i *gemseen äre tryckte på Dansk: Melusina*,

Keyser Octavian, Fink Riddare, skön Magelona¹⁾. — —

I sammanhang härmed må jag nämna, att jag nyligen haft det nöjet att läsa Herr Professorns Föreläsningar öfver Danska Poesien, i hvilka jag sett att Hr Professorn nämner fragmentet af en gammal visa, om Torndyfvells frieri till flugan, med refrain: *Katten treen paa trumme* och om hvilken Hr Professorn säger sig icke kunnat inhämta närmare notiser. Denna visan har jag i min barndom, på sveuska, ofta hört sjungas. Brömsen spelar der Bönemansrolen, och erinrar jag mig tvänne strofer. Bland Flugans svar på anbudet heter det:

»Då jag sitter på Silfverfat,

Trim tranteri trumma,

Så sitter han i Hästebak,

Min ros och ädela blomma».

Och Brömsen stichnar vid dessa ord,

Trim tranteri trumma.

Han slog den flugan allt ned till jord,

Min ros och ädela blomma». —

Såsom en Hr Professorn intresserande nyhet må jag nämna, att min vän Atterbom, i Poetiska kalendern för 1816 meddelat en betydlig samling af utmärkt vackra gamla svenska visor, såväl romanser som andeliga, moraliska och kärleksvisor. Den Afzeliansk och Geijerska Samlingen har äfven haft en så lyckelig afgång, att förläggaren önskar snart en ny del, hvilken äfven Afzelius för det närvarande har under redaktion». —

Något senare samma år skrifver *Afzelius* (9 April 1816).

Jag är nu färdig att börja tryckningen af 2:dra delen af Svenska Folkwisorna, som börjas med *Sven i Rosengård!* har Hr Professorn af den samma några svenska Traditioner, så anhåller jag ödmjukast om att de meddelas; äfven som visan om *Linden*, som skulle huggas till ett altare-träd. — Af hvilken var harmonien till de Folkmelodier Herr Professorn var god mig öfversända? Jag tillstår, att jag ej var alldeles nöjd med

1) Nyerup begagnade detta citat i sitt arbete.

Hæfners behandling; den tycks mig vara för mycket Vetenskaplig —
 — — — — —
 Var god hälsa hjertligt Vänneren Mollbeck! — Min hustru ber om sin
 obekanta hälsning. — Äfven Fru Lengren, den älskvärda tackar för pre-
 senten och hälsar». —

I slutet af 1816 kom Nyerups reskamrat från 1812 — *Rasmus Rask* — på Afzelius' anmodan till Stockholm. Nyerup önskar »Lykke og Fornøjelse paa begge Sider», och »Skandinavisk Sprog og Litteratur Fremme og Hæder».

På årets sista dag meddelar Hammarsköld:

Från Rask, hvilken nu nyss lemnade mig skall jag mycket hälsa. Han finner sig väl här. Öfver Julen var han i Upsala och afskref Eddan. På Bibliotheket är han mycket flitig, men icke så hos sina vänner, emedan han mest om aftnarne sitter hemma och arbetar.

Afzelius skrifver på våren 1817 (21 April):

Jag är viss att professorn med alla vänner af nordfolkens litteratur gläder sig att inom några månader se båda Eddorna i vackra typer och utan egennyttia utkomma. Detta arbete var ändamålet med min hitbjudning till Rask, utom hvars biträde äfven våra rediga afskrifter af Eddiske sångerne blifvit fulla af fel af mig utgifne. Nu får verlden en ren, fast utan lärda anmärkningar selfri text. Rask får för egen del utgifva den prosaiska Eddan och Skalda, hvartill han med godo fick förläggare sedan jag garanterat förläggaren mot all förlust en viss tid. Ifrån den stund försynen satte mig i tillstånd erbjuda Rask mitt hus för detta viktiga arbetes fulländnings skull, och att kunna uppföra kostnaden till ett förlag, som bokhandlare ej förstå värdet af och derföre refusara, var detta beslut taget. Jag har beslutat att i texten följa våra manuskript att, om en gång den Köpenhamnska utkommer man må ega tillfälle att se alla läsarter; Rask som läser de tvenne sista correcturen ensam tillsätter då varianter af sina samlingar. Skulle försynen under de farliga resorna som förestå, beröfva oss denne hoppfulle verksamme man är ju väl, att detta arbete blifvit fulländadt.

Ett år senare (9 April 1818), då Afzelius sänder sista delen af folkvisorna, tillägger han:

Jag är glad att mine landsmän förstodo värdet af denne man (Rask). Skada för oss, att han ej ville kvarstadna, han kunde hafva gjort det med en anseelig årlig lön¹⁾.

Från 1816 till 1819, i nära tre år ligger korrespondensen mellan *Hammar-sköld* och *Nyerup* nere.

Däremot har från 1815 *Wallmark* upptagit tråden.

Wallmark sänder nämligen — 16 Maj 1815 — dels en latinsk dikt öfver Föreningen, dels sin bok *Fuselbrenners resa till Stockholm*, med följande ord:

Jag skickar äfven *min första Resa till Stockholm*. Det är tyvärr, icke en antiquarisk Resa, men Antiquarier som Nyerup försmå ej, i sina mellanstunder, lättsmältare läsning. Det är ett litet försök att äga våra Därskaper här i Stockholm, som torde roa Dem, som varit här och som känner våra många *stjornor* och *tittlar*, våra många *Ordnar* (Sällskaper med hemlighetsfulla namn och Receptioner) och framför allt *våra strider i Vitterheten* och vårt *Tidnings-ovett*. Bland *Localiteter* som De mindre torde känna, är mot slutet den stora *Författare* och *Tidningsutgivare* som der nämnes. Det är en bekant Person här som heter *Grevesmöhlen*. Striderna inom Litteraturen hafva saktat sig, och de unga heta hufvuderna sansa sig mer och mer. Schellingiska Philosophien har efter att jag började striden mot den, funnit flera motståndare, hvaribland en Adjunkt och Bibliotekarie Rosenschöld från *Lund*, som med ett Tal om Schellingiska Philosophiens *oförenlighet* med *Christendomen* utmärkt sig både som *Tänkare* och som *Talare*. I sjelfva Upsala Litteratur-Tidning har man ock antagit en Artikel mot denna Philosophi af en Biskop Bjurbäck i Carlstad som Schellingianerne sjelfva medgifva vara svår att vederlägga. De bry sig annars ej med vederläggningar, de säga blott: Ni har *ej förstått Schelling*, och vakta sig noga för att visa det han kan förstås.

Nyerup hade — skrifver han i Juni — »en overordentlig behagelig Nydelse» af Fuselbrenner. Ett komiskt misstag begår han — liksom hjälten i boken — i sin tolkning af de mystiska orden *O. S. A.* på ett inbjudningsbref²⁾.

1) I en liten uppsats i publikationen »Runa», 1888 har jag dragit konturerna af förhållandet mellan »Rasmus Rask och Sverige». Ämnet skulle kunna fulligare behandlas med begagnande af Raskska brevväxlingen i Köpenhamns Universitetsbibliotek.

2) Fuselbrenner tror dem betyda »Om Säckpipan anhålles».

»Jeg kan takke mine to Stockholmske Rejser for at jeg dog virkelig forstaaer de fleste Allusioner. f. Ex: »Gule Lacket» var mig en kjær Reminiscent fra et Par Gange i godt Selskab ved Munkbro. Ved O: S: A: kunde jeg forresten ligesaa vel som Fuserbrenner have taget Sækkepiben med. Jeg formoder dog at det er en rigtig Conjectur, hvad jeg ved nøjere Eftertanke udfandt, at det skal betyde: »och spise Aften». (l) ¹⁾.

I samma bref uppmanar Nyerup med värme sin svenske vän att göra ett besök hos vännerna i Köpenhamn, som skola mottaga honom med öppna armar; han skulle anse det för den gladaste dagen i sitt lif, då han finge se honom där.

År 1815 hade W. för afsikt att från besöket hos sin fader ned i Halland kvista af till Köpenhamn, men hans far hade påstått att sonens permission helt och hållet tillhörde honom. Det heter för öfrigt i samma bref — 6 Maj 1816 —, där detta omtalas:

Jag skickar något smått, som jag utgifvit. Idyllen *Julen* har vunnit mycket bifall både här och i Norrige. Min Journal går altjemt och har god afsättning; men den är mig en sten om foten, annars skenade jag väl ofta nog öfver sundet till mina Danska vännar, Dem, *Olsen*, *Höst* — och jag bör ju säga *Rahbek*? — Helsa dem alla hjerteligen ifrån mig. Af Norska Tidningar ser jag att der ej fins mera Fred i Danska Litteraturen än i vår. Vår torde dock snart blifva pacifierad. Ingen enda stor talang har uppstått att stödja den nytyska Mystiska vitterheten och därför förblifver den blott esoterisk.

Tacksambet för Nyerups välvilja talar ur ett bref 1 Maj 1818:

Den vänskapliga skänken af Deres Resa i Sverrige 1810, som jag genom Rask erhöll, det välvilliga bedömande, som tillföll mig och mitt blad i Recensionen af Molbechs Resa i Dansk Litteratur-Tidende ²⁾ och som jag enligt Rasks förmodan tror mig hafva Dem, vördaste vän at tacka före — allt detta har på det liffigaste rört mig och lärt mig känna hvad jag i Dem äger för en ovärderlig vän. Tro ej, att fast min tack-

1) I ett bref af 7 Juni 1815 uttalar Nyerup sin förargelse öfver misstolkningen. »Gode ven kan ikke forestille Dem hvor jeg har været undseelig ved at tænke hvorledes jeg i Stockholm og Kjøbenhavn har prostitueret mig med den enfoldige og dumme Fortolkning af Fuserbrenners O. S. A. Min Vildfarelse kom jeg først udaf ved Samtale med Legationssecretair Nordenfelts».

2) Dansk Litteraturtidende 1817, N:o 33, 34, 36.

samhet varit stum, den därför varit mindre liflig eller någonsin skall vara det. Vi äro snart tjugearige vänner. Påminn sig att jag redan 1802, om jag ej bedrager mig, genom Gubben Gjørwells godhet blef Deras Kommissionair och Korrespondent. För Deras vänskap hade jag att tacka Sången öfver Slaget på Köpenhamns redd, ett ungdomsarbete som åter hade Deras Patriotism att tacka för den förnämsta delen af det bifall det vann i Danmark och som jag då var långt ifrån att ana. Sådana Mäns vänskap, som Deras och Rabbeks var för mig en rik belöning, och när jag tänker mig den som en frukt af ett Poem, så försonas jag åter med Litteratörens törniga bana. Skördar han ledesamheter och vedervärdigheter för många af sina arbeten, så skördar han dock alltid för något rättseinniga och aktningvärdas Menniskors vänskap och ett enda sådant fall betalar ofta ett helt lifs mödor. Tack då, redlige och gode Vän för all vänskap emot mig, räkna ej min långa tystnad mig till last utan fortfar att gynna mig i trots af den. Jag säger som Höfvidsmannen i Capernaum: Jag hafver Krigsknektar under mig. Jag lefver i en ständig strid: der jag ej kan föra det stora kriget måste jag föra det lilla. Man måste scoutenera de stora Bataljerna med små skärmytslingar, och det ger mycket att göra. Den kritiska *Lagbalken* och *Recensionen af detta års Poetiska Kalender*¹⁾ äro sådanne små bataljer med den flygtande fiendens Eftertropper i detta års allmänna Journal (hvaraf Beeken²⁾ medför exemplar). Jag blygs ej att för vänner som Rabbek och Dem blotta mina litterära synder. I fall jag någonsin hinner att samla och utgifva mina skaldestycken, så skulle en sådan Mans och granskares råd vara mig kärkomna. Några helt och hållet *Juvenilia* finnas i Läsning för Fruntimmer 1800 och i *Nyårs-gåfvan* för år 1803 vid slutet, de förra signerade — H. Beeken har dem begge. *Amalia* kallade Hammarasköld för den första Novell på vårt språk och ett monumentalt arbete. Jag fick verser därför i Dagligt allehanda och i Stockh. Posten: den förskaffade äfven 6000 Rdlr åt de olyckliga finska Flygtingarne — och det är således det arbete som skänkt mig den sannaste tillfredsställelse.

Phosphorismen i Upsala skall hafva efter hvad jag hört af flera, betydligt aftagit. Studenterna sjelfva utgifva på sina Nationsmöten Theser deremot — och detta är redan ett godt tecken. Mina sista Artiklar hafva fått alla skrattare på sin sida, och det är godt. »Ridiculum acri fortius

1) Not af Wallmark: »Slutet är i synnerhet uppbyggligt för H. Molbech hvars Bok jag der liknar vid den Trojanska Trähästen, efter jag förmodar, att Atterbom et Consorter der gömt sina vapen».

2) Beeken var en dansk bokhandlare.

ac melius *magnas* plerumque secat res» — sade redan den gamle gode Horatz, Det bör då kunna såmycket mera slita de *emå*. — Men ett nytt slags fiender har uppstått som De kan finna af en *Artikel*¹⁾ som jag sände genom Rask, föranledd af en Recension i Stockholms Posten, hvori Recensenten lik *Mäster Gert Westphaler*, myndigt förklarade att de hade orätt (det vill säga lika rätt) begge Partierna, både de som strida emot förnuftet och smaken och de som försvara dem²⁾.

Jag sänder Dem härjemte dessa Blad, äfvensom Recensionen af Hörbergs Lefverne, som lämnar mot slutet en kritisk utsigt af Atterboms Författare-bana, den det ej skulle vara olämpligt att öfversätta på Daneska³⁾.

Det såkallade *neutrala* Partiet har jag skäligen draperat i bifogade *bref om Sättet att göra lycka i Svenska vitterheten*, som uppretat dem⁴⁾.

De bestå af sådanne Personer, som i början förklarade sig högt för de nya galenskaperna, och nu *skämmas*, sedan Publiken i yttersta instansen afgjort målet till Journalens fördel. De vilja nu liksom Marodörerne i krig, göra sig viktiga i den flygtande Arméns rygg; men man skall nog slå dem ur fältet. Det är imedlertid ledsamt att Män som *Wallin* och *Tegnér* skola räknas till detta Parti. Tegnér i synnerhet, som skref i anledning af Norriges förening med Sverige i sin Nore,

»Hvad sjelf ej är ett *helt* sig till det *hela slutet*, ett råd som han sjelf illa följer.

Herr Beeken reser härifrån med ett fullständigt svenskt Assortiment, och jag behöfver således icke uppehålla mig med våre litterära produkter då De sjelf snart får se dem. Det vore önskligt att våra Böcker måtte finna afsättning i Danmark och Danska här. Vi skulle då kunna med tiden få se stora litterära företag vågas i Norden. Låt oss arbeta derpå, min bästa vän. Språken äro hvarann så lika, att vi utan hinder kunna läsa hvarann, i synnerhet skulle en liten Ordbok som upptog de mest afvikande Orden i begge språken, vara af väsentlig nytta. Granberg funderade en tid på en sådan för oss. Kanhända realiseras Planen, om vi se att svenska Böcker vinna afsättning i Danmark. —

1) »Den karakteristik jag der uppdragit af den *Nya Skolans* syftning har *Leopold* och andra funnit fullkomligen riktig och jag önskade, att såframt något Bedömande af vår Litteratur ytterligare kom i fråga (*helst i Litteratur-tidende*) afseende måtte hafvas på dens. (Not af Wallmark).

2) Artikeln är den af Wallin författade i St.posten 267 (18 Nov. 1817). Wallmarks uppsats »Påminnelser och anmärkningar» (Allm. Journ. 2 Dec. 1818).

3) Jmfr Allm. Journalen 1817 (130—145); Ljunggren, Sv. Vitterhetens händelser V: 114—116.

4) I Allm. Journalen 35 April 1817. (Se Ljunggren V: 162).

Warmholtz hafva vi nu Gudske lof, komplett och i de af Granberg utgifna *Historiska Sämningar* finnas förträffliga Saker, som skola göra min vän mycket nöje.

P. S.

Jag måste bedja Dem att icke i fall De skrifver något om Sverrige eller vår Litteratur citera mig. Några i *Deras resa* här meddelade Anecdoter, hafva nu, ehuru så långt efteråt, gjort mig ledsambeter. Min personliga ställning, den lycka jag äger af ett närmare tillträde till Kungen och Kronprinsen gör att jag af mina utlänska vänner måste fordra denna grannlagenhet. Mina skrifter deremot — det vill gunås endast säga min Journal — kunna alltid naturligtvis återopas.

Nyerup erkänner — den 29 Maj — detta bref såsom ett nytt bevis på att han i Wallmark besitter sin äldste och ädlaste vän i Sveriges Rike.

»Tider og Tanker vexle saa mangefold, men de første Indtryk præge sig gjerne dybest ind, og uagtet jeg for Ex: glæder mig ved Afzelii æsthetiske og Granbergs historische Rechercher, uagtet jeg beundrer Hallenbergs Lærdom og føler mig den i højeste grad humane og liberale Rutström evig forbunden, saa har mit Hjerte dog stedse især hængt ved Walmark, lige fra den Tid af, vor fælleds Velynder Gjörwel førte oss i hinandens Arme.

Den meddelte instructive Underretning om Litteraturens Stilling har været saavel Rahbek som Høst og mig i høj Maade interessant; thi ihvorvel vi fra Tid til Tid erfare Et og andet om vore Granders Controverser, see vi dog ikke altid det Underste af Kortene. Næst efter det saa uendelig vittige Stykke i Journalen om Bogladen paa Jacobs Torv har i lang Tid Intet saa meget moret mig som det Tillæg til den svenske Criminalcodex eller om Urbodemaalet i Recensentlitteraturen.

Gode Ven indigneres billig over, at En og anden af deres magna nomina halte paa begge Fødderne. En lignende Vaklen finder, saa vidt jeg skjønner, ikke Sted hos os, undtagen at vi paa eu Slags Maade ogsaa har en Tegnér. Det er en heldig lyrisk og dramatisk Digter navnlig Ingeman, der nu er paa Rejse ligesom Deres Atterbom. — — — Jeg har biet med til allersidst at omtale en Yttring i Skrivelsen af 1:ste Maj, som inderlig har smertet mig; den Punkt om Indiscretion i min trykte Rejse. Jeg kan, hvad den Sag angaaer, ikke sige Andet end at jeg grænser mig over min Dumbhed og Mangel paa Skjønsmhed, i det jeg ansaae det for lutter *αδιόφορα*, som jeg nu til min Skræk erfarer,

ikke vare det. Jeg nødtes saaledes, destoværre, til at slutte dette Brev med et: Pater! peccavi».

Den 5 Oktober 1819 skrifver Wallmark:

Jag vet icke, Hedersvän, om jag tackat Dem för den vackra mention De lemnat mina stridskrifter emot Phosphoristerne, i recensionen af Molbechs resa. I annat fall gör jag det nu af upprigtigaste hjerta. Det var hvad jag väntade mig af Deras ädla Tänkesätt: *absentem defendere alio culpante amicum*. En sådan tjenst kan jag ej visa Dem tillbaka; ty De är så lycklig at äga alla Partiers vänskap. Hammarsköld har till och med dedicerat Dem ett Opus, som ej är särdeles att skryta af¹⁾. Han fortfar att skriva ovet och osanningar om vår vittra Literatur. Jag förmodar att De sett min Recension af hans och Hr Molbechs skrift i slutet af förra årets Journal, snart utkommer en Recension af hans andre Del, som är full af historiska oriktigheter. Jag skall sända den till Liljegren, äfvensom allt det öfriga i denna Sak. Ville De sedermera begagna de Rättelser som deri innehållas som ett *Supplement* till Hr Molbechs Resa, vore det väl. Emellertid sänder jag här

1:o) N:o 87 för innevarande år, en liten rolighet, i anledning af Hds Bok,

2:o) N:o 279, 281, 1817 som innehåller in nuce en kort öfversigt af våra litterära stridigheter och de såkallade neutralas förhållande — hvilka båda jag önskade att få införda i någon Dansk Tidekrift, äfvensom

3:o) Min Apostill till Recensionen af Hammarsköld, som innehåller mitt och mitt Blads enskilda Försvär emot hans och Hr Molbechs beskyllningar. Min Recension af Tegnér's bekanta Tal kan ge ett begrepp om huru jag recenserar Författare af erkänt värde. Detta Tal är dock det sämsta Tegnér skrifvit och är märkvärdigt för sina inkonsekvenser och sin stil. Recensionen ger tillika ett begrepp om tillståndet af Liberalismens Thermometer i Sverrige och huru mycket vi följa med Tiden. Kunde den begagnas åtminstone i Utdrag, vore det väl, helst i någon Theologisk litterarisk Journal. Nu väl Hedersvän ledsna ej på mitt långa Bref och fortfar att älska Deras tillgifnaste vän

Wallmark.

Nyerup öfversatte ett utdrag ur Wallmarks recension af Tegnér's jubeltal (försvaret för det 18:de århundradet)²⁾. I Juni 1820

1) Hammarskölds och Imnelius' upplaga af Svenska Folksagor, 1819.

2) Införd i Høsts »Politik og Historie», 1821 (II, sid. 1—20).

meddelar Wallmark en notis om den Tegnér-Hammar-sköldska striden om grekiska grammatikan »som roat publiken mycket och alldeles terrasserat den stackars Hammar-sköld». Han fortsätter:

Jag tar mig friheten sända Dem ett munusculum litterarium, en antiqvarisk Afhandling om *Julen*, åtföljdt af ett Poem deröfver, som jag önskade måtte vinna Deras bifall. Vitterhets-, Historie och Antiquitets Akademien har visat mig den äran att välja mig till sin arbetande Ledamot och jag har nu med kraft begynt lägga mig efter Archäologi i allmänhet. Mitt inträdestal i Akademien om det nationella i Vitterheten torde väl icke i allt vinna Deras bifall¹⁾.

»Den stackars Hammar-sköld» omtalas ännu värre, något senare samma år (Dec. 1820), af Rutström i ett postakriptum, där det heter:

»Wallmark och Granberg helsa hjertel. Med Hammar-skjöld umgås intet hederligt folk. Låt Rask lära Er känna honom. Hallenberg förmodar jag vara min vän. Åtminstone är jag hans. Vänskapen är för öfrigt just icke hans svaga sida».

På nyåret 1821 sänder Rutström, i egenskap af sekreterare i Vitterhets-, Historie- och Antikvitets-akademien, kallelsebref till Nyerup och ber honom icke harnas, att det kommer så sent. »Akademien torde redan vara känd hos grannrikets lärde för någon långsamhet i sina plikters uppfyllande».

Wallmark förklarar i ett bref år 1822 (Aug.) sin lifliga fögnad att de blifvit medbröder i »Antiquitets- och Historieakademien»:

»Denna hyllning åt Deras förtjenster om begge är tillika en hyllning af Svenska Litteratörers tacksamhet för all den välvilja De visat och fortfar att visa dem både med råd och dåd. Mätte De ännu länge få räknas ibland hennes utmärkta Ledamöter».

Bland smärre arbeten, som Wallmark sändt N. fäste han särskild uppmärksamhet vid »Försök att bestämma föremålet och egenkapen af den elfvaårige Twisten i vår Litteratur».

1) Wallmark hade redan i sin recension af Tegnér's tal förnekat det nationellas betydelse i poesien.

»Det har en historisk litterärisk viktighet, om också dess kritiska af Danmarks nya skola skulle *ogillas*, som jag dock knappt tror, efter *vår egen* alldeles icke behagat fortsätta striden, sedan denne skrift utkom, och oaktadt det beröm den har vunnit i Stockholms Posten bordt reta den att kasta sig öfver henne. Men då de *facta* den anför ej kunna *nekas* och de *grundsatser* den utvecklar ej kunna *vederläggas*, gäller om den hvad Pfeffel låter igeln säga: *Verschlingen kannst du mich, allein du kannst mich nicht verdauen*».

I hans »antologi» förekomma — skrifver han många anonyme stycken af honom själf t. ex. »Sympathiens födelse», »Poeten och flugan», »Miraklet», »Vänskapens danande» (fritt öfversatte från Parny och Pfeffel) m. fl.

År 1825 hade Wallmarks vackra döttrar njutit gästfrihet hos »den vidtberömda Nyerup, Princeps bibliothecariorum i Norden både i anseende till kunskaper och hjertats egenskaper», och fadren sänder öfver sundet »ett äkta nordiskt handslag», ett enkelt tack, beledsagadt af en varm tår och en ännu varmare önskan att ännu en gång få se en så gammal och dyrbar vän i Stockholm och på honom få hämnas all den godhet han i många år visat hans resande vänner från Stockholm och nu senast hans barn.

I samma bref skrifver W.:

»Tegnér har nu utgifvit fullständigt sin sköna Poetiska Behandling af *Frithiofs Saga*, hvaraf i Iduna några Sånger varit tryckta. Det är vår Iliad och underligt vore om ej Sångerna i Frithiof liksom Iliadens Rapsodier, skulle komma att sjungas och deklameras öfverallt».

Äfven den förkättrade Hammarsköld har — efter några års tystnad — låtit höra af sig hos Nyerup, som han hoppas icke måtte hafva undandragit honom den vänskap och välvilja han fordom haft godheten skänka honom.

Med Liljegren, som har den af Hammarsköld »så länge förgäfvets åtrådda lyckan att få besöka Köpenhamn», sänder han hälsningar (Sept. 1819) och i samma bref omtalar han den åt Nyerup tillagnade, af Hammarsköld och Imnelius utgifna samlingen af folkböcker, liksom äfven sina »Anteckningar om Svenska

Vitterheten», senare sänder han sin redogörelse för filosofiens studium i Sverige.

Nyerup berömmar — 27 Aug. 1821 — detta arbete: »Værket priser Mesteren; hvor man læser deri faar man Anledning til at beundre Forfatterens Erudition og utrættelige Flid». För sina svaga ögons skull beklagar dock N. att boken är tryckt »saa compres med smaa stil og at Alt løber i eet uden Hvilepunkter. Denne Savn af Rubriker, Capitler, Paragrapher o. s. v. vil, frygter jeg, være en Anstødssten endog for bedre Øjne end mine».

Då Hammarsköld i November 1825 sänder första delen af sitt nya arbete »Grunddragen af Philosophiens Historia», uttalar han:

»Täcktes Herr Professorn kasta en blick på närvarande mitt arbete till jemnförelse med det jag öfver det philosophiska Studium i Sverige utarbetat, skall Herr Professorn se att jag ställt mig till efterrättelse de anmärkningar öfver yttre formen af det sednare, som Herr Professorn hade den godheten att mig meddelat».

I samma bref yttrar han sig om den i Danmark pågående rättstafningsstriden; hvori han intar en konservativ ståndpunkt:

»Apropos af Molbech så har jag tagit någon närmare connaissance om den nu i Danmark pågående med så ytterlig bitterhet förda bokstafsfejden — jag vet ej om för att lemna ett motstykke till den strid, som Hollberg tecknat i sin Melampe, och documentera att ju obetydligare kampens ämne är, ju hätskare och häftigare föres vanligen alltid sjelfva kampen. Hvad som mest förundrar mig är att min högaktade Vän Rask, som skulle kunna gagna och upplysa hela Europa med de vigtiga resultaterna af sine vidsträckta forskningar, spiller bort sin tid med att så alfvarligt behandla dylika Lappalier, som huru några ljud af Alphabetet skola på Papperet betecknas. Och hvad kan väl dermed vinnas? Mig är det åtminstone svårt vid att tro, att en Nation, som redan har en rik Litteratur på ett utbildadt Modersmål, skulle ett, två tre bortlägga den ljudbeteckning den blifvit van vid och som igenfinnes i dess classiska Författares arbeten för att i stället antaga det infall som uppstått i en kanske genialisk, men enskild Hjerna. Jag erinrar mig ännu lifligt den hos oss för tjugo år sedan förda K-striden och fölgerne af den hafva styrkt mig i mitt tvifvel. Oaktadt alla bemödanden af K-anhängarne, oaktadt de räknades då för tiden bland vårt lands tongifvande auctorer och ehuru de

hade den ännu då icke utskrattade Språk-Akademien för sig, har detta K dock icke förmått att taga den öfverhand i svenska Rättskrifningen som de åsyftat. Dessutom ger Rask sig, i sin — jag ville nästan säga blinda ifver, blott för åtlöjet i vissa fall, som då han talar om Svenskarnes hos Danskarne gjorda *å*=rof och en svensk Tidning har också icke underlåtit att begagna detta tillfälle — och då han meddelar några rader af ett gammalt Danskt Manuscript för att visa det Danskarne ursprungligen skrifvit *å*. För en så grundlig bibliographisk Kännare som Hr Professorn behöfves viest ingen anmärkning huru litet detta anförda exempel bevisar, ty om först dessa streck öfver *a*-tecken äro med sjelfva handskriften samtidiga — hvilket än ej är bevisadt — så äro dessa ju allmänt kända tecken för fördubbling af de bokstäfver öfver hvilka de förekomma. Lika visst är det, att man kan uppvisa Svenska Codices från 1300-talet, der dylika fördubblingstecken förekomma, som det är det, att i Svenskan, det ljud som nu tecknas *å* tecknades *aa* allt till slutet af 1400-talet. Jag har äfven läst en åtminstone af Molbechs Motskrifter och jag tycker att han har de öfvervägande skälen på sin sida, ehuru han också tyckes tagit en så afgjord lappris sak altför häftigt och derigenom väckt hos den der Islandske Storskrikaren Repp¹), tror jag han heter — den inbillningen att han väl vore au niveau med honom. Att anse det mera danskt patriotiskt att skrifva *aa* än *å* är visserligen löjligt, då detta påstående för sig och i dogmatisk gestalt framställles. Likväl har det också behörigen limiteradt sin gifna plausible sida. Allt hvad en Nation har såsom för sig characteristiskt, det må framträda i hvilket parti af det offentliga lifvets yttringar som heldst, måste den omsorgsfullt bevara, om den vill fortfara att vara sitt ursprungliga sjelf. Det var icke för roskull, som Peter I och Catharina II ville hafva bort de långa skäggen och den gamla Strelitzerdräkten bland sina Ryssar och desse åter satte sig deremot.

Sluteligen må jag nämna att enligt hvad jag experimenterat med några bekanta, i synnerhet Fruntimmer, hvilka med värma älska den Danska Litteraturen, en utländing van vid det sedan sekler vanliga danske staf- och skrif sättet, icke lätt kommer under fund med det raskiskt danska».

För en del upplysningar om danska filosofer tackar Hammar-sköld i bref den 6 Maj sin danske vän. Men med anledning af något uttalande om H:s »synnerligen gode vän», professor Henrik Steffens från Breslau, yttrar H.:

1) Thorleifr Gudmundsson Repp, isländsk litteratör, f. 1794, blef 1823 underbibliotekarie i Edinburgh, återkom 1837 till Danmark, † 1857.

»Hvad åter Hr Professorns omdöme öfver denne Lärde angår, hemställer jag om det icke är altför hårdt och till det mesta bygd på hans Motståndares partiska utsagor. Att han försvarat Arveadel kan jag naturligtvis af lätt begripliga skäl icke hos honom ause som något fel. Hade han åter yrkat och försvarat Bondeträldom och Trycktvång vore det värre, men utan med tillhjelp af det illistigaste och mest pinade consequenzmakeri kan något sådant icke igenfinnas i någon enda af de Steffenska skrifterna jag haft tillfälle att läsa. Det är sannt, Danmark är rikt, ganska rikt på utmärkt lärde och genialiske män, men skulle det så aldeles utan afsaknad kunna cedera en så märkvärdig och i flere afseenden med skäl berömd Litteratör som Professor Steffens, då har Danmark ännu en vida större rikedom af vetenskaplig ära än jag kommit i tillfälle att känna.

Ty värr! hafva vi visserligen ännu på lång tid icke att förvänta ett sådant Mästerstycke som det danske Litteratur-Lexicon i dess närvarande skick. Thomæus¹⁾, så välmenande och derigenom förtjent han än må vara, är dock icke den man, som blifvit kallad att uppstå till täflan med Professor Nyerup. Emedlertid är det dock godt, då vi hittills sakna en hjälprede i denna väg, att vinna någon, ehuru den knappast en gång kan komma att stå i det förhållande till det danske Litteratur-Lexicon som Badens *Bibliotheca historica danica* står till Warmholtz's svenska historiska Bibliothek. — Jag har här skaffat Förläggare till Thomäi svenska Författare-Lexicon och väntar upp Manuscriptet med första. Men huru ofullständigt det måste vara, kan Hr Professorn sluta deraf, att hela verket i handskrift icke utgör mera än 12 ark. Tvänne Litteratörer, åtminstone ledamöter af ett par, tre härvarande akademier, näml. Medicinal-Rådet Ruthström och Justitiæ-Rådet Blom hafva nu helt nyligen gått ur verlden. Och hvad visserligen vida mera betyder Hallenberg, den grundlärde Språk- och Hädforsaren hotar att snart följa dem efter. Går han bort, och sedan alle Sveriges litteratörer, så många de äro ville slå sig ihop till en person, framställdes dermed dock icke hans like.

Den 4 April 1827 begär Nyerup svenska bidrag för en »*Skandinavisk Nytaarsgave*», som en dansk bokhandlare Behrend ärnade utgifva. Nyerup hade samma dag skrivit härom till »Upsalienses»,

1) Göran Jakob Thomæus, präst, religiös och historisk författare, Thomanders morbror (f. 1786 † 1845). Hans författarelexikon såg aldrig ljuset.

men begärde å bokhandlarens vägnar äfven af hufvudstadens diktare »nominatim fra min Herre, Franzén, Granberg og Nicander¹⁾.

Hammar-sköld svarar (15 Juni 1827):

Så fägnasamt det var att höra nyheter om ett litterairt företag, i hvilket den broderliga föreningen de beslätade Nordens Nationer imellan inom Snillets område viear sig, så ledsam är jag deremot att icke kunna åstadkomma betydliga bidrag dertill. En sådan samling borde endast prydas af det yppersta. O att ännu Stagnelius lefde! Denne onekligt hittills Sveriges störste Skald, hade kunnat lemna något sitt land och ett så ädelt företag värdigt. Emedlertid är jag glad att kunna härmedelst bifoga en så schön och färgrik Blomma af vår tjusande Sångerska Euphrosyne (Fru Christine Julie Nyberg). Men ty värr är Dalgren, hvilken kunnat lemna ett och annat så högst originellt bidrag för ögonblicket borta. Jag skall dock försöka att förmå honom vid sin återkomst i början af Juli öfversända något, om det då icke är för sent²⁾. Hvad mig sjelf angår, hade jag väl kanske gjort klokast att ingenting af mitt eget sända, då jag väl aldrig varit af Naturen kallad till Poet och är det nu mindre än förr, sedan jag uteslutande egnat mig åt de philosophiska Abstraktionerne. Likväl kan jag ej motstå frestelsen att erbjuda min skärf till en Samling, som af flere anledningar är mitt hjerta så kär. Jag bifogar alltså ett stycke som en ryslig tillfällighet här i Stockholm framkallat, öfverlemnande åt herr Professorn att bedöma om det är begagneligt.

Nyerup är förtjust öfver det »kostelige Brev» med de skjönné bidrag.

På hösten samma år mottager han det sista brevet från Hammar-sköld, dagtecknad den 17 September 1827, tillika med sista delen af Philosophiens historia.

»Jag hade till hälften hoppats att nu äfven i Höst kunna öfversända ett exemplar af ett af mig utarbetadt Compendium i Lärdoms-Historien till Lärobok vid våra Gymnasier, men min sjukdom kom emellan och Manuscriptet ligger ännu ofärdigt framför mig. Jag får således förbehålla mig att framdeles öfverlemna deraf ett exemplar».

1) Skandinavisk Nytaarsgave utgafs 1828 med bidrag bl. a. af Euphrosyne, Nicander, Dahlgren, Hammar-sköld, Tegnér samt en öfers. af Atterboms Astolfs kväde af Nyerup.

2) Dahlgren sände bidrag.

Detta hopp gick ej i fullbordan. En månad senare var Hammarsköld icke längre bland de lefvandes antal.

Meddelandet om hans död sändes Nyerup genom Dahlgren, hvilken stod i brefväxling med honom i anledning af den skandinaviska kalendern. Han skref den 26 Oktober 1827:

Vidtberömde herr Professor!

Troligen är det redan genom Tidningarne Herr Professorn icke obekant, att vår gemensamme vän, Bibliothekarien Hammarsköld slutat sina dagar. Det var oss till en stor sorg, så mycket mer som han bortgick i sina bästa dagar. På sterbhusets och hans sörjande familjs vägnar är jag anmodad att avertera denna bedröfliga nyhet. Jag tar mig derjemte friheten nedskicka nekrologen öfver honom, hvilken är tämmeligen fullständig. Jag har, ehuru 12 års prest, icke sett någon dö med det lugn som Hammarsköld. Det var en rörande scen. Några minuter förr än han uppgaf andan upphissade vi gardinen något litet för att skaffa litet mera dager åt rummet. Han vände då sitt hufvud, blickade upp mot feustret och den klara solen och himmelen, satte derpå handen för pannan liksom i begrundning och i denna ställning dog han. Jag har gjort den observationen, att själens sista rörelser några timmar efter döden alltid uttrycka sig i anletet på den aflidne, antingen vildt eller lugnt, här uppenbarade sig det senare och efter flere dar var, oaktadt förruttnelsen, hufvudet och anletsdragen sig lika.

I Augusti månad hemkom han från en resa i sin födelsebygd, sjelf med hela familjen sjuk. Från denna sjukdom syntes han restituerad efter 5 veckor och var en dag uppe på Biblioteket, men fick recidiv och insjuknade ånyo. När jag besökte honom en dag, tog han mig i hand och sade: »Jag dör säkert, jag har i natt drömt derom». Livijn (författaren till den af Fouqué miserabelt öfversatta Spader Dame), Studach, biktspater hos Drottningen, en förträfflig man och som flere år varit Schellings lärjunge, och jag voro Hammarskölds dagliga sällskap under hans sjukdom. Vi hoppades, som vänskapen alltid gör, i det längsta att se honom åter frisk, men vi bedrogos. Han är ej mer. — Förlåt min vidlöftiga berättelse, men som jag vet Tit. var en tillgifven vän af den bortgångne, är jag öfvertygad om att jag ej fallit helt och hållet till besvär.

Från Hammarskölds gamle antagonist, hans förman i kgl. biblioteket, Wallmark, emottog Nyerup följande teckning af den hädangångne i ett bref (18 Nov. 1827) som åtföljde W:s drama *Su-lioterna*:

Hamnumarsköld fann i alla afseenden en alltför tidig död. Han undanrycktes sin familj på en tid, då den bäst behöfde honom, och Litteraturen, då man borde hoppas, att passionerna lagt sig eller åtminstone tilläto honom att med mera sans och måtta föra Kritikerns penna — med ett ord att i någon mån godtgöra hvad han felat, hvaribland jag hufvudsakligast räknar hans ringa delikatess att i utländska Journaler¹⁾ nedsätta och anfälla — samt icke sällan (som fallet är med flere våre Författare) factiskt osannt afskildra sitt fosterlands litteratur och författare. Han hade ock om han lefvat, utgifvit en ny upplaga af sin *svenska vitterhets Historia*, hvari, som jag med visshet vet, han om flera författare ändrat sina omdömen, hvilka så mycket — och alltför mycket — bestämdes af hans personliga förhållanden till dem han bedömde. Jag förvarar bland mina papper Recensioner af honom öfver mina arbeten från tiden af hans välvilja för mig, som, om de ställes vid sidan af hans senare omdömen, skulle lemna märkvärdiga bidrag till den menskliga svaghets historia, om den, beklagligtvis ej vore rik nog dem förutau. Han var emellertid en *arbetssam man* (för att nyttja hans egen benämning i sitt sista arbete — en *Dagsverkskarl* i Litteraturen) och ehuru hvad han utgifvit af egen komposition icke kan öfverleva honom, såsom röjande alltför mycket slarf — äfven i executionen — äro vi dock honom förbundna för hvad han utgifvit af andra, t. ex. *Stjernhjelm*, *Stagnelius*, *Boman* m. fl.

Professor Biberge arbeten lära vi snart få af trycket. Han var en af våra största tänkare och Lärda, men hans stil var tung och icke alltid klar, så att jag tviflar på att Publiken skall understödja företaget.

Egendomligt nog kom detta bref först Nyerup i handom ett år senare — i Novbr 1828 —. Han tackar i svarsbrevet 7 December 1828 för »Sulioterna», som han väl icke har kunskaper till att bedöma såsom ästetiker och dramatiker, men om den rika historiska apparaten vågar han hafva en mening och den är att de bifogade upplysningarna och anekdoterna ur grekiska befrielsekrigets historia äro i högsta måtto förträffliga och instruktiva. »Det er som det bør være: et saadant historiskt Skuespil kunde ikke komme fra nogen anden end den ypperste Philhellen i Sverige, og jeg gratulerer af inderste Hjerte».

Den 9 Januari 1829 svarar Wallmark:

Ett oblidt öde har förföljt mina Sulioter, ty då ett Bref på sex dagar denna tiden framkommer; då med Sjölägenhet sommartiden tre dagar behöf-

1) Molbechs *Athene*, *Hermes* o. fl. (Wallmarks egen not).

ves för att komma till Köpenhamn, så kan det ej vara annat än ödet som vållat att dertill för Sulioterne fordrats ett helt år.

Men ödet drifver ju sitt Spel i och med Tragedien. Dock, det är väl att de nu ändteligen framkommit. Jag gaf dem förlorade och var betänkt på att skicka andra exemplar i deras ställe, viss att Ran i sin våta Sal skulle behålla hvad den fått. Det glömdes under mängden af göromål och distractioner. Hjerteligen glad är jag emellertid, om Stycket vunnit *Deras* bifall, min värdaste vän. Få se hvad de store kännarne Rhabeck, Olsen och Høst och Rask derom säga (ty äfven till dem skickade jag exemplar, såväl som till Herr Miller). Här har den i dessa dagar åter blifvit uppfördt på den Kongl. Stora Theatern för fullt Hus. Kronprinsessans Hofpredikant har satt öfver den på Tyskan och de tyska Tidningarne ha bedömt mig med mycken artighet. Så äfven *la gazette de Bruxelles*. I Petersburg är den, efter hvad man sagt mig, under öfversättning att uppföras på Ryska Theatern. Det är ett Hastverk; jag hade hoppats, att vår Theater-Direction skulle ge ett Spectakel, hvaraf Inkomsten skulle tillfalla Grekerna; för ett sådant fall hade en pjes, som hade deras Tapperhet till föremål, varit apropos, men Directionen, som inrättat aflönningarne så att *recetten* för aftenen delas imellan Theaterkassan till $\frac{1}{3}$ del och Aktörstaten till $\frac{2}{3}$ kunde ej disponera om mer än Theaterkassans andel — och pjesen blef alltså icke för detta ändamål uppförd. Imellertid antogs den till spelning och har nu gifvits tre år å rad¹⁾. Som Sekreterare i härvarande Grek. kommitté har jag *ex nobili officio* (i ordets egentligaste bemärkelse) författat denna *tillfällighetspjes*, hvilken bör som sådan bedömmas. Hade jag haft tid, skulle jag förvandlat min prosa i Blankvers.

Den 22 Januari 1829 skrifver Wallmark för sista gången till sin danske konfrater:

Jag längtar mycket att höra hvad de Danska Ästetici säga om mina Sulioter. Det skulle vara mig mycket kärt, om Rhabeck ville visa mig den godheten att som *Dramatisk produkt* bedömma den. Jag är då säker att han ej skulle förbise hvad jag i förtalet yttrat om den *Historiska Dramen*. Att höra ett rättvist om också strängt omdöme, är hvad jag önskar. Den del jag tagit i våra litterära strider — *quorum pars magna fui* — och den jag som publicist ännu måste taga i de politiska mot våra många flygblad, som för att skaffa sig prenumeranter, skälla på allt, likt och olik, gör att jag ej kan vänta mig ett sådant i Sverige. Stockholms-Posten har gjort mig mer än rättvisa, emedan han tillagt stycket förtjen-

1) Sulioterne gafs från 11 Maj 1827 till 4 Januari 1829 åtta gånger.

ster, som jag ej vågar smickra mig med att det äger. Argus och kon-sorter åter ha ej gjort rättvisa ens åt de få det kan äga. Men

Quid Canis oblatrat, tolero, dum nihil mihi patrat

säger jag med min Landsman Halländingen Lolle¹⁾.

Till dessa utdrag ur Nyerups intimare korrespondenters brev-växling må fogas några, hämtade ur de enstaka breffen från de stora celebriteterne: Franzén, Geijer, Atterbom och Tegnér.

I ett svårläst bref af 4 Maj 1826 notificerar *Franzén* Nyerup om Rutströms död.

»Vördnadsvärde, älskvärde!

Hjertlig tack för det vänskapsfulla och uppmuntrande brefvet om Julie. Ett ord af Nyerup är som en visa från ålderdomen eller(?) af efterverlden. Vår vän Ruthström är gången den vägen vi alle skola gå — — — Hur mycket han är saknad såväl i det allmänna som af sine vänner behöfver jag ej säga. För mig var han i några och trettio år en oförliknelig vän. I medföljande för öfrigt obetydliga vers hoppas jag hans bild vara sannt tecknad. Var god och helsa tusenfaldt Prof. Rask, och säg att jag aldrig förgäter de stunder jag haft nöjet att med honom tillbringa, liksom hans namn är i hela Sveriges litterära värld oförgätligt.

Någon litterär nyhet erinrar jag mig ej för ögonblicket. Våra tidningar äro fulla endast af gräl mot hvarandra».

Geijer skrifver den 24 Maj 1821, i ett rekommendationsbref för en Upsaliensisk biblioteksman:

»Jag innesluter hosföljande småskrifter, som med välvilja må emot-tagas — *Rhetorica* och *Philosophica* med ett oväntadt *juridiskt* bihang till de senare²⁾. — Att jag innan min död också en gång genom de öfriga Vetenskaperna må komma riktigt till Historien är en min egen önskan, hvori Herr Professorn torde instämma.

Jag är emellertid för det närvarande som bäst sysselsatt med ett arbete i Svenska Historien som jag nästa år hoppas kunna utgifva».

Atterbom skrifver i Oktober 1827 ifrån Upsala:

— — — — »Jag är förtjust i den idé, som ligger till grund för den tillämnade Skandinaviska kalendern, och skulle gerna der om förmå-

1) (Pedor Låles Ordspråk N:o 897.)

2) Antagligen G:s »Thorilds» samt »Rättegångshandlingar i Tryckfrihetsmå-let» samt G:s »Tal» 1817 och 1818.

gan motsvarade viljan, önska förtjena det rum, som mina danska gynnuare så ärofullt erbjuda mig. Tyvärr är jag nu så djupt försänkt i theoretisk Philosophi i hvilken jag nu är ålagd att vid detta universitet hålla föreläsningar, sedan Prof. Grubbe nys blifvit utnämnd till *Ethices et Politices* Professor; — att jag åtminstone på denna sidan Jul alls icke får öfverlemna mig åt några poetiska productioner. Jag skall likväl anställa en revision ibland mina papper om icke der någonting ännu otryckt finnes, som möjligen för den Skandinaviska Kalendern kunde begagnas. Något bidrag af särdeles betydhet kan jag, gunås, för denna gång icke lofva. Hade jag vetat om denna förträffliga plan, då när jag kort före midsommarn reste på landet, så vore jag nu kanhända i stånd att skicka något *bättre* än det jag nu med möjligaste första skall ur mina äldre papper framsöka».

*Tegnér*s bref äro fyra. I det första — från 1821 — rekommenderar han en ungdomsvän prästen professor D. Aspelin som för en operation besöker Köpenhamn att få draga fördel af Nyerups förekommande godhet mot svenskar och få lån ur biblioteket. År 1823 rekommenderar han till Nyerup, »hvars godhet mot svenskar på denna sidan sundet tacksamt erkännes», en af sina äldsta och käraste akademivänner, Bolmeer, hvilken i Köpenhamn vill bereda sig tillgång till böcker och upplysningar nödvändiga för en afhandling i orientaliska språken.

Mera litterärt är ett bref från Lund den 18 Juli 1825, som tyder på *Tegnér*s sysslande med dikten *Gerda*:

»Biskop *Tegnér* anhåller att genom Hr Professor Nyerups biträde få till låns eller köps en *Lefvernesbeskrifning* på Danska öfver Biskop Absalon i Lund, men hvars författares namn undfallit honom. Äfven skulle det fägnas honom om vid samma tillfälle någon närmare underrättelse än den som förekommer hos *Rhyzelius Monasteriologia* p. 322 rörande alla *Helgons* kloster i Lund kunde honom meddelas. I öfrigt begagnar han med glädje detta tillfälle att göra sig påmint hos en gammal vän och gynnare, den han i öfrigt snart hoppas träffa i Köpenhamn».

Slutligen ett bref 19 Aug. 1827. För den Skandinaviska Kalendern hade N. begärt *Tegnér*s porträtt i gravyr.

»Vexjö den 19 Aug. 1827.

Det bref af den 24 sistl. April hvarmed Herr Professorn hedrat mig har först för någon tid sedan med bud från Skåne ankommit hit. Jag

har i 2:ne Månader varit borta dels på Embetsresor i Stiftet, dels äfven i Skåne, och af dessa sammanlagda omständigheter täcktes Herr Professorn förklara sig mitt annars i sanning både oförklarliga och oförsvarliga dröjsmål med brefvets besvarande

Jag bör först tacka för den öfversända afhandlingen. Det är en glädje att på detta sätt ännu se sig hågkommen af fordua Gynnare och Vänner. Min närvarande befattning tillåter mig väl föga sysselsättning med Litteratur, men det är dock alltid angenämt att af en bland dess ypperste veteraner i Norden väckas ur den Biskopliga dvalan och tänka sig tillbaka till forna tider.

Beträffande åter det begärda Porträttet så vore det visserligen för mig en ära att få stå i spetsen för ett godt företag, som jag hoppas Boktryckar Berends blir, men dervid möta flere svårigheter. Här finnes ingen som kan porträttera, ännu mindre gravera. Här är väl flere porträtter och äfven ett graveradt, af min obetydliga person. Det bästa är af prof. Sandberg i Stockholm och förvaras i hans attelier. Men det är ett Bröststycke och kunde således ej begagnas för gravur utan att sammandragas. Jag skall emellertid skriva Sandberg till härom, men fruktar att tiden nu mera är för kort. Af våra Gravörer är Forssell den bästa men arbetar långsamt och är mycket dyr. Jag skall emellertid meddela hvad svar jag får.

I öfver en människoålder hade Rasmus Nyerup med varmt intresse sträfvat för samvärkan med svenske lärde — alltifrån Gjörwell och Wallmark till Afzelius och Hammarsköld — med aldrig svikande välvilja hade han mottagit svenskar, som sökte ned till den andliga metropolen vid Sundets strand. Hans värksambet hade varit äggande, väckande, främjande för svenske litteratörer och vetenskapsidkare, och hade öfvat inflytande på den nordiska renässans som, — till god del framkallad genom impuls från Danmark — kännetecknar vår litteratur under tidskedet 1809—1830. Och då han den 28 Juni 1829 lade sitt gamla hufvud till hvila, lefde han i vördadt minne hos svenske skriftställare och forskare i olika läger.

Karl Warburg.

Jubelfesten 1693.

Efterskrift.

Till undertecknads uppsats i Samlarens extra häfte 1893 »Jubelfesten 1693. Ett bidrag till Storhetstidens kultur- och literaturhistoria» ber förf. att få göra några tillägg, genom hvilka ett par punkter af denna framställning kanske kunna ytterligare belysas.

På sid. 77 omtalas JOH. FR. MAYERS festdikt, hvilken denne, sjelf frånvarande, låtit trycka i Stockholm. I Mayers högst intressanta brefsamling, som väl ordnad förvaras i Greifswalds Universitets-Bibliothek, beröres detta qvåde på ett par ställen. I ett, Stockholm den 15 Mars 1693 dateradt, bref försäkrar grefve NILS GYLDENSTOLPE, att qvådet gjort ett synnerligen angenämt intryck, och Mayer tackas för det exemplar brefskrifvaren fått. Och den 29 s. m. skrifver KONUNGEN sjelf till Mayer, att denne skulle erhålla jubelfestmedaljen i guld samt 100 dukater till tack särskildt för sin congratulations-skrift — samma belöning som festtalarne i Leipzig och Wittenberg erhöilo (jfr s. 111 not 3).

Detta ytterligare ett bevis på konungens (s. 100 omtalade) generositet vid detta tillfälle och på hans glädje öfver jubelminnet. Den stränge ortodoxistiske och byråkratiska Mayer stod också synnerligen väl hos Carl XI.

Såväl konungens generositet som jubelmedaljen och andra tillställningar vid denna minnesfest omtalas bl. a. af SOPHIA JULIANA FORBUS, Axel Julius de la Gardie's gemål, som till sin man, då guvernör i Estland, från Stockholm den 14 Mars 1693 skref följande¹⁾:

» — — — — iagh moste och förkunna min hiertans herre at alla rådsfruer och enckor finge en sölfpenning som mennen finge af gull, utaf en stempel, hans mayestet har ock wari så nådig och ibland andra sinna rodh regalerat wår edla goda wen herr Clas Rolamb medh

1) Brevet förvaras i De la Gardieska Donationen å Lunds Universitets-Bibliotek. Det är bibliotekarien E. Tegnér, som för förf. påvisat dess tillvaro.

lika gull penning och tillika medh permittera honom at komma op at sielff få tacka för honom, gudh ske loff, gudh wende alt ting till thet besta, åt alla hospitaller barnhuse, har kungen lotti della ut 6000 dlr silvermynt, den dagen sattes stycken kring hella wor holme och siöttes aff 365 stycken och tett swenska lösen, sen fredagen der effter so let han tractera i Upsala de dochtare som blewe giorda i Upsala, som wore 14 stycken, par gras, so at die loge som dööda menniskior, om man inte hade luchta dem, so har man trott dem inte mera stiga op, so har die betalt uti herberge — — — — —».

Jemför härmed ss. 76, 78, 100 samt 97 ff. i uppsatsen. Å sist nämnda ställe omtalas det rikliga traktamentet på promotionsdagen i Upsala, då konungen synes väl förplägat sina gäster och särskildt de nye doktorerna, af hvilka nog flera sofvo så hårdt efter pokulerandet att man kunde trott dem vara »dööda menniskior», om man »inte hade luchta dem». —

För de framstående män, som då blefvo teologie doktorer, redogjordes på s. 85 samt ss. 94 f., hvarest äfven omtalades att konungen tillernat denna värdighet åt några, som icke kommo att mottaga den samma. Orsaken härtill nämndes också. En af dem bortgick strax före promotionen med döden, nemligen superintendenten i Carlstad Erland Broman, vid hvars begrafning den 29 Juni 1693 värmländingen THORSTEN RUDÉN bl. a. sjöng:

Så will tu, dyra man, wår jubelfest förlåta
Och sluta, när den tar sin början, dina daar?
Så tyckes intet tig den hedern fyllest båta
Til hwilken wår monark förtient tig pröwat har?

Han hade försakat doktorshatten för lifsens krona: »ett saligt byte!» Men konungen hade likväl velat hedra hans minne och befalt att han skulle nämnas bland dem konungen tillernat doktorsvärdigheten, så att »tin mull en doctors beta skall».

C. W. S. uppgifver i »Det theologiska doktoratet i Sverige resp. 1593—1893» (Lund 1893) s. 47, att tvenne af de tillämnade doktorerna »dogo undan». Den andre af de här äsyftade (Schütz) omtalas likväl längre fram (s. 56) såsom verklig »utnämnd till theol. doktor i Upsala, oaktadt han s. å. blifvit det i Tübingen».

I uppsatsen »Jubelfesten 1693» har emellertid (ss. 87 och 95) visats, dels att Schütz vid jubelfesten ännu lefde och t. o. m. då, den 1 Mars, uppträdde såsom talare, dels ock att hans promotion till teol. doktor, naturligt nog, inhiberades, så att han visst icke »s. å. blef två gånger utnämnd till theol. doktor, in- och utrikes».

I uppsatsen s. 105 ff. omtalas de festligheter, hvarmed *Greifswalds* universitet hedrade jubelminnet. Ännu några flera disputationer och orationer än de från början afsedda och af oss omnämnda synas derstädes under våren och försommaren 1693 hafva rört sig kring det samma. Till den s. 105 not 3 omnämnda skriften »Acta festi Jubilæi» fogades vanligen de dervid utgifna programmen och disputationerna. Bland dessa finnes vidfogad både Upsala och Greifswalds Universitets-Biblioteks exemplar af »Acta» en »Dissertatio Moralis» *De Jure Navigantium*, som den 29 Juni »anni Jubilæi Svedici» ventilerades under Dav. Colberg af PETRUS ORRHahn från Kalmar¹⁾. Sist i denna digra afhandling följa några dikter, bland hvilka en af BEN. POTZERNE behandlar jubelmedaljens inskrift »Jactatur, sed tuta tamen». — Annars hade de egentliga jubelhögtidligheterna, såsom nämndes s. 106 f., afslutats den 12 Juni. Vid SAALBACHS »Carmen Seculare» sjöngos också af honom författade tyska verser, nemligen först en »Canto Solo»: »Jauchzet Gott alle Welt», och sedan en vexelsång: »So ist nunmehr das Fest beschlossen» med temat »Gott sey gelobt» För Greifswalds akademi anropas slutligen Gud:

Er wache für dies Musen-Hauss
Und tilge Pabst und Ketzer aus

— — — — —
Er gebe Schweden solch Gedeihen,
Das auch uns Pommern nützen kann,

1) Denne Petrus Orrhahn var en synnerligen äfventyrlig och våldsam person. Återkommen till sin hembygd tillkrånglade han sig platsen såsom hospitalspredikant i Kalmar, från hvilken plats han slutligen blef afsatt, sedan han förbittrat de sista stunderna för den äldrige biskop Schytte — en af de teologie doktorerna vid jubelfesten i Upsala.

Dass sich die Nach-welt könne freuen

Wenn sie sieht unsern Wachsthum an.

Kosegarten har i sin universitetshistoria försummat att omtala dessa storartade, flere månader varande festligheter i Greifswald. De jemförelsevis blygsamma högtidligheterna i Lund omnämnas icke heller i detta universitets historia. — Det förefaller märkligt, att Rostocks universitet, som ju spelat en så betydelsefull rol för det svenska reformationsverket, icke deltog i firandet af dess jubelfest¹⁾.

Då förf. under uppsatsens tryckning vistades utomlands, hafva beklagligtvis flera oriktigheter och tryckfel insmugit sig. Smärre oegentligheter, bokstafafel, oriktigt anbragta eller felande skiljetecken och citattecken, torde icke verka störande; icke heller smärre inkonsekvenser i namn såsom Riddermark i st. f. Riddermarck, Folcker i st. f. Folcher, Palmroth i st. f. Palmrooth, Brehmen i st. f. Bremen, Stahrenberg i st. f. Stahremberg samt vidare C. H. Voit (s. 72) i st. f. J. H. Voit (skref sig tidigare Voigt), Soleman (s. 85) i st. f. Saleman, Jacobo Thun (s. 102) i st. f. Josepho Thun, Poganatus (s. 108) i st. f. Pogonatus. Värre äro tryckfelen Riddarhustorget (s. 86 not 2) för Riddartorget och Böök (s. 105, två gånger) för Börk. Af källhänvisningar hafva följande blifvit oriktiga: s. 79 not 2 *d* för *b*, s. 83 not 2 *e* för *c* samt s. 100 noten *n* för *f*.

Äfven följande tryckfel torde benäget rättas:

Sid. 66 rad 16 uppfifrån står 1781		skall vara 1788
» 76 » 10 nedifrån » grosses	»	grossen
» 77 » 18 uppfifrån » des	»	der
» 78 » 20 » » Centecimo	»	Centesimo
» 78 » 24 » » kgl	»	kgl. eller
» 78 » 2 nedifrån » Thesaurs	»	Thesaurus
» 79 » 2 » » berömmes	»	berömmas
» 79 » 2 » » omnämnes	»	omnämnas
» 80 » 3 uppfifrån » sättes	»	fortsättes
» 80 » 6 » » Stillo	»	Stilla
» 80 » 17 » » nämnes	»	nämnas
» 82 » 5 » » framställning	»	föreställning
» 83 » 5 nedifrån » Purgatorum	»	Purgatorium
» 84 » 7 uppfifrån » Nordische	»	Nordischen
» 85 » 17 » » nämnes	»	nämnas
» 87 » 9 » » och	»	jemte

1) Såsom förf. vid efterfrågan på stället förnummit, kunna i detta universitets handlingar inga spår till något deltagande i den svenska jubelfesten anträffas. Icke heller har förf. funnit någon antydning derom i svenska källor.

Sid.	87	rad	8	nedifrån	står	dulcissima	skall vara	dulci sona
»	87	»	3	»	»	MSS	»	i ms.
»	90	»	13	»	»	126	»	162
»	91	»	4	»	»	<i>publicum</i>	»	<i>Jubilæum</i>
»	94	»	3	»	»	innan	»	före
»	95	»	9	uppifrån	»	determinat	»	determinavit
»	95	»	10	»	»	terminorum	»	terminum
»	95	»	13	»	»	<i>expectare</i>	»	<i>expectari</i>
»	95	»	9	nedifrån	»	att	»	ett
»	96	»	6	uppifrån	»	commodo	»	commoda
»	96	»	9	nedifrån	»	användes	»	användas
»	96	»	6	»	»	skadad	»	skadadt
»	96	»	2	»	»	grosse	»	grosser
»	97	»	6	uppifrån	»	framfördt	»	uttryckt
»	98	»	18	nedifrån	»	liksom	»	såsom
»	98	»	9	»	»	uppletadt	»	uppletat
»	99	»	5	uppifrån	»	, der Spiegel	»	— der Spiegel
»	99	»	17	nedifrån	»	unge	»	nye
»	100	»	10	uppifrån	»	v. v	»	n. v
»	100	»	14	»	»	indictus	»	inviotus
»	101	»	4	»	»	multique	»	multisque
»	102	»	2	nedifrån	»	finnes	»	finnas
»	102	»	2	»	»	3	»	2
»	103	»	2	»	»	beskrifves	»	beskrifvas
»	105	»	8	uppifrån	»	avuum	»	annum
»	107	»	13	»	»	Das	»	Du
»	107	»	15	»	»	<i>Göttliche</i>	»	<i>Göttlich'</i>
»	107	»	4	nedifrån	»	complurimum	»	oomplurium
»	109	»	7	uppifrån	»	<i>papiofugio</i>	»	<i>papifugio</i>
»	109	»	2	nedifrån	»	<i>Gott-lobenden</i>	»	<i>Gott-lobender</i>
»	111	»	13	»	»	Honug	»	Honig
»	111	»	12	»	»	<i>Jubilæum Suecicorum</i>	»	<i>Jubilæum Suecicum</i>
»	111	»	8	»	»	<i>gegenwärtige</i>	»	<i>gegenwärtige</i>
»	113	»	15	»	»	öfver	»	äfven

E. Wrangel.

Smärre meddelanden.

Lärgiriga brödragillet.

Jämte Vitterhetsakademien och Tankebyggarorden, som båda räkna sin tillvaro från år 1753, framträdde ungefär samtidigt det literära sällskap, som bar ofvanstående namn. Vida mindre känt och utöfvande vida mindre inflytande vittnar det dock i sin mån om, huru vid denna tid mera allvarliga sträfvanden för vitterhetens befrämjande började blifva allmänna inom sällskapslifvet, där förut blott skämtsamma tillfällighetsdikter haft någon publik. Då Göthe i sin afhandling om Sveriges vittra samfund ej omnämnt »Brödragillet», torde några upplysningar om detsamma här få meddelas. De äro hämtade ur Gjörrwells brefväxling med Anders Schönberg och ur ett tal, hållet inom gillet af grefve St. Abr. Piper d. 20 nov. 1758 vid presidiets nedläggande.¹⁾

Såsom sällskapets stiftelseår uppger Gjörrwell än 1754, än 1755. Stadgarne voro författade af baron Carl Leijonhufvud, hvilken antagligen var själen i det hela under gillets första tid.²⁾ Medlemmarne voro unga »män i verken», mest adelsmän. En större sammankomst synes hafva hållits omkring den 20 i hvarje månad, och dessutom mindre på oregelbundna tider, då man gjorde undan förberedande arbeten. Ämbetsmän valdes för tre månader och kunde omväljas. Ett särskildt censur-utskott hade granskningen af de insända vittra uppsatserna om hand. Såsom man af tidens smak för ordensväsende kunde sluta, saknades ej alldeles högtidliga ceremonier.

1) Detta tal jämte tre uppsatser, som varit inlämnade till gillet, finnes bland »afhandlingar uti Vitterheten och poesien» uti Nescherska samlingen i Kgl. Bibl.; därestådes finnas äfven de återopade breffen från och till Gjörrwell.

2) Löjtnant. F. 1728; d. 1760; bror till Gjörrwells vän Knut L.

Då Gjørwell den 27 nov. 1756 intogs i samfundet¹⁾, var greve Carl Johan Gyllenborg²⁾ dess präses och And. Schönberg dess sekreterare. I februari utsågos till stormästare skalden G. Ph. Creutz och till hans ställföreträdare den ofvannämde Piper,³⁾ hvilka båda synes hafva haft ganska litet intresse för sällskapet och skött sina sysslor mycket vårdslöst.

Något senare (d. ²²/₉ 1757) skrifver Schönberg till Gjørwell: »Vårt sällskap förefaller mig likasom en agonisant, som stundom synes få likasom nytt lif, men åter förfaller allt hopp om förbättring. Ju flera ej allenast vittra, utan äfven till sinnelag och seder stadiga ledamöter vi få, ju bättre är det, i fall vårt uppsåt blir att fortsätta vårt sällskap. Elers är oss en då nödig ledamot, man kan väl alltid hålla dess obändiga eld i styrsel... Skola vi gifva ut något på trycket, måste det vara förträffligt, om vi vilja täfva med Våra Försök.»⁴⁾ Gjørwell, som visade sig mycket intresserad af sällskapet och flitigt meddelade den på landet bosatte Schönberg notiser om dess verksamhet, var ej håller nöjd därmed, men började vid denna tid få bättre tankar om detsamma. Han skrifver den 19 sept.: »I lördags var vårt sällskap tillhopa och måste jag säga, att jag på lång tid ej varit så nöjd med det som då. Baron Knut Leijonhufvud var hos oss första gången, en alltför ädel och dygdig man. I vitterhet ligger han väl intet djupt men tänker täckt. Vi togo på oss att alla skrifva en något vidlyftig afhandling till d. 20 okt., då våra nya stjärnor som premier därför skola utdelas, och mitt ämne blir ett utkast till världens historia för närvarande århundrade. Det var just drift med oss den

1) Se Gj:s anteckningar, tryckta i Samlingar, utgifna... af M. Weibull III: 83.

2) President, ledamot af musikaliska akademien. F. 1741; d. 1811.

3) Senare hofmarskalk hos Lovisa Ulrika och medlem af Vitt. akad. F. 1739; d. 1813.

4) Med Tankebyggarna synes Lärgiriga brödrasamfundet i någon mån ha rivaliserat. Det heter i ett af Gj:s bref, att Alf icke kunde intagas i det senare, då han redan var medlem i det förra; med Elers vore det en annan sak, då han stött sig med sina kamrater. I nov. 1757 är det dock tal om att intaga Ecklef, Tankebyggarnes stiftare.

gången... Oaktadt Bror af alla mäst skrifvit, så skrif dock till d. 20 okt. och tag något ämne i svensk historia».

Den, som ingöt nytt lif i sällskapet, var dåvarande kanslijunkaren Jacob von Engeström, som tyckes hafva varit stormästare sedan maj 1757. Genom Gjørwells nitiska biträde lyckades han till en del medlemmars stora förargelse genomdrifva, att »stjärnan» det nyinstittade utmärkelsetecknet, skulle bortgifvas först efter aflagdt literärt prof¹⁾. Det heter också den 6 okt, att den ofvannämde Piper nu »är helt förändrad, nitisk för saken, flitig och arbetssam; få se om det räcker länge.» Piper efterträdde Engeström såsom stormästare i maj 1758 och nedlade sex månader senare sitt ämbete, med ett tal, som såsom ofvan nämndes blifvit bevaradt. Han erkänner där, att han under sin förra presidie-tid ansett sällskapet »i sin då varande oordning för oupphjälpligt», men under Engeströms ledning sett det samma gå framåt i så hög grad, att han där haft nöjen, som han annorstädes ej kunnat njuta. Samfundet vore nu i blomstrande skick, och dess mål borde blifva, att utveckla sig så, att det kunde offentliggöra sina arbeten utan att behöfva rodna därför. — Talet är ej illa hopkommet för att vara af en 19 års yngling och utmärker sig för ett vårdadt språk. Sedermera synes Gjørwells intresse hafva aftagit; i en skrifvelse af den 27 febr. 1759 till hofjunkaren Pehr Tahm, senare bekant såsom Thorilds gynnare, hvilken efter Piper öfvertagit presidiet, afsäger sig Gjørwell anbudet att öfvertaga något af sällskapets ämbeten. Afslaget söker han försötma genom att skylla på bristande tid och sin »utnötta fjäder» samt genom att öfversända ett öfversatt skaldestycke; han väntade sig en lärorik granskning af det samma, enär, »gillets deputerade räkna för en af sina hufvudsakligaste plikter att uppodla svenska språket.» Sannolikt har väl sällskapet ej långt därefter i tysthet afslutat sin verksamhet, ty redan den 11 jan. d. å. hade Gjørwell berättat för sin gynnare Warnholtz, att han var medlem af ett vittert sällskap »wo nicht

1) Det tyckes äfven ha varit vanligt, att personer, som sökte inträde, inlämnade något arbete som specimen. — »Stjärnan» utlöstes med 9 daler.

der kleinen doch der mässigen Geister, och uti hvilket jag allt för ofta agerat Democritus (det är nu nog nära sin undergång).»

Gjörwell omtalar i ett af brefven till Schönberg, att han hållit en »skalkaktig» oration, men för öfrigt tyckas sällskapets medlemmar tagit sina uppgifter såsom författare med allt önskvärdt allvar. C. Hermelin insände »en nått karaktär på k. Carl Knutsson», Schönberg skref en del vittra arbeten och »karaktärer», som föranledde ett till protokollet uttaladt erkännande af hans förtjänster; Engeström orerade om silkets historia i Sverige, och Piper öfversatte ett af Hallers oden o. s. v. Tre anonyma uppsatser, som antagligen varit upplästa i detta sällskap, äro bevarade jämte Pipers tal; deras titlar äro: »Om nöjet», »Anmärkningar om en kvick, en klok och en lärd», samt »Erinran vid genomläsandet af mina lediga timmars oförgripliga tankar öfver åtskilliga ämnen». De gå samtliga i tidens abstrakt moraliska manér och äro genomgående allvarsamt hållna. Öfverhufvud synes den moraliska förbättringen varit målet lika mycket som estetiska öfningar.

Utom redan omtalte nämnas såsom ämbetsmän eller ledamöter i gillet följande: Arrhén, P. Chr. Baumann, And. Berch, Bergenschöld, kgl. sekr. J. Bjerckén, häradsh. Dahlman, Edelfelt, Baron Otto Fleming, »några Gyllenborgar», Hallman (ceremonimästare, antagligen den bekante skalden), baron C. G. v. Otter, J. Pfeiff, Rydman, grefve A. N. Stenbock, J. M. Törning samt J. H. Wiebe, en flitig, men slät tillfällighetsrimmare, som vållade Gjörwell och Schönberg mycket bekymmer, enär han bragte hela samfundet i vanrykte. »Så länge där finnas personer af usel fröjd», blir det, säger Gjörwell d. 2 febr. 1757, svårt att få »folk af värde» till medlemmar¹.)

1) Jfr Samlaren I: 82--83.

Otto Sylwan.

Carl Carlsson Gylldenhielm och »Schola Captivitatis».

Under kyrkohistoriska forskningar i Strengnäs Domkapitels arkiv har jag påträffat ett originalbref af den frejdade riksamiralen Carl Carlsson Gylldenhielm, skrifvet till dåvarande biskopen öfver Strengnäs stift, sedermera ärkebiskopen Laurentius Paulinus Gothus. Detta, så vidt jag kunnat utröna, hittills okända bref äger oförnekligen ett visst litteraturhistoriskt intresse.

Under sin mångåriga fångenskap i Polen sysselsatte sig som bekant den svenske konungasonen äfven med teologiskt och religiöst skriftställeri. En frukt af detta författarskap var *Schola Captivitatis*, hvilket arbetes första upplaga utkom 1632 och trycktes »typis Paulinianis», sedan det blifvit försedt med ett af biskop Paulinus författadt företal. Förra delen af nämnda bok utgör en på latin och svenska skrifven vederläggning (»refutatio») af åtskilliga papistiska läromeningar, senare delen innehåller en versifierad svensk parafras af några Davids psalmer. Hela detta arbete, naturligen med undantag af nyssnämnda företal, har man hittills på goda grunder antagit böra tillskrifvas Gylldenhielm. Det af mig funna brefvet upplyser emellertid, att *endast den latinska texten af vederläggningsskriften härrör från Gylldenhielm. Den svenska åter utgör en tydligen af den begåfvade Strengnäs-lectoren, magister Samuel Kempe verkställd öfversättning*¹⁾.

1) *Samuel Kempe* författare till den lilla, ypperliga i Strengnäs gymnasium använda läroboken *Historiæ . . . Gustavi I . . . Libri V* (1629) var född i Örebro 1599. Hans fader var skolmästaren i Örebro, sedermera kyrkoherden i Jäder, prosten *Johannes Magni Kempe*. Samuel Kempe blef efter några års tjänstgöring som rektor i Nyköping år 1626 Logices et Eloquentiæ Lektor vid det nyinrättade gymnasiet i Strengnäs. — Sekreterare i kammarkollegiet 1634, därefter Härebsköld i Ala härad af Vestergötland. Adlad 1647 under namn af *Kempensköld*, som under N:o 395 introducerades på Riddarhuset 1649. Riddarhussekreterare 1649. † 13/6 1670. Åtten Kempensköld utslöcknad 1798 23/s. (J. A. Drysen: Lektorer vid Strengnäs Gymnasium 1626—1870. Sthm 1871. N. Aurelius: Strengnäs Stifts Herdaminne. Sthm 1785 s. 256. Anrep: Svenska Adels Åttartafior).

Gylldenhielm säger nämligen i sitt bref af den 12 Maj 1632, att han »för någon tjdhd sedan» till Strengnäs domkapitels genomläsning och censur sändt sin »bedröffuelige Fengelses, Anfechtninghz, Öffningz och Meningz skriff» rörande »någre wåre Christelige religionsstycker» jämte »någre andre theologiske materier». Domkapitlet hade funnit den insända skriften vara af det värde, att den borde befordras till trycket och kapitelssledamoten, lektor Joh. Westhins hade t. o. m. uttryckligen angifvit »någre argument» för denna åtgärds vidtagande. »Hwarföre — säger Gylldenhielm — iagh och strax *M. Sam. Kempium* lätt anmoda samma scriptum för theras skull, som i thett *Latinische* språket icke äre öffuede, på wåra *Svenska Tungomåhl* vertera». Af Gylldenhielms bref är äfven tydligt, att Kempe verkligen verkställt uppdraget, isynnerhet om den förres uttalanden sammanställas med den karakteristiska underskriften af det »epigram», hvarmed Kempe i likhet med öfriga Strengnäskapitulares beledsagat Gylldenhielms verk. Denna underskrift har följande lydelse: »*Honorem et obsequium ad quævis officia paratissimum qualicumque hoc contestari voluit Samuel Kempe, Log. et Eloq. in Reg. Col. Streng. Prof.*».

Man torde möjligen göra sig frågan, om Gylldenhielms anförda ord kunna tillmätas en sådan räckvidd, att de gälla icke blott vederläggningsskriften mot jesuiterna utan äfven den likaledes i Schola Captivitatis förekommande psalmparafrasen. Är denna senare icke, såsom man antagit, verkställd af Gylldenhielm utan af Samuel Kempe?

Onekligen föreligga vissa omständigheter, som vid första påseende synas i någon mån tala till förmån för det senare alternativet eller åtminstone göra saken oviss. Så t. ex. förefaller det egendomligt, att Gylldenhielm afböjde det jämförelsevis lätta företaget att från latin till svenska öfverflytta sin egen på prosa affattade vederläggningsskrift, om han verkligen gått i land med den större herravälde öfver språket kräfvande uppgiften att frambringa en versifierad psalmbearbetning på svenska. Hans anförda yttrande gifver ju ock vid handen, att modersmålet för den tappre krigaren utgjorde ett svårhandterligare uttrycksmedel än latinet.

Vidare är det anmärkningsvärdt, att Paulinus i sitt vidlyftiga företal till första upplagan af Schola Captivitatis utförligt framhållit förtjänsterna hos Gylldenhielms vederläggningsskrift, uti hvilken »någhra the Papisters wilfarande meningar — — — grundelighen och wäldelighen förlagde äro», men ej med ett ord omnämner verkets senare del, psalmparafrasen. Ja, icke ens Gylldenhielm själf vidrör i sitt »förspråk» till 1644 års upplaga bearbetningen af psaltaren. Slutligen synes Gylldenhielms egendomliga förhållande till »Konung Davidz Psaltare» af år 1650 per analogiam gifva anledning till tveksamhet med afseende på hans ställning till psalmbearbetningen i Schola Captivitatis¹⁾

I trots af dessa och dylika förhållanden står det dock enligt mitt förmenande fast, att Gylldenhielm verkligen utfört den i sistnämnda arbetes äldsta upplaga förekommande psalmparafrasen. Möj-

1) Gylldenhielms yttranden i hans dedikation till drottning Kristina af »Konung Davidz Psaltare» år 1650 gifva vid handen, att han har större del i detta arbete än hvad faktiskt visar sig vara förhållandet. Af hans utsagor kan nämligen ej gerna dragas annan slutsats än, att själfva grundstommen till nämnda arbete utgöres af hans psalmparafras i Schola Captivitatis. Men, emedan Gylldehielm efter fångenskapen, under hvilken ifrågavarande parafras kommit till, icke medhunnit »alle Psalmers translation på Swenska» hade Abraham Kempe fortsatt och afslutat verket. Vid en jämförelse mellan psalmbearbetningen i 1632 års Schola Captivitatis och 1650 års »Konung Davidz Psaltare» är dock uppenbart, att dessa hafva föga om ens något gemensamt. Prof. Schück säger ock (Sv. Literaturhistoria s. 336) om sistnämnda psalmöfversättning, att den »tydligt är värkstäld af Kempe ensam — Gylldenhielms psalmer förekomma ej i denna samling —». Doc. Wrangel har visserligen i sin afhandling om »Davids Psaltare i Svensk Kyrkosång» (Tidskrift för Teologi. Lund 1892 s. 180—202, 423—434 se sid. 431) fästat uppmärksamheten därpå, att Abraham Kempe »för» Davids 6 och 139 psalm till största delen bibehållit Gylldenhielms vers samt äfven för ett par andra särskildt Davids 8 och 107 psalm hemtat någon ledning derifrån. Utan att vilja yttra oss om riktigheten af denna observation, gäller densamma i hvarje fall endast de senare upplagorna (af 1644 och 1649) af Schola Captivitatis. I 1632 års upplaga saknas alldeles parafraser af Davids 6:te och 139:de psalm. Schücks uppgift, att Gylldenhielms psalmer icke förekomma i »Konung Davids Psaltare» af 1650, är sålunda riktig, för så vidt man lägger 1632 års upplaga af Schola Captivitatis till grund för jämförelsen, något som synes hafva skäl för sig, om man erinrar sig Gylldenhielms egen uppgift, att han efter fångenskapen såsom riksråd och riksamiral var »worden förhindrat at fullborda» sitt ämne »medh alle Psalmers translation på Swenska».

ligen har dock Samuel Kempe vare sig ensam eller i samråd med öfriga kapitulares i Strengnäs, hvilka enligt det här nedan meddelade brefvet tydligen »censurerat» arbetet, i någon mån korriigerat eller bearbetat Gylldenhielms efter Lobwasser verkställda psalm-parafras. Att emellertid Gylldenhielm och icke Kempe eller någon annan är den egentlige bearbetaren, synes af hans egna ord i dedikationen till drottning Kristina af »Konung Davidz Psaltare» år 1650. Sedan han framhållit, att bland Gamla Testamentets skrifter ingen är »trösteligare än psaltaren» skildrar han här den »tröst», han hemtat från denna bibelbok, då han »vthi hela tolf år hafwer warit i Påland medh boyor och fängelse plågat och vthstätt mycken wederwärdigheet och bedröfwelse». »Ja — fortsätter han — om iagh må, såsom en syndare sielff säya och bekänna, tå iagh war beröfwadt all menniskligh lust och förhoppning om min förlossning vhr fängelset, tå hafwer thenne Psaltaren mig så styrkt, wederqweckt och förlustat, at iagh ringa achtade alt thet onda som migh anfäktade och war thet en lofligh, härlig och skön öfning, som iag i min ängzlan migh företog vtur Psaltaren och then helge Skrift ett lijtet wärck at componera, hwilket Sahl. Erchie Bispén Doctor Lars Paulinus hafwer funnit godt at låta komma på Tryck och intitulera *Scholarum Captivitatis, ther vthinna några Konung Davidz Psalmer äre öfwersatte på Swenske Rijm, efter thess wanlige Melodie*». Efter hemkomsten ur fångenskapen hade han emellertid blifvit upptagen af allmänna värf. På grund häraf »är iagh — tillägger han — worden förhindrat at fullborda mitt ämne medh alle Psalmers translation på Swenska». — Fortsättandet och fullbordandet af psalmbearbetningen hade därför öfverlemnats åt Abraham Kempe.

Men icke blott Gylldenhielm själf uppgifver sig såsom upphof till psalmparafrasen i Schola Captivitatis, utan äfven Stephanus Muræus har »loco præfationis» i andra upplagan af nämnda arbete bekräftat uppgiften. Den senare säger här, sedan han anført uttalanden af Joh. Arndt »om Guds lofs och lofsångers stora nytta och kraft» följande: »Sij, gunstige Läsare, sådan hälsosam Nyttä,

stoor krafft och hierteligh hugswalelse hafwer then welborne och gudelige Herren (som i många åhr vthi Påhland i sitt hårda fängelse, i boyor och i elängidheet war stadder) haft vthaff Gudz Loff och thesse efterföljande Loffsånger: Hwilka han en deel vthaff Ambrosio Lobwaser transfereradt och en deel vthaff andre then H. Skriftz trösterijke Sententier componeradt hafwer och them sålunda (effter then H. Andes ingifwande) som Nöden tå helst fordrade sigh til tröst i bookstafwen insteldt och effter många fromhiertighe menniskiors högga åstundan omsijder publiceras och prentas låtit».

Slutligen uppgifver äfven titelbladet till *Schola Captivitatis* tydligen, att Gylldenhielm (»illustris et generosus quidam Hero») är upphofsman äfven till psalmparafrasen.

Dessa bestämda utsagor från det trovärdigaste håll synas böra undanrödja all tveksamhet med afseende på Gylldenhielms ställning till ifrågavarande psalmbearbetning.

Vi meddela nu efter originalet Gylldenhielms ofvan om nämnda bref till Paulinus.

Ährewyrdige H. Biskop D. D. L. Pauline, synnerlige godhe wen.

Näst all welfärdz lyckönschen och wenligh Tackseijlsse för allt godt bewijst, thet iag wenligen medh alt godt igen gerna förschyller, låter iag edher her medh wenligen förnimma, såssom edher och wäll kunnogdt är, migh hafua för någon tijdh sedan mitt Bedröffuelige Fengelses, Anfechtninghz, Öffningz och Meningz Skriff vthj någre wåre Christelige Religions stycker medh någre andre Theologiske Materier Edher Tillhanda skickadt, huilche, när the igenom Edher och Capitularibus ähre öffuerlessne, som iag hafwer sedan förnummidt, thet iag och hoppas, icke allenest funnes i sigh sielffue Gudelige, vthj Gudz ordh grundade, mig och (kan schee) andra tröstelige, vthan och för andre wichtige orsaker schull till att publiceras tienlige, af Edher samptligen ähre Censurerade, så att M. Ioh. Westhius¹⁾ medh någre Argument förmente, thet borde

1) *Johannes Magni Westhius*, född i Bergs socken i Westmanland. 1625 rektor i Södertelge. 1626 andre teologie lektor i Strengnäs. 1638 kyrkoherde i Nyköpings Vestra Församling. † 1647.

medh godh skäll wäll Tryckias. Huarföre iagh och strax M. Sam. Kempium lätt anmoda samma scriptum för theras skull, som i thett Latinische Språket icke äre öffuode, på våra Swenska Tungomåhl vertera. Än fördenschul nu min wenlige begeran till Edher, Ährewyrdige Herr Biskop, att I samma scriptum fordra wille, så att thet kunne nu strax förr helgon komma i Strengnäs vthj trycket, och att andra saker (så framt the icke alt för nödige äre) måtte i medler tijdh suspenderas, Translatoris, Correctoris och andras omaak fhull wäll förskyllas, Typographo bettalas och all annan omkostnande der på anwendas, huilchet och Dominus Anastasius²⁾ medh huilchen Papiret effther Exemplarernes myckenheet tillfyllest sendes, kan wijdare här om berätta och Typographo min willia de Typis etc. her vthinnan vnderwijsa.

Förseer migh till Edher, Ährewyrdige Herr Biskop, att I såsom min Godhe wen detta föreskreffne wenligen vptagendes och fordrandes warder.

Edher benägenheet schall medh all wenligh Bewägenheet ihogkommas.

Befaller edher sampt eder käre hustru, Barn, wårduadt och oss allom Gudj den aldrabhögste.

Datum Stockholm den 12 Maj 1632.

Eders wördigheets
wällwillige wenn alltidh

Carl Carlsson

Gylldenhielm.

A tergo: *Den ährewyrdige och höglärde herre Doctori L. Paulino G. Bischof vthj Strengnäs, min synnerlige godhe wen, detta wänligen tillhanda.*

Herman Lundström.

2) Förmodligen *Anastatius Andreæ*, kalmarit, som 1620 prästvigdes i Strengnäs till »skeppspräste». 1624 komminister i Tuna, 1626 i Kjula och Sundby, hvarifrån han år 1644 befordrades till kyrkoherde i Sorunda och Morö. † 1652.

Fråga.

Bland handskrifterna i härvarande läroverks bibliotek förvaras 7 n:r af Dan. Herwæghrs samlingar till Vesterås stifts historia [se »Förteckning på handskrifter i Vesterås allm. läroverks bibliotek» s. 9.]. Huru dessa kommit hit, framgår af ett bref till utgifvaren af Westerås Stifts Herdaminne J. F. Muncktell från kanslisekreteraren Jan Daniel v. Engeström (dat. Lina 1804 ³⁰/₄), hvori v. E. nämner, att han »för några år sedan» lät försälja sin morfars, Biskop Herwæghrs böcker, och tillägger: »De handlingar, som rörde Westerås Stift, öfversände jag dit, men jag hant omöjeligen at genomse alla handskrifterna. Jag har sedan funnit några, som finnas höra till nämnde ämne, och jag är altför villig att öfverlemna dem i Tit. händer». Om således en del af ofvannämnda handskrifter, tack vare Muncktell, hamnat på sin rätta plats, så hafva tyvärr andra kommit på villovägar. Redan 1794 (— 7 år efter Herwæghrs död —) trycktes H:s biografi öfver Johannes Rudbeckius i Linköpings Biblioteks Handlingar »efter en afskrift» (— någon handskrift af H. i original har ej funnits och finnes ej i Linköpings bibliotek —). Ett annat af H. behandladt ämne är en historik öfver Vesterås skola och gymnasium. Ett af de här förvarade häftena, hvars första blad har öfverskriften: »Om them som hær vid Scholen och Gymnasium varit Docentes. Sectio operis ultima», inledes nämligen med dessa ord: »Sedan nu vår Scholas och Gymnasii öden, så långt tillbaka, som görligt varit, blifvit ur sitt mörker framletade, återstår att framställa the personer, som hær tid efter annan med ungdomens undervisning varit sysselsatte». Den åberopade delen saknas dessvärre här — men hvart har den tagit vägen? Skulle någon upplysning härom eller om några andra af H:s samlingar kunna meddelas, vore jag tacksamt förbunden.

Vesterås i Januari 1894.

W. Molér,
Läroverksadjunkt.

Rättelse:

Sid. 24 rad. 4 nerifr. st&r: (Congaudat läs: (Congaudeat.

Svensk literaturhistorisk bibliografi.

XIII.

1892 ock 1893.

Upprättad av E. H. LIND.

1. Allmän literaturhistoria.

Ahlström, A. Studier i den fornfranska *lais-litteraturen*. Akad. afh.
Ups. 1892. 8:o. XVI + 168 s.

Aristoteles' skrift om atenarnes statsförfattning. Af *H. A.*
Tidskr. utg. af pedagog. fören. i Finl. 1892 s. 1—11.

Barthélemy-Saint Hilaire. Aristoteles och det nittonde århundradet.
Ute och hemma 1892 s. 586—596.

Bergstedt, H. Striden om Homer. Försök till framställning af den
homeriska frågan. Sthm 1893. 8:o. VII + 163 s. Kr. 2,75.
Anm.: Nord. tidskr. 1893 s. 560, av J. E. Hylén. — Finsk
tidskr. 1893, 2 s. 474, av I. A. H[eikel].

Cavallin, Cl. En materialistisk skald i forntiden [T. Lucretius
Carus].
Från Lundagård o. Helgonabacken. Lundens. studentkalender.
S. 3—26.

Donner, J. O. E. Der Einfluss Wilhelm Meisters auf den Roman
der Romantiker. Akad. Abb. Hfrs. 1893. 8:o. IV + 211 s.

Estlander, B. Tolstoi och de religiösa rörelserna i Ryssland.

Finsk tidskr. 1892, 1 s. 124—137.

G[rotenfelt], O. Materialet och förarbetena till Kalevala.

Finsk tidskr. 1892, 1 s. 436—447.

Hansson, Ola. Materialismen i skönlitteraturen. Sthm 1892. 12:o.
50 s. Kr. 0,50.

Populärvetensk. afhandl. 3.

Huret, J. m. fl. Moderna strömningar i den franska litteraturen.

Ute och hemma 1892 s. 111—124.

Jensen, Alfr. Dekabristerna i ryska vitterheten.

Sv. tidskr. 1893 s. 513—521.

Johansson, K. F. Indernas bibel. Rigvedas uppkomst och betydelse.

Nord. tidskr. 1892 s. 311—338.

Jolle. Talmud och Byron.

Ur judisk liter. o. hist. 1893 s. 127—129.

Kjellberg, L. En återuppståndens författare. Några notiser om Herondas och hans mimiamber. [Ups.]. 8:o. 11 s.

Särtr. ur Sv. tidskr. 1892.

Lundin, C. Under strecket. Bidrag till följetongens historia.

Ord och bild 1892 s. 270—276.

Nordensvan, G. Ur Frankrikes samtida diktning. Paul Bourgets och Anatole Frances nyare arbeten.

Nord. tidskr. 1893 s. 173—189.

Paulson, Joh. Sokrates och Aristofanes. Ett stycke antik kulturhistoria.

Ord och bild 1893 s. 433—449.

—, Legendan om den heliga Katarina af Alexandria.

Tidskr. f. teol. 1891 s. 41—71.

Ring, H. A. Litteratur- och konsthistoria.

Enhvar sin egen lärare utg. af P. E. M. Fischier. D. 2 s.
325—464.

Saloman, O. Föreläsningar öfver Jean Jaques Rousseau med hänsyn till hans uppfostringsgrundsatser hållna för lärarekåren vid Göteborgs folkskolor. Utgifna efter stenografiska anteckningar. I. Gbg 1892. 8:o. 118 s. Kr. 1,25.

Schüek, H. Den nya teorien om författarskapet till Shaksperes dramer.

Ur gamla papper s. 153—173.

——. Shaksperes skaldeindividualitet.

Ur gamla papper s. 52—71. — Nord. tidskr. 1892 s. 52—65.

——. En literär förfalskare [W. H. Ireland].

Ur gamla papper s. 25—45.

Valbert, G. m. fl. Några drag ur utlandets tidningsväsen.

Ute och hemma 1892 s. 298—318.

Wallensköld, A. En blick på den fornfranska kärlekslyriken.

Finsk tidskr. 1892, 1 s. 273—287.

Weigand, W. Liszt som skriftställare.

Finsk tidskr. 1893, 2 s. 140—153.

Zunz. Israels religiösa poesi.

Ur judisk liter. o. hist. 1893 s. 117—127.

2. Nordisk literaturhistoria.

Almquist, J. A. Almquistiana. Bibliografiskt försök. Ups. 1892. 8:o. XII + 295 s. Kr. 10.

Arwidsson, A. J. Reseberättelse. Meddelad af *H. Wieselgren* genom *R. Hausen*.

Sv. lit.sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 6. 1890—92 s. 99—100.

Boer, R. C. Weiteres zur Orvar-Odds saga.

Arkiv f. nord. filol. VIII s. 246—255.

——. Noch einmal Orvar-Odds saga und Magus saga.

Arkiv f. nord. filol. IX s. 304—308.

Samlaren XV.

(Braune, Fr.). Anteckningar om abbreviations-signaturer i svensk litteratur. (Aftryck ur Nya bokhandelstidn. 1888—93). Sthm 1893. 8:o. IV + 219 s.

Bref rörande nya skolans historia med anmärkningar utgifna af *Gudmund Frunck*. V. 1811 [6 juni—31 dec.]. Ups. 1892. 8:o. S. 307—402.

Cart, Th. Några ord om J. J. Tornæus och om manuskripten till hans arbete öfver Lappland.

Sammlaren 1892 s. 121—124.

Cederschiöld, G. Har Orvar Odds saga lånat från *Magus saga*?

Arkiv f. nord. filol. IX s. 22—30.

Den sköna litteraturen [i Finland].

Finland i 19:de seklet s. 260—327.

Den vetenskapliga litteraturen [i Finland].

Finland i 19:de seklet s. 214—259.

Elfving, Fr. Naturen och våra diktare. Föredrag vid årsmötet d. 5 febr. 1892.

Sv. lit.sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 6. 1890—92 s. 101—120.

Erdmann, N. Bellman och parodien. Ett kapitel ur 18:e seklets kulturhistoria.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 34, 51, 65, 82.

Fragment af en för öfrigt okänd upplaga af Een skön nyttugh vnderwisningh. (Utg. af *Aksel Andersson*). Ups. 1893. 4:o. 16 s.

Tryckt i 10 exemplar.

Geete, R. En svensk Trojasaga från 1529.

Arkiv f. nord. filol. IX s. 31—49.

Gustafsson, F. Om Runebergs verskonst. Föredrag vid Svenska literatursällskapets i Finland årsdag 1891. (Med några utvidgningar).

Sv. lit.sällsk:s i Finland förhandl. o. upps. 6. 1890—92 s. 1—30.

Gustafsson, F. Runebergs öfversättningar från antiken.

Sv. lit.sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 6. 1890—92 s.
71—78 och 97—98.

Gödel, V. Katalog öfver Upsala universitetsbiblioteks fornisländska
och fornnorska handskrifter. Ups. 1892. 8:o. 2 + II + 76 s.

Skrifter utg. af Humanist. vet. samf. i Ups. II. 1.

[**Hildebrand, H.**] K. vitterhets historie och antiqvitetsakademiens
hundraårsfest den 2 april 1886. Sthm 1886 (publ. 1893).
8:o. 100 s.

Särtr. ur akademiens handlingar. — Historik s. 8—37.

Historia trojana. En medeltidsroman om trojanska kriget från la-
tinet öfversatt till svenska år 1529. Efter den enda kända
handskriften utgifven af *Robert Geete*. Sthm 1892. 8:o. VIII
+ 328 s. Kr. 5,25.

Saml. utg. af Sv. fornskr.sällsk. H. 104.

Hjelmqvist, T. C. J. L. Almqvist såsom etymolog. Föredrag i filo-
logiska sällskapet i Lund d. 23 nov. 1891. Lund 1892.
8:o. 28 s.

Hofkanslerns embetsberättelse till K. Maj:t om boktryckeriernas
och litteraturens tillstånd i Sverige för åren 1801—1804. Meddel.
af *H. W[ieselgren]*.

Samlaren 1892 s. 116—120.

Hultin, A. Michael Renner och den religiösa dikten i slutet af
17:de seklet.

Sv. lit.sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 7. 1892—93 s.
89—100.

—. Ett prässåtal i Åbo i slutet af 17:de seklet.

Sv. lit.sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 7. 1892—93 s.
83—88.

Höpken, A. J. v. Skrifter, samlade och i urval utgifna af *Carl*
Silfverstolpe. Senare bandet. Bref. Statsskrifter. Sthm 1893.
8:o. VII + 769 s. Kr. 9,50.

Ann.: Hist. tidskr. 1893 s. 1, av L. St[avenow].

K[ellber]g, C. Uppsala stads arkiv.

Hist. tidskr. 1893 s. 378—380.

Klemming, G. E. Sveriges bibliografi 1481—1600. Redigerad och utgifven af *Aksel Andersson*. H. 3. 1518—1527. — H. 4. 1527—1530. Ups. 8:o. S. 121—216 + 2 s. tillägg.

Tillhör Skrifter utg. af Sv. literatursällskapet.

Klockhoff, O. Konung Harald och Heming. Försök i jämförande sagoforskning.

Uppsalastudier tillegn. S. Bugge s. 114—139.

Lagus, E. Svensk folklorestik och dialektforskning i Finland.

Sv. lit.sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 6. 1890—92 s. 79—90 och 121.

Leijonhufvud, Sigrid & Sigrid Brithelli. Kvinnan inom svenska litteraturen intill år 1893. En bibliografi, utarbetad med anledning af världsutställningen i Chicago. Sthm 1893. 8:o. 198 s.

Anm.: Dagny 1893 s. 194—199, av M. C.

Levertin, O. »Gustaf Adolph och Ebba Brahe» af Gustaf III. En litteraturhistorisk undersökning.

Sv. tidskr. 1892 s. 369—386.

——. Thorilds disputation pro exercitio d. 22 mars 1788.

Sammlaren 1892 s. 91—115.

——. Till en dikt af Lidner.

Sammlaren 1892 s. 138—139.

——. »Siri Brahe».

Nord. tidskr. 1892 s. 623—642.

Lind, E. H. Svensk literaturhistorisk bibliografi. XII. 1891.

Bilaga till Sammlaren 1892.

Lindgren, H. Bellman och Braun. Ett drag ur den svenska humorns historia.

Ord och bild 1892 s. 193—199.

Ljunggren, G. Svenska vitterhetens häfder efter Gustaf III:s död.
D. 5. Striden mellan gamla och nya skolan 1815—1821. H.
2, 3. Lund 1892, 93. 8:o. S. 161—482. Kr. 2 pr häfte.

Lundell, J. A. Skandinavische Volkspoesie.

Grundriss der germ Philol. herausg. von *H. Paul* II, 1 s.
719—749.

Meddelanden från det litteraturhistoriska seminariet i Lund ut-
gifna af *Henrik Schück*. I. Vita metrica S. Birgittæ af *J.
Kruse*. Lund 1892. 4:o. 2 + 28 s. — II. *H. Schück*, Rosa
rorans. Ett Birgittaofficium af *Nicolaus Hermanni*. Lund 1893.
4:o. S. 29—53.

Lunds univ:s årsskr. 28. 1891—92.

Nathorst, A. G. Den geologiska forskningen i Sverige.

Sveriges geologi af *A. G. Nathorst* Sthm 1892. S. 1—20.

Olrik, A. Er Uffesagnet indvandret fra England? Bemærkninger
til Müllenhoffs »Beovulf».

Arkiv f. nord. filol. VIII s. 368—375.

Petersen, Eg. Hemming Gads Tale mod de Danske.

Hist. Tidsskr. (dansk) 6. R. IV s. 464—473.

Risberg, B. Tyska förebilder till dikter af Atterbom. Litteratur-
historisk studie. Ups. 1892. 8:o. 8 + 80 s. Kr. 1,50.

Särtr. ur Ups. univ:s årsskr. 1892.

Anm.: Nord. tidskr. 1893 s. 158—162, av Fr. Vetterlund.

Rudbeck, Olof d. ä. Bref rörande Upsala universitet utgifna med
inledning af *Claes Annerstedt*. I. 1661—1670. Inbjudnings-
skrift. Ups. 1893. 8:o. LIV + 73 s.

Runström, J. A. Nutida svenska författare.

Ny illustr. tidn. 1893 nr. 46, 48, 50—52.

Råbergh, H. Teologins historia vid Åbo universitet. I. 1640—1713.

Hfrs 1893. 8:o. 190 s. M. 3.

Åbo univ:s lärdomshist. IV.

Anm.: Finsk tidskr. 1893, 2 s. 304, av I. A. H[eikel].

Samlaren. Tidskrift utgifven af Svenska literatursällskapets arbets-
utskott. Årg. 13. 1892. Ups. 1892. 8:o. 139 + 11 + 5 s.
Kr. 3,50. — Extrahäfte 1893. Ups. 1893. 8:o. 4 + 143 s.
Kr. 3.

Scarin, Algot. Bref utg. af *M. G. Schybergson*.
Histor. arkisto XII s. 232—364.

Schüök, H. Ur gamla papper. Populära kulturhistoriska uppsatser.
Sthm 1892. 8:o. 4 + 186 s. Kr. 2,50.

——. **Völundsagan.**
Arkiv f. nord. filol. IX s. 103—117.

S[chüök], H. Utländsk Birgitta-litteratur.
Hist. tidskr. 1892 s. 69—72.

Schüök, H. Rokvandalism.
Ur gamla papper s. 136—147.

——. **Marcolfussagan i Sverige.**
Ur gamla papper s. 111—127.

——. **Den vandrande juden.**
Ur gamla papper. S. 14—24.

——. **Anteckningar och samlingar rörande svensk literaturhistoria.**
Bd. 2. Ups. 1892. 8:o. 6 + 222 s. — Bd. 3. Ups. 1893.
8:o. 6 + 267 s.

——. **Bidrag till kännedomen om 1600-talets dramatik.**
Samlaren 1892 s. 5—90.

——. **Ett helgon.**
Nord. tidskr. 1893 s. 307—325.
Om Kristina af Stumbelen och hennes biografi af Petrus de
Dacia.

——. **Anteckningar om den äldsta bokhandeln i Sverge.**
Sv. bokförläggarefören:s festskrift 1893 s. 1—80.

——. **Marsk Stigs-visorna.**
Nord. tidskr. 1893 s. 21—44.

Schück, H. Englische Komödianten in Skandinavien.

Skandinav. Archiv I s. 357—386.

——. Svensk literaturhistoria. I. Sthm 1885—90. 8:o.

Anm.: Nord. tidskr. 1892 s. 538—543, av R. Steffen.

Schybergson, M. G. Ur ärkebiskop Jakob Tengströms svenska korrespondens.

Finsk tidskr. 1892, 1 s. 22—32 och 138—150.

——. Historiens studium vid Åbo universitet. Hfrs 1891. 8:o.

Anm.: Hist. tidskr. 1892 s. 13, av E. H[ildebran]d.

Schöldström, B. Ett klöfverblad på den befängda litteraturens fält [H. N. Ris, N. P. Bäckman, Jeannette Gillin].

Brokiga blad. Minnen och anteckningar af B. Schöldström. S. 185—204.

——. En varsel till törnrosskalden.

Mörkt och ljusst. Minnen och anteckn. af B. Schöldström. S. 99—117. — Även i Nissekalender 1892 s. 59—63.

Skrifter från reformationstiden i urval utgifna af Aksel Andersson.

3. Een nyttwgh vnderwijsning. Ups. 1893. 8:o. 6 + 223 s. Kr. 3. — 4. Een skön nyttugh vnderwisningh. Ups. 1893. 8:o. 6 + 15 + XXXVI s. Kr. 1.

Skrifter utgifna af svenska literatursällskapet i Finland. XX. Förhandlingar och uppsatser. 6. 1890—1892. Hfrs 1892. 8:o. 6 + CVIII + 121 s. — 7. 1892—1893. Hfrs 1893. 8:o. LXXII + 137 s.

Stave, E. Om källorna till 1526 års öfversättning af Nya testamentet. Ups. 1893. 8:o. VIII + 228 s.

Skrifter utg. af Humanist. vet. samf. i Ups. III, 1.

Steffen, R. Våra första reformationsskrifter och deras författare.

Ups. 1892. 8:o. 55 s.

Särtr. ur Samlaren 1893. Extrahäfte.

——. Några strövärs i vår folklyrik.

Uppsalastudier tillegn. S. Bugge s. 97—113.

Storm, G. Kan det anses bevist, at den norske Homiliebog (A.M. 619 qv.) er skrevet i Hamar?

Arkiv f. nord. filol. X s. 197—200.

Svensén, E. Bländasagan.

Från Småland. Ord, toner och bilder af smålänningar. S. 25—29.

Svenska medeltidspostillor efter gamla handskrifter utgifna af G. E. Klemming. III. H. 2. Sthm 1892. 8:o. S. 161—352. Kr. 3.

Sylvan, O. Sveriges periodiska litteratur under frihetstidens förra del (till midten af 1750-talet). Akad. afb. Lund 1892. 8:o. VI + 248 s. Kr. 3,50.

Anm.: Nord. tidskr. 1892 s. 608, av E. Wrangel. — Finsk tidskr. 1892, 2 s. 394, av T. Harman. — Liter. Centralbl. 1893 sp. 1234, av [E. Mo]gk.

——. Bidrag till tidningsväsendets historia i Sverige under slutet af 1600-talet.

Samlaren 1892 s. 125—132.

——. Notiser till svenska teaterns historia 1740—1755.

Samlaren 1892 s. 132—137.

——. Nils von Oelreich såsom censor librorum.

Hist. tidskr. 1893 s. 123—156.

Thet Nyia Testamentit på Svensko af år 1526. Med understöd af Kongl. maj:t och Svenska akademien ånyo utgifvet af *Aksel Andersson*. I. Text. Upsala 1893. Fol. 6 + 390 + X s. + 1 faksim.

Thorkelsson, J. Islandske håndskrifter i England og Skotland.

Arkiv f. nord. filol. VIII s. 199—237.

Unger, C. R. Fortsatte Bemærkninger om islandske Haandskrifter.

Arkiv f. nord. filol. X s. 188—191.

**Valda stycken af svenska författare 1526—1732 med anmärknin-
gar och ordlista utgifna af Adolf Noreen och Ernst Meyer.**
Ups. 1893. 8:o. VIII + 301 s. Kr. 4,75.

Anm.: Finsk tidskr. 1893, 2 s. 232, av F. G[ustafsson].

Warburg, K. Svea 1845—1894. En litteraturhistorisk återblick.

Kalendern Svea 1894 s. 9—31.

Vasenius, V. Historiska undersökningar rörande Sveriges äldsta originalroman. Akad. afh. Hfrs 1892. 8:o. 4 + 180 s.

Även med titeln: Jakob Henrik Mörk. Litteraturhistorisk teckning. H. 1. Adalrik och Götilda. Hfrs 1892. 8:o. 6 + 180 s.

Vetenskapliga och litterära samfund [i Finland].

Finland i 19:de seklet s. 189—213.

Vetterlund, Fr. Från Viktor Rydbergs ungdomsperiod. Om »Singoalla» och dess ställning inom sin författares vittra alstring.

Svensk tidskr. 1892 s. 183—198.

Wieselgren, H. Firman Lindh i Örebro och Stockholm. Ett blad ur vår odlings häfder.

Ur skilda portföljer. Liter. album. S. 12—34.

Visor och melodier samlade af V. Carlheim-Gyllenskiöld. Sthm 1892. 8:o. 165 s.

Sv. landsmälen VII, 7.

Wrangél, E. Davids Psaltare i svensk kyrkosång.

Tidskr. f. teol. 1892 s. 180—202 och 423—434.

—. Jubelfesten 1693. Ett bidrag till storhetstidens kultur- och litteraturhistoria.

Samlaren 1893. Extrahäfte. S. 65—114.

3. Biografiskt.

Adlerbeth, Gudm. Göran.

Gudmund Göran Adlerbeth. Lefnadsteckning af *Elof Tegnér*. Lund 1892. 8:o. XXXI s. (Särtr. ur Historiska anteckn. af G. G. Adlerbeth. I).

Almqvist, C. J. L.

Carl Jonas Ludv. Almqvist bedömd af sig själf och af Fredrika Runeberg. (Bref meddelade af *Z. Topelius*). (Kalendern Svea 1893 s. 89—93).

Ny illustr. tidn. 1893 s. 396. Av *J. A. R[unström]*. -- Göteborgs handels- och sjöfartstidn. 1893 nr. 275 B, av *K. W[arburg]*.

Andersson, Anders.

Sv. fam.journ. *Svea* 1892 nr. 40. -- Ny illustr. tidn. 1892 s. 307. Av *H. W[ieselgren]*.

Dikter m. m. af *Anders Anderson*. Sthm 1893. S. 1—17. Av *Gust. Ljunggren*.

Archenholtz, Johan.

En anmärkning till Johan Archenholtz' biografi. Af *M. G. Schybergson*. (Sv. lit.sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 7. 1892—93 s. 76—78).

Arwidsson, Ad. Ivar.

Adolf Ivar Arwidsson som vittor författare. Inbjudningsskrift af *C. G. Estlander*. Hfrs 1893. 4:o. 2 + 55 s.

Avellan, Gust. Ad.

Gustaf Adolf Avellan såsom nyfilolog, öfversättare och diktare. Af *Hanna Lindberg*. (Finsk tidskr. 1893, 2 s. 245—265 och 342—350).

Baretti, Giuseppe.

Giuseppe Baretti, en italiensk litteratör från förra århundradet. Af *V. E. Lidfors*. (Nord. tidskr. 1893 s. 589—625).

Bazán, Emilia Pardo.

Dagny 1892 s. 56—59, av *G. Björkman*, och 1893 s. 213—216, av *Ad. Hillman*.

Bellman, Karl Mikael.

Bellmaniana. Af *E. Lagus*. (Sv. lit.sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 6. 1890—92 s. 91—96 ock 7. 1893 s. 124—127).

Bellman i banken och Stockholmslifvet 1757—1764. Af *Nils Erdmann*. (Finsk tidskr. 1893, 2 s. 44—66).

Bellmansforskning. Af *A. Björkman*. Sthm 1892. 8:o. 4 + 280 s. + 2 tab.

Benedictsson, Victoria (Ernst Ahlgren).

Några drag ur Ernst Ahlgrens lifshistoria hemtade ur bref till en syster. (Dagny 1893 s. 241—254).

Birgitta.

Ord och bild 1892 s. 9—17. Af *H. Schück*.

Comtesse de Flavigny. Sainte Brigitte de Suède, sa vie, ses révélations et son oeuvre. Poitiers 1892. 8:o. XII + 626 s.

Lilla Birgittaboken ett femhundraårsminne af heliga Birgittas inskrifning i helgonens bok 1391 d. 7 okt. Utg. af *H. Wieselgren, A. Lindegren, Anna Berglund, Alg. Börtzell o. Gust. Hedberg*. Textning med ornering i 1300—1500-talens stil. Sthm. 4:o. 19 bl. Kr. 10.

Erinnerungsblätter zur 500-jährigen Jubelfeier der Heiligsprechung der schwedischen Seherin und Ordensstifterin St. Birgitta gewidmet von Verehrern der Heiligen aus Bayern und Schwaben. Augsb. 1892. 8:o. 77 s.

S. Birgittas relikier i Rom. Af *C. Bildt*. (Vitt. hist. o. antiq:s akad:s månadsbl. 1893. Även i särtr.).

Bjelinski, Vissarion Grigorjevitsch.

Finsk tidskr. 1893, 1 s, 188—207 och 267—276. Av *Alfr. Jensen*.

Björnson, Bjørnstjerne.

Finsk tidskr. 1892, 2 s. 442—465, av *Laura Marholm*.

Blanche, Aug.

August Blanche i Upsala och Stockholm 1829—1838. En studie af *Nils Erdmann*. (Finsk tidskr. 1892, 1 s. 302—316).

Brokiga bilder. Minnen och anteckningar af *Birger Schöldström*. S. 233—245.

August Blanche och hans samtid af *Nils Erdmann*. Med talrika porträtt och teckningar. Sthm 1892. 8:o. 440 s.

Bilaga till Saml. arbeten af *Aug. Blanche*. Illustr. uppl.

Bremer, Fredrika.

Fredrika Bremer. En nordisk Kvindes Liv og Gerning fremstillet af *Richard Petersen*. Københ. 1892. 8:o. 8 + 293 s. Kr. 4.

Brenner, Sophia Elisab.

Mörkt och ljust. Minnen och anteckn. af *B. Schöldström*. S. 243—251.

Burns, Rob.

Folkskalden Robert Burns. En lefnadsteckning efter engelska källor af *Gustaf Fröding*. Sthm 1892. 12:o. 29 s. Kr. 0,15. (Verdandis småskrifter n:o 44).

Bäckström, Per Olof.

Kalendern Svea 1893 s. 253—256, av *H. W[ieselgren]*. — Ny illustr. tidn. 1892 s. 162, av *H. W[ieselgren]*.

Bøgh, Erik.

Brokiga bilder. Minnen och anteckningar af *Birger Schöldström*. S. 179—184.

Cavallin, Christian.

Minnesord af *Pehr Eklund* vid aftäckningen af minnesvården d. 20 sept. 1892. Lund 1892. 8:o. 8 s.

Ny illustr. tidn. 1892 s. 322. Av *H. W[ieselgren]*.

Collett, Camilla.

Dagny 1893 s. 174—182, av *Esselde [Sofie Adlersparre]*.

Comenius, Joh. Amos.

Johan Amos Comenius uppfostringslärans och folkskoletänkens fader. En lifsbild från 1600-talet. Med anledning af 300-årsjubileet d. 28 mars 1892 tecknad af *Fridtjuv Berg*. Sthm 1892. 8:o. 70 s. (Sv:s allm. folkskoletärefören:s årsskr. 1892. H. 2).

Johan Amos Comenius. Tal vid Comeniifesten i Malmö d. 28 mars 1892 af *A. O. Stenkula*. Malmö 1892. 8:o. 31 s. Kr. 0,40.

Läsn. f. folket 1892 s. 102—126. Av *C. O. Arcadius*. — Tidskr. f. folkundervisn. 1892 s. 81—99, av *Fr. Lundgren*. — Folkskolans vän 1892 nr. 12—14. — Finsk tidskr. 1892, 1 s. 369—382. Av *W. Ruin*. — Tidskr. utg. af pedagog. fören. i Finl. 1892 s. 69—87. Av *Elis Lagerblad*. — Dagny 1892 s. 85—86. — Ny illustr. tidn. 1892 s. 108.

Cornelius, Carl Alfr.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 60.

Crawford, Emily.

Dagny 1892 s. 188—192. Av *H. Vallentin*.

Cygnæus, Fredr.

Minne af Fredr. Cygnæus, anteckningar af *E. Nervander*. Med porträtt. Hfrs 1892. 8:o. 361 s. (Suppl. band till *Cygnæi Saml. arb.*).

Anm.: Finsk tidskr. 1893, 1 s. 245—258 och 325—337, av *C. G. Estlander*.

Defoe, Daniel.

Robinson Crusoe af *Dan. Defoe*. Med illustr. af *W. Paget*. Gbg 1892. 4:o. S. IX—XV. Af *Karl Warburg*.

De Geer, Louis.

Minnen upptecknade af *Louis De Geer*. Del 1, 2. Sthm 1892. 8:o. 6 + 283 ock 2 + 301 s. Kr. 8.

Anm.: Ord och bild 1892 s. 427. Av O. v. Zweigbergk. — Nord. tidskr. 1892 s. 696, av —r. — Tilskueren 1893 s. 835, av C. St. A. Bille.

Ehrensward, Karl Aug.

Karl August Ehrensward. En lefnadsbild från gustavianska tiden af *Karl Warburg*. Gbg 1893. 8:o. 8 + 412 s.

Anm.: Nord. tidskr. 1893 s. 283—306, av A. Hammar skjöld. — Hist. tidskr. 1894 s. 1, av O. Sylvan.

Eichhorn, Christoffer.

Meddel. II från Fören. för grafisk konst, s. 1—10. Av *M. Sonden*.

Flygare-Carlén, Emelie.

Nord. tidskr. 1892 s. 147—169. Av *K. Warburg*. — Sv. bokhandelstidn. 1892 n:r 6. — Ord och bild 1892 s. 138—140. Av *B. Schöldström*. — Dagny 1892 s. 37—41. — Sv. fam.journ. Svea 1892 n:r 6, av *C. L.* — Ny illustr. tidn. 1892 s. 49—51. Av *J. A. R[unströ]m*.

Ord talade vid Emilie Flygare-Carléns jordfästning i Hedvig Eleonora kyrka d. 14 febr. 1892 af *P. J. Th. Carlson*. Sthm 1892. 8:o. 12 s.

Galilei, Galileo.

Finsk tidskr. 1893, 1 s. 81—102. Av *Th. Homén*.

Garborg, Arne.

Finsk tidskr. 1892, 1 s. 397—416. Av *Ola Hansson*. — Ord och bild 1893 s. 134—139. Av *Hj. Söderberg*.

Gravallius, Vilhelmina.

Mörkt och ljust. Minnen och anteckn. af *B. Schöldström*. S. 270—273.

Gustaf III.

Ord och bild 1892 s. 97--118. Av *O. Levertin*.

Hagberg, Jak. Theodor.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 186

Hansson, Ola.

Svensk tidskr. 1892 s. 290—299.

Zur Psychologie des Individuums von *Stan. Przybyszewsky*. II.
Ola Hansson. Berlin. 8:o. 48 s. M. 1.

Ann.: Finsk tidskr. 1893, 1 s. 382, av J. N. R.

Hasden, Julia Petriceico.

Ord och bild 1892 s. 363—367. Av *A. Jensen*.

Hebbe, Gust. Clemens.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 114, av *H. Wieselgren*.

Herondas.

Sv. tidskr. 1892 s. 591—601. Av *L. Kjellberg*.

Heysig-Ridderstjerna, Johan.

Af *E. Lewenhaupt*. Ups. 1893. 8:o. 2 + 101 s.

Särtryck ur Samlaren X och XIV.

Hjärne, Harald.

Folkskolans vän 1893 nr. 36.

Huysmans, J. K.

Ord och bild 1892 s. 373—375. Av *Hj. Söderberg*.

Höpken, Anders Johan v.

Valda skrifter af *Louis De Geer*. II s. 60—188.

Höppener, P. J.

P. J. Höppener, en publicist på sjuttonhundratalet af *Otto Sylvan*.
(Hist. tidskr. 1893 s. 319—354).

Järta, Hans.

Valda skrifter af *Louis De Geer*. II s. 10—59.

Klemming, Gust. Edv.

Hist. tidskr. 1893 s. 300—303. Av *H. S[chück]*. -- Sv. bokhandels-
tidn. 1893 nr. 36. — Kalendern Svea 1894 s. 244—249. Av
H. W[ieselgren]. — Ny illustr. tidn. 1893 s. 290.

Knorring, Sophie v.

Idun 1893 nr. 48. Av *N. Erdmann*.

Kovalevsky, Sonja.

Sonja Kovalevsky. Hvad jag upplefvat tillsammans med henne och hvad hon berättat mig om sig själf. Af *Anna Carlotta Leffler, D:ssa di Cajanello*. Sthm 1892. 8:o. 196 s. Kr. 3,50.

Ann.: Dagny 1892 s. 248, av Ellen Key. — Ord och bild 1892 s. 575, av Axel Lundegård. — Nord. tidskr. 1892 s. 701, av G. Göthe. — Finsk tidskr. 1893, 1 s. 216, av Helena Westermarck. — Sv. tidskr. 1893 s. 366, av Eva Fryxell.

Annali di matematica. Ser. 2 XIX s. 201, av A. C. Leffler.

Langlet, Mathilda.

Mörkt och ljust. Minnen och anteckn. af *B. Schöldström*. S. 274—279.

Leffler, Anne-Charlotte.

Svensk tidskr. 1892 s. 497—505. Av *E. Alkman*. — Sv. bokhandelstidn. 1892 nr. 44. — Sv. familjjourn. Svea 1892 nr. 46, av *C. L.* — Kalendern Svea 1893 s. 210—223, av *Ellen Key*. — Ny illustr. tidn. 1892 s. 345. Av *J. A. R[unström]*. — Ord och bild 1892 s. 521—524. Av *G. af Geijerstam*. — Die Nation 1892, av *Ola Hansson*. — Dagny 1893 s. 16—23.

Anne Charlotte Leffler. Duchessa di Cajanello. Några biografiska meddelanden af *Ellen Key*. Sthm 1893. 8:o.

Ann.: Nord. tidskr. 1893 s. 409, av Tor Hedberg. — Sv. tidskr. 1893 s. 366, av Eva Fryxell. — Dagny 1893 s. 157—162, av L. D—n.

Leistenius, Jakob Gabr.

Finsk tidskr. 1892, 1 s. 472—485.

Lenström, Carl Julius.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 146, av *H. W[ieselgren]*.

Lermontov, Mihail Jurjevitsch.

Ord och bild 1893 s. 427—432. Av *Alfr. Jensen*.

Lidner, Bengt.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 4, av *J. A. R[unström]*.

Linné, Carl von.

Bidrag till en lefnadsteckning öfver Carl von Linné. I. Inbjudningsskrift. Af *Th. M. Fries*. Upsala 1893. 8:o. 48 s. + 2 tab.

Longfellow, Henry Wadsworth.

Valda dikter af Longfellow tolkade af *Hj. Edgren*. Gbg 1892. 8:o. S. IX—XVI.

Lucretius Carus, T.

Från Lundagård och Helgonabacken. Lundens. studentkalender. S. 3—26. Av *Cl. Cavallin*.

Lundell, Joh. Aug.

Folkskolans vän 1893 nr. 38.

Lyttkens, Ivar Adolf.

Folkskolans vän 1893 nr. 48.

Maupassant, Guy de.

Ord och bild 1892 s. 87—90. Av *H. Lindgren*. — Ny illustr. tidn. 1892 s. 17 och 1893 s. 225. Av *J. A. R[unström]*. — Berättelser och skisser af Guy de Maupassant i urval af *Tor Hedberg*. S. 5—17. — Finsk tidskr. 1893, 2 s. 431—441, av *B. Estlander*.

Möller, P. von.

Sv. landsmålen VII, 1.

Nadson, Semen Jakovlevitch.

Ord och bild 1892 s. 514—519. Av *Alfr. Jensen*.

Nicander, Karl Aug.

Skalden Karl August Nicander. Minnesteckning författad af *C. D. af Wirsén*. Sthm 1893. 8:o. 4 + 173 s. (Särtr. ur Sv. akad:s handl. 7. 1892).

Nietzsche, Friedrich.

Ord och bild 1892 s. 499—514. Av *Hellen Lindgren*.

Noreen, Ad. Gotth.

Folkskolans vän 1893 nr. 40.

Olaus Magnus.

Bidrag till Olai Magni historia. 1. Literära fragmenter. 2. Handlingar angående Olai Magni egendomsförvärf och qvarlåtenskap. Utg. af Samf. för utg. af handskr. rör. Skandinaviens hist. Sthm 1893. 8:o. VII + 26 + 9 s. (Hist. handl. XII, 2).

Orzeszko, Eliza.

Dagny 1892 s. 87—91. Av *Hélène Koutchalska*.

Oxenstierna, Johan.

En högadlig filosof från 1700-talet. Av *F. U. Wrangel*. (Sv autografsällsk:s tidskr. II s. 49—65. — Även i särtryck).

Paulinus Gothus, Laurentius.

Laurentius Paulinus Gothus, hans lif och verksamhet (1565—1646). I, II. (1565—1637) Akad. afh. af *Herman Lundström*. Ups. 1893. 8:o. VIII + 334 + 22 s. + 1 portr. Kr. 3,50.

Pestalozzi, Joh. Heinr.

Svensk tidskr. 1893 s. 1—13 och 89—118. Av *K. R. Geijer*.

Petri, Olavus.

Allgem. Zeitung 1893. Beilage nr. 29. — Ord och bild 1893 s. 15—28. Av *Fr. Fehr*. — Gbgs handels o. sjöfartstidn. 1893 nr. 5 B.

Olavus Petri. Ett fyrahundraårsminne af *H. Schück*. Sthm 1893. 8:o. 2 + 66 s. Kr. 1,25.

Pressensé, Edm. de.

Läsn. f. hemmet 1892.

Qvanten, Emil von.

Svensk tidskr. 1893 s. 161—180, 207—244 och 279—299. Av *Cecilia Bådth-Holmberg*.

Renan, Ernest.

Sv. tidskr. 1892 s. 446—449. — Sv. bokhandelstidn. 1892 nr. 41. — Ute och hemma 1892 s. 481—519. — Ord och bild 1892 s. 570—575. Av *O. Levertin*.

Retzius, Anders.

Anders Retzius. Bidrag till bedömande af hans person och hans verksamhet, af *A. Anderson*. Fragment. Sthm 1893. 8:o. 67 s.

(Särtr. ur Sv. akad:s handl. VIII. 1893. — Även i Dikter, tal och minnesteckningar m. m. af *Anders Anderson*. S. 245—300).

Rudbeck, Olof d. ä.

Inledn. till Bref af O. Rudbeck d. ä. rörande Upsala universitet utg. af *Cl. Annerstedt*. I. Ups. 1893. 8:o. LIV s. Inbjudningsskr.

Runeberg, Joh. Ludv.

Runebergs sommarlif på Kroksnäs. Föredrag af *J. E. Strömberg*. (Sv. lit.sällskapets i Finl. förhandl. o. upps. 7. 1892—93 s. 1—19).

Runeberg och Svenska akademien af *P. Nordmann*. (Dst. s. 101—114).

Rutström, Karl Birger.

Sv. lit.sällsk:s i Finl. förhandl. o. upps. 6. 1890—92 s. 31—50. Av *W. Lagus*.

Rydberg, Viktor.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 381. Av *J. A. R[unströ]m*.

Sandström, Teodor.

Brokiga bilder. Minnen och anteckningar af *Birger Schöldström*. S. 246—255.

Scheele, Karl Vilhelm.

Efterlemnade bref och anteckningar af Carl Wilh. Scheele utgifna af *A. E. Nordenskiöld*. S. VII—XL.

Ord och bild 1892 s. 529—541. Av *Severin Jolin*. — Finsk tidskr. 1893, 2 s. 167—172. Av *Edv. Hjelt*.

Schröderheim, Elis.

Minnesteckning af *E. M. Fant* i Anteckningar och minnen af El. Schröderheim. Ånyo utg. af *Elof Tegnér*. Lund. 8:o. 8 s.

Biografiska anteckningar af *C. V. Lilliecrona*. Dst. 6 s.

Sehlstedt, Elias.

Elias Sehlstedts Sånger och visor i urval utgifna af Carl Snoilsky. Sthm 1893. 4:o. Lefnadsteckn. s. V—XVI. Af *C. Snoilsky*.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 342—343 o. 352—353, av *G. Nordensvan*.

Shelley, Percy Bysshe.

Ord och bild 1892 s. 354—360. Av *Hellen Lindgren*.

Siljeström, P. A.

Sv. familjjourn. Svea 1892 nr. 10. — Kalendern Svea 1893 s. 247—251, av *H. W[ieselgren]*. — Ny illustr. tidn. 1892 s. 65. Av *H. W[ieselgren]*.

Per Adam Siljeström, svenska folkets lärare. En minnesgård af *K. P. Arnoldson*. Sthm 1892 8:o. 53 s. Kr. 0,75.

Snellman, Joh. Vilh.

Finsk tidskr. 1892, 2 s. 276—280. Af *M. G. Schybergson*.

Snoilsky, Carl.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 382. Av *J. A. R[unström]*.

Stagnelius, Erik Johan.

Ny illustr. tidn. 1893 s. 332. Av *J. A. R[unström]*.

Strandberg, Carl Gustaf.

Dikter, tal och minnesteckningar m. m. af *Anders Anderson*. S. 192—220.

Strandberg, C. V. A.

Dikter, tal och minnesteckningar m. m. af *Anders Anderson*. S. 221—224.

Strindberg, Joh. Aug.

Skirnir. Tidindi hins isl. bokmenntafélags 1891 s. 58—64. Av *Jón Stefánsson*.

Strinnholm, Anders Magnus.

Valda skrifter af Louis De Geer. II s. 1—9.

Svedberg, Jesper.

Biskop Jesper Svedbergs själfkarakteristik och lefnadsordning af *H. W. Tottie*. (Tidskr. f. kristl. tro o. bildn. 1893 s. 149—154).

Läs. f. folket 1893 s. 292—308. Av *H. —m.*

Taine, Henri.

Hist. tidskr. 1893 s. 190—91. — Ute och hemma 1893 s. 418—442. Av *G. Monod*. — Sv. bokhandelstidn. 1893 nr. 10. — Ord och bild 1893 s. 221—231. Av *Hellen Lindgren*. — Ny illustr. tidn. 1893 s. 91.

Tavaststjerna, K. A.

Samtiden 1892 s. 257—266.

Tennyson, Alfr.

Sv. bokhandelstidn. 1892 n:r 42. — Ny illustr. tidn. 1892 s. 330.
Av *J. A. R[unström]*. — Ord och bild 1892 s. 562—570. Av *C. D. af Wirsén*. — Finsk tidskr. 1893, 1 s. 422—442, av *Anna Krook*.

Tolstoy, Leo.

Ord och bild 1892 s. 519—521. Av *U. v. Feilitzen*.

Leo Tolstoy. En psykologisk studie af *Karl af Geijerstam*.
Sthm 1893. 8:o. 130 s. Kr. 1,50.

Anm.: Sv. tidskr. 1893 s. 193—206, av Robinson [*U. v. Feilitzen*]. — Finsk tidskr. 1893, 2 s. 384, av [*B. Estlander*].

Topelius, Zachris.

Ord och bild 1893 s. 452—467. Av *Hellen Lindgren*.

Törneros, Adolf.

Ord och bild 1892 s. 360—362. Av *O. Levertin*.

Wall, Rudolf.

Kalendern Svea 1894 s. 232—239. Av *Victor Sjöberg*. — Ny illustr. tidn. 1893 s. 282, av *H. W[ieselgren]*.

Wennerberg, Gunnar.

Finsk tidskr. 1893, 2 s. 351—365. Av *Felix Lindberg*. — Ny illustr. tidn. 1893 s. 382. Av *J. A. R[unström]*.

Whittier, John Gr.

Sv. bokhandelstidn. 1892 n:r 38.

Viaud, Louis Marie Jules. (Pierre Loti).

Ny illustr. tidn. 1892 s. 142.

Wikner, Pontus.

Nord. tidskr. 1892 s. 562—586. Av *Th. Rein*.

Wisén, Teodor.

Arkiv f. nord. filol. VIII s. 375—379, av *G. Cederschiöld*. — Svensk tidskr. 1892 s. 69. Av *E. Lidfors*. — Ny illustr. tidn. 1892 s. 59. Av *H. W[ieselgren]*. — Zeitschr. f. deutsche philol. XXV s. 362. Av *G. Cederschiöld*.

Minnesteckning öfver Theodor Wisén. Inträdestal i Svenska akademien af *K. F. Söderwall*. Sthm 1893. 8:o. 43 s.

Särtr. ur Sv. akad:s handl. 7. 1892.

Wivallius, Lars.

Anteckn. o. saml. rör. svensk literaturhistoria af *H. Schück*. III. Ups. 1893. 8:o. 267 s. Kr. 6: (Skrifter utg. af Sv. liter.sällsk).

Anm.: Ord och bild 1893 s. 275—278. Av O. Levertin.

Register öfver Samlaren, jämte Bihang, årg. XI—XV (1890—1894).

A) Författare-register.

- Andersson, A.* Sveriges bibliografi se *Klemming*.
 ——. Om Kejsarens mandata och Hertig Georgs af Sachsen bref
 till Luther XII: 70.
 ——. Ett bröllopskväde från 1500-talet XIV: 21.
 ——. En psalm från Reformationstiden Extra häfte 1893: 62.
 ——. Skrifter från Reformationstiden. I urval utgifna. 3, 4.
 Bihang till Extra häfte 1893
Bygdén, L. Om ursprunget till den historiska mythen om Fale Bure XI: 43.
Cart, Th. Några ord om J. J. Tornæus och om manuskripten till
 hans arbete öfver Lappland XIII: 121.
Ehrenheim, E. von. Johan Skyttes inventarieförteckningar etc. Fråga XII: 177.
Frunck, G. Bref rörande Nya Skolans historia. 4, 5 (1811).
 Bihang till XI, XII.
 ——. — — — — — Personregister.
 Bihang till XIII.
Grandinson, M., född *Lindblad*. Utdrag ur Atterboms bref till
 Lindblad XI: 5.
 ——. Bref från C. J. L. Almqvist XII: 78.
Hammar skjöld, Hj. L. Kunna Boktryckerisocietetens förlorade pro-
 tokoller återfinnas? Fråga XII: 177.
Hjärne, H. Ur en polsk reseskildring från Sverige 1833 » 175.
Klemming, G. E. Sveriges bibliografi 1481—1600. Redig. och utg.
 af *A. Andersson*. 2—5. Bihang till XI—XIII, XV.
Lewenhaupt, E. Bref rörande teatern under Gustaf III. 1—3.
 Bihang till XI, XIII, XV.
 ——. Johan Heysig-Bidderstjerna. 2. XIV: 43.
Levertin, O. Thorilds disputation pro exercitio d. 22 Mars 1788 . XIII: 91.
 ——. Till en dikt af Lidner » 138.
 ——. Andreas Arvidis Manuductio ad poesin Svecanam XV: 79.
Lind, E. H. Svensk litteraturhistorisk bibliografi för 1889. Bihang till XI.
 ——. — — — — — 1890. — XII.
 ——. — — — — — 1891. — XIII.
 ——. — — — — — 1892 o. 1893. — XV.

<i>Lundström, H.</i>	Bidrag till kännedomen om Olaus Martini's episkopala verksamhet	Extra häfte 1893: 115.
—	Carl Carlsson Gylldenhielm och »Schola captivitatis»	XV: 151.
<i>Meyer, E.</i>	Drottning Kristinas »Alexanders»	XI: 84.
—	Olof Swensson Lemwijk	XIV: 97.
<i>Möller, W.</i>	Daniel Herwæghrs samlingar till Vesterås stifts historia. Fråga	XV: 157.
<i>Paludan, J.</i>	Har mag. Johann Veltens skådespelartrupp uppträdt i Stockholm?	XI: 76.
<i>Schäck, H.</i>	Våra äldsta psalmböcker	XII: 5.
—	Lekare och Ballader	» 44.
—	— Tillägg	» 171.
—	Svenska Medeltidsförfattare. 1.	» 154.
—	Bidrag till kännedomen om 1600-talets dramatik	XIII: 5.
—	Lars Wivallius, hans lif och dikter. 1. Biografi. Bih. till Steffen, R. Våra första reformationsskrifter och deras författare. Extra häfte 1893: 5.	XIV.
<i>Syhoan, O.</i>	Bidrag till tidningsväsendets historia i Sverige under slutet af 1600-talet	XIII: 125.
—	Notiser till svenska teaterns historia 1740—1755	» 132.
—	Stafvelseräkning som princip för svensk vers under 1600-talet	XV: 1.
—	Lärgiriga brödragillet	» 147.
<i>Tegnér, Elof.</i>	Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. 1823—1845	Bihang till »
<i>Warburg, K.</i>	Rasmus Nyerups svenska brevväxling	» 97.
<i>Westrin, Th.</i>	Leopold och Reuterholm	XII: 91.
<i>Vetterslund, F.</i>	Atterbomska ungdomsdikter och Atterbomska reminiscenser	» 18.
—	— Tillägg och rättelser	» 172.
<i>Wieselgren, H.</i>	Reconditi labores. Otryckta böcker af svenska författare från 15- och 16-hundratalet. 2.	XI: 27.
—	Officiel kritik. Hofkanslerens embetsberättelse till Kongl. Maj:t om boktryckeriernas och litteraturens tillstånd i Sverige för åren 1801—1804	XIII: 116.
—	Leopold och Reuterholm. 2.	XIV: 27.
<i>Wrangel, E.</i>	Bidrag till lösningen af frågan: Hvem har författat Guds verk och hwila?	XII: 58.
—	Om bearbetningen af »Regium horologium» på svensk vers	XIV: 1.
—	Harald Vallerius och musiken till Gamla Psalmboken	» 9.
—	Jubelfesten 1693. Ett bidrag till Storhetstidens kultur- och litteraturhistoria	Extra häfte 1893: 65.
—	Jubelfesten 1693. Efterskrift	XV: 142.
—	»Versekrig» under Frihetstiden	» 32.
—	Några ord om folkets visor i uppteckningar och skillingtryck	» 60.

B) Kronologiskt register.

Allmänt.

- Några ord om folkets visor i uppteckningar och skillingtryck. Af
E. Wrangel XV: 60.

Medeltiden.

- Lekare och Ballader. Af H. Schück XII: 44.
— — — Tillägg » 171.
Svenska Medeltidsförfattare. 1. Af H. Schück » 154.
Om ursprunget till den historiska mythen om Fale Bure Af L. Bygdén XI: 43.

1500-talet.

- Reconditi labores. Otryckta böcker af svenska författare från 15-
och 16-hundratalen. 2 Af H. Wieselgren XI: 27.
Sveriges bibliografi 1481—1600. Af G. E. Klemming. Redig. och utg.
af A. Andersson. 2—5. Bihang till XI—XIII, XV.
Våra äldsta psalmböcker. Af H. Schück XII: 5.
Om Kejsarens mandata och Hertig Georgs af Sachsen bref till Lu-
ther. Af A. Andersson » 70.
Skrifter från Reformationstiden. I urval utg. af A. Andersson. 3, 4.
Bihang till Extra häfte 1893.
Våra första reformationsskrifter och deras författare. Af R. Steffen.
Extra häfte 1893: 5.
En psalm från Reformationstiden. Meddelad af A. Andersson.
Extra häfte 1893: 62.
Ett bröllopskväde från 1500-talet. Meddeladt af A. Andersson XIV: 21.

1600-talet.

- Reconditi labores se under 1500-talet.
Bidrag till kännedomen om 1600-talets dramatik. Af H. Schück. XIII: 5.
Stafvelseräkning som princip för svensk vers under 1600-talet. Af
O. Sylwan XV: 1.
Bidrag till kännedomen om Olaus Martini's episkopala verksamhet.
Af H. Lundström Extra häfte 1893: 115.
Lars Wivallius, hans lif och dikter. 1. Biografi. Af H. Schück.
Bihang till XIV.

Carl Carlsson Gyllenhielm och »Schola captivitatis». Af H. Lundström	XV: 151.
Olof Swensson Lemwijk. Af E. Meyer	XIV: 97.
Johan Skyttes inventarieförteckningar etc. Fråga af E. von Ehrenheim	XII: 177.
Andreas Arvidis Manuductio ad poesin Svecanæ. Af O. Levertin	XV: 79.
Bidrag till tidningsväsendets historia i Sverige under slutet af 1600-talet. Af O. Sylwan	XIII: 125.
Några ord om J. J. Tornæus och om manuskripten till hans arbete öfver Lappland. Af Th. Cart	» 121.
Om bearbetningen af »Regium horologium» på svensk vers. Af E. Wrangel	XIV: 1.
Drottning Kristinas »Alexanders». Af E. Meyer	XI: 84.
Johan Heysig-Ridderstjerna 2. Af E. Lewenhaupt	XIV: 43.
Bidrag till lösningen af frågan: Hvem har författat Guds verk och hwila? Af E. Wrangel	XII: 58.
Har mag. Johann Veltens skådespelartrupp uppträdt i Stockholm? Af J. Paludan	XI: 76.
Jubelfesten 1693. Ett bidrag till Storhetstidens kultur- och litteraturhistoria. Af E. Wrangel	Extra häfte 1893: 65.
— — — — — Efterskrift	XV: 142.
Harald Vallerius och musiken till Gamla Psalmboken. Af E. Wrangel	XIV: 9.

1700-talet.

»Versekrig» under Frihetstiden. Af E. Wrangel	XV: 32.
Notiser till svenska teaterns historia 1740—1755. Af O. Sylwan	XIII: 132.
Kunna Boktryckerisocietetens förlorade protokoll återfinnas? Fråga af H. L. Hammar skjöld	XII: 177.
Lärgiriga brödragillet Af O. Sylwan.	XV: 147.
Daniel Herwæghrs samlingar till Vesterås stifts historia. Af W. Molér	» 157.
Bref rörande teatern under Gustaf III. Utg. af E. Lewenhaupt. 1—3	Bihang till XI, XIII, XV.
Till en dikt af Lidner. Af O. Levertin	XIII: 138.
Thorilds disputation pro exercitio d. 22 Mars 1788. Af O. Levertin	» 91.
Leopold och Reuterholm. Af Th. Westrin	XII: 91.
— — — — — 2. Af H. Wieselgren	XIV: 27.
Rasmus Nyerups svenska brevväxling	se under 1800-talet.

1800-talet.

Rasmus Nyerups svenska brevväxling. (Ett blad ur den litterära skandinavismens häfder.) Af K. Warburg	XV: 97.
Officiel kritik. Hofkanslerens embetsberättelse till Kongl. Maj:t om boktryckeriernas och litteraturens tillstånd i Sverige för åren 1801—1804. Meddelad af H. Wieselgren	XIII: 116.

Atterbomska ungdomsdikter och Atterbomska reminiscenser. Af		
F. Vetterlund		XII: 18.
— — — — —	Tillägg och rättelser	» 172.
Bref rörande Nya Skolans historia. Utg. af G. Frunck. 4, 5. (1811)		
	Bihang till XI, XII.	
— — — — —	Personregister	XIII.
Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård 1823—		
1845. Utg. af Elof Tegnér		XV.
Ur en polsk reseskildring från Sverige 1833. Af H. Hjärne . . .		XII: 175.
Utdrag ur Atterboms bref till Lindblad. Utg. af M. Grandinson .		XI: 5.
Bref från C. J. L. Almqvist		XII: 78.

Redogörelse för Sällskapets årsmöte	1890	XI: 1.
— — — — —	1891	XII: 1.
— — — — —	1892	XIII: 1.
— — — — —	1893	XIV: 1.
— — — — —	1894	XV: 1.
Förteckning öfver Sällskapets medlemmar 1892	Bihang till	XIII.
Svensk litteraturhistorisk bibliografi. Af E. H. Lind. För 1889		XI.
— — — — —	— 1890	XII.
— — — — —	— 1891	XIII.
— — — — —	1892 o. 1893	XV.

Af Svenska Literatursällskapet under åren 1890—1894 såsom Bihang till Samlaren utgifna skrifter:

- Klemming, G. E.* Sveriges bibliografi 1481—1600. Redig. och utg. af A. Andersson. 2—6. Upsala 1890—94.
- Bref rörande Nya Skolans historia. Utg. af G. Frunck. 4, 5 (1811) samt Personregister. Upsala 1890—92.
- Bref rörande teatern under Gustaf III. Utg. af E. Lewenhaupt. 1—3. Upsala 1891—94.
- Schück, H.* Lars Wivallius, hans lif och dikter 1. Biografi. Upsala 1893.
- Skrifter från Reformationstiden. I urval utg. af A. Andersson. 3 (Een nyttwgh Wnderwijsning), 4 (Een skön nyttugh Vnderwisningh). Upsala 1893, 94.
- Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård 1823—1845. Utg. af Elof Tegnér. Ups. 1894.

SKRIFTER UTGIFNA AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPET.

S A M L A R E N

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF SVENSKA LITERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

ÅRGÅNGARNE XI—XV.

1884—85.

- 1: 5. Samlaren, Tidskrift: V. Ej i bokhandeln.
 6². G. Benzelstjernas Censorsjournal: II. Pris i bokh. 2 kr.
 6³. " " " " III. " " " " I "
 1500- och 1600-talens Visböcker:
 7: 1². I. Harald Oluffsons Visbok: 2 h. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
 7: 2¹. II. Bröms Gyllenmärs Visbok: 1 h. " " " " 2 "

1885—86.

- 1: 6¹. Samlaren, Tidskrift: VI, 1. Pris i bokh. 2 kr.
 1: 6². " " VI, 2. " " " " "
 7: 2². 1500- och 1600-talens Visböcker: II. Bröms Gyllenmärs Visbok 2 h.
 Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
 8¹. Samlade Dramer af J. Messenius: 1 h.
 9¹. Bref rörande Nya Skolans historia: 1 h.

1886.

- 1: 7. Samlaren VII. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
 8². Samlade Dramer af J. Messenius: 2 h.
 9². Bref rörande Nya Skolans historia: 2 h.

1887.

- 1: 8. Samlaren VIII. Pris i bokh. 4 kr.
 8³. Samlade Dramer af J. Messenius: 3 h.
 7: 2³. 1500- och 1600-talens Visböcker II. Bröms Gyllenmärs Visbok.
 3 h. (sluthäfte.) Pris i bokh. 2 kr.

1888.

- 1: 9. Samlaren IX. Pris i bokh. 4 kr.
 8⁴. Samlade Dramer af J. Messenius: 4 h.
 9³. Bref rörande Nya Skolans historia: 3 h.

1889.

- 1: 10. Samlaren X. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
 10¹. Sveriges bibliografi 1481—1600. I. (1481—1501). Ej i bokhandeln.
 7: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker: III. Barbro Banérs Visbok. Pris
 i bokh. 1 kr. 50 öre.
 11: 1-2. Skrifter från Reformationstiden. I och II. Pris i bokh. 2 kr.

1890.

- 1: 11. Samlaren XI. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
10³. Sveriges bibliografi 1481—1600. II. (1501—1518). Ej i bokhandeln.
9⁴. Bref rörande Nya Skolans historia: 4 h.
12¹. Bref rörande teatern under Gustaf III. 1 h. Pris i bokh. ... 25 öre

1891.

- 1: 12. Samlaren XII. Pris i bokh. 4 kr.
10³. Sveriges bibliografi 1481—1600. III. (1518—1527). Ej i bokhandeln.
9⁵. Bref rörande Nya Skolans historia: 5 h. Pris i bokh. komplett
5 kr. 50 öre.

1892.

- 1: 13. Samlaren XIII. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
10⁴. Sveriges bibliografi 1481—1600. IV. (1527—1530). Ej i bokhandeln.
12². Bref rörande teatern under Gustaf III. 2 h. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
9⁶. Personregister till Bref rörande Nya skolans historia. Pris i bokh. 25 öre.

1893.

- 1: 14. Samlaren XIV. Pris i bokh. 3 kr.
13: 1. Wivallius I. " " " 6 kr.
1: Extra häfte. Samlaren. Extrahäfte. Pris i bokh 3 kr.
11: 3 och 4. Skrifter från Reformationstiden. 3. Pris i bokh. 3 kr.
" " " 4. " " " 1 "

1894.

- 1: 15. Samlaren XV. Pris i bokh. 4 kr.
14. Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. Pris i bokh. 2 kr.
12³. Bref rörande teatern under Gustaf III. 3 h. Pris i bokh. 50 öre.

Innom kort kommer att utdelas, tillhörande denna årgång: Sveriges Bibliografi 1481—1600, h. 5. Ej i bokhandeln.

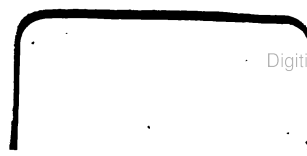
För angelägenheter rörande tidskriften samt sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till Grefve E. Lewenhaupt, Upsala.

Upsala i Nov. 1894.

Svenska Literatursällskapets Arbetsutskott.

Obs.! Samlaren III. V. VII—XV äro fullständigt utkomna hvardera i ett häfte.

—***—

3 2044 105 200 497